МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Захарчук Іван Володимирович

УДК 911.3:316.6(477.8)

ДИСЕРТАЦІЯ

ПЕРЦЕПЦІЙНО-ПРОСТОРОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

106 – Географія
10 – Природничі науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 І.В. Захарчук

Науковий керівник – Костащук Іван Іванович, доктор географічних наук, професор

Чернівці – 2026

АНОТАЦІЯ

Захарчук І.В. Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія». – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України, Чернівці, 2026.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання, спрямованого на дослідження суб'єктивного сприйняття та ідентифікації історико-географічних земель (Галичини, Волині, Північної Буковини, Північної Бессарабії, Закарпаття) в умовах реформи децентралізації, масштабних міграційних рухів та воєнних дій та збройної агресії Росії.

Наукове дослідження за темою дисертації виконувалось упродовж 2022-2026 рр. згідно з планами науково-дослідних робіт кафедри географії України та регіоналістики географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Воно проведене в рамках кафедральної науково-дослідної теми «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (№ державної реєстрації 0121U100332).

Актуальність теми зумовлена сучасними трансформаціями в просторі соціальної географії України, зокрема процесами адміністративно-територіального оновлення, що супроводжуються змінами в ідентифікації та сприйнятті простору населенням. Традиційні адміністративні межі часто не збігаються з ментальними образами щодо територій, що існують у колективній свідомості, особливо у поліетнічних та історично багатонаціональних регіонах. Військова агресія Російської Федерації та масове переміщення населення (ВПО) створили нові умови для трансформації регіональної ідентичності, що потребує наукового осмислення за допомогою інструментів перцепційної географії.

Водночас населення західних регіонів України демонструє найвищий рівень національної свідомості та патріотизму, що впливає на сприйняття історико-географічних земель.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше на основі емпіричних даних встановлено характер взаємодії «старих» і «нових» просторових регіональних ідентичностей, виявлено феномен перехідних (гібридних) ідентичностей, описано механізми формування ментальних образів історико-географічних земель і визначено типологію фантомних кордонів. Запропоновано методику перцепційно-просторового аналізу, що поєднує перцепційно-географічне анкетування, ментальне картографування, геоінформаційні моделі та статистичні методи. Виявлено, що «старі» ідентичності мають значну стійкість, але постійно трансформуються та включають «тонкі» елементи, формуючи гібридні територіальні ідентичності. Показано, що адміністративне планування, орієнтоване на ці гібридні ідентичності, сприяє успішній реалізації реформи децентралізації в Україні.

Вихідними матеріалами для дослідження послужили первинно зібрані емпіричні дані, отримані в ході авторського перцепційно-географічного опитування «Просторове сприйняття та культурна ідентичність населення західних регіонів України: соціологічне дослідження регіональної самоідентифікації». Анкетування проводилося на платформі LimeSurvey та включало в себе 47 питань, структурованих за тематичними блоками: регіональна приналежність, мовні практики, культурні традиції, просторові уявлення та сприйняття інших регіонів України. Використання цих даних дозволило подолати проблему дефіциту офіційної статистики на локальному рівні, а також спробувати нові методи для дослідження геопросторового сприйняття серед населення. Також залучено картографічні дані, які були опрацьовані в ГІС-пакетах QGIS та GRASS GIS, також створена карта CYET для відображення історико-географічних земель.

Теоретичне значення дослідження полягає в розробці та вдосконаленні методики комплексного перцепційно-географічного дослідження просторового

сприйняття та ідентичності. Вона поєднує традиційні підходи із сучасними методами, зокрема анкетне опитування та ментальне картографування, доповнені статистичним та ГІС-аналізами. Впровадження цих опитувальних методів у перцепційно-географічні дослідження створює можливість системно збирати та аналізувати суб'єктивні уявлення населення про простір, що може бути використано для аналогічних наукових досліджень в інших регіонах України та поза її межами.

Практичне значення дисертації полягає у використанні результатів під час розроблення стратегій розвитку західних областей України, планів туристично-рекреаційного освоєння історичних земель та програм збереження культурної спадщини. Розроблені рекомендації щодо врахування перцепційно-просторових особливостей при формуванні меж громад, розвитку туристичних маршрутів та популяризації історико-географічних брендів. Матеріали дослідження застосовуються в освітньому процесі географічних факультетів та у практиці регіонального менеджменту.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти дослідження перцепційно-просторової ідентифікації історико-географічних земель» розкрито сутність перцепційно-просторових досліджень у контексті перцепційної географії, простежено особливості розвитку перцепційно-географічних досліджень у вітчизняній та зарубіжній науці. Проаналізовано концепти регіону, територіальної ідентичності та ментального картографування. Встановлено, що історичні регіони визначаються соціокультурною єдністю, яка може мати етнічні, мовні або адміністративні витоки. Наголошено, що сучасний адміністративний устрій України, частково успадкований від радянської доби, нерідко ігнорує межі історичних земель, що сформувало феномен «фантомних» кордонів. Обґрунтовано методику наукового дослідження перцепційного сприйняття історико-географічних земель, яка включає ментальне картографування, анкетування, кількісні та картографічні аналізи, а також використання геоінформаційних систем. Особливу увагу приділено поняттю

територіальної ідентичності, яку трактують як комплекс індивідуальних або колективних уявлень та емоційних зв'язків із певною територією.

У другому розділі «Чинники формування історико-географічних земель та їх перцепційне сприйняття» здійснено історико-географічне районування західних регіонів України та розкрито роль природно-географічних, історико-культурних та суспільно-географічних чинників у формуванні Галичини, Волині, Поділля, Північної Буковини, Північної Бессарабії та Закарпаття. Досліджено вплив природних умов та ландшафтної структури на формування просторової ідентичності населення. Проаналізовано історико-культурні чинники становлення регіональної ідентичності, зокрема етнографічні, конфесійні та мовні особливості кожної із земель. На основі аналізу суспільно-географічних чинників простежено сучасне сприйняття регіональних меж та показано, що межі традиційних земель часто не збігаються із сучасними адміністративними межами, тому в суспільній свідомості існують фантомні лінії, які розділяють простір. Показано, що західні регіони України характеризуються високим рівнем національної свідомості та патріотизму, що визначає ступінь прив'язаності до історичних земель.

У третьому розділі «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель Західної України» досліджено ментальні образи історико-географічних земель у свідомості населення та проаналізовано уявні межі регіонів на основі суб'єктивного картографування простору. Встановлено, що більшість респондентів ідентифікує себе як з історичними землями, так і з сучасними громадами та районами, що зумовлює формування гібридних територіальних образів. Виявлено просторові стереотипи та регіональні ідентичності по областях. Здійснено порівняльний аналіз співвідношення перцепційних, об'єктивних та історичних меж регіонів, що дозволило ідентифікувати зони «розмитих меж» та конкуруючих ідентичностей. За допомогою GIS-моделювання створено картографічні моделі, що відображають зони найбільшої концентрації гібридних ідентичностей, а також «фантомні» кордони, які впливають на уявлення населення про простір.

У четвертому розділі «Емпіричне дослідження перцепції населення історико-географічних земель (на основі перцепційно-географічного опитування)» представлено методику організації перцепційного опитування населення західних областей та результати його проведення. Опитування охопило 7266 респондентів у восьми областях: Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Закарпатській, Чернівецькій, Волинській, Рівненській та Хмельницькій. Детально проаналізовано результати перцепційного опитування по кожній області, що дозволило виявити регіональну специфіку сприйняття історико-географічних земель. Визначено чинники варіативності відповідей опитуваних, серед яких вік, рівень освіти, місце проживання, досвід міграції та вплив повномасштабної війни. Встановлено, що трансформації перцепційних ідентичностей відбуваються під впливом децентралізації, міжрегіональних міграцій та переселення внутрішньо переміщених осіб. Розроблено типологію історико-географічних земель за ступенем стійкості ментальних меж та рівнем трансформації їхнього функціонального призначення.

Результати дисертаційного дослідження засвідчили, що перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України є складним багаторівневим процесом, у якому поєднуються історична пам’ять, культурно-етнічні особливості, сучасні адміністративно-територіальні трансформації, міграційні переміщення населення та вплив воєнних подій. Встановлено, що історико-географічні землі зберігають значну стійкість у суспільній свідомості населення, однак їхні ментальні образи та уявні межі поступово трансформуються під впливом нових соціально-політичних реалій, формуючи гібридні просторові ідентичності та зони «розмитих» або фантомних кордонів. Запропонована в роботі методика, що поєднує перцепційно-географічне анкетування, ментальне картографування, статистичний аналіз і геоінформаційне моделювання, дала змогу не лише виявити специфіку просторового сприйняття населенням Галичини, Волині, Північної Буковини, Північної Бессарабії та Закарпаття, а й обґрунтувати практичне значення врахування цих особливостей у регіональному плануванні, розвитку

туристично-рекреаційної сфери, збереженні культурної спадщини та формуванні ефективної політики просторового розвитку західних регіонів України.

Ключові слова: Перцепційна географія, когнітивна географія, ментальні карти (мапи), просторове сприйняття, територіальна (регіональна) ідентичність, етнічна ідентичність (етнічний склад населення), поліетнічний простір, децентралізація, суцільна українська етнічна територія (СУЕТ), ГІС-технології (QGIS, GRASS GIS, OpenStreetMap), етнічний та пізнавальний туризм, регіональний та просторовий розвиток, етнокультурний потенціал, післявоєнна відбудова України, територіальна громада.

ABSTRACT

Zakharchuk I. Perceptual-Spatial Identification of Historical-Geographical Lands of the Western Regions of Ukraine. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 10 "Natural Sciences" under specialty 106 "Geography". – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2026.

The dissertation provides a theoretical generalization and proposes a new solution to the scientific and practical problem aimed at studying the subjective perception and identification of historical-geographical lands (Galicia, Volhynia, Northern Bukovyna, Northern Bessarabia, Zakarpattia) under conditions of decentralization reforms, large-scale migration movements, and war resulting from the Russian aggression.

The scientific research on this topic was carried out during 2022–2026 in accordance with the research plans of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies of the Faculty of Geography at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. It was conducted within the departmental research theme "Spatial Planning and Transformational Processes of Regional Development of the Carpathian-Podilian Oblasts of Ukraine" (state registration No. 0121U100332).

The relevance of the topic is conditioned by modern transformations in the socio-geographical space of Ukraine, particularly the administrative-territorial reforms that are accompanied by changes in the identification and perception of space by the population. Traditional administrative boundaries often do not coincide with the mental images of territories existing in the collective consciousness, especially in polyethnic and historically multinational regions. The military aggression of the Russian Federation and mass displacement of the population (internally displaced persons) have created new conditions for the transformation of regional identities, which require scientific understanding using the tools of perceptual geography. At the same time, the population of the western regions of Ukraine demonstrates the highest level of national consciousness and patriotism, which affects the perception of historical-geographical lands.

The scientific novelty of the work lies in the fact that, based on empirical data, for the first time the interaction of "old" and "new" spatial regional identities has been established, the phenomenon of transitional (hybrid) identities has been identified, mechanisms of the formation of mental images of historical-geographical lands have been described, and a typology of phantom borders has been determined. A methodology of perceptual-spatial analysis that combines perceptual-geographical surveys, mental mapping, geoinformation models, and statistical methods has been proposed. It has been revealed that "old" identities possess significant resilience but are constantly transformed and include "subtle" elements, forming hybrid territorial identities. It has been shown that administrative planning oriented towards these hybrid identities contributes to the successful implementation of the decentralization reform in Ukraine.

The primary materials for the study were empirically collected data obtained during the author’s perceptual-geographical survey "Spatial Perception and Cultural Identity of the Population of the Western Regions of Ukraine: A Sociological Study of Regional Self-Identification". The survey was conducted on the LimeSurvey platform and included 47 questions structured into blocks: regional affiliation, language practices, cultural traditions, spatial representations, and perceptions of other regions

of Ukraine. The use of these data made it possible to overcome the problem of the deficit of official statistics at the local level, as well as to apply new methods for studying perceptual perception among the population. Cartographic data were also used and processed in the GIS packages QGIS and GRASS GIS; additionally, a map of the Contiguous Ukrainian Ethnic Territory (CUET) was created to display the historical-geographical lands.

The theoretical significance of this study lies in the fact that the proposed refined methodology of comprehensive socio-geographical research of social infrastructure, which integrate both traditional and modern research methods of inquiry, can be applied in analogous studies in other regions of Ukraine and abroad.

The practical significance of the dissertation lies in the potential application of its results during the development of strategies for the western regions of Ukraine, tourist-recreational development plans for historical lands, and programmes for the preservation of cultural heritage. Recommendations have been developed concerning the consideration of perceptual-spatial features in the delineation of community boundaries, the development of tourist routes, and the promotion of historical-geographical brands.

In the first chapter, "Theoretical and Methodological Aspects of Research on Perceptual-Spatial Identification of Historical-Geographical Lands," the essence of perceptual-spatial studies within the context of perceptual geography is examined, and the peculiarities of the development of perceptual-geographical research in domestic and foreign science are analyzed. The concepts of region, territorial identity, and mental mapping are examined. It has been established that historical regions are characterized by socio-cultural unity, which may have ethnic, linguistic, or administrative origins. It is emphasized that the modern administrative structure of Ukraine, partly inherited from the Soviet era, often disregards the boundaries of historical lands, giving rise to the phenomenon of "phantom" borders. The methodology of scientific research into the perceptual perception of historical-geographical lands has been substantiated, encompassing mental mapping, surveys, quantitative and cartographic analyses, and the use of geographic information systems.

Particular attention is devoted to the concept of territorial identity, interpreted as a complex of individual or collective perceptions and emotional connections with a particular territory.

In the second chapter, "Factors of Formation of Historical-Geographical Lands and Their Perceptual Perception" a historical-geographical regionalization of the western regions of Ukraine is conducted, and the roles of natural-geographical, historical-cultural, and socio-geographical factors in the formation of Galicia, Volhynia, Podilia, Northern Bukovyna, Northern Bessarabia, and Zakarpattia are examined. The influence of natural conditions and landscape structure on the formation of the population's spatial identity is analyzed. Historical-cultural factors in the formation of regional identity are analyzed, including ethnographic, confessional, and linguistic features of each land. Based on the analysis of socio-geographical factors, the modern perception of regional boundaries is examined, demonstrating that the boundaries of traditional lands often do not coincide with modern administrative borders; consequently, phantom lines that divide space persist in public consciousness. It is shown that Western Ukraine is characterized by a high level of national consciousness and patriotism, which determines the degree of attachment to historical lands.

The third chapter, "Perceptual-Spatial Identification of the Historical-Geographical Lands of Western Ukraine," examines the mental images of historical-geographical lands in the consciousness of the population and analyzes the perceived regional boundaries based on subjective spatial mapping. It has been established that the majority of respondents identify themselves with both historical lands and contemporary administrative communities and districts, which contributes to the formation of hybrid territorial images. Spatial stereotypesand region-specific identities have been identified. A comparative analysis of the correlation between perceived, objective, and historical boundaries of regions has been conducted, making it possible to identify zones of "blurred boundaries" and competing identities. Using GIS modelling, cartographic models have been developed to reflect areas with the highest

concentration of hybrid identities, as well as "phantom" borders that influence spatial perception among the population.

The fourth chapter, "Empirical Study of Population Perception of Historical-Geographical Lands (Based on a Perceptual-Geographical Survey)," presents the methodology for organizing a perceptual survey of the population of the western regions and the results of its implementation. The survey covered 7266 respondents across eight oblasts: Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil, Zakarpattia, Chernivtsi, Volyn, Rivne, and Khmelnytskyi. The results of the perceptual survey for each region are analyzed in detail, enabling the identification of regional specificities in the perception of historical-geographical lands. Factors influencing the variability of respondents ' answers have been identified, including age, level of education, place of residence, migration experience, and the impact of the full-scale war. It has been established that transformations of perceptual identities occur under the influence of decentralization, interregional migration, and the relocation of internally displaced persons. A typology of historical-geographical lands has been developed according to the degree of stability of their mental boundaries and the level of transformation of their functional roles.

The results of the dissertation research have shown that the perceptual-spatial identification of the historical-geographical lands of the western regions of Ukraine is a complex, multi-level process in which historical memory, cultural and ethnic characteristics, contemporary administrative-territorial transformations, migration movements of the population, and the impact of wartime events are intertwined. It has been established that historical-geographical lands retain considerable stability in the public consciousness of the population; however, their mental images and perceived boundaries are gradually transforming under the influence of new socio-political realities, giving rise to hybrid spatial identities and zones of “blurred” or phantom borders. The methodology proposed in the study, which combines perceptual-geographical surveying, mental mapping, statistical analysis, and geoinformation modeling, made it possible not only to identify the specific features of how the population perceives Galicia, Volhynia, Bukovyna, Bessarabia, and Transcarpathia, but also to substantiate the practical importance of taking these features into account

in regional planning, the development of the tourism and recreational sector, the preservation of cultural heritage, and the formation of an effective spatial development policy for the western regions of Ukraine.

Keywords: Perceptual geography; cognitive geography; mental maps; spatial perception; territorial (regional) identity; ethnic identity (ethnic composition of the population); polyethnic space; decentralization; contiguous Ukrainian ethnic territory (CUET); GIS technologies (QGIS, GRASS GIS, OpenStreetMap); Ethnic and educational tourism; regional and spatial development; ethnocultural potential; post-war recovery and reconstruction of Ukraine; territorial community.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Костащук І.І., Захарчук І.В. Методичні підходи до проведення перцепційно-географічного зонування історико-географічних країв. *Природнича освіта та наука*. 2025. № 2. С. 134-140. DOI: 10.32782/NSER/2025-2.21. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – обґрунтовано перцепційне зонування як сучасний метод просторової ідентифікації історико-географічних регіонів, що базується на суб'єктивному сприйнятті населення. Захарчук І.В. – виділено основні типи зон у межах перцепційної географії (соціо-географічні, психо-географічні, культурно-географічні, лінгво-географічні) як ключові аналітичні категорії дослідження геопросторової ідентичності)*.

2. Кісіль Р.В., Захарчук І.В. Етнокультурний потенціал Чернівецької області в перцепційному вимірі її геопростору. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. 2025. № 853. С. 143-151. DOI: 10.31861/geo.2025.853.143-151. *(Внесок авторів: Кісіль Р.В. – проведено контент-аналіз медійних публікацій та досліджено фестивальний рух з метою визначення центрів етнокультурної активності. Захарчук І.В. – здійснено перцепційний аналіз етнокультурного потенціалу Чернівецької області,*

інтерпретовано культурні події як маркери регіонального простору та чинники формування позитивного іміджу території).

3. Костащук І.І., Захарчук І.В. Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio*. 2025. № 3. С. 55-67. DOI: 10.32782/2786-5843/2025-3-5. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – розроблено теоретико-методологічні засади перцепційної географії, обґрунтовано її місце в системі соціальної географії та концептуалізовано ключові категорії просторової ідентичності. Захарчук І.В. – узагальнено методичні підходи до становлення та розвитку перцепційної географії в Україні та проаналізовано суспільне сприйняття адміністративно-територіальних змін у поліетнічному регіоні)*.

4. Захарчук І.В. Географічні особливості поширення антропонімів західних регіонів України. *Український журнал природничих наук*. 2025. № 13. С. 136-144. DOI: 10.32782/naturaljournal.13.2025.12.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Захарчук І.В. Перцепційне зонування – як аспект ідентифікації історико-географічних країв Чернівецької області. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 90-річчю з дня народження проф. Ярослава Жупанського, 16-18 трав. 2024 р. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 166-169.

2. Захарчук І.В. Прізвище, як антропонімічний фактор ідентифікації західних регіонів України. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., приуроченої 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, 15-16 трав. 2025 р. Тернопіль : Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2025. С. 83-85.

3. Захарчук І.В. Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики, 31 жовт. – 2 листоп. 2025 р. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 229-233.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Kostashchuk I.I., Zakharchuk I.V. Perceptual geography and its significance in the conditions of decentralization for polyethnic regions of Ukraine. *Journal of Education, Health and Sport*. 2022. Vol. 12, № 5. P. 352-361. DOI: 10.12775/JEHS.2022.12.05.028. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – обґрунтовано теоретичне значення перцепційної географії в умовах децентралізації та визначено її роль у формуванні просторової ідентичності поліетнічних регіонів України. Захарчук І.В. – систематизовано етапи розвитку вітчизняної перцепційної географії та здійснено аналіз перцепційного сприйняття населення поліетнічних регіонів в умовах трансформації адміністративно-територіального устрою)*.

2. Костащук І.І., Захарчук І.В. Перцепційно-географічне сприйняття історико-географічних земель та їх населення (на прикладі Чернівецької області). *Věda a perspektivy*. 2022. № 8 (15). С. 161-170. DOI: 10.52058/2695-1592-2022-8(15)-161-170. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – сформовано теоретико-методологічну рамку дослідження перцепційної географії та обґрунтовано її концептуальне значення для вивчення регіональної ідентичності в умовах територіальних змін. Захарчук І.В. – здійснено аналіз суб'єктивного сприйняття населенням Чернівецької області сучасних адміністративно-територіальних трансформацій у поліетнічному регіоні та конкретизовано прикладні аспекти використання перцепційного підходу)*.

ЗМІСТ

ВСТУП 17

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЦЕПЦІЙНО-ПРОСТОРОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ 25

1.1 Сутність перцепційно-просторових досліджень у перцепційній географії 25

1.2 Особливості розвитку перцепційно-просторових досліджень 38

1.3. Методика наукового дослідження перцепційного сприйняття історико-географічних земель 52

Висновки до розділу 1 56

РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ ТА ЇХ ПЕРЦЕПЦІЙНЕ СПРИЙНЯТТЯ 60

2.1. Історико-географічне районування західних регіонів України 60

2.2. Природно-географічні чинники та їх роль у формуванні просторової ідентичності 70

2.3. Історико-культурні чинники формування регіональної ідентичності 73

2.4. Суспільно-географічні чинники та сучасне сприйняття регіональних меж 77

Висновки до розділу 2 81

РОЗДІЛ 3. ПЕРЦЕПЦІЙНО-ПРОСТОРОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 86

3.1. Ментальні образи історико-географічних земель у свідомості населення 86

3.2. Уявні межі регіонів: суб’єктивне картографування простору 99

3.3. Співвідношення перцепційних, об'єктивних та історичних меж регіонів 111

Висновки до розділу 3 115

РОЗДІЛ 4. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЦЕПЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ (НА ОСНОВІ ПЕРЦЕПЦІЙНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)..... 118

4.1. Методика організації перцепційного опитування населення західних областей..... 118

4.2. Результати дослідження по західних областях..... 131

Висновки до розділу 4 164

ВИСНОВКИ 167

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 170

ДОДАТКИ..... 186

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний період характеризується значними трансформаціями в просторовій організації українського суспільства, пов'язаними насамперед із реформою децентралізації, масштабними міграційними процесами та повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України. Реформа децентралізації, розпочата в Україні у 2014-2015 рр., докорінно змінила систему адміністративно-територіального устрою, утворення об'єднаних територіальних громад, укрупнення районів та перерозподіл повноважень між рівнями управління створили нову просторову реальність, яка часто суперечить усталеним ментальним уявленням населення про регіональні межі та власну просторову приналежність. Збройна агресія Росії у вигляді повномасштабного вторгнення, яке розпочалось у лютому 2022 року, додала до цього процесу якісно новий вимір, масове внутрішнє переміщення мільйонів людей, переважна частина яких знайшла тимчасовий або постійний прихисток саме в західних регіонах України, суттєво прискорила трансформацію регіональних ідентичностей, зіштовхнувши між собою носіїв різних просторових образів і створивши умови для формування принципово нових, гібридних форм територіальної самоідентифікації, особливо для молодого населення. В умовах, що склалися, особливої наукової ваги набуває питання регіональної ідентичності та просторового самовизначення населення – особливо в тих регіонах, де розрив між офіційними адміністративними межами та ментальними образами простору є особливо відчутним. Традиційні адміністративно-територіальні одиниці, значною мірою успадковані від радянської доби які використовувались в сучасній незалежній Україні після розпаду СРСР, часто не збігаються зі стійкими уявленнями населення про межі та зміст власного регіону, що породжує феномен «фантомних» кордонів – ліній, непомітних та відсутніх на офіційних картах, але реальних у колективній свідомості для мешканців територіальної громади. Особливої актуальності ця проблема набуває на території західних регіонів України, де збереження глибокого зв'язку між населенням та історією своїх країв – Галичиною,

Волинню, Поділлям, Буковиною і Закарпаттям – є питомою рисою регіонального розвитку. Дослідження суб'єктивного сприйняття та ідентифікації цих земель в умовах реформи децентралізації, внутрішнього переміщення мільйонів людей та воєнних дій необхідне для наукового осмислення нових форм просторової ідентичності й розробки ефективної регіональної політики, що підвищує актуальність і практичну значущість проведеного наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з тематикою науково-дослідної роботи, що виконувалася в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича на кафедрі географії України та регіоналістики, зокрема виконане в рамках кафедральної наукової теми «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (№ державної реєстрації 0121U100332).

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних і прикладних аспектів перцепційно-просторової ідентифікації населенням історико-географічних земель західних регіонів України та виявлення закономірностей формування і трансформації ментальних образів цих земель в умовах сучасних суспільно-географічних та історичних змін. Відповідно до мети поставлено такі ***завдання***:

– удосконалити теоретико-методологічні основи перцепційно-географічного дослідження історико-географічних земель;

– проаналізувати історико-географічне районування західних регіонів України та виявити основні чинники формування просторової ідентичності населення;

– дослідити перцепційні образи, уявні межі та особливості перцепційного сприйняття історико-географічних земель у свідомості населення західних регіонів України;

– виявити особливості співвідношення історичних, адміністративних та уявних меж історико-географічних земель західних регіонів України;

– проаналізувати результати авторського перцепційно-географічного опитування населення та встановити основні чинники варіативності відповідей респондентів;

– виявити закономірності формування і трансформації ментальних образів історико-географічних земель західних регіонів України;

– визначити вплив реформи децентралізації та повномасштабної війни на трансформацію регіональної згуртованості, роль територіальних громад у збереженні локальної ідентичності та можливості використання інструментів перцепційної географії в їхньому розвитку.

Емпіричну основу дослідження становлять дані авторського перцепційно-географічного опитування «Просторове сприйняття та культурна ідентичність населення західних регіонів України: соціологічне дослідження регіональної самоідентифікації», реалізованого на платформі LimeSurvey (*https://ivan-zakharchuk.limesurvey.net*). Анкета охоплює 47 питань, структурованих за блоками: регіональна приналежність, мовні практики, культурні традиції, просторові уявлення та сприйняття інших регіонів України. Особлива увага приділяється просторовим уявленням, історико-географічній ідентифікації та впливу сучасних викликів на регіональну свідомість. Конфіденційність відповідей гарантована: усі дані використовувалися виключно в науковій меті та аналізувалися в узагальненому вигляді.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є просторова ідентичність населення західних регіонів України, яке проживає на території історико-географічних земель, а предметом – закономірності, механізми та чинники перцепційно-просторової ідентифікації населення.

Методологія і методи наукового дослідження. Теоретичною основою наукового дослідження були праці вітчизняних учених у галузі перцепційної та когнітивної географії, регіональної ідентичності та ментального картографування: О.Г. Топчієва, О.І. Шаблія, К.В. Мезенцева, В.О. Джамана, Н.І. Гудзеляк, А.Л. Мельничука, О. Гнатюка, Ж.І. Бучко, І.І. Костащука, Н.В. Заблотовської та ін., а також зарубіжних дослідників: K. Lynch, R. Downs,

D. Stea, R. Kitchin, Y.-F. Tuan та багатьох інших. Методологічною основою дослідження слугують положення перцепційної та когнітивної географії, а також підходи соціальної географії щодо закономірностей територіальної організації суспільства з урахуванням суб'єктивних чинників просторової поведінки.

Основними теоретико-методичними підходами дисертаційного дослідження є перцепційно-географічний, історико-географічний, системно-структурний та геоінформаційний. Дослідження проводилося із застосуванням загальнонаукових і конкретно-наукових методів пізнання. Серед загальнонаукових використовувалися такі: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, описовий, узагальнення, класифікації та інші, які дозволили з'ясувати теоретико-методологічні засади перцепційної географії та особливості формування просторової ідентичності населення західних регіонів України. З групи конкретно-наукових методів застосовано такі: перцепційно-географічного анкетування (авторська анкета з 47 питань, реалізована на платформі LimeSurvey, охопила 7266 респондентів у восьми областях), ментального картографування – адаптований від K. Lynch підхід до збору та аналізу суб'єктивних просторових образів, порівняльно-географічний (для зіставлення перцепційних, об'єктивних та історичних меж регіонів), історико-географічний (для вивчення чинників формування регіональних ідентичностей під впливом різних історичних подій), картографічний (для візуалізації ментальних меж і зон гібридних ідентичностей), геоінформаційний (для збору, обробки та моделювання геопросторових даних), статистичний – кластерний і факторний аналіз (для виявлення закономірностей у відповідях респондентів), типізації (для розробки типології земель за стійкістю ментальних меж). Під час проведення дисертаційного дослідження використовувалися такі програми: QGIS, GRASS GIS, LimeSurvey та Microsoft Office Excel.

Інформаційна основа наукового дослідження. Інформаційною основою дослідження стали: первинні емпіричні дані авторського перцепційно-географічного опитування «Дослідження регіональної ідентичності західних регіонів України», картографічні матеріали, опрацьовані у ГІС-пакетах QGIS та

GRASS GIS, відкриті дані з OpenStreetMap, матеріали Державної служби статистики України, паспорти територіальних громад, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених та різні інтернет-джерела. Використання авторських емпіричних даних дозволило подолати проблему дефіциту офіційної статистики на локальному рівні та застосувати нові методи для дослідження перцепційного сприйняття серед населення.

Обґрунтування вибору території дослідження. Для дослідження перцепційно-просторової ідентифікації історико-географічних земель обрано західні регіони України, що охоплює вісім областей: Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Закарпатську, Чернівецьку, Волинську, Рівненську та Хмельницьку. Вибір зумовлений тим, що саме на цій території зосереджені основні історико-географічні землі (Галичина, Волинь, Північна Буковина та Північна Бессарабія, Закарпаття та частина Поділля), а населення демонструє найвищий рівень національної свідомості та прив'язаності до власних регіональних ідентичностей. Крім того, регіон характеризується поліетнічністю, різноманітним конфесійним складом та динамічними міграційними процесами, що робить його особливо цікавим об'єктом для перцепційно-географічних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

1) на основі емпіричних даних встановлено характер взаємодії «старих» і «нових» просторових регіональних ідентичностей населення західних регіонів України в умовах реформи децентралізації та повномасштабної збройної агресії і війни Росії;

2) виявлено і описано феномен перехідних (гібридних) ідентичностей – специфічного стану просторової свідомості, за якого населення водночас ідентифікує себе і з історичними землями, і з сучасними адміністративними одиницями;

3) описано механізми формування ментальних образів історико-географічних земель та визначено особливості «фантомних» кордонів за ступенем стійкості та соціокультурною природою;

4) за допомогою ГІС-моделювання ідентифіковано зони «розмитих» меж і конкуруючих ідентичностей та створено відповідні картографічні моделі, зокрема оцифровано й адаптовано карту Суцільної Української Етнічної Території (СУЕТ);

5) виявлено відмінності у ступені стійкості ментальних меж, характері регіональної самоідентифікації та рівні просторової виразності історико-географічних земель західних регіонів України;

удосконалено:

1) методику комплексного перцепційно-географічного дослідження просторового сприйняття та ідентичності через поєднання анкетування, ментального картографування, статистичних методів та ГІС-аналізу;

2) понятійно-термінологічний апарат перцепційної географії, зокрема через диференціацію понять «сприймання» (перцепційний процес) та «сприйняття» (когнітивний результат) стосовно геопростору;

3) класифікацію чинників формування регіональної просторової ідентичності з урахуванням сучасних суспільно-географічних трансформацій;

отримало подальший розвиток:

1) суспільно-географічне дослідження перцепційних образів і регіональної ідентичності в західних регіонах України;

2) висвітлення впливу децентралізації, міжрегіональних міграцій та переселення внутрішньо переміщених осіб на трансформацію просторових ідентичностей населення.

Теоретичне значення одержаних результатів. Запропоновану методику комплексного перцепційно-географічного дослідження, що поєднує традиційні підходи (анкетування, картографічний аналіз) із сучасними (ГІС-моделювання, статистичний аналіз), можна використовувати під час аналогічних досліджень в інших регіонах України та інших країнах, де спостерігається розрив між

адміністративними межами та ментальними образами простору в населення, особливо в періоди коли офіційний перепис населення не проводиться.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дисертаційного дослідження були використані Чернівецькою обласною радою при підготовці стратегічних і програмних документів щодо формування регіональної культурної політики, популяризації Чернівецької області як самобутнього поліетнічного регіону, удосконалення підходів до репрезентації культурної спадщини з урахуванням специфіки історико-географічних земель західних областей України, а також у процесі організації культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на зміцнення регіональної ідентичності (довідка № 01-12/22-325 від 16.03.2026 р.). Матеріали дисертаційного дослідження також використовуються в освітньому процесі на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича при викладанні нормативних курсів «Географія населення і розселення», «Обробка результатів регіональних досліджень», «Просторове планування транскордонних регіональних систем», «Етногеографія України» та інших вибіркових дисциплін ОПП «Регіональний розвиток і просторове планування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (довідка № 16/19-871-26 від 25.02.2026 р.). Розроблені підходи й рекомендації щодо врахування перцепційно-просторових особливостей можуть бути використані органами місцевої влади та самоврядування, а також у практиці просторового планування, туристично-рекреаційного освоєння історико-географічних земель, збереження культурної спадщини та зміцнення регіональної ідентичності в умовах децентралізації й післявоєнного відновлення України.

Особистий внесок здобувача. Виконане дослідження є самостійною науковою працею, в якій реалізовано ідеї автора щодо вдосконалення теоретико-методичних аспектів перцепційно-географічного дослідження, виявлення особливостей формування ментальних образів та ідентифікації меж історико-географічних земель західних регіонів України. Використані положення та доробки інших авторів у дисертації та публікаціях мають відповідні посилання.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві з науковим керівником д.геогр.н., проф. Костащуком І.І. та аспірантом Кісілем Р.В., у даній роботі використані лише ті наукові ідеї та положення, які отримано автором особисто, зокрема розробка методики опитування, збір та аналіз емпіричних даних, підготовка картографічних матеріалів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати наукового дослідження доповідалися на 3 міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: 1) Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика», присвяченій 90-річчю з дня народження проф. Ярослава Жупанського (м. Чернівці, 16–18 травня 2024 р.); 2) IV Міжнародній науково-практичній конференції «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки», приуроченій 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 15–16 травня 2025 р.); 3) Міжнародній науково-практичній конференції «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика», присвяченій 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики (м. Чернівці, 31 жовтня – 2 листопада 2025 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових праць. Серед публікацій: 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б» (з яких 3 у співавторстві та 1 одноосібна), 2 наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (у співавторстві) та 3 тези апробаційного характеру в матеріалах конференцій (одноосібні).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг становить 265 сторінок, в т. ч. 153 сторінки основного тексту. Дисертація містить 1 таблицю, 22 рисунки (з них 21 картосхема) та 7 додатків. Список використаних джерел налічує 202 найменувань, з яких 78 іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЦЕПЦІЙНО-ПРОСТОРОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ

1.1 Сутність перцепційно-просторових досліджень у перцепційній географії

Перцепційна географія є відносно молодою частиною географії як науки, що сформувалася на стику двох наук, соціальної географії та психології (Bonnett, 2008; Castree et al., 2013). Як самостійний напрям, перцепційна географія виникла та почала досліджуватись спершу в США у 1950-1960-х роках у межах так званої поведінкової (біхевіористичної) *(behavioral geography)* географії (Lynch, 1960; Lowenthal, 1961; Downs & Stea, 1973). Її поява була частиною ширшої «поведінкової революції» в суспільній географії, коли дослідники почали звертати більшу увагу на суб'єктивні чинники (відмінності) просторової поведінки людей в залежності від їхньої території проживання. В сучасних же класифікаціях соціальної географії, перцепційна географія фігурує як одна з відносно нових та малодосліджених географічних галузей. Тобто, перцепційна географія посідає своє належне місце у структурі суспільно-географічних наук як спеціалізована підгалузь соціальної географії (Топчієв, 2005; Пістун, 1996; Шаблій, 2001; Голиков та ін., 1997).

Перцепційна географія досліджує просторові образи та уявлення, тобто те, як люди сприймають і розуміють геопростір, територію власного проживання та в цілому місця з якими мають власні асоціації, головним об'єктом виступає уявлення людини про простір навколо неї (рис. 1.1). На відміну від традиційних та звичних в нашому розумінні економічної географії, або ж фізичної географії, які акцентують свою увагу здебільшого на об'єктивних (фізичних) характеристиках території, перцепційна географія в свою чергу фокусується на суб'єктивному (особистісному) сприйнятті геопростору людиною (Tuan, 1977). Нижче наведено таблицю котра демонструє основні відмінності в розумінні

самого терміну перцепційна географія, її об’єкт та методи дослідження, і загальні поняття.

Рис. 1.1 Підходи до вивчення простору (складено автором)

Протягом всього життя людина завжди взаємодіє з навколишнім світом і під час цієї взаємодії формується її уявлення про світ (Hoffman et al., 2015). Власне первинне сенсорне сприйняття довкілля є першим етапом збору інформації людиною. Самі процеси сприйняття та осмислення відбувається поступово по мірі того як людина дорослішає, здобуває освіту, спілкується з людьми, тощо. Внутрішнє розуміння, що синтезується з отриманої інформації формується в особистісну ідентичність. Адже, поняття про сприймання та сприйняття свідчать про пізнавальний процес відображення та розуміння явищ або процесів, як цілісного об’єкта в сукупності всіх складових.

Під час сприйняття всі відчуття синтезуються, створюючи цілісні образи предметів та явищ, але сприйняття не лише зводяться до отриманих людиною відчуттів. Сприйняття практично завжди є складним цілісним процесом і якісно

відрізняється від елементарних відчуттів, які входять для формування його складу. Також слід додати й те, що в кожне сприйняття входить і відтворений раніше досвід та осмислення сприйнятого особистістю як такою. Сприйняття вже як цілісний об'єкт набувається людиною як особистістю з часом, часто змінюється під впливом різних факторів: моральних, історичних, соціально-економічних, демографічних та призводить до розвитку та росту самої особистості, зміни її поглядів на життя, перегляду стереотипів, та росту в цілому, як особистісному так і в соціумі. Не завжди, як тільки людина сприймає інформацію, відбувається її сприйняття. Сприйняття вже отриманої інформації може змінюватись з плином часу, її осмислення може відрізнятись від початкового сприйняття. Осмислення вже отриманої інформації входить більше вже до когнітивних процесів таких як мислення, розмірковування, аналізування, структурування, ототожнення для кращого використання цієї інформації в подальшому житті.

Сприймання і сприйняття відрізняються, тому варто розрізняти ці два терміни як: сприйняття відноситься скоріше до когнітивних процесів і скоріше відноситься до когнітивної географії, а сприймання радше є результатом сприйняття, більше спирається на перцепцію людини, її відчуття в цілому і відноситься до перцепційної географії.

Ці два визначення дуже схожі, і на певних етапах наукової роботи, вони будуть переплітатись, утворюючи певний симбіоз, але все ж таки вони детально представлені та описані в науковій роботі, задля кращого їх розуміння. Щоб краще розуміти природу цих двох понять, звернемось до їх латинських назв. Перцепція, латинською perceptio – це сприйняття, сприймання, а cognitio – пізнання, пізнавання, ознайомлення, вивчення, усвідомлення з латинської мови.

Перцепція – чуттєве сприйняття зовнішніх предметів та явищ людиною. За Г.-В. Лейбніценим розрізняють перцепцію як просте безпосереднє уявлення про навколишній світ. Також варто включити і таке поняття як соціальна перцепція, яке краще підходить для розкриття теми наукової роботи, адже ми живемо та розвиваємось в соціумі, контактуємо та комунікуємо з ним та інтерактуємо через

власні вже створені та набуті зв'язки, будуємо нові, відштовхуємось як в моральному, так і в етичному плані, враховуючи особливості соціуму, та плануємо власне життя, враховуючи безліч факторів які активуються органами перцепційного сприйняття.

Перцепція це не простий набір людських відчуттів, а складний комплексний процес, який для кожного індивідуума якісно відрізняється відштовхуючись від досвіду (Golledge & Spector, 1978; Нємець & Нємець, 2012). Кожне нове сприймання інформації включає в себе спершу вже існуючий досвід, який був набутий, а також опрацювання та розуміння існуючого, та поєднання існуючого інформаційного матеріалу з набутими знаннями. З плином часу людина формує певний цілісний образ геопростору в себе в уяві, якщо так можна сказати, в своєму розумінні. Сприйняття в контексті вивчення перцепційної географії розуміється як психічний процес, що дозволяє людині перетворювати інформацію про простір на впорядковані й організовані (синтезовані) уявлення які людина власне розуміє та використовує в повсякденному житті. Дані уявлення про геопростір можуть змінюватись та трансформуватись під впливом історичних, соціальних, економічних або ж інших факторів. Розуміння того що перцепція простору не є сталою, та піддається змінам і дозволяє людина розвивати свою особистість, змінювати світогляд, переглядати або навпаки формувати стереотипи. Іншими словами, перцепція – це чуттєве сприйняття, розуміння і оцінка та систематизація людьми зовнішніх об'єктів та середовища життєдіяльності в цілому. Перцепція є одним з когнітивних процесів, за допомогою яких людина отримує, зберігає, інтерпретує, опрацьовує та використовує інформацію про навколишній світ. В цьому контексті краще вживати нове поняття «когнітивна географія» є близьким, але дещо ширшим *(поки не надто поширеним серед науковців, поки більш популярною серед вітчизняних та іноземних науковців залишається термін - перцепційна географія)* інколи її виокремлюють як окремий напрям перцепційної географії, що більше зосереджується на вивченні просторових уявлень, ментальних моделей і механізмів мислення про простір. Проте обидва підходи – і

перцепційний, і когнітивний – об’єднує інтерес до того, як людина пізнає геопростір як єдине ціле та як це знання впливає на її поведінку, думки, стереотипи, тощо. Тут варто розуміти саме розгалуження понять сприймання та сприйняття.

Якщо поняття сприймання це скоріше відноситься до людської перцепції, її відчуттів, те що вона може сприймати органами чуття і відноситься до її первинного сприймання навколишнього світу, то поняття сприйняття це в більшій мірі про когнітивні процеси які відбуваються впродовж певного часу, які формуються вже в свідомості людини, це оброблена нею інформація, яка ідентифікується, та має певне призначення, це вже її свідоме або ж підсвідоме мислення. Ці два фактори практично одразу створюються та формують наші погляди на життя, наші світогляди, самоідентифікацію та ідентифікацію інших особистостей, їх соціуму.

Враховуючи той факт, що людина як особистість, живе в соціальному просторі, то неможливо розглядати її перцепційні та когнітивні відчуття без урахування соціального впливу на її розвиток та формування світогляду. Саме тому, в аспекті розглядання дисертаційної роботи, варто також розуміти, що дослідження входить і до сфери соціальної географії, адже також вивчає закономірності в територіальній організації громади враховуючи різні фактори які притаманні саме їй. Фактори соціалізації людини в цілому створені для кращого уявлення про регіональний розвиток, особливо враховуючи також фактори як географічні, соціально-економічні, історичні, національні та етнічні для процесів в регіональних системах, котрі в свою чергу, покращують та оптимізовують розвиток, який являється ціллю регіональної соціальної географії. Саме враховуючи ці всі фактори виділяють окремий вид перцепціального дослідження навколишнього світу та самоідентифікації себе як соціальну перцепцію. Коли певна група осіб мають багато спільного або схожі уявлення, схоже розуміння і це можна охарактеризувати терміном соціальна перцепція

Соціальна перцепція – її визначення в загальному розумінні тотожне з визначенням процесу міжособистісного розуміння і його можна визначити як формування в людській свідомості образу іншої людини. Сам образ починається з відображення зовнішності, але навіть на цьому етапі більшість людей робить висновки про особистісні риси інших людей, які не виявляються на рівні сприйняття безпосередньо. В стадії соціальної перцепції людиною виділяється одразу дві стадії її міжособистісного розуміння, стадія конкретно-чуттєвого відображення та відображення абстрактно-логічного.

Стадія конкретно-чуттєвого сприйняття є первинною, і характеризується реакцією на первинну інформацію, здебільшого фізичними чинниками які характеризують людину, наприклад стать, вік, ріст, колір очей, колір шкіри, тощо. То варто розумі, що стадія абстрактно-логічного відображення характеризується тим, що людина інтерпретує поведінку інших людей, і сутність такої інтерпретації полягає в аналізі сприйнятих елементів і ідентифікації їх відповідно до власних знань, стереотипів. Тобто людина поєднує отриману первинну інформацію, опрацьовує її, та формує висновок враховуючи вже набутий досвід, сюди ж ми відносимо власні судження, релігійні або ж етичні переконання, десь засудження, адже не завжди людський висновок щодо оточуючих буває позитивним.

Також, одним з важливих елементів соціальної перцепції людини є спілкування, коли образ іншої людини вимальовується як результат комунікації з нею та виконує функцію регулятора спілкування. Після ідентифікації образ іншої людини постає в сприйнятті не тільки як об’єкт з певними параметрами наприклад як вік чи стать, а й як особистість з власним характером, емоціями, інтелектом, віросповіданням, тощо. Важливим фактором є те, що під час соціальної перцепції людина як особистість під час спілкування з іншими формує й загальні морально-етичні вимоги до інших людей які її оточують, має власні еталони що узагальнюють її бачення та оцінку людей. Формування ж самих еталонів, як критеріїв оцінки теж відбувається під впливом соціуму та суспільства в цілому та є здебільшого стихійним та неусвідомленим процесом.

Прикладом соціальної перцепції слугує те що, спілкування осіб однакової етнічної або ж релігійної групи буде легшим та знайде більше спільного, ніж до прикладу спілкування між різними етнічними чи релігійними групами (прикладом є релігійні конфлікти). Сюди ж віднесемо те, що досвід та уявлення переходять від старшого покоління до молодшого, тобто молоде покоління формує своє сприйняття відповідно до досвіду попередніх поколінь, навіть не задумуючись про об'єктивність даної інформації. Ці ідеї та уявлення мають термін - стереотипи. Саме явище стереотипізації, яке часто проявляється після того, як людина вже відноситься до певної соціальної спільноти, самоідентифікує себе, визначає свій соціальний статус, роль. Сам стереотип майже завжди не виникає сам по собі, а передається людині як вже набута інформація. Те як людина створює стереотип відносно інших людей, або використовує вже наявний, на це саме створення впливають різні фактори, тягне за собою створення певної установки на подальші пошуки та фіксацію в людині чи групі людей певних властивостей, які включають в себе етичні, соціально-економічні, моральні, фізіологічні, тощо. Такі стереотипи можуть виникати як на чуттєвому (перцепційному рівні), так і логічному, усвідомленому (когнітивному) рівні відображення.

Саме тому, перцепційні дослідження мають особливу вагу, адже в світі спотвореної інформації, світі соціальних мереж, де думка осіб котрі мають лише суб'єктивні уявлення, може бути ключовою для певної групи населення, що в свою чергу призводить до викривлення в розумінні об'єктивних даних та спотворює чесну статистику.

Люди у своїй особистісній поведінці в повсякденному житті часто спираються більше на «світ власного сприйняття», ніж на об'єктивну реальність, простіше кажучи на власну (суб'єктивну) думку (Kitchin, 1994). Нерідко саме суб'єктивні, а також особистісні характеристики людей в розумінні регіонів відіграють вирішальну роль у виборі місця проживання, роботи чи відпочинку, формуванні стереотипів, хоча традиційні дослідження (в звичному розумінні соціо-географічних досліджень) науковців їх або здебільшого ігнорували, або

мало враховували. Отже, вивчення саме перцепційних аспектів для аналізу геопростору є необхідним доповненням до класичних географічних аналізів.

Методи дослідження у перцепційній географії частково запозичені з психології, соціології та картографії. Серед основних методичних підходів можна виділити ментальні карти, карти які респонденти малюють схематичні карти певного простору «з пам'яті», позначаючи важливі для себе об'єкти, проводять демаркацію певної території яку їх запитують (Lynch, 1960; Gould & White, 1974; Pánek, 2016; Nawrocki, 2017). Аналіз даних нарисів на картосхемах дозволяє зрозуміти, які елементи середовища найбільш помітні або значущі для людей, а які «випадають» з їхнього образу території (Nieścioruk, 2019). Окремо слід виділити опитування та анкети різного типу соціологічні опитування є доволі популярними в сучасних перцепційно-географічних дослідженнях. Анкети можуть містити питання про ставлення до місця проживання, про оцінку різних характеристик міста чи району, про рівень задоволеності середовищем тощо. Райони міста люди вважають найбільш комфортними, а які – небезпечними; або ж яку частину міста назвали б «центром» його культурного життя і навпаки, яка б частина була названою «окраїною». Окрім того, опитування дають змогу виявити перцепційні ранги територій наприклад, респондентів просять перелічити, які міста України вони хотіли б відвідати чи жити в них, підсумкова «ієрархія» покаже суб'єктивну привабливість міст у масовій свідомості, буде сформований своєрідний «рейтинг». З новинок для перцепційної географії, виділяють також інтерв'ю та фокус-групи, особливо виділяють глибинні інтерв'ю з мешканцями дозволяють зрозуміти причини тих чи інших уявлень про простір, отримати первинну інформацію, тобто створюється детальне анкетування, яке має декілька блоків питань, відповіді на ці питання дають розширену картину щодо уявлення групи осіб щодо чітких питань, термінів. На відміну від звичайних анкет, які здебільшого кількісно вимірюють певні параметри (прикладом слугує перцепційна привабливість території), інтерв'ю дають якісний матеріал у вигляді розгорнутих описів, метафор, стереотипів, ідей щодо покращення, якими люди характеризують

місця. Ці дані допомагають інтерпретувати цю інформацію, зрозуміти чому сформувалися певні стереотипи щодо території наприклад, або емоційні прив'язки.

Одним з нових напрямків перцепційної географії виступає когнітивне картографування (Kuipers, Tecuci, & Stankiewicz, 2003; Downs & Stea, 1973; Tuan, 1975). Під цим терміном розуміють різноманітні способи реконструювати внутрішні «карти» свідомості. Окрім власне малювання ментальних карт, використовують методи когнітивного моделювання наприклад, просять респондентів розташувати назви міст на аркуші так, як вони уявляють їхнє взаємне розташування (цей метод виявляє деформації простору в уяві – одні відстані люди можуть сильно перебільшувати, інші недооцінювати залежно від свого досвіду). Наприклад між обласним та районним центром люди котрі наносять на контурну карту міста можуть не враховувати села або смт, адже в ньому розумінні дані населені пункти не враховуються, а деколи люди не знають навіть про їхнє існування, що демонструє рівень обізнаності, або ж навпаки. Також науковці застосовують психологічні тести асоціацій, де показують фотографії місць або називають топоніми і просять назвати перші асоціації, почуття, які спадають на думку. Ці асоціації потім класифікують (позитивні/негативні, соціальні/природні/економічні/релігійні тощо), отримуючи «перцепційний профіль» місця.

Всі перелічені методи активно опановує перцепційна географія, котра розвивається на межі соціальної географії, соціології і психології в рамках ширшого біхевіористичного (поведінкового) підходу. Такий інтегративний інструментарій дозволяє на основі сприйняття середовища отримувати кількісні й якісні перцепційні характеристики територій і враховувати їх у процесі просторового планування та управління. Іншими словами, перцепційні дослідження «перекладають» суб'єктивні враження у форму, придатну для аналізу і подальшого практичного застосування.

В урбаністиці та міському плануванні результати перцепційно-географічних досліджень слугують цінним орієнтиром для прийняття рішень

(Hospers, 2010; Мезенцев, 2005). Розуміння того, як мешканці сприймають різні частини міста, допомагає планувальникам враховувати так звані «м'які» фактори розвитку. Наприклад, якщо опитування показують, що певний район має негативний образ у громади (асоціюється з небезпекою, незручністю), то при його реконструкції варто приділити увагу створенню нових позитивних «якорів» – публічних просторів, знакових об'єктів, які змінять сприйняття населенням в позитивнішу сторону (Simacek, Šerý, Fiedor, & Brisudová, 2020; Dolata & Kotus, 2006). Перцепційні дані можна використовувати при зонуванні міста для виділення територій, які мешканці вважають межами свого мікрорайону, що дозволяє краще планувати наближені послуги в розвитку інфраструктури міста. В цілому, правильно сформований позитивний образ міста є достатньо потужним інструментом управління його розвитком, адже він підвищує конкурентоспроможність міста, приваблює інвестиції, що в свою чергу стимулює створення робочих місць, впливає на соціальну та культурну сферу, дає краще розуміння міста органам місцевої влади. Саме тому міські влади багатьох міст світу сьогодні працюють над брендингом території(дослідження щодо Торонто), над формуванням привабливого перцепційного образу міста в очах як мешканців, так і гостей міста. Перцепційна географія надає наукові методи для такого брендингу у вигляді вимірювання іміджу (через опитування про асоціації з містом), моніторинг змін сприйняття після реалізації певних інфраструктури проєктів тощо.

У просторовому плануванні та управлінні територіями, перцепційні дослідження допомагають зробити рішення більш людиноцентричними. Залучення громадськості через опитування та обговорення дозволяє виявити, як населення ментально структуризує свій простір, дає відповідь на питання, де проходять межі району «свого» та «чужого», які місця вважають центральними, а які – периферійними, і які місця варто підсилити, або звернути більшу увагу. Це особливо актуально при проведенні адміністративно-територіальних реформ, прикладом слугує процес децентралізації в Україні, адже укрупнення районів і створення об'єднаних територіальних громад потребує врахування ментальних

карт населення та проведення перцепційно-географічних опитувань населення (Gnatiuk & Melnychuk, 2019; Нудельман, 2001; Кучабський, 2009). Перцепційна географія дає зрозуміти науковцям чи ототожнюють себе мешканці кількох сіл з новим спільним центром, чи визнають нові кордони громади. Якщо ігнорувати цей аспект, під час об'єднання громади можна зіткнутися з опором або нерозумінням людей, що призводить до подальших конфліктів. Тож дослідження сприйняття меж і центрів громад має практичне значення для регіонального планування (Горленко & Тарангул, 1999; Багров, 2001), результатів перцепційного аналізу слід враховувати при визначенні оптимальної конфігурації районів, плануванні розташування адміністративних послуг, створення соціальної інфраструктури, виборі назв новоутворених одиниць (щоб вони відповідали історико-географічній ідентичності мешканців).

У регіональних соціально-географічних дослідженнях перцепційний підхід використовується для оцінки рівня згуртованості регіону, виявлення стереотипів та ідентичностей (Мезенцев & Мезенцева, 2005; Лозинський, 2011; Олійник & Гнатюк, 2017; Штельмах, 2006). «Перцепційний портрет» регіону може показати, як мешканці різних областей бачать одна одну та самих себе. Це дає матеріал для аналізу регіональних образів у медіа, освіті, політиці . Наприклад, виявивши, що певна область має імідж депресивної чи провінційної, можна зрозуміти, звідки беруться проблеми з інвестиційною привабливістю чи відтоком молодого населення, і надалі працювати над зміною цього іміджу. Перцепційна географія також перетинається з дослідженнями регіональної ідентичності, в розумінні того наскільки люди ототожнюють себе зі своїм містом, областю чи країною, які символи і ландшафти вважають «рідними» (Paasi, 1986a, 2002b; Олійник & Гнатюк, 2017). Ці питання важливі для регіональної політики, формування туристичного бренду територій, національної єдності, запобігання конфліктам тощо.

В оцінці якості життя населення перцепційні методи доповнюють стандартні статистичні показники. Якість життя зазвичай вимірюється набором об'єктивних індикаторів (дохід, житло, екологія, доступ до послуг, кількість

інфраструктури), але не менш важливо, як самі люди відчувають задоволеність життям у своєму середовищі (Cervantes et al., 2008; Гукалова, 2009). Перцепційна географія пропонує інструменти для виявлення цієї суб'єктивної складової (Гукалова, 2009; Лібанова та ін., 2013). Наприклад, за результатами анкетування мешканців міста можна скласти «ментальну диференціацію» міського простору – які райони вони вважають комфортними, а які ні. Якщо співставити це з об'єктивними даними (рівнем благоустрою, щільністю зелених зон тощо), можна побачити невідповідності, ці невідповідності проявляються коли добре оснащений інфраструктурою мікрорайон має поганий імідж через криміногенну обстановку або історичні передумови, і люди там почуваються гірше, ніж можна було б очікувати. Таким чином, перцепційні індикатори (рівень задоволеності районом, суб'єктивне відчуття безпеки, естетичного комфорту) використовуються як доповнення до кількісної оцінки якості життя. Міста все частіше включають опитування мешканців у моніторинг якості життя, аби побачити «інсайдерську» оцінку змін. Перцепційна географія, систематизуючи такі опитування, допомагає виявити проблемні зони, на які слід спрямувати увагу міської політики (наприклад, райони з найнижчим рівнем суб'єктивної задоволеності життям потребують детальнішого аналізу причин).

Спектр застосувань перцепційної географії дуже широкий, який починається від урбаністики (планування комфортних міст з урахуванням думки мешканців) і просторового розвитку регіонів (узгодження управлінських рішень згідно з урахуванням ментальними межами громад) до соціальної сфери (моніторинг якості життя) та навіть туризму (формування привабливого образу місць для відвідувачів) (Бейдик, 2001; Руденко & Маруняк, 2011; Маруняк, 2012). У всіх цих випадках перцепційна географія надає цінну інформацію про людський фактор у географічних процесах, а систематичне проведення перцепційних опитувань та ментального картографування створює ретроспективу з відповідей, де можна простежити вектор руху оцінки населенням тих чи інших факторів.

Перцепційна географія виникла як відповідь на потребу враховувати людське сприйняття в географічних дослідженнях. Унікальний предмет дослідження саме людського сприйняття території, де об'єктом уваги перцепційної географії є не матеріальні об'єкти чи процеси самі по собі, а їх відображення в людській свідомості. Це специфічний аспект, який майже не охоплюється іншими географічними дисциплінами до теперішнього часу. Наприклад, економічна географія може вивчати розміщення магазинів, стихійних ринків, а перцепційна – чи вважають мешканці район «торговим центром» міста чи ні, або ж чи справді наявність ринку робить район «торговим центром міста». Психологія в свою чергу досліджує сприйняття на індивідуальному рівні, а перцепційна географія переносить цей аналіз на колективний рівень і переносить увагу на просторовий контекст, там де поєднується саме сприйняття як психічний процес, але в контексті геопростору, як основної географічної складової.

Перцепційна географія збагатила арсенал географічної науки новими методами (психологічні тести, соціологічні опитування, когнітивне моделювання), яких раніше географи майже не застосовували (Мороз et al., 1997; Нємець & Нємець, 2014; Мезенцев, 2013). Для опанування цих методів потрібні знання з інших сфер (психометрії, статистики опитувань, когнітивної науки). Відповідно, виникла необхідність підготовки фахівців з особливими навичками – на межі географії та соціальної психології. Виділення перцепційної географії як окремого напрямку стимулює розвиток відповідної методології, адаптованої саме до географічних задач. Як показано вище, результати перцепційно-географічних досліджень мають прикладне значення – від містобудування до зміцнення національної єдності. У сучасному світі, де якість життя і думка громади все більше впливають на успішність політик, є суспільний запит на врахування цих суб'єктивних чинників. Перцепційна географія науково обґрунтовує, як це робити. Виокремлення її в самостійну галузь підкреслює важливість цієї проблематики і сприяє залученню ресурсів на її вивчення. Наприклад, при оцінці розвитку регіонів тепер все частіше згадують не лише

економічні показники, а й «перцепційні індекси» (імідж регіону, рівень довіри населення до місця проживання тощо). Це результат того, що перцепційний підхід зайняв своє місце в науковому і управлінському дискурсі.

1.2 Особливості розвитку перцепційно-просторових досліджень

За десятиліття розвитку накопичено значний масив праць, сформувалися свої авторитетні науковці і школи (про що свідчить таблиця нижче). Публікуються підручники, наукові статті та монографії, присвячені теорії і методам перцепційної географії, а також подальше їхнє практичне застосування. Це свідчить про те, що даний перцепційно-географічний напрям досяг рівня, коли має власний теоретичний апарат і визнання серед академічної спільноти. Для подальшого прогресу в дослідженнях важливо інституційно закріпити цей статус – через спеціалізовані конференції, секції в географічних товариствах, наукових виданнях, окремо виділяти напрям серед соціально-географічних досліджень, створювати навчальні курси у закладах освіти. Все це вже починає поступово відбуватись, зараз перцепційна географія починає бути включена до навчальних програм географічних спеціальностей як окрема дисципліна, і в епоху штучного інтелекту, розвинених соціальних мереж набирає популярності серед наукового товариства.

Варто більш детально розглянути науковців які започаткували розвиток перцепційної географії та дали перший поштовх цьому напрямку. Як науковий напрям, перцепційна географія почала свій розвиток з середини XX століття, спираючись на досягнення психології та соціології. Одним з перших дослідників у цій сфері був американський урбаніст К. Лінч, чия праця «Образ міста» (1960), увела вперше методику ментального картографування у практику містопланування та загального розвитку міста (Stevens, 2006; Hospers, 2010). Він запропонував досліджувати суб’єктивний образ міського середовища за допомогою схематичних карт пам’яті, які мешканці міста малюють «по пам’яті», наносячи власні лінії на карту (Stevens, 2006; Hospers, 2010). Ці так звані ментальні карти відображають те, як людина структурно бачить своє місто (через

основні шляхи, райони, вузлові точки, межі та орієнтири) (Киридон, 2012; Колесник, 2012). Згодом географи підхопили цю ідею і почали активно вимірювати та аналізувати ментальні карти різних просторів – від міських кварталів до цілих країн. Наприклад, П. Гулд і Р. Вайт у 1970-х роках досліджували «образи» країн і регіонів в уяві людей, визначаючи, які території сприймаються як привабливі чи небезпечні для проживання (Jordan, 1978; Hale, 1978; Ambinakudige, 2009; Liu, 2015; Twaroch et al., 2008).

У процесі розвитку перцепційної географії сформувалися декілька ключових напрямів досліджень, таких як власне образ міста та урбаністична перцепція один із найважливіших напрямів, що вивчає сприйняття міського простору його мешканцями. Дослідники аналізують, як люди уявляють планування міста, які місця вважають «центральними» чи «небезпечними», які райони асоціюються з престижністю або, навпаки, є непривабливими для населення. В Україні прикладом є дослідження образу Львова, за допомогою опитування студентів і колірного тесту М. Люшера було побудовано «кольорову» ментальну карту міста, що відобразила, які частини Львова асоціюються у молоді з певними кольорами та емоційними оцінками. Такі дослідження вписуються в рамки урбоімагології – науки про образ міста та його бренд. Одним з цікавих досліджень серед вітчизняних досліджень, є дослідження вернакулярних районів міста, дослідження яких проводились українськими науковцями О. Кононенко та О. Гнатюк. Їхня стаття розкриває методичні підходи для виділення вернакулярних районів саме в місті. «Вернакулярні райони – це території, що виділяються на основі аналізу їх сприйняття населенням (місцевими жителями, туристами, жителями інших регіонів)», сама цитата є надзвичайно влучною для визначення терміну. Тобто тих територій, що існують лише у свідомості мешканців та окреслюються згідно їхнього суб’єктивного сприйняття. У даній роботі запропоновано новий алгоритм збору емпіричних даних у вигляді ментального картографування (виділення районів на основі аналізу ментальних карт), що дозволяє отримати розуміння унікальних просторових образів. Гарним прикладом слугує сама ідентифікація

вернакулярного району на карті, що також демонструє їхню динамічність, те що райони мають власні цикли, можуть зароджуватись, трансформуватись та навіть зникати з свідомості людей. Слід зауважити, що раніше спроби виділити «вернакулярні райони» постають двоє американських дослідників Р. Гейл (R. Hale) (Hale, 1978) та Т. Жордан (T. Jordan) (Jordan, 1978) які першими спробували впроваджувати «біхевіористичний зсув», який привернув увагу науковців щодо суб'єктивного сприйняття населенням території в США, виявлення причин щодо людських асоціацій щодо місцевості (Гнатюк, 2014; Liesch et al., 2015; Vukosav & Fuerst-Bjeliš, 2016). Вони першими пробували збирати емпіричні дані за допомогою поштової розсилки анкет та телефонних опитувань, такий підхід дозволив подолати прив'язку лише до місцевості, яка властива для етнографічних спостережень, а створити глобальне розуміння простору в великих масштабах. Результат виявив що тисячі (6800 анкет) демонструють карту, що розділила територію США на 288 вернакулярних регіонів. Це демонструвало, що офіційна, звична для нас адміністративна карта сполучених штатів і округів це лише вершина айсбергу в розумінні реальності, а насправді під цим ховається власна ідентичність сформована історичними подіями, культурою, побутом, тощо.

Хотілось б також розкрити певні поняття які передували поняттю перцепційної географії в книзі яка вийшла ще у 1954 році і стала прикладом «American Geography: Inventory and Prospect» (by Preston E. James). Крім того, що в американських географів і інші поняття щодо людини і її впливу на простір, дана книга демонструє глибоке розуміння розвитку саме соціально-географічних досліджень. Увагу слід приділити саме розділу «The Regional Concept and the Regional Method» («Регіональна концепція та регіональний метод»), професора Гарвардського університету Дервента Віттлсі (Derwent Whittlesey), своєрідний перехід від уявлення про регіони як об'єктивні сутності, до критичного розуміння регіону як інтелектуальної конструкції в розумінні людей (тобто розуміння терміну який передував перцепційній географії). Віттлсі запропонував класифікувати регіони на три категорії, а саме однотематичні (один елемент),

багатотематичні (декілька пов’язаних ознак) та тотальні регіони (компаджі). Цікавим є виділення терміну «компадж» (compage) це ключова, в чомусь нова концепція запропонована Віттлсі, виділення ніби в розумінні регіону як чогось глобального, «тотального» регіону. Цей «тотальний регіон», що є асоціацією взаємопов’язаних природних і соціальних ознак, обраних з більш складної цілісності ознак. Оскільки неможливо описати регіон враховуючи всі ознаки, бо «всі ознаки» на певній території, сам науковець змушений буде обирати критерії на які він звертає ключову увагу. Регіон це скоріше інструмент для розуміння інформації, а не лише як об’єкт. Це означає, що на одній і тій самій території може співіснувати нескінченна кількість різних регіональних параметрів та ознак, залежно від мети дослідження (кліматичні, економічні, політичні, етнічні тощо), дослідження можна змінювати та розширювати.

Слід зауважити, що у сучасній соціальній географії важливим напрямом є вивчення регіональної ідентичності через концепцію перцепційного регіону. Петр Марек в своїй статті “Reproduction of the identity of a region: perceptual regions based on formal and functional regions and their boundaries” (Marek, 2022) пропонує переглянути поняття перцепційного регіону, того що автор розуміє як суб’єктивні уявлення людей про простір, що і формує регіональну ідентичність. У статті розглядається, як перцепційні регіони, переглядаються з урахуванням теорії регіонів як інституцій, поєднують європейські та американські традиції регіональних досліджень та дозволяють ідентифікувати, на якій основі люди конструюють саме поняття регіону. Ключовою метою роботи є демонстрація того, що саме формальні (адміністративні) та функціональні (перцепційні або ж ті які мають різні асоціації в людському сприйнятті) регіони разом із їхніми кордонами виступають у ролі інституцій, що закріплюються у свідомості населення та забезпечують безперервне розуміння регіону в свідомості людей, навіть після втрати ним офіційного адміністративного статусу. Емпіричну базу дослідження склало опитування 454 жителів історичного прикордоння, своєрідною межею між колишніми історичними районами Богемією та Моравією (Чехія), яке виявило стійкість ментальних кордонів, незважаючи на їх

адміністративне скасування у 1948 році, вони досі є частиною історичної пам'яті, також демонструє різні «часові шари» (time layers), фактично межі 1928, 1960, 2000 років накладаються один на одного в свідомості людей. Результати аналізу лише підтверджують, що історичні кордони продовжують відображатись як своєрідні символічні маркери, формуючи геопросторову ідентичність мешканців даного регіону та впливаючи безпосередньо на їхню соціальну поведінку (Šifta & Chromý, 2017; Sörlin, 1999). В розумінні автора саме перцепційні регіони є не просто відображенням минулого, а фундаментальною умовою існування регіону як такого, адже без врахування сприйняття населенням своєї території неможливо повністю зрозуміти, як ідентичність регіону відтворюється та підтримується в суспільній свідомості. Навіть, на початок 2022 року, історична регіональна ідентичність демонструє серед населення значну стійкість, фактично збереглась крізь три покоління, здатна зберігатися навіть після скасування регіону чи офіційної адміністративної ліквідації його адміністративних меж.

Ще одним напрямом є вивчення сприйняття більших територій – районів, областей, макрорегіонів та країн у свідомості людей, розуміння їхньої регіональної свідомості та менталітету (Murphy, 1991; Paasi, 2010; Kasala & Šifta, 2017; Fischer, 1987). Регіональна свідомість та менталітет соціуму є терміном надзвичайно близьким до терміну соціальної перцепції, адже пояснює людські територіальні уявлення в соціальній групі, адже кожна соціальна група прагне бачити розвиток регіону індивідуально, та має власне розуміння вектору розвитку свого регіону. Звідси формуються так звані «перцепційні портрети регіонів», які відображають стереотипні уявлення населення про ті чи інші області. Наприклад, українські географи Н. Мезенцева та К. Мезенцев (Мезенцев & Мезенцева, 2005) дали гарне визначення для перцепційної географії. «Перцепція є когнітивним процесом, за допомогою якого людина отримує, зберігає, інтерпретує та використовує інформацію про навколишній світ» - дане визначення перцепції в є чітким та лаконічним, та демонструє методологічну базу для перцепційно-географічних досліджень (Berger & Luckmann, 1971; Pred,

1984). Розуміння поняття того, що географічні об’єкти в уявлення людей є різними, дозволяє досліджувати їх не лінійно, або за звичними методами, а використовувати їхні «перцепційні якості», автори використовують термін «ґештальт якості» для пояснення властивостей культурного ландшафту (Berger & Luckmann, 1971; Pred, 1984). Тут створюються «географічні образи», те що є результатом людського сприйняття території, в своїх працях теж надається чіткий термін поняття «Географічний образ – це система взаємозв’язаних і взаємодіючих уявлень, знаків, символів, архетипів і стереотипів, що яскраво і водночас достатньо просто характеризують будь-яку територію (місто, ландшафт, регіон, країну); певним способом організована, внутрішньо цілісна інформація про місце.» (Klapka & Halás, 2016; Cosgrove, 1998; Rose, 2001). Гарним продовженням думки є те що географічні образи, типи репрезентації інформації є предметом «імажинальної географії» (даний термін рідко зустрічається в літературі, є частиною перцепційної географії, її відгалуженням), географії яка вивчає образи, простими словами географія уяви, адже образи як правильно зазначає К. Мезенцев не є сталими, та змінюються з часом. Хотілось б зазначити що у працях К. Мезенцева присутні і поняття як «гендерна географія» та «феміністична географія», що є дещо частково дотичним до поняття перцепційної географії, але має інший та більш вужчий предмет дослідження, і на даному етапі дослідження не розглядається.

Окремою думкою яка виділяється автором є виділення категорії як «почуття місця», як того місця з яким особа має почуття, або місця яке особа пов’язує з власними почуттями, має емоції (як позитивні так і негативні). Перцепційні образи допомагають в створенні «перцепційних портретів» регіонів України, аналізуючи, як мешканці різних частин країни уявляють одна одну, які риси приписують певним регіонам, які бренди, торгові марки, відомі особистості представляються даний регіон (в праці наведені макрорегіони Столичний, Північно-Східний, Причорноморський, Карпатський). Наведені макрорегіони враховуються по декілька адміністративних областей України, що показує що перцепційні дослідження лише зароджуються як напрямок, та

дослідження західних регіонів є необхідними та актуальними в наш час. Подібні дослідження допомагають виявити ментальні межі регіонів – тобто, як люди неформально окреслюють території на основі власних уявлень.

Серед українських вчених варто сказати і про статтю Маркелюка, Гоманюка та Саркісова де обґрунтовується доцільність розмежування формальних, функціональних і перцепційних кордонів територій, наголошуючи на тому, що саме ментальні (перцепційні) межі відіграють ключову роль у формуванні просторових уявлень і територіальних ідентичностей населення. Автори підкреслюють, що перцепційні регіони в значній мірі є більш динамічнішими та менш визначеними, ніж офіційні адміністративні утворення, оскільки вони ґрунтуються не на інституційних нормах, або ж адміністративному поділі, а на індивідуальному й груповому досвіді, емоціях, уявленнях та соціальних практиках. У цьому контексті ментальні регіони розглядаються як форма соціальної конструкції простору, що відображає «множинність образів території» та зумовлює відмінності у сприйнятті одних і тих самих географічних об’єктів різними соціальними групами. Особливу увагу в роботі приділено саме методології картографічної інтерпретації результатів соціологічних опитувань як інструменту візуалізації соціальної перцепції простору. Автори пропонують поєднання кількісних соціологічних методів із методами геоінформаційних систем (ГІС), зокрема векторизацією контурних карт, використання ментальних мап «створених людиною зображень частини довкілля», тут окремо виділимо цитату «карт що відображають світ так, як його собі уявляє людина і можуть бути неправильними, де термін неправильними розуміється як необ’єктивність, тобто не відповідність визначеним традиціям сприйняття території та їх меж у географічному, історичному, геополітичному та інших вимірах», визначенням перцепційного ядра регіону, побудовою усереднених ареалів та аналізом частоти просторових асоціацій серед населення. Виділення окремого терміну як картографування ментальних карт, як мапгеографічного простору (даний термін застосовується вперше), і розуміння того, що складність ще полягає в тому що цьому терміну відповідає «нескінченна

множина значень картографічного показника», через те що множина варіантів відповідей в людей при сприйнятті однієї і тої території різна. Такий підхід дозволяє відобразити не лише узагальнене групове бачення регіону як частини соціальної перцепції, але й продемонструвати варіативність індивідуальних уявлень, підкреслюючи різноманітність, необ'єктивність і мінливість перцепційних кордонів в уявленні опитуваного населення, демонстрація суб'єктивної думки. «Гнатюк О. Виділяє перцепційні історико-географічні регіони згідно з поширеністю відповідних назв підприємств та організацій. До того ж автор зазначає, що кількість таких назв та їх густота у розрахунку на одиницю площі та на кількість населення цілком може відображати силу прояву регіональної ідентичності», це є гарною цитатою, адже в розумінні автора історико-географічіні регіоні пов'язані з підприємствами, в інших дослідників дані терміни відрізняються (Paasi, 1986a, 2002b; Олійник & Гнатюк, 2017). Цікавим є те, що під час дослідження автори також виділяють термін «перцепційне ядро регіону», як територію яку всі опитувані респонденти завжди включать до складу регіону, або вказують дане ядро як центр, при цьому немає чітких кордонів даного ядра, це накладання полігонів і створення полігонів потім при перетворенні в карт, де виділятиметься територія ядра регіону, усереднений ареал, периферія, тощо. У висновку статті автори пояснюють, що інтеграція картографічних і соціологічних методів є ефективним засобом дослідження суспільного сприйняття простору та територіальної ідентичності населення, оскільки дає змогу поєднати просторову візуалізацію з аналізом соціальних мотивацій і символічних значень регіонів.

В попередньому абзаці ми спиратись на дослідження О. Гнатюка, зараз б хотілось детально розглянути спільну статтю нову статтю (2022 рік публікації) авторів О. Гнатюка, О. Кононенка та К. Мезенцева (2022), адже дана стаття присвячена вивченню ключової ролі Київського метрополітену як одного з головних факторів для формування ментального образу постсоціалістичного мегаполіса (наведено факт, що Київ є третім за розміром пост-радянським метрополісом). Використовуючи класичну в розумінні перцепційної географії,

методику ментальних карт К. Лінча, фактично основоположником даного напрямку, автори доводять, що система метрополітену виступає просторовим «кістяком» міста, навколо якого структурується сприйняття міського середовища, і метро виступає центричним фактором сприйняття. Це фактично перше повноцінне дослідження на основі «образу міста», особливо враховуючи що опитуванні були студентами, що демонструє погляд на місто очима молоді. Встановлено, що для більшості респондентів (студентської молоді) станції та лінії метро функціонують як ключові перцепційні вузли (nodes), що концентрують міські функції та визначають ідентичність прилеглих територій (Stevens, 2006; Appleyard, 1969, 1973). Однією з думок дослідження, на що автори звернули увагу є те, що під час поїздок в метро пасажири зазвичай не мають змоги оглянути місто, насолодитись або оцінити його, а простір який вони сприймають є простором між станціями метро, при цьому райони, які не охоплені мережею метро, часто залишаються так званими «білими плямами» на ментальних картах при проведенні дослідження, що свідчить про домінування транспортної інфраструктури над традиційним історичним районуванням у процесі формування просторових уявлень серед студентів. Автори також виокремлюють монофункціональні (одинарні) та мультифункціональні (багато) вузли, адже зазначається, що теперішні сучасні торговельні центри стали для студентів новими перцепційними вузлами, які переважають та домінують у відповідях, як ті які часто витісняють колишні індустріальні або культурні асоціації в них, показується що важливі місця в світогляді молоді це тепер станції метро, площі, транспортні вузли, зелені зони, історичні місця, торгові центри, інші місця, тощо. Домінування торговельних центрів серед асоціацій в думці студентів свідчить про інтенсивну комерціалізацію та розвиток малого та середнього бізнесу в столиці, а також того що будівництво ТРЦ у 2010-х роках та їх близькість до станцій метро мали принципово інший характер в розумінні населенням, тепер це сприймається як позитивне, те що приносить користь. Це лише підтверджує те, що суб’єктивне сприйняття території рідко збігається з

«об'єктивною» функціональною характеристикою місць всередині великого мегаполісу.

Дана стаття дає науковцям хорошу методологічну базу, демонструє приклад якісного застосування методу ментальних карт К. Лінча, яка корелюється з українськими реаліями, переходу від радянського до впливу вільної ринкової економіки, також з перспективою використання в сфері міського планування стаття обґрунтовує необхідність впровадження транзитно-орієнтованої моделі розвитку (TOD), слугує методологічним зразком та орієнтиром для дослідження не тільки міського простору, але й регіонів.

Сприйняття ландшафтів та довкілля теж є важливим напрямом, хоча вище було детально описано саме сприйняття міського простору, що перетинається з географією сприйняття довкілля та десь частково ландшафтною естетикою. Дослідники цікавляться, як люди оцінюють красу пейзажів, наскільки комфортним чи ворожим вони сприймають навколишнє середовище, чи відчувають зв'язок із природними місцями. Звідси випливають концепції «топофілії» (емоційної прив'язаності, приємних асоціацій до місця, запропонованої географом І-Фу Туаном) (Relph, 1976; Tuan, 1977) та «топофобії» (навпаки, страху або відрази до певних місць) (Simacek et al., 2020; Tuan, 1977). Сюди ж належать дослідження сприйняття екологічних ризиків наприклад, як населення сприймає ймовірність природних катастроф або забруднення – ці уявлення впливають на поведінку (чи переїде людина з небезпечної зони, чи підтримуватиме екологічні ініціативи, тощо).

Тут слід також зауважить, що сприйняття ландшафтів є меншою частиною при дослідженнях простору, а більшу увагу приділяють саме вивченню міського (урбаністичного) простору. Хочеться розкрити працю українського соціолога Олексія Мусієздова, яка надзвичайно дотична до досліджень перцепційного сприйняття простору (міського), який у своїй монографії (Мусієздов, 2016) запропонував комплексний саме соціологічний аналіз феномену міської ідентичності в умовах трансформації (пост)сучасного суспільства. Автор розглядає місто не лише як фізичний простір, а як «уявлену спільноту», що

формується через символічні значення, колективну пам’ять та культурні практики, а також вводить термін «колективна пам’ять», який надзвичайно дотичним до терміну соціальна перцепція в географічному розумінні. Автор також демонструє в монографії окремо розділ 4.1. Феноменологія місця: досвід гуманістичної географії, де чітко розписує та виділяє переплетення соціології та класичної географії в гуманістичну географію (human geography), термін який історично був більш поширений в західній (США та Велика Британія) географічній думці, та є формально синонімом до більш розширеного та деталізованого нового терміну перцепційна географія.

У роботі детально проаналізовано еволюцію теоретичних підходів від класичних поглядів М. Вебера (Вебер, 1994) та Г. Зіммеля до сучасних концепцій М. Кастельса та психології середовища як того що впливає на думку людей, що дозволяє автору обґрунтувати зміщення акцентів у процесах ідентифікації від жорстких соціальних структур до гнучких культурних форм, які вимагають постійного особистісного вибору людини . Емпірична частина дослідження фокусується на українському контексті, зокрема на прикладах двох міст Харкова, Львова, що слугує десь протиставлення «заходу та сходу», де міська ідентичність виступає важливим ресурсом соціальної інтеграції та демонстрації відмінностей між цими двома містами. Автор досліджує механізми формування образу міста (наприклад, міфу про «Першу столицю» в розумінні УРСР для Харкова), роль публічних просторів та символічної боротьби за «право на місто». У висновках в цій праці підкреслюється те, що в умовах глобалізації та пострадянських змін, а саме розпаду Радянського союзу, саме локальна міська ідентичність стає фундаментом для солідарності та розумінням відповідального громадянина як власного регіону так і громадянина України, громадянина своєї держави, дозволяючи мешканцям зберігати суб’єктність та регіональну ідентичність у мінливому світі. Попри глобалізаційні процеси та розвиток інформаційних технологій, численні дослідження свідчать, що люди як і раніше асоціюють себе з місцем, вважають важливим свій зв’язок з ним, для людей територіальні ідентичності продовжують відігравати важливу роль у

самовизначенні людини (Relph, 1976; Antonsich, 2010; Олійник & Гнатюк, 2017). Це підтверджує значущість дослідження перцепційних регіонів як суб'єктивних образів території у свідомості населення як для розвитку соціологічних так і географічних досліджень.

Ці ж стереотипи можуть бути представлені не тільки в однієї людини, а й групи народонаселення як одного цілого, де явище соціальної перцепції та формування поглядів притаманне та повторюється в групи людей (Джаман, 2003; Хомра, 1992; Заставний, 1993). На думку О. Г. Топчієва «Народонаселення (населення) - це стійка і самовідтворювана множина людей, що має свій своєрідний природно- історичний розвиток і являє собою головну складову людського суспільства» (Шаблій, 2012; Топчієв, 2005; Пістун, 1996; Нємець & Нємець, 2014). Виходячи з цього визначення, можна розуміти що природно-історичний розвиток представлений за рахунок перцепційного сприйняття цілого етносу, формування загальних когнітивних процесів котрі притаманні народонаселенню в його більшості. В монографії В. В. Яворської «Регіональні геодемографічні процеси в Україні» висловлена одна з ключових тез «В сучасній українській науковій думці залишається домінуючим наступне трактування: населення - це сукупність людей певної території. Поняття зберігає дві додаткові складові: населення постало як біологічне явище яке упродовж демографічної історії розвивається і функціонує як соціальний феномен».

Провідні дослідники перцепційної та когнітивної географії зазначені в табл. 1.1. У таблиці подано огляд деяких відомих науковців, які працювали в галузі перцепційної або когнітивної географії, як за кордоном, так і в Україні. Вказано їхні країни, основні напрями досліджень та методи, що ними використовувалися.

Таблиця 1.1

Провідні дослідники когнітивної та перцепційної географії

Дослідник	Країна	Напрями досліджень	Використані методи
Кевін Лінч (Kevin Lynch)	США	Урбаністика, образ міста, сприйняття міського середовища. Ввів поняття елементів образу міста (райони, межі, шляхи, вузли, орієнтири).	Ментальні карти мешканців (ескізи плану міста зі спогадів), інтерв'ю, польові спостереження за навігацією міським простором.
Пітер Гулд (Peter Gould)	США	Перцепційна географія регіонів, «ментальні мапи» уявлень про різні країни та місця; дослідження географічних уподобань і страхів населення.	Соціологічні опитування (анкетування великих вибірок щодо привабливості / небезпечності різних територій), статистичний аналіз отриманих «ментальних рейтингів».
І-Фу Туан (Yi-Fu Tuan) (кит. походження)	США	Гуманістична географія, сприйняття простору і «почуття місця» (topophilia), досвід проживання людини в різних ландшафтах.	Якісні методи: есе, інтерв'ю, феноменологічний опис місць; аналіз культурних текстів і символів місцеприйняття.
Роджер Даунс (R. Downs), Девід Сті (D. Stea)	США	Когнітивна географія, психологія просторового навчання. Дослідження того, як формуються когнітивні карти у дітей і дорослих, як люди запам'ятовують шлях у місті, орієнтуються на місцевості.	Експериментальні методи (лабораторні тести на запам'ятовування маршрутів, моделювання навігаційних завдань), побудова когнітивних карт та їх порівняння з реальними.
Реджинальд Голледж (Reginald G. Golledge)	США / Австралія	Просторова поведінка і рішення, когнітивні карти в умовах обмежень (напр. у незрячих людей). Теорія просторового вибору та доступності з урахуванням сприйняття.	Когнітивне моделювання, геоінформаційні методи (аналіз траєкторій руху), поведінкові експерименти, опитування про суб'єктивне сприйняття відстаней і напрямків.

Наталія Мезенцева	Україна	Перцепційна географія в Україні: образи регіонів країни, регіональна ідентичність. Співавторка концепції «перцепційних портретів регіонів» України.	Масштабні опитування населення по країні (оцінки інших регіонів, асоціації з ними), статистичний аналіз стереотипів; метод ментальних карт для окремих міст.
Костянтин Мезенцев	Україна	Когнітивна і поведінкова географія, методологія прогнозування регіонального розвитку з урахуванням поведінкових чинників. Дослідження ментальних меж міста Києва, територіальної ідентичності.	Анкетні опитування мешканців (визначення «свого» району, неофіційних меж міста), методи когнітивного картографування меж; аналіз великих даних (мобільність населення) для зіставлення з ментальними межами.
Мирослава Влах	Україна	Перцепційні дослідження міського середовища, урбоімагологія. Зокрема – образи міста Львова, колористична перцепція простору (асоціювання районів міста з кольорами).	Онлайн-опитування респондентів (студентської молоді) з психологічними тестами (тест Люшера для визначення кольорових асоціацій); побудова ментальних карт на основі отриманих асоціацій (виділення «жовтих», «червоних» тощо зон міста на карті).
Володимир Злотін	Україна	Ментальні карти українських міст. Досліджував образ міста Луганськ у свідомості студентів (у 2013 р.) – які місця сприймаються як найбільш значущі, а які – як проблемні.	Анкетування студентської молоді (відкрите питання про асоціації з різними районами міста); складання узагальненої ментальної карти міста; порівняння результатів різних груп респондентів.

Примітка: Наведений список не є вичерпним. Існує багато інших дослідників, що робили вагомий внесок у становлення перцепційної географії – зокрема Дж. Г. Голд (Велика Британія) з фундаментальною працею з поведінкової географії, С. Мілграм (США) з експериментами по ментальному картуванню міста тощо. Однак таблиця вище демонструє різноманітність підходів і тем від суто теоретичних розробок до дуже прикладних досліджень,

від вивчення міських ландшафтів до цілих країн. Це підкреслює, наскільки широко розкинулася проблематика перцепційної географії.

З огляду на вищезазначене, перцепційна географія цілком виправдано виокремлюється в межах соціальної географії. Вона досліджує вимір суспільно-географічних явищ, без якого неможливо повно зрозуміти взаємодію людини і простору – вимір людського сприйняття. Це робить її необхідною складовою системи географічних наук.

1.3. Методика наукового дослідження перцепційного сприйняття історико-географічних земель

Дослідження перцепційно-просторової ідентифікації є інтегральним науковим завданням, що перебуває на перетині таких наук суспільної географії (Масляк, 2008), когнітивної психології, соціології та культурології. Кожна з даних дисциплін, відповідно до свого об’єкта та предмета дослідження, формує власний науково-методологічний апарат. У межах дисертаційного дослідження пріоритет надається суспільно-географічному підходу, який розглядає не лише суб’єктивні образи, а й їхню просторову локалізацію, територіальну приналежність та взаємодію з офіційними (адміністративними) межами.

Суспільна географія в контексті перцепційно-просторових досліджень вивчає закономірності формування ментальних образів територій та механізми їх трансформації під впливом суспільно-географічних процесів. Основними методами, використаними в дослідженні є методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, описовий, вивчення літературних і статистичних джерел, формалізації, моделювання, узагальнення, перцепційно-географічного анкетування, ментального картографування, порівняльно-географічний, історико-географічний, картографічний, геоінформаційний, статистичний (кластерний і факторний аналіз), типізації та класифікації. Наше дослідження проводилося в чотири послідовні етапи: теоретико-методологічний, чинниково-аналітичний, емпірико-експериментальний та синтетично-узагальнюючий.

На першому (*теоретико-методологічному*) етапі обґрунтовано вибір теми, визначено об’єкт, предмет та мету дослідження, сформульовано гіпотези для дослідження. Здійснено первинний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових праць у галузі перцепційної та когнітивної географії, теорії регіональної ідентичності та ментального картографування. Для уточнення розумінь понять та термінів, зокрема термінів «територіальна ідентичність», «ментальна карта», «фантомний кордон» – використано метод аналізу літературних джерел. Опрацьовано наукові праці К. Лінча, Й.-Ф. Туана, а також вітчизняних дослідників – О.Г. Топчієва, О.І. Шаблія, К.В. Мезенцева, І.І. Костащука. Це дало змогу розмежувати поняття «сприймання» як первинного перцепційного процесу та «сприйняття» як когнітивного результату подальшого осмислення людиною геопростору, що є понятійно-термінологічним внеском дисертаційної роботи. Одночасно сформульовано основні гіпотези (1) існування «фантомних» кордонів, що не збігаються з адміністративними межами; (2) розбіжність між офіційними та перцепційними (ментальними) межами земель; (3) вплив досвіду міграції та повномасштабної війни на трансформацію регіональних та національних ідентичностей.

На другому (*чинниково-аналітичному*) етапі виявлено та систематизовано чинники формування просторової ідентичності населення щодо історико-географічних земель західних регіонів України. За допомогою історико-географічного методу проаналізовано формування історико-географічних країв та земель, створено на основі праць Круля В. карту історико-географічного районування України та СУЕТ. Вивчено роль природних бар’єрів (Карпати, річкові системи Дністра, Пруту, Бугу) та історичної спадщини держав, до складу яких входили ці землі (Австро-Угорщини, Російської імперії, Польщі, Румунії, Угорщини, Радянського Союзу) у формуванні ментальних образів і «фантомних» кордонів серед перцепції населення. Залучено картографічні матеріали, відкриті дані OpenStreetMap, матеріали Державної служби статистики України та паспорти територіальних громад (Національний атлас України, 2007; Зацерковний, 2014; Барладін та ін., 2002). Визначено роль обласних центрів –

Львова, Чернівців, Ужгорода, Луцька, Тернополя, Рівного – як символічних осей просторової ідентичності.

На третьому (*емпірико-експериментальному*) етапі проведено збір первинної інформації та реалізовано авторське перцепційно-географічне опитування. Інформаційною основою дослідження стали дані анкетування «Дослідження регіональної ідентичності західних регіонів України», реалізованого на платформі LimeSurvey. Анкета містила 47 питань, структурованих за такими блоками, регіональна самоідентифікація (локальна, регіональна, національна), визначення меж історико-географічних земель, ставлення до реформи децентралізації, мовні практики, культурні традиції, досвід міграції, вплив повномасштабної війни. Особливою рисою анкети є включення картографічного блоку, де респонденти самостійно позначали межі «своєї» землі на інтерактивній картографічній підкладці яка була створена перед цим. Репрезентативна вибірка охопила 7266 респондентів у восьми областях які віднесли до західних регіонів України – Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Закарпатській, Чернівецькій, Волинській, Рівненській та Хмельницькій. Гранична похибка вибірки становила ±2,6% при рівні довіри 95%. На цьому ж етапі застосовано метод картографування та здійснено ГІС-моделювання в пакетах QGIS та GRASS GIS.

На четвертому (*синтетично-узагальнюючому*) етапі здійснено математичну обробку отриманих даних, проведено кластерний аналіз. Проаналізовано варіативність відповідей респондентів залежно від віку, рівня освіти, місця проживання та досвіду міграції. Розроблено типологію історико-географічних земель за ступенем стійкості ментальних меж, сформульовано висновки та практичні рекомендації. Для автоматизації процесу обчислення показників використовувалося програмне середовище Microsoft Office Excel. Слід зазначити, що метод перцепційно-географічного анкетування є центральним у дослідженні. Авторська анкета «Дослідження регіональної ідентичності західних регіонів України» соціологічне дослідження регіональної самоідентифікації включала 47 питань, реалізована на платформі LimeSurvey

(https://ivan-zakharchuk.limesurvey.net) і охопила 7266 респондентів. Запитання були структуровані за блоками: регіональна приналежність, мовні практики, культурні традиції, просторові уявлення, сприйняття інших регіонів України, досвід міграції та ставлення до реформи децентралізації. *Характерною особливістю є картографічний блок, де респонденти обирали з чотирьох варіантів виокремлення історико-географічного краю саме правильне історико-географічне районування за Крулем, тобто фактично це була перевірка на географічну обізнаність та загальну ерудицію населення.*

Метод ментального картографування адаптовано від класичного підходу К. Лінча. Якщо у Лінча респонденти від руки малювали карти міського середовища на картосхемах або просто на білому папері, то в нашому дослідженні використано цифровий формат, де учасники опитування обирали межі історико-географічних земель на створених завчасно на картосхемах в картографічній підкладці в середовищі LimeSurvey (фактично вибір з чотирьох картосхем які були схожі між собою, але лише одна з яких була точною та правильною, а інші три картосхеми мали відмінності та неточності для виявлення точності відповідей). Результати опрацьовано методом накладання контурів та обчислення частоти включення кожного населеного пункту до складу тієї чи іншої землі. Це дозволило виявити ядра стійкої ідентичності, периферійні зони та перехідні ділянки «розмитих» меж.

Обґрунтування валідності та репрезентативності дослідження. Для забезпечення наукової достовірності результатів здійснено перевірку репрезентативності вибірки. Загальна чисельність населення восьми досліджуваних областей становить близько 10,64 млн осіб (Львівська ~2,5 млн, Закарпатська ~1,25 млн, Хмельницька ~ 1,32 млн, Івано-Франківська ~1,38 млн, Рівненська ~ 1,15 млн, Тернопільська ~ 1,08 млн, Волинська ~ 1,04 млн, Чернівецька ~ 0,92 млн). При такій сукупності вибірка з 7266 респондентів анкетування забезпечує граничну похибку ±2,6% при рівні довіри 95%, що є достатнім для отримання достовірних наукових результатів. Для підвищення внутрішньої валідності анкети застосовано метод перевірки узгодженості

відповідей, спершу частина питань дублювалась у різних блоках для виявлення суперечностей. Зовнішня валідність забезпечувалась нормалізацією показників (приведення до єдиної шкали від 0 до 1) та стандартизацією просторових даних перед ГІС-моделюванням.

Отже, сформований методичний апарат поєднує класичні суспільно-географічні підходи з інноваційними методами перцепційної географії – цифровим ментальним картографуванням, ГІС-моделюванням та авторськими індексами. Комплексне використання зазначених методів дозволило трансформувати суб’єктивні уявлення 7266 респондентів у об’єктивні кількісні показники та просторові картографічні моделі для відображення соціальної перцепції при ідентифікації історико-географічних земель західних регіонів України.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дисертаційного дослідження розкрито теоретико-методологічні засади вивчення перцепційно-просторової ідентифікації історико-географічних земель та обґрунтовано місце перцепційної географії в системі сучасних суспільно-географічних наук. Встановлено, що перцепційна географія сформувалася як міждисциплінарний напрям на стику соціальної географії, психології, соціології та когнітивних студій у 1950–1960-х роках у межах так званої поведінкової (біхевіористичної) революції в суспільній географії (Lynch, 1960; Lowenthal, 1961; Downs & Stea, 1973). На відміну від традиційних підходів економічної чи фізичної географії, орієнтованих переважно на об'єктивні характеристики території, перцепційна географія зосереджується на дослідженні того, як людина сприймає, осмислює, інтерпретує та ментально структурує географічний простір (Tuan, 1977; Kitchin, 1994). Її унікальний предмет це суб'єктивне відображення геопростору у свідомості, що не охоплюється жодною іншою географічною дисципліною, що обґрунтовує виокремлення перцепційної географії як самостійної підгалузі соціальної географії.

Обґрунтовано доцільність розмежування понять «сприймання» як первинного перцепційного процесу, що спирається на безпосередні чуттєві відчуття та відноситься до перцепційної географії, та «сприйняття» як когнітивно опрацьованого результату подальшого осмислення простору, що передбачає обробку, ідентифікацію та структурування інформації і відноситься до когнітивної географії. Показано, що формування уявлень про територію не зводиться до безпосереднього чуттєвого досвіду, а включає нагромадження знань, соціалізацію, дію колективної пам'яті, успадковані образи та стереотипи. Явище стереотипізації може виникати як на перцепційному (чуттєвому), так і на когнітивному (усвідомленому) рівні, а стереотипи передаються від покоління до покоління, впливаючи на самоідентифікацію населення. Саме тому вивчення просторової ідентичності неможливе без урахування соціальної перцепції як колективного різновиду сприйняття, де група осіб формує схожі уявлення про простір. Це розмежування становить понятійно-термінологічний внесок дисертаційної роботи.

На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних праць простежено еволюцію перцепційно-просторових досліджень від першопрохідних урбаністичних студій К. Лінча (образ міста, 1960) через дослідження П. Гулда та Р. Вайта (ментальні карти країн, 1970-ті) до аналізу великих регіональних систем, історико-географічних регіонів і вернакулярних просторів. Особливу методологічну роль у становленні напряму відіграли праці І.-Ф. Туана (концепція «топофілії»), Р. Даунса і Д. Стіа (когнітивне картографування), Р. Голледжа (просторова поведінка), а також сучасні дослідження українських науковців — К. Мезенцева та Н. Мезенцевої (перцепційні портрети регіонів України, концепція «географічних образів» та «ґештальт-якостей» культурного ландшафту), О. Гнатюка та О. Кононенка (вернакулярні райони міст, перцепційне ядро регіону), М. Влах (колористична перцепція міського простору), О. Мусієздова (міська ідентичність як «уявлена спільнота»). Їхні роботи засвідчують, що в Україні перцепційна географія перебуває на етапі активного становлення, при цьому

системне дослідження саме західних регіонів залишається недостатнім і потребує масштабного емпіричного аналізу.

Доведено, що одним із найбільш продуктивних понять у межах сучасної перцепційної географії є перцепційний регіон, який формується у свідомості населення на основі історичної пам'яті, соціокультурного досвіду, традицій, мовних практик, символічних центрів і ментальних кордонів. Дослідження П. Марека (2022) на прикладі чеських земель Богемії та Моравії продемонструвало, що історична регіональна ідентичність здатна зберігатися крізь три і більше поколінь навіть після скасування відповідних адміністративних меж. На відміну від формального або функціонального регіону, перцепційний регіон не має жорстко заданих меж і може бути різним у сприйнятті різних соціальних груп. Такий підхід є особливо важливим для дослідження історико-географічних земель України, оскільки саме вони зберігаються у суспільній свідомості навіть за відсутності сучасного адміністративного оформлення.

У розділі узагальнено основні методи перцепційно-географічних досліджень. Показано, що ключовими інструментами є ментальне картографування (Lynch, 1960; Gould & White, 1974), анкетування та соціологічні опитування, глибинні інтерв'ю та фокус-групи, асоціативні психологічні методики, когнітивне моделювання (Downs & Stea, 1973; Kuipers et al., 2003), а також геоінформаційна візуалізація перцепційних даних. Цей інтегративний інструментарій, запозичений із психології, соціології та картографії, дозволяє трансформувати суб'єктивні враження у кількісні та якісні перцепційні характеристики територій, придатні для аналізу та практичного застосування. Поєднання якісних і кількісних методів дає змогу не лише фіксувати наявність певних образів території, а й простежувати силу, частоту, стійкість і просторову локалізацію цих образів.

Обґрунтовано, що перцепційна географія має не лише теоретичне, а й значне прикладне значення. Її результати можуть бути використані в урбаністиці та міському плануванні (врахування ментальних карт населення при зонуванні міста, створення нових позитивних «якорів» міського середовища),

просторовому плануванні та управлінні територіями (узгодження адміністративних рішень з ментальними межами громад, що особливо актуально в умовах реформи децентралізації в Україні), оцінці якості життя населення (використання перцепційних індикаторів рівня задоволеності районом, суб'єктивного відчуття безпеки як доповнення до об'єктивних статистичних показників), регіональному брендингу та формуванні туристичних маршрутів.

РОЗДІЛ 2
ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ ТА ЇХ ПЕРЦЕПЦІЙНЕ СПРИЙНЯТТЯ

2.1. Історико-географічне районування західних регіонів України

Проблема історико-географічного районування України має глибоке теоретичне коріння та практичне значення для розуміння просторової організації регіональних ідентичностей. Як зазначає В. Круль, «опис територій за адміністративними областями чи районами, що мало місце до новітнього часу, не відповідає новим вимогам, бо такі території формувалися порівняно недавно (в часи колишнього СРСР та після його розпаду їхній адміністративний устрій успадкувала незалежна Україна) і не відповідають (за деякими мізерними винятками) їхнім історичним особливостям» (Круль, 2010). Це методологічне положення, сам термін історико-географічного районування є основоположним для дисертаційного дослідження, оскільки обґрунтовує необхідність в аналізі саме історико-географічних, а не лише адміністративних одиниць як основи для вивчення регіональних ідентичностей в сприйнятті людей та має ретроспективний характер (Murphy, 1991; Paasi, 1986a; Дністрянський, 2008).

Фундатор української національної географії Степан Рудницький ще на початку XX століття сформулював принципові засади історико-географічного районування та був першим хто у своїх працях представив Україну як простору цілісну одиницю від Сяну до Кавказу. У працях «Коротка географія України» (1910) та «Огляд національної території України» (1923) він обґрунтував можливість утворення Української держави з погляду етнічних меж, визначивши межі етнічних теренів українського народу з географічного погляду. Рудницький поділяв усі українські землі на три групи «центральні, пограничні та українські кольонії в Євразії». Особливу увагу він приділяв формуванню меж адміністративних одиниць, наголошуючи на відсутності врахування фізико-географічної цілісності і етнографічних відносин у тогочасному адміністративно-територіальному устрої (Рудницький, 1923), формально це була

перша праця з етнічності для України, і подальший розвиток суспільної географії з цих витоків і дозволив розвиватись перцепційній географії.

В розуміння районування історико-географічних земель, особливу увагу слід присвятити працям двох видатних українських географів Ф. Заставного та О. Шаблія.

Федір Заставний (1929–2012), завідувач першої в Україні кафедри географії України ЛНУ ім. І. Франка (1990–2009), розробив ґрунтовну концепцію історико-географічних областей у працях «Українські етнічні землі» (1993), «Населення України» (1993), «Географія України» у двох книгах (1994) та «Економічні райони України: реалії та перспективи» (2009). Він започаткував серію українознавчих праць «Народознавчі студії», що стали важливим джерелом для вивчення регіональної ідентичності.

Шаблій О. (1935–2023) відомий науковець української суспільної географії, лідер львівської суспільно-географічної школи. Його шеститомне видання «Суспільна географія» (2015–2023), «Основи загальної суспільної географії» (2003, 2012) та проєкт «Постаті українського землезнання» (14 книг про репресованих географів С. Рудницького, В. Кубійовича, О. Степанів) визначили методологію сучасних регіональних досліджень.

Сучасна українська географічна наука продовжила розвивати ідеї Степана Рудницького у працях львівської школи суспільної географії, яка створила методологічний фундамент для вивчення історико-географічних земель України. М. Дністрянський (Львівський національний університет імені Івана Франка) спеціалізується на історичній політичній географії та етногеографії. Його праці «Кордони України: Територіально-адміністративний устрій» (1992) та «Етногеографія України» (2008) обґрунтовують теоретичні основи етногеографічних досліджень, включаючи географію української етнічної нації, зарубіжних українців та регіональні проблеми етнонаціональних взаємин. Автор виділяє два провідних методологічних підходи суспільної географії історично-географічний та геоструктурно-функціональний. За визначенням М. Дністрянського, «етногеографія – це галузь суспільної географії, що

сформувалася на стику з етнологією, предметом якої є пізнання територіальної організації етнонаціональної сфери, включаючи розміщення етнічних спільнот і груп, співвідношення і поєднання їхніх ареалів розселення, вивчення етногеографічних процесів в історичній ретроспективі та перспективі» (Дністрянський, 2008, с. 12).

Для розуміння термінології етногеографії, варто розглянути загальну термінологію даних понять для кращого розуміння. Спираючись на праці видатних вчених, в книзі В. Круля «Ретроспективна географія з основами етнографії» подається два визначення терміну «етнос» – *Етнос,* за *Юліаном Бромлеєм* (1921-1990), – це стійка міжпоколінна сукупність людей, що історично склалася на певній територій, яка має не тільки загальні риси, але й відносно стабільні усвідомлення своєї культури (включаючи мову) і психіки. Етносу властиве усвідомлення своєї єдності і відміни від усіх інших аналогічних утворень (самосвідомість), що фіксується у самоназві(*етнонімі*).

Бромлей Ю. є засновником дуалістичної концепції етносу, згідно з якою людство в біологічному відношенні єдине, розвивається за загальними соціальними законами і складається з величезної кількості історично сформованих спільнот.

Бромлей Ю. вважав, що немає жодних підстав відносити етноси до біологічних одиниць – популяцій, хоча кожен із них і поєднаний з певною популяцією. Для нього етнос – соціальне явище, особливий тип сформованої природно- історичним шляхом соціальної групи, особлива форма колективного існування людей , яка не залежить від волі належних до неї людей і здатна до стійкого багатовікового існування за рахунок самовідтворення.

Також в книзі Круля В. дається й інше значення терміну «етнос». *Етнос* – етнічна система нижчого порядку, на побутовому рівні називається народом. Члени етносу об’єднані загальним стереотипом поведінки, мають певний зв’язок із ландшафтом (місцем розвитку етносу) і, як правило, спільну релігію, мову, політичний та економічний устрій. Цей стереотип поведінки здебільшого називається *національним характером.* Отже, етнос (за Л. Гумільовим) – це

колектив особин із неповторною внутрішньою структурою і оригінальним стереотипом поведінки, при чому обидві складові динамічні. Тому етнос є елементарним явищем, що не зводиться ні до соціального, ні до біологічного, ні до географічного явищ.

Народ – це спільності людей, які мають власні самоназви- етноніми, а точніше *етноніми-самоназви (ендоетноніму).* Очевидно, наявність єдиної самоназви- етноніма передбачає існування в кожної зі спільностей єдиної самосвідомості. При цьому особливу роль відіграє антитеза «ми» – «вони». Народи охоплюють багато поколінь людей (як правило зберігаються протягом кількох соціально- економічних формацій), тобто є потомственними, маючи відповідно змінний склад. Отже, однією з найголовніших рис народу виступає стійкість. Народ володіє тими об'єктивними рисами, які існують незалежно від суб'єктивного бажання його членів і сприймаються ними як відмінні риси своєї спільноти. Саме таким властивостям притаманна стійкість.

Народ охоплює сукупність людей із одним етнонімом. Однак під єдиною самоназвою об'єднуються особи, що знаходяться не тільки на території однієї держави, але й на загальній (суміжній) території різних держав, тобто не в межах своєї держави.

До важливих рис, що виділяє народи з-поміж подібних собі, відносять характерні риси культури, що проступають як у матеріальному, так і духовному її ракурсах. Про це може свідчити своєрідність традиційного житла, особливість їжі. При цьому відмінності між народами стосуються складу їжі, способів її приготування і часу її прийому. Істотно відрізняються відрізняються у народів сімейний побут, шлюбні звичаї та обряди. Загалом при розмежуванні етносів-народів, як правило, вказують на такі стійкі і чітко виражені компонентами їхньої культури, такими як мова, релігія, народна творчість, усна творчість, звичаї, обряди, норми поведінки, звички, тощо. Всі ці компоненти культури мають в окремих народів свої характерні риси, тобто етнічне забарвлення і, передаючись від покоління до покоління, утворюють так звану етнічну культуру, що володіє специфічним для неї стилем. Важливим компонентом етнічної самосвідомості

виступає уявлення про спільність походження всіх членів етносу, під яким розуміється спільна історична практика їхніх предків.

Нація –найвищий етап розвитку етносу. Без етнічних рис немає нації, отже, етнічне – необхідний бік національного. Все ж, у нації співіснують дві риси (сторони) – соціальна й етнічна, тому правомірно вести мову про те, що нація – соціальне утворення з чіткими етнічними ознаками, тобто соціально-етнічна структура. Іншими словами, соціальне в націях знаходиться в діалектичному взаємозв'язку, нерозривній єдності з етнічним. Зрештою, власне етнічні компоненти є безумовними складовими соціально-етнічних організмів усіх типів, включаючи нації.

Нація, як і народ, характеризується соціальними (в тому числі економічними) зв'язками. Проте, на відміну від останнього, такі зв'язки у нації мають державно- політичну надбудову, тобто вони оформлені в межах держави, яка носить назву корінного народу.

Отже, нація – це не що інше, як той самий народ (колись бездержавний), який створив власну державу. Виходячи з цього, нація, на відміну від народу, є державно- політичною одиницею, якій не обов'язково притаманна етнічна однорідність, оскільки на її етнічній території проживають інші етноси (народи), які з моменту утворення держави є етнічними складниками нації, що має назву корінного народу. До держав часто входять і етнічні території інших етносів з автохтонним населенням. Тому нація, як етнічна структура, складається з корінного та інших народів, що проживають на своїх або не на своїх етнічних землях. Коректно вважати націю вже не моноетнічним, а поліетнічним організмом зі збереженням етнічної домінанти того народу, який утворив ту чи іншу державу.

Ключовим для розуміння дослідження є чітке визначення таксономічної системи історико-географічного районування, запропонованої В. Крулем та прийнятої географічним товариством. Автор виокремлює три рівні чіткої ієрархії історико-географічного районування: суцільна українська етнічна територія (СУЕТ), історико-географічна зона (ІГЗ) та історико-географічний край (ІГК). За

В. Кубійовичем, СУЕТ має розміри 728 500 км², що перевищує площу сучасної Української держави (603,7 тис. км²), оскільки включає частини територій сучасних Польщі, Білорусі, Росії, Молдови, Румунії і Словаччини (Круль, 2010).

Суцільна українська етнічна територія (СУЕТ), з погляду краєзнавця – це територія, на якій етнічні українці є корінною нацією або за правом першості виникнення на цих землях, або за правом першого колонізаційного (господарського) освоєння так званих нічийних, без сталого населення, земель. В останньому випадку вже можна вести мову про корінних жителів – українців, як про перший осілий, землеробський а не кочовий народ новоосвоєних територій. Ці землі з приходом на них етнічних українців входять до сфери їхніх життєвих впливів і становлять для них стратегічний інтерес. А оскільки українці тяжіють до європейських народів, то землі, колонізовані ним, відразу залучалися до загальносвітових, загальноєвропейських цивілізаційних процесів.

Під першим означенням- прикметником запропонованого терміна СУЕТ - «суцільна» – мається на увазі територія, що безперервно прилягає до земель сучасної Української держави й не відмежовується від неї етнічними землями інших народів. Тобто українці як народ-автохтон. На цій території мають суцільне поширення. В межах цих земель нема іншоетнічних вклинень, які б полишали українські землі в острівному, відірваному розташуванні від *Великої України*. Отже, СУЕТ має розміри більші, ніж площа сучасної України, до неї входять ще частину територій сучасних Польщі, Білорусі, Росії, Молдови, Румунії і Словаччини.

У межах сучасної України не всі землі становлять її етнічну територію, бо в її складі знаходяться невеличкі шматки угорських (у Закарпатті), румунських (у Північній Буковині та Герцаївський район Чернівецької області до проведення адміністративно-територіальної реформи 2020 року), білоруських (на Волині), кримськотатарських (в Автономній Республіці Крим) і російських (у Луганській області) етнічних земель.

До СУЕТ зараховують землі, на яких живуть або жили колись етнічні українці на правах корінної нації, саме тому даний термін має своє значення в розумінні етногеографічних процесів в Україні.

Історико-географічна зона (ІГЗ) визначається В. Крулем як «територія у складі СУЕТ, де впродовж достатньо тривалого часу складалися, складаються або можуть складатися своєрідні умови (як природні так і соціально-політичні) зародження, становлення і розвитку осередків формування українського етносу чи його відгалужень, або специфічних умов протікання його культурно-господарського, громадсько-політичного та духовного життя» (Круль, 2010). Виокремлення історико-географічної зони також характеризується тим, що «землі в межах зони характеризуються подібними або однаковими рисами історичного поступу (на тлі загальноукраїнської історії) й їм властиві різноманітні природно-територіальні комплекси – ландшафти» (Paasi, 2002a; Zimmerbauer, et al).

У межах СУЕТ В. Круль виділяє десять історико-географічних зон: Закарпатську Україну, Забузьку Україну, Західну Україну, Правобережну Україну, Південно-Західну Україну, Лівобережну Україну, Центральну Україну, Східну Україну, Південну Україну та Заазовську Україну. Для нашого дослідження найбільший інтерес становлять три зони: Західна Україна, Закарпатська Україна та Південно-Західна Україна, оскільки саме вони охоплюють територію восьми досліджуваних областей. Цікавим фактом є те, що терміни «Закарпатська Україна» та «Західна Україна» є розмежовані, водночас поширеним стереотипом в розмовній мові який характеризує захід України включаючи Закарпатську область є саме термін «Західна Україна».

Особливе місце в системі історико-географічного районування посідає Західна Україна. За Крулем, «Галичина, Волинь і Північна Буковина – складові частини Західної України. Причиною виділення її в окрему ІГЗ є те особливе місце, яке вона займає у процесі українського етногенезу. Після розпаду Київської держави, сюди перемістився український державний центр і саме тут у населення почалося формуватися чітке усвідомлення своєї етнічної

окремішності у межах Галицько-Волинської держави» (Круль, 2010). Автор підкреслює «Західна Україна стала територією, де утворилася західна гілка української нації, що спочатку йменувала себе русинами, а потім наприкінці XIX ст. усвідомила як українці», надзвичайно гарна цитата для розуміння навіть соціальної перцепції в західних регіонах України.

Важливим є розмежування складових частин заходу України, адже В. Круль зазначає «незважаючи на свою подібність, складові частини Західної України – Галичина, Волинь і Північна Буковина – мають і значні відмінності, які полягають в особливостях віросповідання і подальшій їхній історичній долі. Так, психологічний склад галичан відрізняється від такого складу волинян і буковинців тому, що останні є православними, а галичани – греко-католиками» (Круль, 2010). Конфесійний фактор, є одним з ключових маркерів регіональної диференціації Західної України (Ровенчак, 1997).

Ще більш виразною є відмінність між волинянами та буковинцями, що проявляється в тому, що «відмінність між волинянами і буковинцями пояснюється перебуванням буковинців після розпаду Галицько-Волинської держави у складі Молдовського князівства, Туреччини, Австро-Угорщини і Румунії, а волинян – Литви, Польщі та Росії» (Круль, 2010). Різні імперські контексти сформували специфічні регіональні ідентичності, які зберігаються донині, навіть більше століття часу.

Закарпатська Україна виділена В. Крулем в окрему історико-географічну зону, що є принциповим методологічним рішенням з його боку. Автор обґрунтовує це так «Його виділено в окрему історико-географічну зону через те, що етнічні українці, які населяли і населяють її впродовж майже всього історичного часу, починаючи від доби другої Української держави, були відірваними від української етнічної території. Гірські пасма Карпат виявилися не тільки природним рубежем, але й державно-політичним, по якому від 1380-х років остаточно закріпилася галицько-угорська межа» (Круль, 2010).

Географічна ізольованість Закарпаття мала глибокі наслідки для формування власної регіональної ідентичності. В. Круль підкреслює «Така

відірваність Закарпаття позначилася на формуванні особливостей психології закарпатців, що проступають у виробленні доволі стійких стереотипів деякої відрубності їхньої культури від загальноукраїнської. Тут навіть до середини XX ст. населення на означення свого етнічного найменння зберігало назву «русини» (Круль, 2010). Феномен політичного русинізму, про який згадує автор, залишається актуальним і сьогодні.

Південно-Західну Україну В. Круль характеризує як зону, що об'єднує Поділля і Північну Бессарабію. Автор пояснює «Об'єднання цих двох країв в одну історико-географічну зону не випадкове, вони розташовуються між трьома осередками формування української нації (Західна Україна, Правобережна Україна і Центральна Україна)» (Круль, 2010). Щодо Поділля, автор зазначає «У давнину територія Поділля була або малозаселеною, або зовсім незаселеною і господарськи почала освоюватися після монголо-татарської навали вихідцями з різних українських країв. Тому, дана територія є внутрішньою давньоколонізованою українською землею, населення якої почало остаточно формуватися після включення її до складу Литви».

Третьою таксономічною одиницею є історико-географічний край (ІГК), це «специфічне територіальне утворення з подібними природними умовами, особливостями індивідуального ретроспективного розвитку, певним соціально-економічним рівнем і обов'язковою адміністративно-територіальною оформленістю в минулому» (Круль, 2010). Автор наголошує «Краям, на відміну від двох попередніх таксономічних одиниць, властиве чітке визначення їхніх меж, тобто у цьому випадку наявна деяка статика, а, загалом, їм притаманний динамізм. Це означає, що краї виникають, розвиваються, змінюють свої розміри (в бік зростання чи зменшення) і можуть перестати існувати в процесі розвитку конкретних етносів».

На СУЕТ В. Круль виділяє вісімнадцять історико-географічних країв: Закарпаття, Холмщину, Підляшшя, Галичину, Волинь, Північну Буковину, Поділля, Київщину, Північну Бессарабію, Чернігівщину, Полтавщину, Запоріжжя, Слобожанщину, Донеччину, Одещину, Херсонщину, Таврію,

Кубань. Для території Західної України актуальними є: Галичина, Волинь, Північна Буковина, Поділля та Закарпаття.

Степан Макарчук у навчальному посібнику «Історико-етнографічні райони України» (2012) деталізує етнографічне районування, виділяючи субрайони в межах історико-політичних регіонів (Дністрянський, 2006; Вівчарик, 2004). Автор зазначає «Хоча Галичина – історико-політичний регіон, де виокремлюють такі етнографічні райони, як Гуцульщина, Лемківщина, Покуття, «огаличанена» Волинь, Поділля, Опілля, Підгір'я, Надсяння, населення цього історико-політичного регіону, незалежно від того, до котрого етнографічного району чи підрайону воно належить, набуло також багато спільних етнокультурних рис» (Макарчук, 2012, с. 47). Серед цих спільних рис – належність більшості українців до греко-католицької церкви та більш ретельне дотримання релігійних обрядів загалом.

Дослідження київської наукової школи, а саме географів Олексія Гнатюка та Анатолія Мельничука розвивають тему взаємодії історичних та адміністративних меж. У праці «Regional identity and the renewal of spatial administrative structures: The case of Podolia, Ukraine» (2018) автори виявили, що населення демонструє складну, багаторівневу територіальну ідентичність одночасну ідентифікацію як з історичним Поділлям, так і з сучасними областями (Melnychuk & Gnatiuk, 2018). Формуються «гібридні територіальні ідентичності», що включають як «густі» (етнокультурні, історичні) елементи, так і «тонкі» (адміністративні, громадянські) елементи (Paasi, 2011b; Jones & MacLeod, 2004).

Концепція «фантомних кордонів» або ж «фантомних меж» (phantom borders), розроблена в західній географічній науці, набуває свого значення для розуміння просторової організації регіональних ідентичностей, особливо для регіонів заходу України. Дослідження О. Гнатюка та А. Мельничука «Identities with historical regions – are they adapting to modern administrative division» (2019) показало, що історичні межі, зокрема австрійсько-російський кордон по Збручу, продовжують впливати на сучасне сприйняття регіональних меж, незважаючи на

понад століття їхньої відсутності як реальних адміністративних бар'єрів (Gnatiuk & Melnychuk, 2019).

Історико-географічне районування західних регіонів України характеризується багаторівневою ієрархічною структурою (Поповкін, 1993; Заставний, 2010; Доценко, 2003), де на макрорівні виділяються історико-географічні зони (Західна Україна, Закарпатська Україна, частина Південно-Західної України), на мезорівні – історико-географічні краї (Галичина, Волинь, Буковина, Поділля, Закарпаття), а на мікрорівні – етнографічні субрегіони (Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Покуття, Опілля тощо) (Жупанський & Круль, 1999). Ця ієрархія визначає складну структуру регіональних ідентичностей, де особа може одночасно ідентифікувати себе з кількома рівнями територіальної належності, демонструє каскадну регіональну ідентичність, як певні рівні.

2.2. Природно-географічні чинники та їх роль у формуванні просторової ідентичності

Природно-географічні чинники відіграють одну з фундаментальних ролей у формуванні просторової ідентичності населення заходу України. Карпатські гори, річкові басейни Дністра, Західного Бугу, Тиси та Пруту є тим, від чого колись і формувалось розселення населення. Як зазначав Степан Рудницький, «географічне положення України є найважливішим природописним елементом у політичному житті України від найдавніших часів» (Рудницький, 1923).

Карпатські гори є найпотужнішим природним бар'єром на території заходу України (Географія Чернівецької області, 1993; Денисик, 2012), охоплюють чотири області: Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську та Чернівецьку, з найвищою точкою г. Говерла (2061 м). Вони не лише фізично розділяють Закарпаття від решти українських земель, але й сформували унікальні етнографічні групи – гуцулів, бойків та лемків. Ці групи зберегли архаїчні риси культури завдяки гірській ізоляції: специфічне полонинське господарство (сезонний випас худоби на високогірних луках), традиційну дерев'яну

архітектуру (ґражди), унікальні музичні інструменти (трембіта, дримба), ремесла (різьблення по дереву, писанкарство, ткацтво).

Річкові басейни формують другий рівень природно-географічної структуризації для західних регіонів України.

Дністер (довжина 1362 км, в Україні – 705 км, площа басейну 72 100 км²) найбільша та головна річка для Галичини, власне сам термін Наддністрянщина історично є синонімом Галичини та похідним від назви річки. Річка Дністер протікає через 7 областей України, забезпечує водою понад 7 млн населення. Каньйоноподібна долина Дністра формує унікальний ландшафтний елемент Поділля, що визначив розташування історичних фортець та торговельних шляхів. Басейн Дністра охоплює значну частину Галичини, Поділля та Буковини, формуючи своєрідну «дністрянську» ідентичність. Каньйон Дністра в межах Тернопільської та Хмельницької областей є не лише унікальним природним об’єктом, але й потужним символом регіональної ідентичності Поділля.

Західний Буг (772 км, в Україні – 404 км) єдина велика річка України басейну Балтійського моря. Транскордонне значення річки підтверджує створення Єврорегіону «Буг» (1995), що об’єднує Львівську та Волинську область, Люблінське воєводство Польщі та Берестейську область Білорусі. Басейн Західного Бугу історично був важливим торговельним шляхом, що з’єднував Балтику з Чорноморським регіоном. Басейн Західного Бугу визначає північну межу Галичини та відокремлює її за природним чинником від Волині.

Тиса (в Україні – 265 км) ключова річка Закарпаття, яка формується злиттям Чорної та Білої Тиси біля Рахова. Закарпатська низовина має найтепліший клімат в Україні та найнижчу точку країни (101 м, с. Руські Геївці). Долина Тиси з давніх часів була осередком угорського впливу та основою виноробства в Закарпатті.

Прут (в Україні – 272 км) головна річка для Чернівецької області, витікає зі схилів гір в Карпатах. Чернівці як назва пішли від «Черн на Пруті» (XII ст.), місто на Берладському торговому шляху, який з’єднував міста як Галич,

Коломия, Снятин, Чернівці, Ясси. Долина Пруту історично була зоною контакту українського, румунського та молдавського населення.

Поліська низовина на півночі Волинської та Рівненської областей формує специфічну ідентичність поліщуків. Як зазначає В. Круль, поліщуки характеризуються «архаїчними рисами культури – патріархальними засадами родини, давніми формами великої сім'ї, звичаєвим правом. Господарство пристосоване до лісових умов, землеробство, тваринництво, рибальство, мисливство, пасічництво. Збережені слов'янські архаїзми – спадок племен древлян» (Круль, 2010). Сучасне Полісся також відоме нелегальним видобутком бурштину, що створює специфічну економічну та соціальну ситуацію в регіоні.

Рівнинні території – Опілля, Розточчя, Мале Полісся – характеризуються менш виразними природними бар'єрами, що сприяє формуванню перехідних зон між історико-географічними краями. Опілля як лісостепова область у межах Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей є прикладом території з «розмитою» ідентичністю, де галицька та подільська ідентичності накладаються одна на одну.

Клімат західних регіонів України, помірно-континентальний з значним впливом Карпат, також впливає на формування регіональних ідентичностей через господарську спеціалізацію. Виноградарство Закарпаття (район Берегова), садівництво Прикарпаття, зернове господарство Поділля – ці господарські традиції стають частиною регіональної ідентичності та формують специфічні культурні ландшафти (Заставний, 1994; Афанасьєв, 2012).

Природні ресурси регіону такі як нафта та газ притаманні для Прикарпаття, також сіль (Солотвино, Дрогобич), мінеральні води (Трускавець, Моршин, Східниця) – також впливають на формування регіональних ідентичностей через створення специфічних промислових та курортних центрів. Ці ресурси стають частиною регіонального брендингу та туристичної привабливості.

2.3. Історико-культурні чинники формування регіональної ідентичності

Історико-культурні чинники є визначальними для формування регіональних ідентичностей заходу України. Багатовікове перебування різних частин регіону у складі різних держав та імперій, а саме Речі Посполитої, Австрійської (Австро-Угорської) імперії, Російської імперії, Румунії, Чехословаччини, Угорщини, СРСР і сформувало специфічні регіональні культури з власними традиціями, ментальністю, ціннісними орієнтаціями.

Габсбурзька спадщина (1772–1918) є ключовим фактором формування галицької та буковинської ідентичностей. Австро-Угорщина як імперія (Галичина 1772–1918, Буковина 1775–1918) створила порівняно сприятливі умови для національного розвитку українців (Antonsich, 2010; Лускалова, 2016; Дністрянський, 2008)). Реформи Марії-Терезії та Йосифа II покращили становище для населення, скасування панщини (1848), легалізація греко-католицької церкви як ідентифікація у віросповіданні, розвиток освіти українською мовою. У 1873 р. Галичина отримала де-факто автономію з власним сеймом. Етнічний склад Галичини (1910) поляки – 45,4%, русини/українці – 42,9%, євреї – 10,9%. Буковина стала окремим коронним краєм у 1849 р. з мультикультурним складом українці – 40%, румуни – 34%, євреї – 11%, німці – 9%. Польська присутність у Галичині поляки домінували серед землевласників та у великих містах (Львів, Перемишль, Станіславів). Після депортацій 1944–46 рр. відбулося майже повне виселення поляків з регіону. Проте польська архітектурна та культурна спадщина залишається важливим елементом міського ландшафту західноукраїнських міст.

В свою чергу Російська імперія (Волинь після 1793/1795) проводила русифікаційну політику та займалась зросійщення населення. Примусова ліквідація греко-католицької церкви (1838), заборона Литовського статуту, впровадження російських законів кардинально змінили культурне середовище регіону. Етнічний склад Волині (1897) українці – 73,7%, євреї – 13,2%, поляки – 6,2%, німці – 5,7%. Відмінність історичного досвіду Галичини та Волині

зберігається донині у конфесійній структурі, електоральних преференціях та культурних практиках населення.

Міжвоєнна Польща (1918–1939) продемонструвала різницю між Галичиною (урбанізована, греко-католицька, активний національний рух) та Волинню (90% аграрного православного населення). «Волинський експеримент» губернатора Генрика Юзевського (1928–1938) – спроба створити проукраїнську ідентичність, лояльну до Польщі – зазнав невдачі через суперечливість цілей та методів.

Конфесійний фактор є одним з найважливіших маркерів регіональної диференціації в даних регіонах, саме греко-католицька (Українська греко-католицька церква) традиція домінує в Галичині, тоді як православна традиція є характерною для Волині, Полісся та частково Поділля. За даними дослідження Тадеуша Ольшанського (2013), рівень релігійності становить Волинь – 52% практикуючих віруючих, Галичина – понад 70%, при середньоукраїнському показнику 24% (Olszański, 2013). Ця конфесійна межа значною мірою збігається з історичним кордоном між Австрійською та Російською імперіями. Греко-католицька церква (УГКЦ) стала ключовим інститутом збереження української ідентичності саме в Галичині, адже від Берестейської унії 1596 р. до відновлення Галицької митрополії 1808 р. греко-католицьке духовенство очолювало національний рух. Митрополит Андрей Шептицький (1901–1944) зробив УГКЦ «бастіоном українського національного руху». Після фіктивного Львівського собору 1946 р. церква діяла підпільно до 1989 р., зберігаючи українську ідентичність в умовах радянських репресій. Сьогодні УГКЦ налічує близько 4,5 млн вірних, 85% яких живуть переважно на заході країни.

Православна церква домінує на Волині (примусове навернення після 1793 р.), у Чернівецькій області (частина Північної Буковини та Північної Бессарабії) та Закарпатті. Волинь в свою чергу стала «головним осередком» Української Автокефальної Православної Церкви після її ліквідації в СРСР (1930-ті). Конфесійна межа часто збігається з етнічною та історико-географічною відмежованість від польського римо-католицтва та російського

православ’я сформувала окрему галицьку ідентичність, тоді як волинська ідентичність формувалася в контексті православної традиції.

Єврейська спадщина для заходу України розглядається як невід’ємна частина особливо для Галичини, Північної Буковини так і Волині. Слід врахувати що близько 2,7 млн євреїв проживало на території сучасної України напередодні Голокосту що складало близько 5% населення. Україна є батьківщиною для хасидизму (Баал Шем Тов - як засновник хасидського руху), центри район Садгори в місті Чернівці (Північна Буковина), Мукачево, Белз. Голокост як геноцид знищив 1,2–1,6 млн євреїв на території України, практично повністю знищивши єврейські громади на заході України, тому сьогодні єврейська спадщина є важливим елементом культурного туризму на заході України(синагоги, кладовища, пам’ятні місця).

Гуцульщина як етнографічний регіон охоплює території трьох сучасних областей – Івано-Франківської (Верховинський, Косівський райони), Закарпатської (Рахівський район) та Чернівецької (Путильський район). Ця транскордонність (в адміністративному сенсі) створює унікальну ситуацію, коли гуцульська ідентичність перетинає обласні межі. Дослідники відзначають, що гуцули мають найбільш виразну субетнічну ідентичність серед усіх українських етнографічних груп.

Бойківщина та Лемківщина розташовані на північних схилах Карпат, охоплюючи території Львівської (Турківський, Старосамбірський райони), Івано-Франківської та частково Закарпатської областей. Бойки та лемки, на відміну від гуцулів, зазнали значного впливу депортацій середини XX століття (операція «Вісла» 1947 року для лемків), що суттєво вплинуло на їхню чисельність та територію розселення.

Закарпаття має унікальну історико-культурну траєкторію. Як зазначає В. Круль, «прийшовши в Закарпаття наприкінці IX ст., угорці застали тут місцевих русинів-українців і підпорядкували їх собі аж до 1526 року» (Круль, 2010). Понад тисячоліття угорського культурного впливу сформувало специфічну закарпатську ідентичність, яка поєднує українські та

центральноєвропейські елементи. Феномен русинізму – питання про те, чи є русини окремим народом, чи частиною української нації – залишається актуальним і в наш час. Угорська меншина складає 156 600 осіб (2001) у Закарпатті – 12,1% населення області, більшість у прикордонних районах (Берегово – 76,15% угорців). Понад 1000 років культурного впливу сформували унікальну регіональну ідентичність Закарпаття, що поєднує українські та угорські елементи.

Буковина характеризується особливою традицією поліетнічного співіснування (Макар & Шестакова, 2001; Чев'юк & Захарчук, 2008; Буковина: історичний нарис, 1998; Костишин, 1998). Дослідження Анатолія Круглашова «Bukovyna: A Border Region with a Fluctuating Identity» (2010–2011) показує, що Габсбурзьке правління (1774–1918) сприяло формуванню надетнічної «буковинської» ідентичності, яка об’єднувала українців, румунів, німців, євреїв, поляків, вірменів. Автор зазначає, що буковинців «неодноразово закликали, якщо не змушували, змінювати свою політичну ідентичність, громадянську лояльність» за різних імперських режимів (Kruglashov, 2010–2011). Серед населення у Чернівецькій області (2001) румуни – 12,5%, молдовани – 7,3%, концентрація на півдні Буковини. Румунська спадщина проявляється в топоніміці, архітектурі та культурних традиціях південних районів області.

Волинь в свою чергу має тісніші історичні зв’язки з центральною Україною (Дністрянський, 2006; Заставний, 1993) порівняно з Галичиною, так дослідження Тадеуша Ольшанського «The Western Borderlands: The Place of Eastern Galicia and Volhynia in the Ukrainian State» (Olszański, 2013) систематизує ключові відмінності між Галичиною та Волинню «Існує величезна історична різниця між Волинню та Східною Галичиною. Волинь має тісні зв’язки з центральною Україною і була пов’язана з нею протягом більшої частини своєї історії». Це пояснює, чому волинська регіональна ідентичність є менш виразною та артикульованою порівняно з галицькою Волинь сприймається швидше як частина загальноукраїнського простору, аніж як окремий регіон з чітко визначеною специфікою.

Поділля займає перехідне становище між Західною та Центральною Україною, колись це був історичний кордон по річці Збруч (1772–1918), що розділяв Австрійську та Російську імперії, залишив глибокий слід у регіональній свідомості для населення й досі. Західне Поділля (нині частина Тернопільської та Хмельницької областей) тяжіє до галицької культурної традиції, тоді як східне (Вінниччина) – до наддніпрянської.

Етнічне розмаїття історично було характерним для всіх регіонів заходу України, але по своєму відображається в кожному регіоні (Чорний, 2001; Дністрянський, 2008; Джаман et al., 2011). Євреї наприклад історично становили значну частину міського населення Галичини та Буковини до Голокосту, та були важливо соціокультурною частиною міст, і залишили вплив в архітектурі міст. Поляки компактно проживали в містах та містечках Галичини та Волині до обмінів населенням 1944–1946 років. Угорці історично зберігають значну присутність у Закарпатті (близько 12% населення області). Румуни та молдовани складають близько 20% населення Чернівецької області, особливо враховуючи колишній Герцаївський район (до адміністративної реформи 2020 року). Ця поліетнічність впливає на формування регіональних ідентичностей через досвід співіснування та культурного обміну (Джаман & Костащук, 2009). Тут ми розуміє, що при таких особливостях навіть в етнічному складі сама концепція «фантомних кордонів» (phantom borders) набуває особливого значення для розуміння регіональних ідентичностей західних регіонів України. Історичні кордони продовжують впливати на електоральну поведінку, мовні практики, релігійну приналежність, навіть коли вони давно вже втратили політичне значення. Дослідження показують, що межа по Збручу залишається видимою на картах електоральних результатів, мовної ситуації, релігійної належності.

2.4. Суспільно-географічні чинники та сучасне сприйняття регіональних меж

Суспільно-географічні чинники формування регіональних ідентичностей включають роль міст як центрів ідентичності, міграційні процеси, та вплив

російсько-української війни від 2014 року і повногомасштабного вторгнення 2022 року. Ці фактори є динамічними та відображають сучасні трансформації регіональної свідомості, а також свідомості громадянина держави.

Міста відіграють ключову роль у формуванні та підтримці регіональних ідентичностей та є центрами географічних асоціацій. Львів є безперечним символічним центром «Західної України» та галицької ідентичності, враховуючи що це найбільше місто регіону (Влах & Гудзеляк, 2019; Шаблій, 2001). Місто позиціонується як «культурна столиця України», «найбільш європейське» українське місто, центр українського національного відродження. Львівська архітектура, кав'ярні, культурні фестивалі стали частиною загальноукраїнського та міжнародного іміджу регіону.

Івано-Франківськ (історична та колишня назва міста Станиславів) виступає ключовим ментальним та культурним центром для Прикарпаття, формуючи образ динамічного міста, його європейську традицію з модерним розвитком. Місто ідентифікується також з «Станиславівський феномен» – літературно-мистецького середовище, що закріпило за містом статус інтелектуального центру Заходу України. Архітектура міста виділяється міською ратушею (єдиною в Україні побудованою у стилі конструктивізму) та ревіталізованими просторами (наприклад, Промприлад.Реновація), що створює образ «міста для життя людини» з високим рівнем комфорту та активним громадянським суспільством. Сучасний брендинг Івано-Франківська акцентує на близькості до Карпат, позиціонує його як «ворота в гори, дорога в Буковель».

Луцьк постає як історичне місто Волині, чия ідентичність нерозривно пов'язана з образом «міста з'їзду монархів» та князівською спадщиною. Домінантою міського простору та головним символом міста є Замок Любарта – один із найкраще збережених середньовічних замків України, що входить до переліку архітектурних чудес країни. Луцьк транслює образ спокійного міста з глибоким корінням, де перетиналися литовські, польські та українські впливи. Культурний міста доповнюється постаттю Лесі Українки, чия родина тісно

пов’язана з містом, та унікальними об’єктами, як-от «Будинок з химерами» скульптора Голованя, що додає місту рис сучасного мистецького містицизму.

Рівне у структурі серед обласних центрів заходу України відіграє роль сучасного адміністративного та логістичного вузла Волині, чий образ поступово трансформується від промислового центру до міста нових індустрій та паркових зон. Ідентичність міста значною мірою формується навколо рекреаційних об’єктів та природних пам’яток навколо нього, зокрема всесвітньо відомого «Тунелю кохання» в Клевані, що став частиною глобального туристичного бренду Рівненщини. В історичному контексті місто апелює до спадщини князів Любомирських та ролі «тимчасової столиці» України періоду визвольних змагань. Сучасне місто Рівне позиціонується як комфортне «зелене місто», де активно розвивається бурштиновий промисел, що також стає частиною регіонального економічного та культурного міфу.

Чернівці як столиця Буковини та обласний центр Чернівецької області зберігають образ «маленького Відня» хоч провінційного, але витонченого з унікальною архітектурою колишнього австрійського міста. Резиденція буковинських митрополитів (нині частина Чернівецький університет) входить до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Місто було важливим центром єврейської культури (батьківщина поетів Пауля Целана, Рози Ауслендер) та німецькомовної інтелігенції. Сучасний брендинг міста акцентує на цій мультикультурній спадщині як частині регіональної ідентичності.

Ужгород та інші міста Закарпаття такі як Мукачево та Хуст, формують образ «найбільш європейського» регіону України завдяки центральноєвропейській архітектурній та культурній спадщині. Цвітіння сакури в Ужгороді, термальні води Берегова, замки (Мукачівський замок Паланок, Ужгородський замок) стали частиною туристичного бренду регіону та його туристичного іміджу і рекреаційного центру.

Міграційні процеси суттєво впливають на формування регіональні ідентичності, свого часу масова трудова міграція з регіонів заходу України до країн ЄС (Польща, Італія, Чехія, Португалія), в народі зберігся термін «на

заробітки» і створила транснаціональні мережі, що впливають на культурні практики, споживчі моделі для населення, політичні орієнтації думці населення. Мігранти привозять нові ідеї та практики із закордону , водночас зберігаючи зв'язок з регіоном походження, бажаючи повторити позитивний результат всередині власної країни.

Внутрішня міграція в Україні також впливає на регіональні ідентичності, частково змінюючи її, адже з початком повномасштабного вторгнення російської федерації приплив мешканців зі Східної та Південної частини України до Львова, Івано-Франківська, Чернівців інших міст Заходу змінює культурний ландшафт цих міст, створюючи нові «гібридні» ідентичності. Водночас, відплив молоді з малих міст та сіл до обласних центрів та столиці ставить під загрозу відтворення традиційних субрегіональних ідентичностей, адже молодь готова жертвувати власними традиціями заради економічної вигоди та матеріальних благ. Тут ми розуміємо що, саме територіальний брендинг стає важливим інструментом формування та підтримки регіональних ідентичностей, це особливо помітно не для великих міст, а для малих селищ, або віддалених сіл. Такі туристичні бренди як «Галицька кухня», «Гуцульські Карпати», «Буковинські традиції», «Закарпатське вино» – не лише приваблюють туристів, але й формують самосприйняття для місцевого населення, допомагають створенню та розвитку малих бізнесів, які в свою чергу і створюють робочі місця для молоді, підіймають економіку країни, та зупиняють відтік її в великі міста. Фестивалі, ярмарки, культурні події стають платформами для просування в соціальних мережах, їхня популяризація, створення позитивного уявлення про власну особливість і демонструють регіональну ідентичність.

Повномасштабне російське вторгнення 2022 року стало найпотужнішим каталізатором трансформації регіональних ідентичностей. Західні регіони України прийняли мільйони внутрішньо переміщених осіб (ВПО) зі Сходу та Півдня країни, що дещо змінило демографічну та культурну ситуацію в регіоні. За даними соціологічних опитувань, війна сприяла зміцненню загальноукраїнської ідентичності на противагу регіональним, хоча останні не

зникають, а трансформуються, скоріше відбувається регіональна дифузія, коли люди з різних областей України обмінюється звичками, мовою, переймають побут, тощо.

Релокація та власне перенесення бізнесу, освітніх та культурних інституцій зі Сходу на Захід України також впливає на формування регіональні ідентичності. Львів, Івано-Франківськ, Ужгород, Чернівці, Тернопіль, Луцьк ці міста стали новими центрами для багатьох підприємств та організацій, що раніше базувалися в Києві, Харкові, Одесі, Херсоні, це в свою чергу створює нові економічні синтези та взаємовпливи.

Західні регіони нашої держави є більш географічно віддаленні від лінії фронту, сприймається як «тил» та «безпечна зона», що змінює її роль у національному уявленні, уявлення для сім'ї, місця власної відносної безпеки. Війна також актуалізувала питання регіональної безпеки та геополітичної орієнтації як регіонів так і країни вцілому, де населенням розуміється вектор руху країни, без розділення на регіональні ідентичносоті, а створення однієї єдиною української ідентичності. Водночас, близькість до кордонів ЄС та НАТО актуалізує європейську складову регіональної ідентичності та допомагає розвитку економічних зв'язків з найближчими сусідами (Мікула, 2004; Шуканов & Логвин, 2012; Ільченко, 2012; Студенніков, 2000; Баштанник, 2000).

Висновки до розділу 2

У другому розділі дисертаційного дослідження проаналізовано чинники формування історико-географічних земель західних регіонів України та особливості їхнього сучасного перцепційного сприйняття. Встановлено, що історико-географічне районування західних регіонів України має не лише ретроспективне, а й актуальне наукове значення, оскільки саме історично сформовані землі залишаються важливими одиницями просторової самоідентифікації населення. Доведено, що використання виключно сучасного адміністративно-територіального поділу не дає змоги повною мірою пояснити особливості регіональної свідомості, оскільки ментальні межі населення часто

орієнтуються не на області та райони, а на історико-географічні краї й етнокультурні ареали.

З’ясовано, що історико-географічне районування західних регіонів України характеризується багаторівневою ієрархічною структурою, яка охоплює Суцільну українську етнічну територію, історико-географічні зони, історико-географічні краї та етнографічні субрегіони. У межах досліджуваної території найбільше значення мають Західна Україна, Закарпатська Україна та частина Південно-Західної України як історико-географічні зони; Галичина, Волинь, Поділля, Північна Буковина, Північна Бессарабія та Закарпаття як історико-географічні краї; а також Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Покуття, Опілля, Полісся та інші як етнографічні субрегіони. Така ієрархія формує складну і багатошарову систему регіональних ідентичностей, у межах якої одна й та сама особа може одночасно ототожнювати себе з кількома рівнями територіальної належності.

Доведено, що природно-географічні чинники відіграли фундаментальну роль у формуванні регіональних відмінностей і ментальних меж. Насамперед це стосується Карпатських гір, які впродовж тривалого історичного часу виступали не лише природним бар’єром, а й просторовою межею між різними моделями історичного розвитку, господарської діяльності та культурної комунікації. Саме гірська ізольованість сприяла збереженню виразних субетнічних груп гуцулів, бойків і лемків, саме з їхньою специфічною матеріальною та духовною культурою. Не менш важливу роль відіграли річкові системи Дністра, Пруту, та інших річок, які не лише структурували простір розселення, а й формували своєрідні природно-історичні осі регіональної ідентичності. У цьому контексті встановлено, що природні межі нерідко ставали підґрунтям для подальшого накладання історичних, конфесійних і культурних кордонів, які збереглися у колективній пам’яті населення.

Визначено, що історико-культурні чинники є найбільш вагомими у диференціації історико-географічних земель Західної України. Багатовікове перебування окремих територій у складі різних держав і імперій сформувало

різні траєкторії історичного розвитку, які відобразилися у конфесійній структурі, мовних практиках, типах локальної культури, архітектурному середовищі та політичній культурі населення. Саме тому регіональні ідентичності Галичини, Волині, Закарпаття, Буковини чи Поділля не є взаємозамінними, а мають власну історичну логіку становлення і специфічний набір культурних маркерів.

Особливу роль у формуванні регіональної ідентичності відіграє конфесійний чинник. Встановлено, що межа між греко-католицькою та православною традиціями значною мірою збігається з колишнім історичним австрійсько-російським кордоном і зберігає своє значення як символічна й перцепційна межа донині. Греко-католицька церква стала одним із головних маркерів галицької ідентичності, тоді як православна домінує у Волині та на значній частині території Чернівецької області. Таким чином, конфесійна структура виступає не лише релігійним, а й соціокультурним індикатором відмінностей між історико-географічними землями.

Поліетнічність є важливою рисою значної частини західноукраїнського простору. Це особливо виразно проявляється у Буковині та Закарпатті, де тривале співіснування українців, румунів, молдован, угорців, євреїв, німців, поляків та інших етнічних груп сформувало складні моделі локальної ідентичності. Північна Буковина постає як регіон із традицією поліетнічного співжиття та надетнічної регіональної самоідентифікації, тоді як Закарпаття вирізняється поєднанням українських і центральноєвропейських впливів, що підтримує образ регіональної окремішності. Водночас Волинь має тісніший історичний зв’язок із центральноукраїнським простором, що зумовлює менш виразну, але більш інтегровану регіональну ідентичність. Поділля ж займає проміжне положення між західноукраїнським і центральноукраїнським культурно-історичними масивами, що відображається в його перехідному характері.

Доведено, що суспільно-географічні чинники в сучасних умовах дедалі активніше впливають на регіональне самосприйняття. Особливу роль відіграють міста як символічні, культурні та функціональні центри історико-географічних

земель. Саме міста концентрують регіональні символи, бренди, історичну пам’ять і комунікаційні практики, які підтримують відповідні просторові образи в суспільній свідомості.

Встановлено, що міграційні процеси є одним із ключових механізмів сучасної трансформації регіональних ідентичностей, де з одного боку, тривала трудова міграція населення західних регіонів до країн Європейського Союзу посилила відкритість регіону до зовнішніх культурних впливів, сформувала нові споживчі практики та посилила європейський компонент у локальному самосприйнятті. З іншого боку, внутрішня міграція, особливо після повномасштабного вторгнення російської федерації 2022 року, спричинила активний міжрегіональний культурний обмін, внаслідок чого в містах і громадах заходу України формуються нові гібридні ідентичності. Водночас посилення мобільності населення створює ризики розмивання локальних субетнічних і регіональних рис, особливо у малих громадах і периферійних територіях.

Окремо доведено, що територіальний брендинг і локальна культурна репрезентація стають важливими інструментами підтримки регіональної самобутності. Такі образи, як «Галицька кухня», «Гуцульські Карпати», «Буковинські традиції», «Закарпатське вино», функціонують не лише як туристичні бренди, а і як форми внутрішнього самовизначення населення. Через фестивалі, ярмарки, гастрономічні практики, символіку та культурні події відбувається відтворення регіональної специфіки, яка закріплюється як у зовнішньому, так і у внутрішньому перцепційному образі території.

Найважливішим сучасним чинником трансформації регіональної свідомості визначено російсько-українську війну, особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року. Війна суттєво посилила загальноукраїнську громадянську ідентичність, не знищуючи водночас регіональних відмінностей, а радше переосмислюючи їх у межах єдиного національного простору. Західні регіони почали сприйматися як тил, безпечний простір, гуманітарний і культурний резерв держави, а також як територія інтенсивної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, релокованого бізнесу,

освітніх і культурних інституцій. Це не лише змінило демографічну та соціальну структуру регіону, а й посилило його загальнонаціональне значення. Водночас війна актуалізувала європейську складову просторової ідентичності західних областей, зважаючи на їхню близькість до кордонів ЄС і НАТО.

Отже, у другому розділі доведено, що формування історико-географічних земель західних регіонів України є результатом складної взаємодії природно-географічних, історико-культурних та суспільно-географічних чинників. Їх сучасне перцепційне сприйняття ґрунтується на поєднанні історичної пам’яті, конфесійної та етнокультурної специфіки, ролі міст-центрів, міграційних процесів, територіального брендингу та впливу війни. Саме ця сукупність чинників зумовлює збереження, трансформацію та диференціацію ментальних образів історико-географічних земель у суспільній свідомості населення західних регіонів України.

РОЗДІЛ 3
ПЕРЦЕПЦІЙНО-ПРОСТОРОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

3.1. Ментальні образи історико-географічних земель у свідомості населення

В українській географічній думці проблематика регіональної ідентичності та просторових уявлень має глибокі історичні корені. Засновником сучасної української географії вважається Степан Рудницький, чиї картографічні праці 1917-1918 років відіграли важливу роль у формуванні просторових уявлень українців про власну країну, його картографічні візуалізації української території сприяли формуванню цілісного образу України як географічної єдності в масовій свідомості на етапі національного відродження (Заставний, 1993; Дашкевич, 1993; Дністрянський, 2006). У сучасній українській географії проблематику регіональної ідентичності та етногеографічного районування найбільш системно розробляли представники львівської школи суспільної географії. Значний внесок у розвиток української суспільної географії зробили праці, що заклали теоретичний фундамент для дослідження геопросторової організації українського суспільства (Топчієв, 2005; Шаблій, 2001, 2012; Олійник & Степаненко, 2000; Пістун, 1996). Важливим напрямом досліджень стала етнополітична географія України, що пропонує системний аналіз просторової організації етнічних та політичних процесів, розглядає еволюцію територіально-адміністративного устрою, формування державних кордонів та змін етнічних меж (Дністрянський, 2006, 2008; Вівчарик, 2004).

Окремим напрямом є ретроспективна географія, що вивчає територіальну організацію суспільства в історичній динаміці, пропонуючи методологію інтеграції ландшафтних факторів у дослідження етногенезу та історичної географії поселень західних регіонів України (Круль, 2004; Жупанський & Круль, 1999). Ретроспективний підхід дозволяє простежити природні умови, історичні події та соціокультурні процеси взаємодіяли у формуванні

регіональних ідентичностей протягом тривалого часу. Новітні дослідження регіональної ідентичності в Україні з початку 2000х років представлені серією емпіричних досліджень територіальної ідентичності населення різних регіонів. Ключовий висновок цих досліджень полягає у виявленні феномену «гібридних територіальних ідентичностей» в Україні, де аселення одночасно ідентифікує себе як з історичними регіонами (Поділля, Галичина тощо), так і з сучасними адміністративними одиницями (Хмельницька, Вінницька область). «Старі» історичні ідентичності демонструють сильну персистентність (стійкість), але водночас зазнають постійних трансформацій під впливом сучасних адміністративних, економічних та інформаційних чинників. Формуються «гібридні» ідентичності, що включають як «густі» (історичні, етнокультурні) елементи, так і «тонкі» (адміністративні, громадянські) елементи.

Історико-географічні землі західних регіонів України – Галичина, Волинь, Північна Буковина та Північна Бессарабія, Закарпаття, Поділля – являють собою складну мозаїку регіональних ідентичностей, кожна з яких має унікальну історію, культурну специфіку та особливості сприйняття населенням. Ці регіони формувалися протягом століть під впливом різних географічних чинників, державних утворень, релігійних традицій, етнічних контактів та економічних зв’язків (Афанасьєв, 2012; Денисик, 2012; Романчук, 1999; Воловик, 2005). У свідомості населення межі цих земель не завжди збігаються з сучасними адміністративними кордонами областей, створюючи феномен «розмитих» перцепційних меж, де ідентифікація з тим чи іншим історичним регіоном залежить від комплексу факторів: місця народження, сімейної традиції, освіти, мобільності, медіаспоживання тощо.

Галичина посідає особливе місце в системі регіональних ідентичностей України, виступаючи одночасно як найбільш чітко артикульована історична земля та як символічний центр українського національного відродження. В академічній та публіцистичній літературі для характеристики ролі Галичини в українському націотворенні часто використовується метафора «П'ємонту» – за аналогією з роллю Сардинського королівства в об'єднанні Італії у XIX столітті.

Саме в Галичині, під владою Австро-Угорської імперії, сформувалася модерна українська національна свідомість, яка згодом поширилася на інші українські землі.

Важливо розрізняти різні історичні значення терміну «Галичина», адже виокремлюється «історична Галичина» – територія Галицько-Волинського князівства (до 1772 року), що простягалася переважно на схід від річки Сян, та «Габсбурзька Галичина» – адміністративна одиниця в складі Австрійської імперії (1772-1918), яка включала як українські землі (Східна Галичина), так і польські (Західна Галичина). Сучасне розуміння Галичини в українському контексті здебільшого відповідає Східній Галичині – території, що охоплює нинішні Львівську, Івано-Франківську та більшу частину Тернопільської областей. Саме цей регіон став колискою українського національного руху, осередком Греко-католицької церкви, місцем формування ключових конфесійних, культурних та політичних інституцій українства.

Регіональна ідентичність Галичини характеризується кількома специфічними рисами, особливо сильне почуття історичної місії та відповідальності за збереження української ідентичності. Галичина та Україна сприймаються як нерозривно пов'язані, і на відміну від інших регіонів України, де регіональна та національна ідентичності можуть сприйматися як конкуруючі, в Галичині вони переважно взаємодоповнюють та підсилюють одна одну. Галицька ідентичність характеризується відчуттям чіткої культурної дистанції та відмежування від «радянського» досвіду: Галичина увійшла до складу СРСР лише 1939-1944 років, тобто на покоління пізніше за Наддніпрянську Україну, що зумовило збереження певних культурних патернів, витіснених радянізацією в інших регіонах.

Перцепційні межі Галичини в масовій свідомості здебільшого збігаються з кордонами трьох «галицьких» областей – Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської, хоча існують певні зони невизначеності (враховуючи історико-географічне районування) (рис. 3.1). Північна межа Галичини з Волинню проходить приблизно по лінії історичного кордону Галицько-Волинського

князівства, однак точна демаркація залишається предметом наукових дискусій, адже частина північних районів Львівської області історично тяжіла до Волині, і населення цих територій може ідентифікувати себе як з галичанами, так і з волинянами, а східна межа з Поділлям також не є чіткою: західні райони Хмельницької області демонструють певну амбівалентність ідентифікації. Південна межа визначається Карпатами, однак питання належності Прикарпаття до «власне Галичини» чи окремого субрегіону також є дискусійним: етнографічні групи Гуцульщини, Бойківщини, Лемківщини мають власні виразні ідентичності, які можуть як інтегруватися в галицьку, так і функціонувати паралельно з нею.

Рис. 3.1 Межа історико-географічного краю Галичини

Серед просторових стереотипів, пов'язаних із Галичиною, домінують такі образи: Львів як «культурна столиця України», «найбільш європейське» українське місто, населення як носії «справжньої» чистої української мови та ідентичності, регіон як осередок національно свідомої інтелігенції, Греко-католицької церкви, українського націоналістичного руху, Галичина як «вікно в Європу», регіон з австрійською архітектурною та культурною спадщиною. Водночас існують і негативні стереотипи, поширені переважно серед населення

інших регіонів України: надмірний націоналізм, провінційність. Ці стереотипи, як позитивні, так і негативні, формують перцепційне поле, в якому галицька ідентичність набуває свого змісту та меж.

Волинь як історико-географічна земля займає північно-західну частину України, охоплюючи нинішні Волинську та Рівненську області, а також частину північних районів Львівської та Тернопільської областей. На відміну від Галичини, яка протягом століть перебувала під владою Польщі та Австрії, Волинь мала значно тісніші історичні зв'язки з центральною Україною через входження до Великого князівства Литовського (з XIV століття), Речі Посполитої (після Люблінської унії 1569 року), а згодом – Російської імперії (після поділів Польщі наприкінці XVIII століття). Ця історична траєкторія зумовила суттєві відмінності Волині від Галичини у сфері релігійної традиції (домінування православ'я замість греко-католицизму), мовних практик (ближчих до центральноукраїнських варіантів) та політичної культури.

Існує величезна історична різниця між Волинню та Східною Галичиною, адже Волинь має тісні зв'язки з центральними регіонами України і була пов'язана з ними протягом більшої частини своєї історії. Натомість Східна Галичина протягом більшої частини своєї історії не була політично чи економічно пов'язана з Наддніпрянською Україною, а мала сильніші зв'язки з Польщею та Угорщиною. Це пояснює, чому волинська регіональна ідентичність є менш виразною та артикульованою порівняно з галицькою: Волинь сприймається швидше як частина загальноукраїнського простору або його продовження, аніж як окремий регіон з чітко визначеною специфікою.

Релігійний фактор є одним з найважливіших маркерів відмінності Волині від Галичини. Якщо в Галичині домінує Українська греко-католицька церква, то на Волині переважає православна церква – як у формі Православної церкви України (УПЦ КП), так і інших православних юрисдикцій (УПЦ МП). Рівень релігійності на Волині вищий за середньоукраїнський показник, але дещо нижчий за галицький. Ця релігійна специфіка навіть тут впливає на культурні особливості регіону та його традиції, святковий календар, архітектурний вигляд

населених пунктів (домінування православних церков замість греко-католицьких костьолів), а також на політичні орієнтації населення.

Перцепційні межі Волині є досить розмитими, особливо в суміжних (контактних) районах з Галичиною, Поліссям та Поділлям (рис. 3.2). Південна межа Волині з Галичиною традиційно проводиться по вододілу між басейнами Західного Бугу (Волинь) та Дністра (Галичина), однак адміністративні кордони областей не точно відповідають цій природній межі. Північна частина Волині переходить у Полісся – лісову, заболочену зону, яка має власну ідентичність та часто виділяється як окремий регіон. Західна межа Волині визначається державним кордоном України з Польщею та Білоруссю, однак історична Волинь простягалася і на території сучасної Польщі (Холмщина, Підляшшя) та Білорусі (Берестейщина). Східна межа Волині з центральною Україною є найменш чіткою – регіон поступово переходить у Житомирське Полісся та Наддніпрянщину без різкого культурного розриву.

Рис. 3.2 Межа історико-географічного краю Волині

Просторові стереотипи, пов'язані з Волинню, є менш яскравими та артикульованими порівняно з галицькими. Волинь часто асоціюється з природними ландшафтами – лісами, озерами (Шацькі озера), болотами Полісся.

Історичний образ Волині включає пам'ять про Галицько-Волинське князівство (столиця якого, місто, Володимир-Волинський – розташована на цій території), про козацькі повстання XVI-XVII століть, про трагічні події Волинської різанини 1943 року. Луцьк як обласний центр сприймається як старовинне місто з добре збереженим замком Любарта, однак його символічна вага в національній свідомості значно менша за львівську. Населення Волині стереотипно характеризується як «простіше», «ближче до землі», менш урбанізоване порівняно з галичанами.

Північна Буковина є унікальним регіоном Західної України, специфіка якого визначається поліетнічним складом населення та досвідом співіснування різних культур під владою Габсбурзької монархії (1774-1918). На відміну від Галичини, де українці становлять абсолютну більшість населення, Чернівецька область (що охоплює українську частину Буковини, її північну частину, а також Північну Бессарабію) характеризується значною часткою національних меншин – румунів, молдован, а історично також євреїв, німців, поляків, вірменів та інших груп. Ця поліетнічність сформувала особливий культурний клімат толерантності, який часто протиставляється галицькій моноетнічності у регіональних наративах.

Габсбурзьке правління (1774-1918) сприяло формуванню культури етнічної толерантності та надетнічної «буковинської» ідентичності. Регіональна ідентичність відображає еволюцію ієрархій серед етнічних груп під впливом політичних змін: якщо в австрійський період домінували німецькомовна бюрократія та єврейська інтелігенція, то в румунський міжвоєнний період (1918-1940) та радянський період (після 1944 року) етнічні ієрархії кардинально змінювалися. Буковинців неодноразово закликали, якщо не змушували, змінювати свою політичну ідентичність, громадянську лояльність за різних імперських режимів.

Дослідження ідентичності по обидва боки українсько-румунського кордону виявили, що самоідентифікація з державою залежить більше від економічних і політичних умов, ніж від культурного зв’язку, іншими словами,

румунська меншина в Україні може орієнтуватися на Румунію з прагматичних міркувань (громадянство ЄС, економічні можливості), а не з суто культурних.

Перцепційні межі Північної Буковини визначаються історичними кордонами Буковинського коронного краю Австро-Угорщини (1849-1918) (рис. 3.3). Сучасна Чернівецька область охоплює Північну Буковину, тоді як Південна Буковина належить Румунії (жудець Сучава), ця поділеність створює специфічну ситуацію транскордонної ідентичності: мешканці обох частин Буковини можуть відчувати спільність «буковинської» ідентичності попри державний кордон.

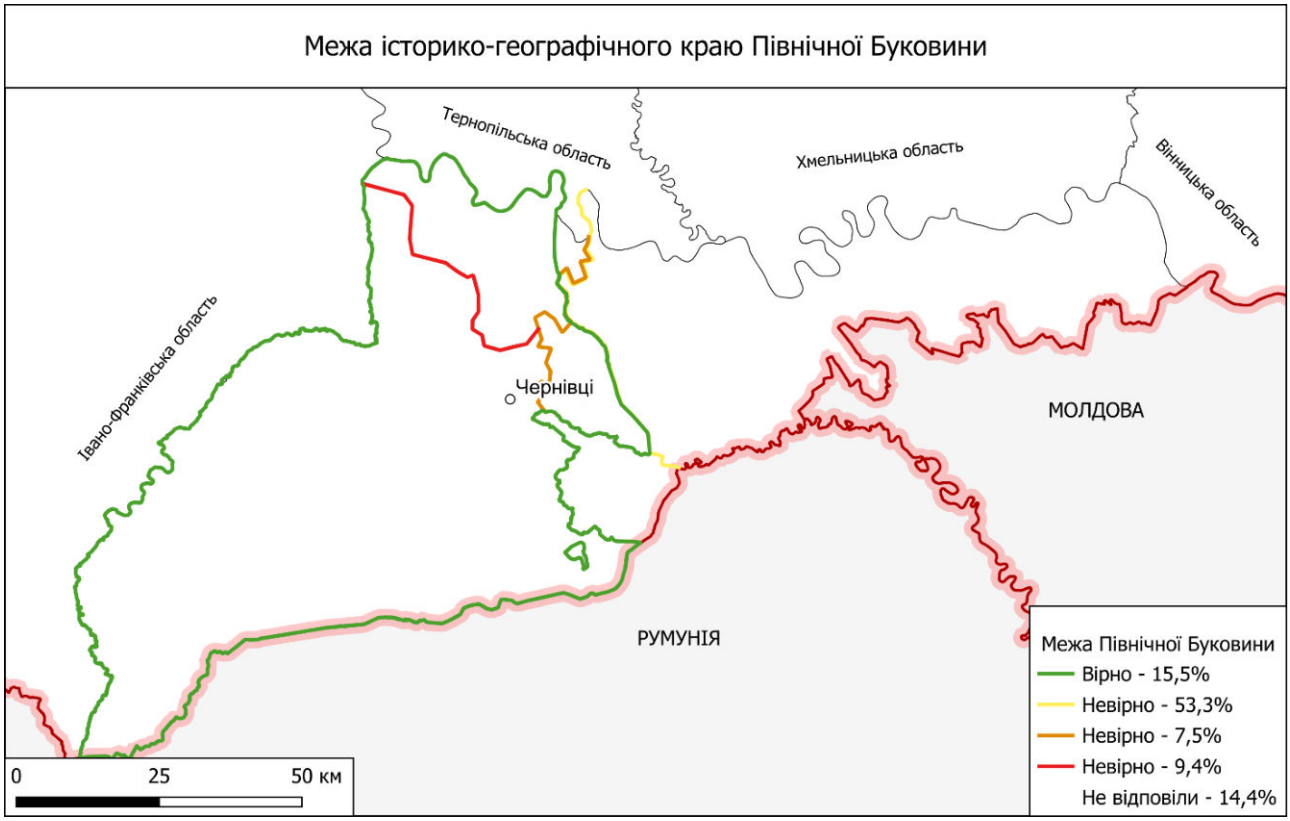

Рис. 3.3 Межа історико-географічного краю Північної Буковини

Просторові стереотипи Буковини формуються навколо кількох ключових образів. Образ «толерантного» регіону, де різні етноси та культури мирно співіснують, а також образ Чернівців як «маленького Відня» – провінційного, але витонченого міста з австрійською архітектурою (включно з резиденцією буковинських митрополитів, що входить до списку ЮНЕСКО). Особливо для інших регіонів це образ регіону з румунським впливом – специфічною кухнею, музичними традиціями, двомовністю значної частини населення. Ці стереотипи відрізняють Буковину як від «націоналістичної» Галичини, так і від східної України, створюючи образ «третього шляху» регіональної ідентичності. Слід

зазначити що в ЗМІ та в інтернеті часто можна зустріти опис або назву Чернівецької області як «Буковину», без згадки за її інший регіон Північну Бессарабію (рис. 3.4).

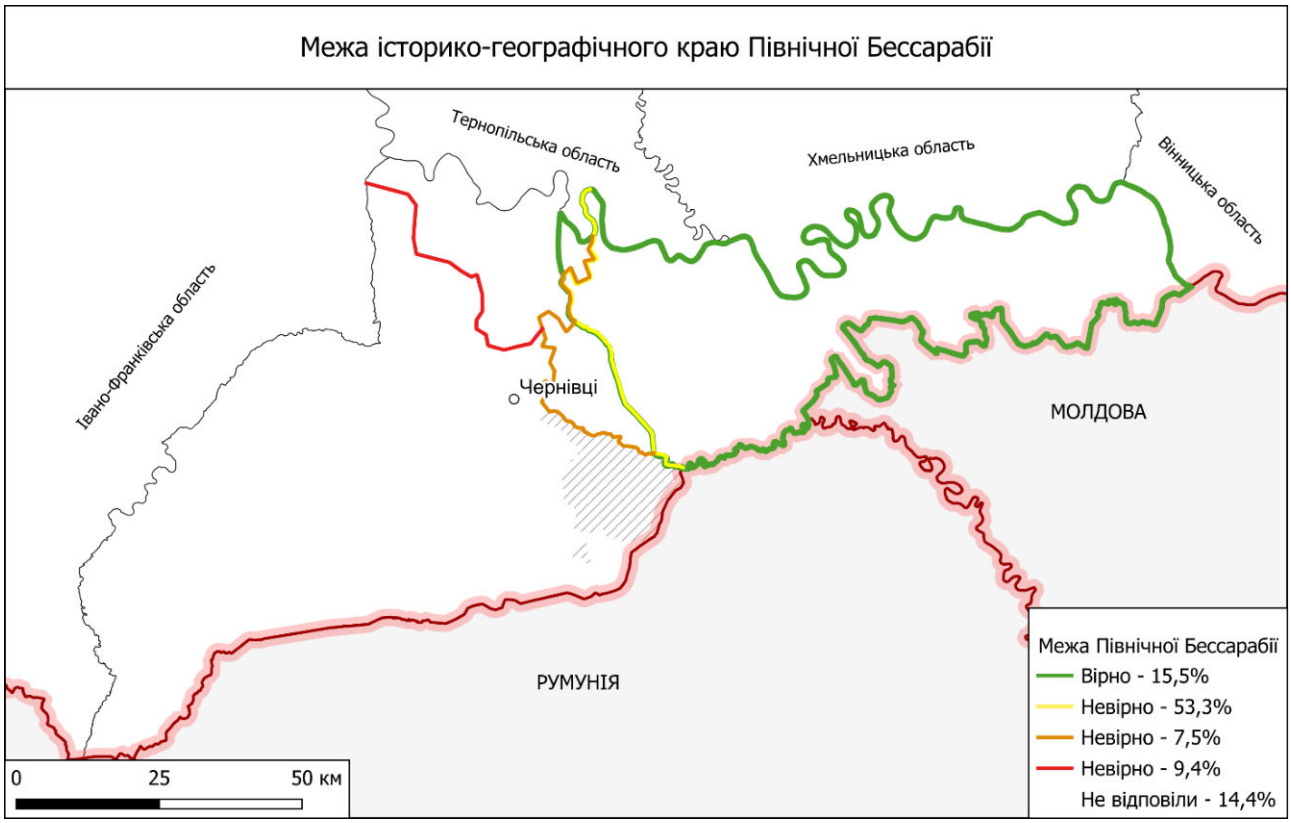

Рис. 3.4 Межа історико-географічного краю Північної Бессарабії

Північну Бессарабію (часто в літературі згадується як Хотинщина), яка також входить до складу сучасної Чернівецької області, проте має принципово відмінну від Буковини історичну траєкторію. На відміну від габсбурзької Буковини, Бессарабія впродовж XIX – початку XX ст. перебувала у складі Російської імперії (1812–1918), що зумовило формування іншого адміністративного, освітнього та культурного досвіду населення. Після 1918 р. регіон увійшов до складу Румунії, а з 1940 р. – СРСР, що створило додатковий шар ідентичностей. Етнічний склад Північної Бессарабії також вирізняється значною часткою молдовського та румунського населення, особливо у південних районах області (колишні Новоселицький, та частково Хотинський райони, тепер Дністровський район), що разом із буковинською поліетнічністю формує унікальну перехідну специфіку регіональних ідентичностей у межах однієї адміністративної області (Камінська, 2003). Таке накладання двох історико-

географічних земель із різним імперським спадком як габсбурзьким так і російським робить Чернівецьку область унікальним випадком для дослідження перцепційних кордонів та регіональної самоідентифікації (Костащук, 2006).

Закарпаття є найбільш географічно та культурно ізольованим регіоном Західної України, відокремленим від решти країни Карпатським хребтом. Ця географічна ізольованість зумовила унікальну історичну спадщину регіону, який протягом тисячоліття перебував під владою Угорського королівства та його наступників (до 1918 року), а потім послідовно входив до складу Чехословаччини (1919-1938), автономної Карпатської України (1938-1939), Угорщини (1939-1944) і лише з 1945 року – до СРСР (УРСР), і потім незалежної України. Ця траєкторія сформувала специфічну регіональну ідентичність, що суттєво відрізняється від решти Західної України.

Центральним питанням закарпатської ідентичності є так зване «русинське питання» – проблема національної самоідентифікації корінного слов'янського населення регіону. Виокремлюються три основні орієнтації самоідентифікації закарпатців: українська (населення є частиною української нації), русинська (русини є окремим слов'янським народом) та російська/русофільська (населення є частиною «єдиного руського народу»). На сучасному етапі українська та русинська орієнтації є домінуючими, тоді як русофільська суттєво маргіналізувалася, особливого маргіналізації набула після 2022 року.

Багато мешканців Закарпаття надають перевагу регіональній ідентичності («закарпатець», «русин» у непов'язаному з національністю сенсі), виходячи за межі жорстких націоналістичних рамок, що пов’язано як з історичним досвідом (належність до багатонаціональних імперій), так і з сучасними реаліями (поліетнічність, прикордонне розташування, економічні зв'язки з Угорщиною, Словаччиною, Румунією). Водночас під час референдуму 1991 року підтримка української незалежності була на рівні 92,6%, що свідчить про переважно проукраїнську орієнтацію населення, яка не виключає збереження локальної ідентичності.

Перцепційні межі Закарпаття є найбільш чіткими серед усіх історичних земель Західної України, адже Карпатський хребет виступає потужним природним бар'єром, який однозначно відмежовує регіон від Галичини та Буковини (рис. 3.5). Ця чіткість меж підтверджується даними досліджень: понад 75% респондентів однозначно ідентифікують Закарпатську область як окремий регіон з чітко визначеними кордонами. Водночас внутрішня диференціація Закарпаття є значною: долинні райони (Ужгород, Мукачево) культурно відрізняються від гірських (Верховинщина, Гуцульщина), а райони з компактним проживанням угорської меншини (Берегове) мають свою специфіку.

Рис. 3.5 Межа історико-географічного краю Закарпаття

Просторові стереотипи Закарпаття формуються навколо кількох ключових образів. По-перше, це образ «угорського» регіону – з угорською меншиною, угорськими топонімами, угорською кухнею та вином (токай). Звичайно згадаємо образ «найбільш європейського» регіону України – завдяки центральноєвропейській архітектурній та культурній спадщині. Географічний образ «закритого» регіону, географічно ізольованого, «свого» для його

мешканців та «чужого» для решти України. Ці стереотипи відображають як об'єктивні культурні особливості регіону, так і суб'єктивні упередження, пов'язані з обмеженим знанням про Закарпаття в інших частинах України.

Поділля займає особливе місце серед історико-географічних земель західних регіонів України як регіон з найменш чітко визначеними межами та найбільш «перехідним» характером ідентичності. На відміну від Галичини, Волині, Північної Буковини та Північної Бессарабії, а також Закарпаття, які мали чітко визначений статус адміністративних одиниць в імперіях минулого, Поділля ніколи не формувало єдиної політично-адміністративної одиниці, а його межі варіювалися залежно від історичного періоду та критеріїв визначення. Сучасне Поділля (Велике Поділля, весь регіон) охоплює частину Хмельницької та Вінницької області, а також частину Тернопільської та Одеської областей.

Дослідження регіональної ідентичності в Поділлі виявили, що одночасна ідентифікація як з історичним Поділлям, так і з сучасними областями (Хмельницькою, Вінницькою). «Старі» історичні ідентичності демонструють сильну персистентність, але зазнають постійних трансформацій під впливом сучасного адміністративного поділу, формуються «гібридні територіальні ідентичності», що включають як «густі» (етнокультурні, історичні) елементи, так і «тонкі» (адміністративні, громадянські) елементи.

Перцепційні межі Поділля є найбільш розмитими серед усіх історичних земель західних регіонів України (рис. 3.6). Західна межа з Галичиною традиційно проводиться по річці Збруч, яка з 1772 по 1918 рік була кордоном між Австрійською та Російською імперіями. Ця історико-географічна межа глибоко вкоренилася в масовій свідомості та досі функціонує як символічний кордон між «габсбурзькою» Галичиною та «російською» (в минулому) Правобережною Україною. Північна межа з Волинню є ще менш визначеною – регіон поступово переходить у волинські ландшафти без різкого культурного розриву. Південна межа з Бессарабією(як північною та південною частинами) також є розмитою, особливо в районі Дністра. Східна межа з Наддніпрянщиною

є найменш чіткою – Поділля поступово переходить у центральноукраїнські регіони.

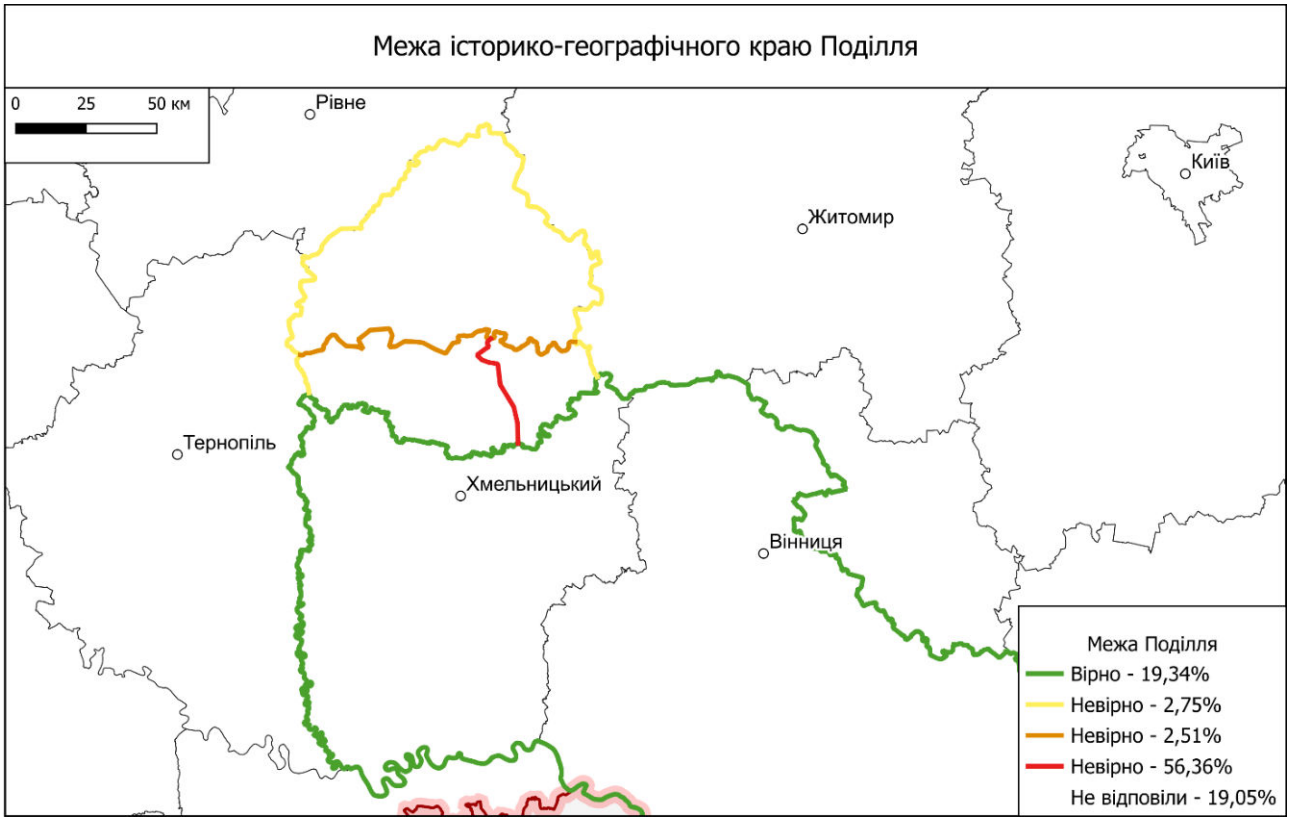

Рис. 3.6 Межа історико-географічного краю Поділля

Дослідження геральдичних символів як маркерів регіональної ідентичності виявило цікаву закономірність: новостворені територіальні громади Поділля часто обирають герби, що апелюють до подільської історичної спадщини (Сонце Поділля як символ), що свідчить про актуальність та відтворення подільської ідентичності навіть в умовах децентралізаційної реформи, це демонструє, що «фантомні» історико-географічні межі продовжують впливати на сучасну символічну географію регіону.

Просторові стереотипи Поділля є найменш виразними серед усіх західноукраїнських регіонів, адже Поділля як регіон часто асоціюється з сільськогосподарськими ландшафтами – чорноземами, пшеничними полями, цукровими буряками. Місто Кам'янець-Подільський із його фортецею є одним головним символом регіону, однак його впізнаваність у загальноукраїнському масштабі поступається Львову чи Ужгороду. Населення Поділля стереотипно характеризується як «перехідне» між західноукраїнським та

центральноукраїнським типами – менш «націоналістичне» за галичан, але більш україномовне за наддніпрянців.

3.2. Уявні межі регіонів: суб'єктивне картографування простору

Західні регіони України, або ж як стереотипний термін «Західна Україна» як макрорегіон охоплює вісім областей: Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську, Рівненську, Закарпатську, Чернівецьку та Хмельницьку. Кожна з цих адміністративних одиниць має унікальну специфіку історико-географічних земель, що накладаються на її територію, формуючи складну мозаїку регіональних ідентичностей. У свідомості населення межі історичних земель не завжди збігаються з сучасними адміністративними кордонами областей, створюючи феномен «розмитих» перцепційних меж, де ідентифікація з тим чи іншим історичним регіоном залежить від комплексу факторів, включаючи місця народження, сімейної традиції, релігії, освіти, мобільності, впливу медіа та соціальних мереж тощо.

Важливим є розрізнення між різними історичними значеннями термінів. Павло-Роберт Магочі у вступі до колективної монографії «Galicia: A Multicultured Land» (2005) виокремлює регіон «історичну Галичину» як територію Галицько-Волинського князівства (до 1772 року), та «Габсбурзьку Галичину» як окрему адміністративну одиницю в складі Австрійської імперії (1772–1918). Подібні розрізнення актуальні й для інших історичних земель західних областей. Нижче розглянуто кожну з восьми областей з точки зору їхнього образу у свідомості населення, накладення історичних земель, типових просторових стереотипів та особливостей сприйняття регіональних меж.

Львівська область є символічним центром «Західної України» та ядром галицької регіональної ідентичності. Область майже повністю розташована в межах історичної «Східної Галичини», за винятком колишніх адміністративних (північних) районів (Сокальський, Радехівський, Червоноградський), які історично тяжіли до Волині. Ця двоїстість створює зону перцепційної «невизначеності» на півночі області коли частина вважає себе галичанами, а

інша частина волинянами. Львів як обласний центр та найбільше місто серед західних регіонів України посідає особливе місце в системі регіональних ідентичностей України, виступаючи одночасно як «культурна столиця України», «найбільш європейське» українське місто та символічний центр українського національного відродження (Влах & Гудзеляк, 2019; Мусієздов, 2016). В академічній та публіцистичній літературі для характеристики ролі Галичини в українському націотворенні та формуванні нації часто використовується метафора «П'ємонту» за аналогією з роллю Сардинського королівства в об'єднанні Італії у XIX столітті. Ця концепція систематично розроблена в працях Павла-Роберта Магочі, зокрема в монографії «The Roots of Ukrainian Nationalism: Galicia as Ukraine's Piedmont» (Magocsi, 2002), частково виступає як позитивіський стереотип або термін для мешканців.

Як зазначив Ярослав Грицак в інтерв'ю Review of Democracy (Hrytsak, 2023) «Ми маємо справу з регіоном, що має дуже сильну українську національну ідентичність, де українська мова є ключовим фактором. Поруч є дуже сильна регіональна ідентичність, ідея Галичини та України – це брати-близнюки або сестри-близнюки, яких неможливо розділити». На відміну від інших регіонів України, де регіональна та національна ідентичності можуть сприйматися як конкуруючі, у Львівській області вони переважно взаємодоповнюють та підсилюють одна одну, тобто коли регіон і є «серцем або душою України».

Перцепційні межі Львівщини з Волинню проходять приблизно по лінії історичного кордону Галицько-Волинського князівства. Населення північних районів (Сокальщина, Радехівщина) може ідентифікувати себе як з галичанами, так і з волинянами, використовувати подвійну регіональну ідентичність. Східна межа з Тернопільщиною не має чітких перцепційних бар'єрів, адже обидві області сприймаються як єдиний суцільний галицький простір. Південна межа визначається Карпатами: етнографічні субрегіони Бойківщини та частково Лемківщини (Турківський, Старосамбірський райони за старим адміністративним поділом) мають власні виразні ідентичності, які можуть як

інтегруватися в галицьку, так і функціонувати паралельно з нею, не створюючи конфліктів, а створюючи підвид регіональної ідентичності.

Просторові стереотипи на території Львівщини здебільшого асоціюються з образам населення як носія «справжньої та чистої» української мови, чистої мови без суржика та ідентичності українця; регіон як осередок національно свідомої інтелігенції, Греко-католицької церкви (УГКЦ), українського націоналістичного руху; Галичина як «вікно в Європу» з австрійською архітектурною та культурною спадщиною. Характерна риса для даного регіону це відчуття культурної дистанції від «радянського» досвіду», Галичина увійшла до складу СРСР лише 1939–1944 років, тобто на покоління пізніше якщо порівнювати з іншими регіонами як наприклад «Наддніпрянська Україна». Водночас існують і негативні стереотипи, поширені серед населення інших регіонів, такі як надмірний націоналізм, «Ґоноровість», зарозумілість, засудження інших регіонів через використання суржику в розмовній мові, тощо.

Продовжуючи тему Галичини, наступною областю варто розглянути саме Івано-Франківську область, адже знаходиться місто через яке і названо Галичину, власне місто Галич. Дана область демонструє унікальне поєднання галицької регіональної ідентичності з яскраво вираженими субрегіональними ідентичностями карпатських етнографічних груп насамперед гуцулів. Область охоплює південно-східну частину історичної Галичини, включаючи Гуцульщину (колишні Верховинський та Косівський райони), Покуття (колишні Коломийський, Снятинський райони).

Гуцульщина як етнографічний регіон простягається на території трьох областей – Івано-Франківської, Закарпатської (колишній Рахівський район) та Чернівецької (колишній Путильський район), що створює транскордонну (в адміністративному сенсі) ідентичність, але однорідну гуцульську ідентичність, скоріше і одну перцепційну ідентичність як етнографічної групи. Гуцули зберегли частково архаїчні, але автохтонні культурні елементи завдяки гірській ізоляції, які включають унікальні обряди, народну архітектуру (ґражди), музичні інструменти (трембіти), ремесла (різьба по дереву, писанкарство). Видатні

постаті гуцульської історії які є десь частиною оповідок або міфів (дослідження даної теми більше притаманні предмету міфогеографії) Олекса Довбуш, Лук'ян Кобилиця – стали символами боротьби за свободу.

Покуття як історико-етнографічний регіон у межиріччі Прута та Черемошу повністю розташоване в Івано-Франківській області (колишні Коломийський, Снятинський, Городенківський райони) (Заставний, 1994; Денисик, 2012). Регіон характеризується специфічною народною культурою, що поєднує галицькі та буковинські впливи. Неформальним центром тут виступає місто Коломия, що виконує функцію культурного ядра регіону, зберігаючи історичну пам'ять через музейні інституції зокрема, єдиний у світі Музей писанкового розпису. На відміну від гірської частини, Покуття характеризується іншою ментальністю, яка значною мірою сформована землеробською традицією та літературним наративом (творчість В. Стефаника, Марка Черемшини)Варто розкрити історію і обласного центру, адже Івано-Франківськ (до 1962 року – Станіславів) як обласний центр має менше символічне навантаження порівняно зі Львовом, проте відіграє важливу роль як «ворота до Карпат», місто через яке всі туристи в гори прокладають свій маршрут та центр гуцульського культурного туризму. Місто відоме активною громадянською позицією населення адже це перше в Україні місто, яке підняло синьо-жовтий прапор у 1990 році. Східна межа Івано-Франківської області з Чернівецькою областю проходить по історичному кордону між Галичиною та Буковиною, тут ми бачимо співпадіння як адміністративного так і історико-географічного розмежування.

Просторові стереотипи щодо Івано-Франківщини асоціюються з карпатськими ландшафтами, гуцульською культурою, зимовими гірськолижними курортами (Буковель, Яремче), полонинським господарством, вівчарством. Населення стереотипно характеризується як поєднання галицької національної свідомості з гуцульською самобутністю, створюючи подвійний симбіоз, регіон сприймається як «більш автентичний» порівняно з урбанізованою Львівщиною.

Тернопільська область є єдиним прикладом серед восьми областей, де відбувається накладення двох, рідше трьох історичних земель (в літературі згадується рідше) на одну адміністративну одиницю, тому її варто розглянути окремо. Центральна та південна частини області належать до історичної Галичини, північні райони (колишні Кременецький, Шумський, Лановецький) – до Волині, а східні райони (колишні Борщівський, Чортківський, Заліщицький) рідко, але частково відносяться географами до історичного Поділля. Це ніби двоїстична або ж троїстична структура регіональних ідентичностей, хоча зазвичай в літературі згадується лише Галичина та Волинь як історико-географічні краї на території Тернопільської області.

Колишній Кременецький район є найбільш виразним прикладом волинської ідентичності в межах Тернопільщини. Кременець як місто, історично був важливим центром Волині, тут розташований Кременецький ботанічний сад та Почаївська лавра – один з найважливіших православних духовних центрів України, яку відвідує велика кількість паломників з усієї України. Саме православна традиція Кременеччини контрастує з греко-католицьким характером решти області (Шевчук, 1999; Дністрянський, 2008). Східні райони області демонструють подільську ідентичність, особливо яскраво виражену в долині Дністра (Борщівщина, Заліщиччина). Тут збереглися унікальні археологічні пам’ятки Трипільської культури, а каньйон Дністра формує виразний природний ландшафт, що відрізняється від галицького Опілля.

Західна межа з Львівщиною та Івано-Франківщиною є найменш вираженою, що логічно адже території сприймаються як єдиний галицький простір, про що описано у абзацах вище. Північна межа з Волинню (Рівненщиною) проходить по історичному кордону, збігаючись з конфесійною межею між греко-католиками та православними. Східна межа з Хмельниччиною (Поділлям) традиційно проводиться по річці Збруч історичному, а також природно-географічному кордону між Австрійською та Російською імперіями (1772–1918). Ця межа глибоко вкоренилася в масовій свідомості як символічний

кордон між «габсбурзькою Галичиною» та «російською Правобережною Україною».

Просторові стереотипи також притаманні для Тернопільської області адже вона сприймається як «провінційна Галичина», десь менш урбанізована за Львівщину, з сильною сільськогосподарською орієнтацією. Водночас область асоціюється з високим рівнем релігійності (Почаївська лавра, численні храми), замковою спадщиною (Збараж, Теребовля, Бережани), каньйоном Дністра (Борщів, Заліщики).

Волинська область охоплює західну частину історичної Волині та частину Західного Полісся. На відміну від Галичини, яка протягом століть перебувала під владою Польщі та Австрії, Волинь мала тісніші історичні зв’язки з центральною Україною через входження до Великого князівства Литовського з XIV століття, Речі Посполитої після Люблінської унії 1569 року, а згодом Російської імперії після поділів Польщі наприкінці XVIII століття.

Релігійний фактор є одним з найважливіших маркерів ідентичності Волинської області. Тут домінує православна традиція як у формі Православної церкви України (ПЦУ або ж УПЦ КП), так і (до 2022 року) Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП). За даними соціологічних досліджень, рівень релігійності на Волині становить близько 52% практикуючих віруючих, що значно вище за середньоукраїнський показник (24%), але нижче за галицький (понад 70%).

Луцьк як обласний центр Волинської області сприймається як старовинне місто з добре збереженим замком Любарта (зображений на банкноті 200 гривень), однак його символічна вага в національній свідомості значно менша за львівську. Володимир-Волинський, місто як історична столиця Галицько-Волинського князівства досі збереглась і збігається з думкою про важливимй символ давньоруської спадщини регіону.

Південна межа Волині з Галичиною традиційно проводиться по вододілу між басейнами річок Західного Бугу та Дністра. Північна частина області переходить у Полісся як лісисту, заболочену зону з власною ідентичністю

поліщуків. Західна межа визначається державним кордоном з Польщею, однак історична Волинь простягалася на території сучасної Холмщини та Підляшшя. Шацькі озера (найбільше – Світязь) є важливим природним символом області, туристичним центром та місцем рекреації та сімейного відпочинку.

Волинь асоціюється з природними ландшафтами лісами, озерами, болотами Полісся. Історичний образ включає пам'ять про Галицько-Волинське князівство, про козацькі повстання XVI–XVII століть, про трагічні події Волинської різанини 1943 року, що досі актуально на політичному рівні та болюче сприймається Польщею. Населення стереотипно характеризується як «простіше», «ближче до землі», «провінційніше», менш урбанізоване порівняно з галичанами. Також щодо стереотипів Волині, присутній і Луцький автобазар, як місце де люди звикли купляти собі автівки.

Рівненська область охоплює східну частину історичної Волині та значну частину заходу Полісся. Область має виразний поділ на дві природно-культурні зони, лісостепову південну частину (власне саму Волинь) та поліську північну (колишні Сарненський, Рокитнівський, Зарічненський, Дубровицький райони).

Поліська частина Рівненщини характеризується архаїчними рисами культури поліщуків, унікальної етнографічної групи українців із патріархальними засадами родини, давніми формами великої сім'ї, звичаями (Джаман, 2003; Хомра, 1992). Господарство пристосоване до лісових умов, а саме землеробство, тваринництво, рибальство, мисливство, пасічництво. Збережені також і слов'янські архаїзми як спадок племен древлян. Полісся також відоме нелегальним видобутком бурштину місцевими жителями, що створило соціальну ситуацію в регіоні як таку де ця робота вважалась престижною хоч, деформовує від вскачки води з ґрунту саму флору і фауну, знищуючи її фактично.

Рівне як обласний центр Рівненської області сформувався переважно в радянський період, не маючи такої давньої історії, як Луцьк чи наприклад Острог. Натомість Острог є важливим історико-культурним центром, власне Острозька академія (1576) перший вищий навчальний заклад на українських

землях, місце видання Острозької Біблії (1581). Місто Дубно відоме однойменною фортецею та описом у повісті М. Гоголя «Тарас Бульба», що лише підтверджує, що навіть в літературі ці два міста, хоч і менші за розміром та чисельністю населення, але історично та культурно відіграють більшу роль.

Обидві області, як Рівненська так і Волинська сприймаються як єдиний волинський простір. Південна межа з Тернопільщиною та Хмельниччиною і проходить по зоні переходу Волині в Поділля. Північна межа з Білоруссю відокремлює українське Полісся від білоруського, хоча етнокультурна спільність поліщуків перетинає державний кордон. Східна межа з Житомирщиною є найменш чіткою, адже Полісся як регіон поступово переходить у Центральне Полісся.

Рівненщина немає чітко виражених стереотипів, хоч і асоціюється з поліськими ландшафтами, видобутком бурштину, атомною електростанцією (місто Вараш, колишнє Кузнецовськ). Острог як місто є важливим символом освітньої спадщини. Тунель кохання (с. Клевань) наприклад є приклад сучасного впливу соціальних мереж і сформувало цей тунель як популярний туристичний об’єкт, що набув вірусності.

Закарпатська область є найбільш географічно та культурно ізольованим регіоном на заході України, її в попередніх розділах вчені окремо виділяють як «Закарпатську Україну», область яка відокремлена від решти країни Карпатським гірським хребтом. Ця географічна ізольованість зумовила унікальну історичну та геополітичну траєкторію, адже сам регіон протягом тисячоліття перебував під владою Угорського королівства та його наступників аж до 1918 року, а потім послідовно входив до складу Чехословаччини на період 1919–1938 років, згодом до автономної Карпатської України 1938–1939, у період другої світової війни до Угорщини 1939–1944 і лише з 1945 року – до СРСР, а потім вже в складі незалежної України.

Центральним питанням закарпатської ідентичності є так зване «русинське питання», цей термін пройшов крізь століття і досі є актуальним. Павло-Роберт Магочі, автор фундаментальних праць «The Shaping of a National Identity:

Subcarpathian Rus', 1848–1948» (1978) та «With Their Backs to the Mountains: A History of Carpathian Rus 'and Carpatho-Rusyns» (2015), виокремлює три основні орієнтації самоідентифікації, українську (населення є частиною української нації), русинську (русини є окремим слов'янським народом) та російську або ж русофільську (маргіналізована частина). Дослідження регіональної ідентичності також аналізує феномен «анаціональної» ідентифікації, багато мешканців Закарпаття в соціальних дослідженнях надають перевагу регіональній ідентичності «закарпатець», «русин» у непов'язаному з національністю сенсі, тобто відокремлену від національної ідентичності, ніби відділяючи себе.

Закарпаття як область та регіон характеризується значною поліетнічністю, угорська меншина становить близько 12% населення (156 600 осіб за переписом 2001 року), з переважною концентрацією в прикордонних районах (приклад Берегово – 76% угорців). Понад 1000 років культурного впливу сусідньої Угорщини сформували унікальну регіональну ідентичність.

Карпатський гірський хребет виступає потужним природно-географічним бар'єром, який однозначно відмежовує регіон від сусідніх Галичини та Буковини. За даними різних соціологічних досліджень проведених в Україні, понад 75% респондентів однозначно ідентифікують Закарпатську область як окремий регіон з чітко визначеними кордонами, це найвищий показник серед усіх західноукраїнських областей. Водночас внутрішня диференціація є значною, долинні райони (поблизу таких міст як Ужгород та Мукачево) культурно відрізняються від гірських (Рахів та його гуцульською ідентичністю), а райони з компактним проживанням угорської меншини (Берегове) мають повністю свою специфіку.

Всі звичні, якщо так можна сказати, стереотипи відносно Закарпаття як області сформувались навколо образів «угорський» регіон з угорською меншиною, через угорські топоніми в місцевих назвах, притаманність угорської кухні (бограч) та вином (токай). Ще одним стереотипом є «найбільш європейський» регіон України завдяки центральноєвропейській архітектурній та культурній спадщині, або ж «закритий» регіон який географічно ізольований,

«свій» для його мешканців самого Закарпаття та «чужий» для решти України, навіть з топоніму назви «за Карпатами». Слід додати, що обласний центр Ужгород асоціюється з цвітінням сакури (часто приписується Японська тематика в соціальних мережах), термальними водами (Берегово, Косино), замками (Мукачівський замок Паланок).

Чернівецька область як найменша за площею в Україні охоплює Північну Буковину, частину Північної Бессарабії та Герцаївський район, який не є частиною СУЕТ. Специфіка області визначається поліетнічним складом населення та досвідом співіснування різних культур під владою як Австрійської так і Російської імперій, входження до складу Румунії, а згодом до СРСР і лише зараз повноцінною частиною України.

На відміну від Галичини, де українці становлять абсолютну більшість, Чернівецька область характеризується значною часткою національних меншин румуни – 12,5%, молдовани – 7,3% (перепис 2001 року), з концентрацією на півдні області, на її прикордонні. Історично регіон також населяли євреї, німці, поляки, вірмени. Ця поліетнічність сформувала особливий культурний клімат толерантності, де не виникало конфліктів на етнічній або ж релігійній основі, і де завжди етноси уживались в мирі, регіон часто протиставляється наприклад сусідній галицькій моноетнічності.

Дослідження А. Круглашова «Bukovyna: A Border Region with a Fluctuating Identity» (Kruglashov, 2010-2011) аналізує динаміку буковинської ідентичності, спершу Габсбурзьке правління (1774-1918) сприяло формуванню надетнічної «буковинської» ідентичності. Буковинців «неодноразово закликали, якщо не змушували, змінювати свою політичну ідентичність, громадянську лояльність» за різних імперських режимів.

Сучасна Чернівецька область охоплює Північну Буковину, тоді як Південна Буковина входить до складу Румунії. Ця поділеність створює специфічну ситуацію транскордонної ідентичності. Північна межа з Тернопільською та Івано-Франківською областями проходить по річці Дністер природному бар’єру та межею між Галичиною та Північною Буковиною та

Північною Бессарабію. Західна межа з Івано-Франківщиною є найменш чіткою, регіон Гуцульщина як етнографічний регіон простягається на території обох областей (колишні Путильський та Вижницький райони Чернівецької області населені переважно гуцулами).

Буковина асоціюється з всією територією Чернівецької області, що є також стереотипом, або ж недостовірною інформацією яка прижилась і поширена в медіапросторі та соціальних мереж. Сама область є «толерантним» регіоном мирного співіснування етносів, обласний Чернівці як «маленький Відень» де всім етносам комфортно проживати. Хотин як визначна фортеця, що асоціюється з козацькими війнами, є місцем для туристів. Також регіон з румунським та молдавським впливом, цей вплив також відслідковується в традиціях місцевої кухні (мамалига та бринза, будз), музичними традиціями, двомовністю. Чернівецька область відома серед весільних традицій, а саме села Волока, Коровія відомі своєю спеціалізацією в пошитті весільних сукон, а також з традицією весільних оркестрів). Окремо варто згадати і про фестиваль Маланки (інша назва Маланія) поширене на території Чернівецької області, частково в літературі, а також в розмовній мові згадується термін «Переберія». Дана традиція історично пов’язана з Красноїльськом та кандидатом до списку ЮНЕСКО. В Чернівцях дана традиція відновилась та проводилась щорічно як Маланка-Фест. Чернівці як обласний центр сприймаються колоритне місто, часто в розмові місто згадується як «маленький Париж» хоча даний термін є не зовсім правильним, та скоріше є стереотипом, і доцільніше вживати «маленький Відень».

Хмельницька область займає центральну частину історичного Поділля, деякі вчені вважаю не включати цю область до західних регіонів України спираючись на історичне минуле, хоча сама область виступає як регіон з найменш чітко визначеними межами та найбільш «перехідним» характером ідентичності, і що дозволяє включити її також до дослідження західних регіонів. На відміну від Галичини, Волині, Північніої Буковини та Північної Бессарабії або ж Закарпаття, які мали чітко визначений статус адміністративних одиниць в

імперіях минулого, Поділля ніколи не формувало єдиної політичної одиниці, а його межі варіювалися залежно від історичного періоду.

Дослідження київських географів О. Гнатюка та А. Мельничука «Regional identity and the renewal of spatial administrative structures: The case of Podolia, Ukraine» (Melnychuk & Gnatiuk, 2018) є найбільш системним аналізом подільської ідентичності, як регіональної ідентичності. Автори виявили, що населення демонструє складну, багаторівневу територіальну ідентичність, одночасна ідентифікація як з історичним Поділлям, так і з сучасними областями, формуються «гібридні територіальні ідентичності», що включають як «густі» (етнокультурні, історичні) елементи, так і «тонкі» (адміністративні, громадянські) елементи.

Кам'янець-Подільський із його фортецею є одним з головним символом регіону, головним туристичним брендом та відомим туристичним об'єктом України. Хмельницький як обласний центр (до 1954 року – Проскурів) відіграє значно меншу саме історичну роль, хоч і був перейменований в честь відомого українського гетьмана Богдана Хмельницького. Саме місто Проскурів історично було провінційним і лише в радянський період як обласний центр місто Хмельницький набуло свої соціальної ваги (Поповкін, 1993; Доценко, 2003).

Західна межа з Галичиною по річці Збруч історичному кордону між Австрійською та Російською імперіями (1772–1918), глибоко вкоренилася в масовій свідомості як символічний кордон між «габсбурзькою» Галичиною та «російською» Правобережною Україною. Дослідження геральдичних символів (Gnatiuk & Melnychuk, 2019) виявило, що новостворені громади Поділля часто обирають герби з апеляцією до подільської спадщини (Сонце Поділля), що свідчить про відтворення подільської регіональної ідентичності. Північна межа з Волинню (Рівненщиною) є розмитою. Східна межа з Вінниччиною не має виразних перцепційних бар'єрів обидві області сприймаються як єдиний подільський простір, але Вінницьку область більшість дослідників відносять вже до центральних регіонів України, хоча за Крулем область є частиною Південно-Західної України.

Поділля та й весь подільський регіон асоціюється з сільськогосподарськими ландшафтами в першу чергу чорноземами, пшеничними полями, цукровими буряками. Населення стереотипно характеризується як «перехідне» між західноукраїнським та центральноукраїнським типами, під цим терміном розуміється менш «націоналістичне» за галичан, але більш україномовне за наддніпрянців або мешканців центральних регіонів. Хмельниччина сприймається як «ворота» між Західною та Центральною Україною, своєрідної перехідною зоною.

3.3. Співвідношення перцепційних, об'єктивних та історичних меж регіонів

У географічній науці традиційно виділяють три типи регіонів залежно від критеріїв їх виокремлення: формальні (однорідні), функціональні (вузлові) та перцепційні (вернакулярні) (De Blij & Murphy, 1999; Dahlman & Renwick, 2015; Rubenstein, 2014). Формальні регіони визначаються однорідністю певних характеристик на їхній території включаючи природні умови, адміністративну приналежность, етнічний склад, тощо. Функціональні регіони організовані навколо центрального вузла (здебільшого великого міста, обласного центру або столиці) та визначаються інтенсивністю економічних, соціальних та інформаційних зв'язків з цим центром. Перцепційні (вернакулярні) регіони визначаються суб'єктивним сприйняттям населення та можуть не збігатися ні з формальними, ні з функціональними межами.

Класичне дослідження перцепційних регіонів здійснив американський географ В. Зелінський (Wilbur Zelinsky) у праці «North America's Vernacular Regions» (1980), де запропонував методологію ідентифікації вернакулярних регіонів через аналіз використання регіональних топонімів у назвах організацій (телефонні довідники) (Zelinsky, 1980). Зелінський ідентифікував 14 вернакулярних регіонів США та Канади, межі яких суттєво відрізнялися від формальних адміністративних меж, і продемонстрував, що подібний підхід може бути застосований до України через аналіз використання назв саме історичних

земель (Галичина, Волинь, Буковина тощо) у назвах підприємств, громадських організацій, медіа, культурних закладів. Така методологія дозволяє виявити «ядрові» зони регіонів, де відповідна назва використовується найчастіше, та «периферійні» зони, де використання назви зменшується або конкурує з іншими регіональними ідентифікаторами.

Для історико-географічних земель західних регіонів України характерне складне накладання різних типів регіональних меж, адже адміністративні кордони сучасних областей (формальні межі) лише частково збігаються з межами історичних земель. Наприклад, Львівська область охоплює переважно галицькі території, але північні райони (колишні Сокальський, Радехівський) історично тяжіли до Волині. Тернопільська область включає як галицькі (захід), так і подільські (схід) землі. Хмельницька область є переважно подільською, але північні райони мають волинські риси, дані невідповідності створюють зони «перехідної» або «подвійної, потрійної» ідентичності, де населення може ідентифікувати себе одночасно з кількома історичними регіонами (Paasi, 2009b; Allen et al., 1998; Mayfield & Morgan, 2005).

Формування перцепційних меж історико-географічних земель західних регіонів України визначається комплексом факторів, серед яких можна виділити історичні, природно-географічні та інституційні. Історичні фактори включають тривале перебування територій у складі різних державних утворень, що формувало відмінні правові, адміністративні, освітні та релігійні (конфесійні) системи. Найбільш значущими історичними межами, що досі впливають на регіональну ідентичність, є: кордон між Австро-Угорщиною та Російською імперією по річці Збруч (1772-1918); межа між Польщею та СРСР у міжвоєнний період (1921-1939); історичні межі Угорського королівства, що визначили відокремленість Закарпаття. Ці «фантомні кордони» продовжують структурувати просторові уявлення населення навіть через століття після їхнього скасування.

Природно-географічні фактори відіграють важливу роль у формуванні перцепційних меж, особливо там, де природні бар'єри збігаються з історичними

кордонами, власне сам Карпатський хребет є найпотужнішим природним бар'єром, що чітко відмежовує Закарпаття від решти Західної України (Гродзинський, 2005; Афанасьєв, 2012). Річка Дністер виступає природною межею між Поділлям та Північною Бессарабією, а річка Прут частково між Північною Буковиною та Північною Бессарабією. Річка Збруч, хоча і не є значною природною перешкодою, набула символічного значення завдяки своїй ролі історичного кордону. Подільська височина, Волинське Полісся, передгір'я Карпат формують відмінні ландшафтні зони, які асоціюються з різними регіональними ідентичностями.

Інституційні фактори включають діяльність організацій та інституцій, які відтворюють регіональну ідентичність у сучасному суспільстві. Згідно з концепцією Паасі, регіони «інституціоналізуються» через систему освіти (шкільні підручники з географії та історії), медіа та ЗМІ (регіональні телеканали, газети, онлайн-видання), культурні організації (музеї, культурні центри, фестивалі), релігійні та конфесійні інституції (єпархіальний поділ церков), адміністративні органи (обласні та районні адміністрації), економічні структури (регіональні торгово-промислові палати, кластери). Ці інституції створюють та поглиблюють регіональні наративи, символи, практики, які формують та підтримують відчуття регіональної приналежності у населення.

Аналіз співвідношення перцепційних, об'єктивних та історичних меж виявляє зони «розмитих меж», тобто таких території, де регіональна ідентифікація населення є неоднозначною, де конкурують кілька варіантів ідентичності, де межі історичних регіонів «накладаються» та «перетинаються». Такі зони є особливо цікавими для дослідження, оскільки саме в них найбільш наочно проявляються механізми формування та трансформації регіональних ідентичностей.

Чеське дослідження П. Марека (2022), присвячене сприйняттю меж між Богемією, Моравією та Сілезією, є методологічно релевантним і для українського випадку, адже автор провів польові дослідження у трьох районах вздовж історичних кордонів земель, використовуючи комбінацію методів:

напівструктуровані інтерв'ю, ментальне картографування, аналіз «інституцій» (топоніми, діалекти, дорожні знаки, прикордонні маркери, церкви). Аналіз трьох «часових шарів» (адміністративні кордони 1928, 1960, 2000 років) виявив, що люди ототожнюють історичні кордони земель з новими регіональними кордонами, формуючи «гібридні» просторові уявлення (Frisvoll & Rye, 2009; Paasi, 2002b). Ключовий висновок: «Символи відтворюють досить розмиті кордони» або ж іншими словами, інституції відтворюють регіональну ідентичність, але не здатні чітко зафіксувати межі там, де історичні та сучасні регіони перекриваються (Neumann, 1994; Šifta & Chromý, 2017; Purves & Derungs, 2015).

Для західних регіонів України основними зонами «розмитих меж» є саме контактна зона Галичина-Волинь (північні райони Львівської та Тернопільської областей), контактна зона Галичина-Поділля (східні райони Тернопільської області, західні райони Хмельницької області навколо Збруча), контактна зона Галичина-Північна Буковина (південні райони Івано-Франківської області, північні райони Чернівецької області, Гуцульщина), контактна зона Поділля-Волинь (північні райони Хмельницької області), контактна зона Північна Буковина - Північна Бессарабія (унікальний випадок всередині однієї адміністративної області). У цих зонах населення може демонструвати «подвійну» регіональну ідентичність або амбівалентність щодо належності до того чи іншого історичного регіону.

Співвідношення перцепційних, об'єктивних та історичних меж регіонів не є статичним, а зазнає постійних трансформацій під впливом соціально-політичних процесів. Реформа децентралізації проведена впродовж 2015-2020 років, яка кардинально змінила адміністративно-територіальний устрій України, створює нові «формальні» межі на рівні територіальних громад (найменшиа одиниця) та укрупнених районів, які можуть як збігатися, так і конфліктувати з історичними межами. Війна з росією (2014 – дотепер, на момент публікації дисертації), зокрема повномасштабне вторгнення з початку 2022 року, суттєво впливає на процеси національної консолідації та може як посилювати, так і

послаблювати регіональну специфіку. Міграційні процеси (внутрішньо переміщені особи з окупованих територій та зони бойових дій, трудова міграція, еміграція через війну або ж через соціально-економічні фактори) змінюють демографічний склад регіонів та привносять нові ідентичнісні елементи.

Дослідження впливу реформи децентралізації на регіональну ідентичність, проведене Гнатюком та Мельничуком (2018), виявило, що новостворені територіальні громади активно використовують символіку історичних регіонів (герби, назви), що свідчить про відтворення та актуалізацію історичних ідентичностей навіть в умовах адміністративних змін. Водночас формування нової громадівської ідентичності (ідентифікація з територіальною громадою як адміністративною одиницею) може конкурувати з традиційними регіональними ідентичностями, створюючи новий рівень «гібридизації».

Вплив війни на співвідношення регіональних меж та ідентичностей є неоднозначним, з одного боку, спостерігається посилення загальнонаціональної української ідентичності та певне «згладжування» регіональних відмінностей перед лицем спільної загрози, а з іншого боку, війна може актуалізувати регіональну специфіку: західні області сприймаються як «безпечний тил», місце для внутрішнього переселення, збереження культурної спадщини; регіональні ідентичності можуть слугувати ресурсом для мобілізації та солідарності. Дослідження трансформації регіональних ідентичностей в умовах війни потребує окремого систематичного аналізу, який виходить за межі даної роботи, але є перспективним напрямом подальших досліджень.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі встановлено, що перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України формується як результат поєднання історичної пам’яті, просторових стереотипів, сучасних соціокультурних практик та індивідуального досвіду населення. Доведено, що історико-географічні землі, а саме: Галичина, Волинь, Північна Буковина, Північна Бессарабія, Закарпаття та Поділля продовжують

функціонувати у суспільній свідомості як реальні ментальні регіони, хоча їхні межі не завжди збігаються з сучасним адміністративним поділом. Це підтверджує не лише стійкість історичних регіональних образів, а й їхню здатність до трансформації в умовах сучасних суспільно-географічних змін.

З'ясовано, що найбільш чітко артикульованими у свідомості населення є образи Галичини та Закарпаття. Галичина виступає як символічний центр західноукраїнської ідентичності, тісно пов'язаний із національним відродженням, греко-католицькою традицією та образом «українського П'ємонту». Закарпаття, своєю чергою, характеризується найчіткішими перцепційними межами, що зумовлено поєднанням природно-географічної ізольованості, специфічної історичної траєкторії та виразної локальної самобутності. Менш чітко артикульованими є Волинь і особливо Поділля, для яких характерні ширші перехідні зони, слабша символічна виразність і значна варіативність самоідентифікації населення. Північна Буковина та Північна Бессарабія демонструють особливий тип регіональної ідентичності, зумовлений поліетнічністю, прикордонністю та накладанням різних історичних спадщин у межах сучасної Чернівецької області.

Встановлено, що в межах окремих областей історико-географічні землі часто накладаються одна на одну, утворюючи зони змішаної або гібридної ідентичності. Найвиразніше це простежується в Тернопільській, Чернівецькій та Хмельницькій областях, де сучасні адміністративні межі охоплюють території з різним історико-культурним минулим. Саме такі простори демонструють найвищу амбівалентність у сприйнятті регіональної належності та підтверджують, що ментальні межі є не лінійними, а розмитими й перехідними. Особливо показовими є контактні зони Галичини й Волині, Галичини й Поділля, Галичини й Північної Буковини, Поділля й Волині, а також Північної Буковини й Північної Бессарабії. У цих ареалах населення може демонструвати подвійну або перехідну регіональну ідентичність, що відображає складну багатошаровість просторової свідомості.

Доведено, що співвідношення перцепційних, об’єктивних та історичних меж регіонів має складний і динамічний характер. Найбільший ступінь збігу між цими типами меж спостерігається у випадку Закарпаття, де природний гірський бар’єр Карпат підсилює історичну та сучасну регіональну відокремленість. Натомість для Поділля, Волині та контактних зон між регіонами характерні найбільші розбіжності, що пов’язано з варіативністю історичних впливів, поступовим переходом одного регіонального типу в інший та відсутністю чітко закріплених рубежів. Важливе значення в цьому контексті мають історичні, природно-географічні та інституційні чинники, які спільно формують ментальні кордони серед ідентифікації населення. Особливого значення набувають так звані «фантомні кордони», що продовжують впливати на просторові уявлення населення навіть після втрати офіційного адміністративного статусу.

Отже, у третьому розділі доведено, що ментальні образи та уявні межі історико-географічних земель західних регіонів України відображають не лише історичну спадщину, приналежність до теперішніх та колишніх адміністративних одиниць, а й сучасні процеси переосмислення регіонального простору. Перцепційні межі є важливим індикатором регіональної свідомості населення, а їх аналіз дає змогу виявити зони стійкої ідентичності, перехідні ареали та осередки гібридизації. Це створює підґрунтя для подальшого емпіричного аналізу результатів опитування населення, а також для глибшого розуміння закономірностей трансформації регіональної ідентичності в сучасній Україні.

РОЗДІЛ 4
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЦЕПЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ (НА ОСНОВІ ПЕРЦЕПЦІЙНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)

4.1. Методика організації перцепційного опитування населення західних областей

В умовах кардинальних суспільно-політичних трансформацій, які переживає Україна в період 2014-2025 років, традиційні методи соціально-економічної географії потребують суттєвого доповнення інструментарієм перцепційної географії (behavioral geography). Дослідження регіональної ідентичності населення західних областей України проводилося в період з лютого 2024 року по грудень 2025 року в умовах продовження повномасштабної війни Російської Федерації проти України. Обрання саме цього методу опитування населення зумовлено необхідністю фіксації трансформаційних процесів у регіональній самосвідомості населення на етапі, коли суспільство мусить адаптовуватись до умов воєнного стану, але має відчуття екзистенційного виклику для держави, як збереження України крізь століття. Відтак результати дослідження відображають не лише можливо панічну реакцію перших місяців війни та її впливу на свідомість людей, а більш усталені зміни в структурі національної та регіональної ідентичності, які можна вважати відносно стійкими та тривалими, адже саме опитування проходить в період коли Україна знаходиться на 10-му році збройної та гібридної війни та 4-му році повномасштабної війни.

Представлене в цьому розділі дослідження базується на аналізі великому масиву даних, отриманих шляхом онлайн-анкетування, що містило 47 питань закритого та відкритого типів, а також вибору картосхем. Первинна вибірка налічувала 7266 респондентів, з них 5412 осіб пройшли анкетування повністю, без жодного пропуску запитань, тоді як інші анкети були заповнені частково, проте містили валідні дані для розрахунку окремих показників, відтак усі

результати базуються на широкому масиві відповідей, де враховано кожен заповнений блок. Метою опитування була ідея формування розуміння перцепційно-географічного сприйняття західних регіонів серед мешканців різних регіонів України, з особливим фокусом на західні області, які в умовах війни набули статусу гуманітарного та логістичного тилу. Такий обсяг вибіркової сукупності забезпечує граничну похибку на рівні ±2,6% при 95% довірчому інтервалі (за формулою для випадкової повторної вибірки при максимальній дисперсії p=0,5), що відповідає стандартам дисертаційних досліджень у галузі суспільної географії та соціології. Збільшений обсяг вибірки є критично важливим для аналізу малочисельних підгруп, таких як етнічні меншини (румуни, молдовани, угорці) або мешканці специфічних історико-географічних зон, де навіть групи, що становлять 2-3% вибірки, забезпечують достатню базу для виявлення стійких тенденцій.

Методологія дослідження спирається на концепцію ментального картографування (mental mapping), яка дозволяє візуалізувати та вербалізувати суб’єктивні уявлення респондентів про просторові межі їхнього регіону, культурну дистанцію до сусідів та символічне наповнення території (Gould & White, 1974; Downs & Stea, 1973; Pánek, 2016). Анкетування було структуроване за блоковою системою, охоплюючи демографічний фактор, мовні чинники, географічну перцепцію (визначення меж «Західної України»), етнокультурну ідентифікацію та рефлексію щодо впливу війни. Така комплексна структура дослідження дозволяє виявити як об’єктивні (демографічні, географічні), так і суб’єктивні (перцепційні, ціннісні) чинники формування регіональної ідентичності. В основу теоретичного осмислення результатів покладено поєднання трьох фундаментальних ідей, теорію фантомних кордонів Б. фон Гіршгаузен (von Hirschhausen, 2017), яка розглядає колишні політичні межі як «шрами історії», що зберігають свою історичну силу; концепцію глокалізації Р. Робертсона, яка пояснює одночасне посилення глобальних та локальних ідентичностей, коли одна ідентичність посилює іншу, а також теорію соцієтальної безпеки Копенгагенської школи, що дозволяє інтерпретувати

трансформацію мовних практик як акт колективного захисту перед обличчям зовнішньої загрози (Robertson, 1995).

Об’єктивність отриманих результатів забезпечується різноманітністю вибірки, хоча й з певною регіональною асиметрією, яка була врахована при інтерпретації даних. Аналіз первинного масиву даних дозволяє констатувати наступну структуру респондентів за ключовими соціально-демографічними характеристиками.

Регіональний розподіл респондентів виявив виразну концентрацію респондентів у Чернівецькій області (2422 особи, що становить 33,3% від загальної вибірки), що дозволяє розглядати цей масив як близькість опитуваних та їхнє походження саме з Чернівецької області. Така концентрація зумовлена локалізацією дослідження та особистими контактами дослідника, проте не применшує наукової цінності отриманих результатів, оскільки Чернівецька область є унікальним мультикультурним регіоном для вивчення поліетнічної регіональної ідентичності.

Водночас, у вибірці представлені респонденти з усіх ключових областей Західного регіону Львівська область (419 осіб, 5,8%), Івано-Франківська (508 осіб, 7,0%), Тернопільська (374 особи, 5,1%), Закарпатська (329 осіб, 4,5%), Волинська (374 особи, 5,1%), Рівненська (493 особи, 6,8%), Хмельницька (493 особи, 6,8%) (рис. 4.1). Значна група респондентів представляє категорію «Інша область України» (837 осіб, 11,5%), до якої входять мешканці східних, південних та центральних областей, зокрема Одеської, Миколаївської, Кіровоградської, Дніпропетровської та інших. Окрему та критично важливу категорію становлять респонденти, які на момент опитування перебували «Закордоном» (224 особи, 3,1%), що відображає сучасні міграційні процеси та тимчасове переміщення населення, спричинене війною. Порівняно з меншими вибірками (400-600 осіб), такий обсяг дозволяє проводити не лише загальний аналіз, а й крос-регіональні порівняння з достатньою статистичною надійністю.

Така географічна різноманітність вибірки, попри домінування чернівчан, дозволяє проводити порівняльний аналіз перцепції західних регіонів як

«зсередини» (автохтонним населенням), так і «ззовні» (мігрантами, а саме і внутрішньо переміщеними особами, представниками інших регіонів), що значно збагачує дослідження та дозволяє виявити як консенсусні, так і конфліктні зони у сприйнятті регіональних меж та ідентичностей.

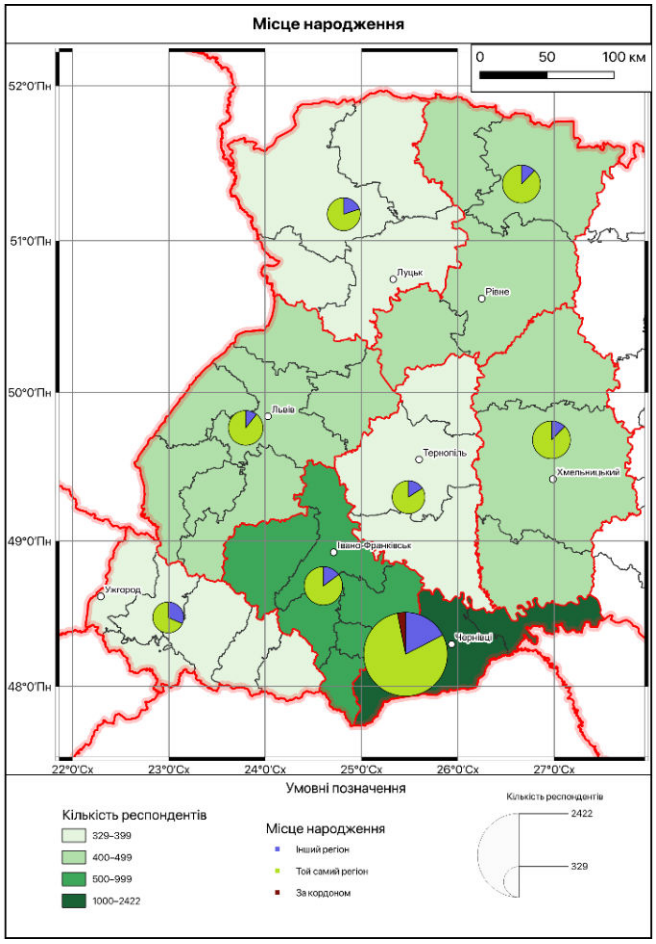

Рис. 4.1 Місце народження респондентів

Вікова структура опитаних характеризується переважанням молодого та середнього віку, що є типовим для онлайн-опитувань та відображає специфіку методу збору даних. Ядром вибірки є когорта віком від 18 до 39 років, яка сумарно становить понад 51% всіх респондентів. Найбільш представленою виявилася вікова група від 25 до 39 років (2482 особи, 34,2%), що відображає найбільш активну та мобільну частину населення, своєрідний «кістяк» опитування. Ця група є особливо цінною для дослідження, оскільки її ідентичність формувалася в епоху незалежності України, без радянського досвіду, адже їхній рік народження припадає від 1986 року, коли людська особистість не могла фізично застати СРСР в своїй свідомості, адже на період

його розпаду, лише пішла в школу, або на період вступу в перший клас вже вступала в період незалежної України, тобто мала несформовану свідомість та психіку. Згідно з теорією поколінь, ці групи («покоління Z» та «пізні Міленіали») орієнтовані на мобільність, технологічність та європейські (демократичність та відкритість) цінності, що безпосередньо впливає на їхнє сприйняття регіональних кордонів як прозорих і функціональних, а не бар'єрних.

Респонденти віком від 18 до 25 років становлять 1286 осіб (17,7%) та представляють студентську молодь, яка демонструє найвищий рівень мобільності та найменшу прив'язаність до радянських топонімів чи адміністративних меж. Для цієї когорти характерна відсутність «ментального імпринтингу» радянського періоду, вони сприймають географічний простір України як цілісний та безальтернативний. Вікова група 40-49 років налічує 1031 особу (14,2%), а категорія 50-59 років представлена 763 особами (10,5%). Ці старші вікові групи є важливими для порівняльного аналізу історичної пам'яті, оскільки їхня ідентичність формувалася ще в радянський період. Наймолодша група респондентів віком до 18 років становить 449 осіб (6,2%), а найстарша - від 60 років і старше - 581 особа (8,0%). Присутність цих крайніх вікових груп, попри їх відносно меншу чисельність, забезпечує повноту генераційного аналізу та дозволяє простежити, як змінюється сприйняття регіональних кордонів від покоління, що пам'ятає СРСР, до покоління, що виросло у цифрову епоху. Така вікова структура забезпечує достатнє покриття різних поколінь при домінуванні економічно активного населення.

Гендерний баланс опитування є задовільним з незначним переважанням жінок, серед респондентів 3065 осіб чоловічої статі (42,2%) та 3468 осіб жіночої статі (47,7%), слід врахувати і тих хто забув вказати, не захотів або ж вирішив не вказувати свою стать в анкеті з особистих причин. Така пропорція загалом відповідає статевій структурі населення регіону та забезпечує репрезентативність результатів з урахуванням можливих гендерних особливостей просторового сприйняття та регіональної ідентифікації.

Розподіл респондентів за типом населеного пункту проживання демонструє переважання міського населення, у містах проживає 3827 осіб (52,7%), у селах 1121 осіб (15,4%), а у селищах міського типу 1586 осіб (21,8%) (рис. 4.2). Така урбанізована структура вибірки відображає загальну тенденцію розселення в регіоні, проте водночас забезпечує можливість порівняльного аналізу міського та сільського населення щодо їхніх просторових уявлень. Мешканці міст, особливо обласних центрів, демонструють ширший географічний кругозір та більш абстрактні уявлення про межі історичних регіонів, тоді як сільське населення зазвичай краще знає локальну топоніміку (десь тяжіє до топофілії) та мікрорегіональну диференціацію, активніше використовує діалекти у повсякденному житті (Tuan, 1977; Relph, 1976). Значна частка мешканців селищ міського типу (21,8%) формує специфічний прошарок, що поєднує риси міського та сільського типів сприйняття простору, виступаючи своєрідними посередниками між урбаністичним космополітизмом та консервативною сільською ідентичністю.

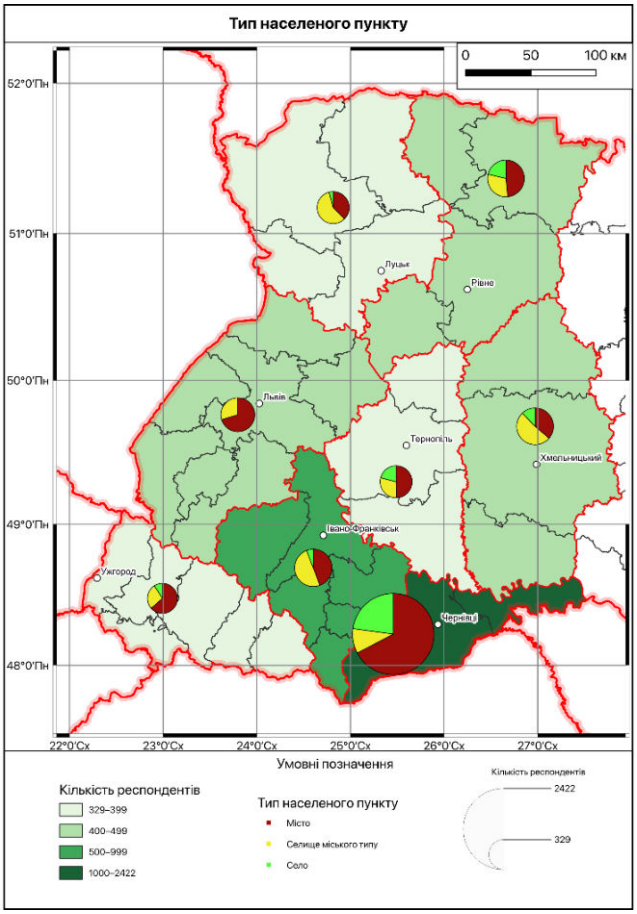

Рис. 4.2 Тип населеного пункту респондентів

Унікальною особливістю вибірки є її поліетнічність, забезпечена високою часткою респондентів з Чернівецької області. Етнічний склад опитаних характеризується абсолютним домінуванням українців, 5936 осіб (81,7%) ідентифікують себе як українці або українки. Водночас, етнічні меншини представлені молдованами (179 осіб, 2,5%), румунами (153 осіб, 2,1%), поляками (90 осіб, 1,2%), а також росіянами та угорцями (по 75 осіб, 1,0%), що відповідає етнічній структурі Чернівецької області з її історичною багатонаціональністю. Така поліетнічність є прямим наслідком фантомних кордонів минулих імперій, Габсбурзька спадщина вже на понад століття після залишила по собі мозаїку етнічних громад, що продовжують співіснувати на обмеженій території, зберігаючи власну культурну специфіку.

Окрім домінуючої групи «Українець/Українка», у вибірці зафіксовано представників румунської та молдовської етнічних спільнот (що можна ідентифікувати через аналіз відповідей на питання про рідну мову та етнічну приналежність), які вказали румунську мову як рідну. Ця група є критично важливою для аналізу співвідношення етнічної та громадянської ідентичності в умовах війни, оскільки дозволяє простежити, як представники етнічних меншин інтегруються у загальноукраїнський простір при збереженні своєї культурної специфіки.

Важливість етнічної приналежності для респондентів розподілилася таким чином, що значна частина опитаних вважає її важливою (2877 осіб, 39,6%) або дуже важливою (2790 осіб, 38,4%), що сукупно становить 78,0% і свідчить про усвідомлення власної етнічної ідентичності при відсутності її гіперболізації (рис. 4.3). Це відображає збалансоване ставлення населення до питань етнічності, коли вона усвідомлюється та визнається, але не набуває характеру саме домінуючого фактора самоідентифікації, особливо в умовах воєнного часу, коли громадянська ідентичність виходить на перший план, для збереження держави. Водночас, ця важливість не набуває характеру етнічного шовінізму або відторгнення інших, етнічні меншини також високо оцінюють важливість своєї етнічності, але при

цьому демонструють лояльність до української держави, що спростовує тезу про неминучість конфлікту між етнічною та громадянською лояльністю.

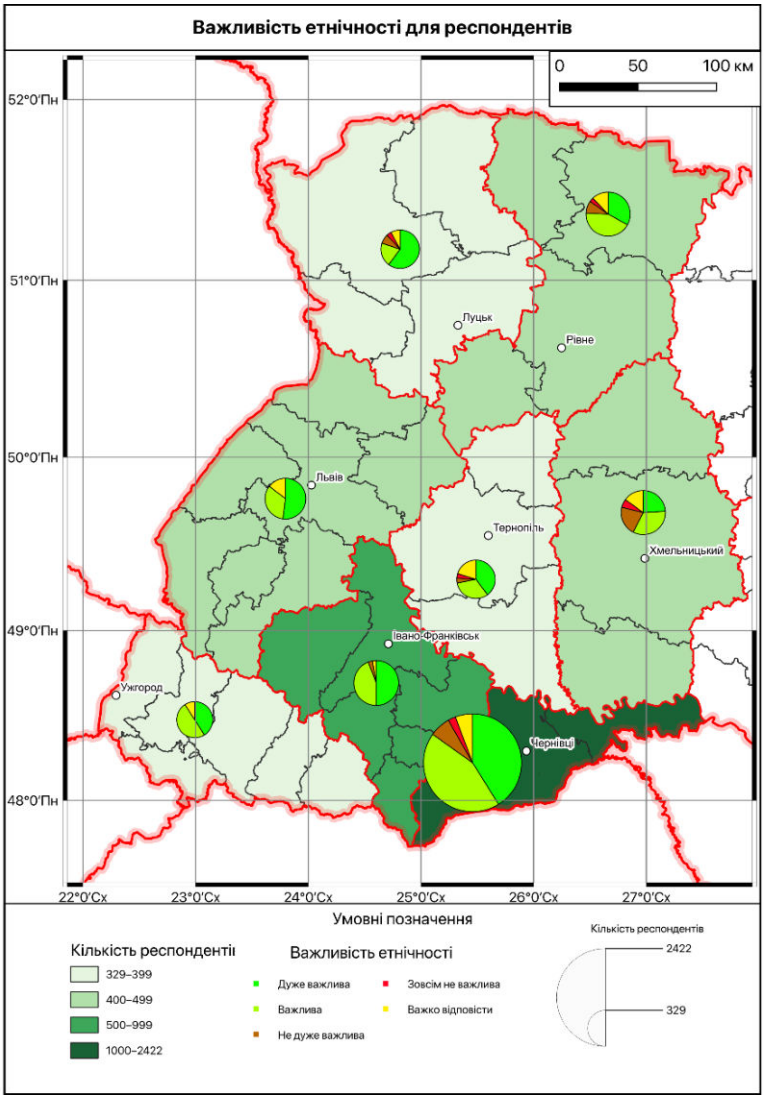

Рис. 4.3 Важливість етнічності для респондентів

Самоідентифікація респондентів також є одним з найбільш показових результатів дослідження є структура самоідентифікації респондентів у відповіді на питання «Ким Ви вважаєте себе в першу чергу?». Результати демонструють абсолютне домінування загальнонаціональної української ідентичності особа (79,4%) вважають себе в першу чергу громадянами або громадянками України, що свідчить про велику та сильну інтеграцію населення західних областей у єдиний український політичний та соціокультурний простір, а також про посилення загальнонаціональної та власної державної ідентичності в умовах воєнного протистояння. Пріоритет громадянської ідентичності над етнічною чи регіональною є наслідком консолідуючого ефекту війни, коли відмінності

відкидаються або не враховуються задля більшої цілі, збереження держави у війні з ворогом. Такий високий рівень свідчить про успішне формування політичної нації (civic nation) в Україні, де війна виступила як потужний екзистенційний тригер для кожного громадянина, що змусив локальні та етнічні відмінності відкинути на другий план перед обличчям загрози державності.

Водночас регіональна ідентичність залишається значущою для певної частини населення 344 особи (4,7%) ідентифікують себе в першу чергу як мешканців або мешканок свого регіону (галичан, буковинців, галичанок, буковинок тощо). Етнічна ідентичність виявилася пріоритетною для 164 респондентів (2,3%), що переважно стосується представників етнічних меншин. Важко визначитися з відповіддю було 135 особам (1,9%). Така структура самоідентифікації демонструє ієрархію ідентичностей, де загальнонаціональна українська ідентичність домінує, але не витісняє повністю регіональну та етнічну складові. Цю ієрархію можна інтерпретувати через концепцію глокалізації Р. Робертсона: респонденти не бачать суперечності між тим, щоб бути «щирим галичанином» чи «справжнім буковинцем» і водночас «патріотом України», формуючи багатошарову, комплементарну модель ідентичності. Сучасна структура ідентичності мешканця регіону набуває характеру «Ляльки-вкладень», де локальна ідентичність (моє місто/село) виступає базою довіри, (першою ланкою), регіональна (Буковина, Галичина) лише культурно-історичним контекстом (другою ланкою), національна (Україна) набагато більшим політико-правовим та безпековим каркасом (третя ланка), а цивілізаційна (Європа) - стратегічним вектором розвитку, глобальним континентом (четвертою ланкою).

Хоча в анкеті було відсутнє пряме питання про статус військовослужбовця, важливим контекстом проведення дослідження є воєнний стан в Україні, що позначився на складі респондентів. Серед опитаних є як цивільні мешканці різних областей України, так і військовослужбовці Збройних Сил України, які проходять службу в різних регіонах країни, захищаючи державу, про що можна опосередковано судити з контент-аналізу відкритих відповідей. Однак,

мілітарний дискурс пронизує відповіді також цивільних респондентів згадки про «Азов», «УПА», «День захисників» як важливі свята свідчать про глибоку мілітаризацію свідомості та солідарність з Силами оборони України (ЗСУ). Це додає дослідженню особливої актуальності та відображає сучасні умови формування регіональної ідентичності в період екзистенційного виклику для держави.

Мовна ситуація серед респондентів характеризується абсолютним домінуванням української мови, що є одним з найважливіших маркерів регіональної ідентичності західних областей. Українську як рідну мову визначили 5262 особи (72,4%), що становить більшість опитаних (рис. 4.4). Двомовними, вказуючи українську і російську як обидві рідні мови, вважають себе 553 особи (7,6%), тобто частина людей котрі перейшли з російської на українською, або в процесі переходу, виключно російську як рідну мову зазначили лише 179 респондентів (2,5%), а румунську мову 194 осіб (2,7%).

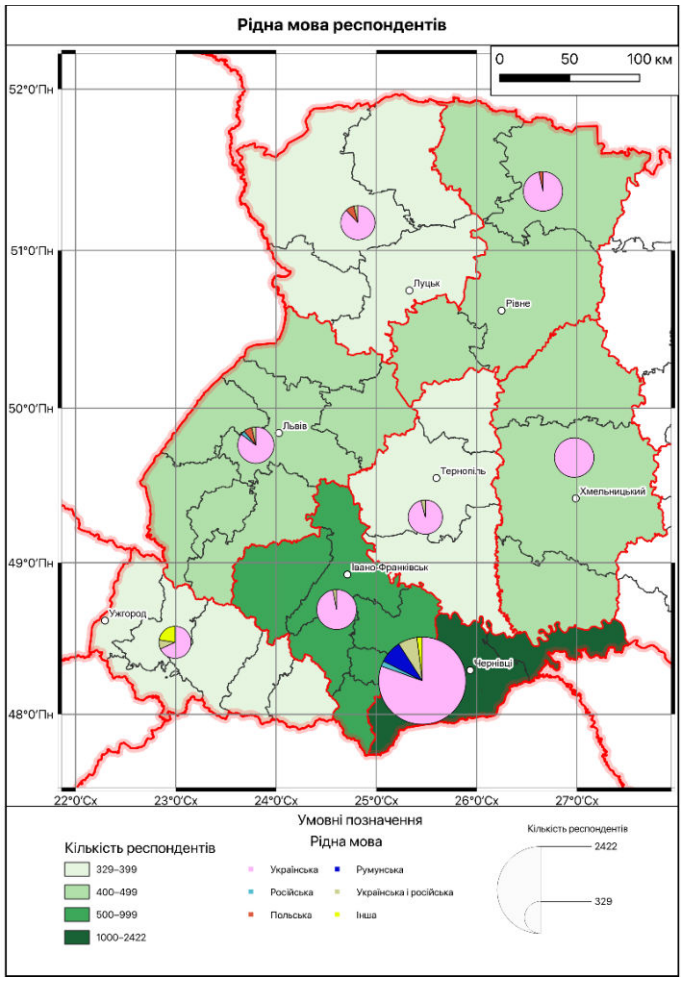

Рис. 4.4 Рідна мова респондентів

Такий мовний розподіл свідчить про високий рівень мовної гомогенності регіону, де українська мова є безперечно домінуючою. Згідно з теорією соцієтальної безпеки Копенгагенської школи (Б. Бузан, О. Вейвер), мова в Україні перейшла з категорії культурного інструменту в категорію «референтного об'єкта» безпеки, що пояснює як високу частку україномовних респондентів, так і загальну тенденцію до мовної консолідації навколо державної мови.

У сімейному спілкуванні українська мова також домінує: 5249 осіб (72,2%) переважно спілкуються українською в сім'ї, 688 респондентів (9,5%) використовують кілька мов порівну або змішують українську з іншими мовами, 320 осіб (4,4%) спілкуються російською, а 105 особа (1,4%) румунською мовою (рис. 4.5).

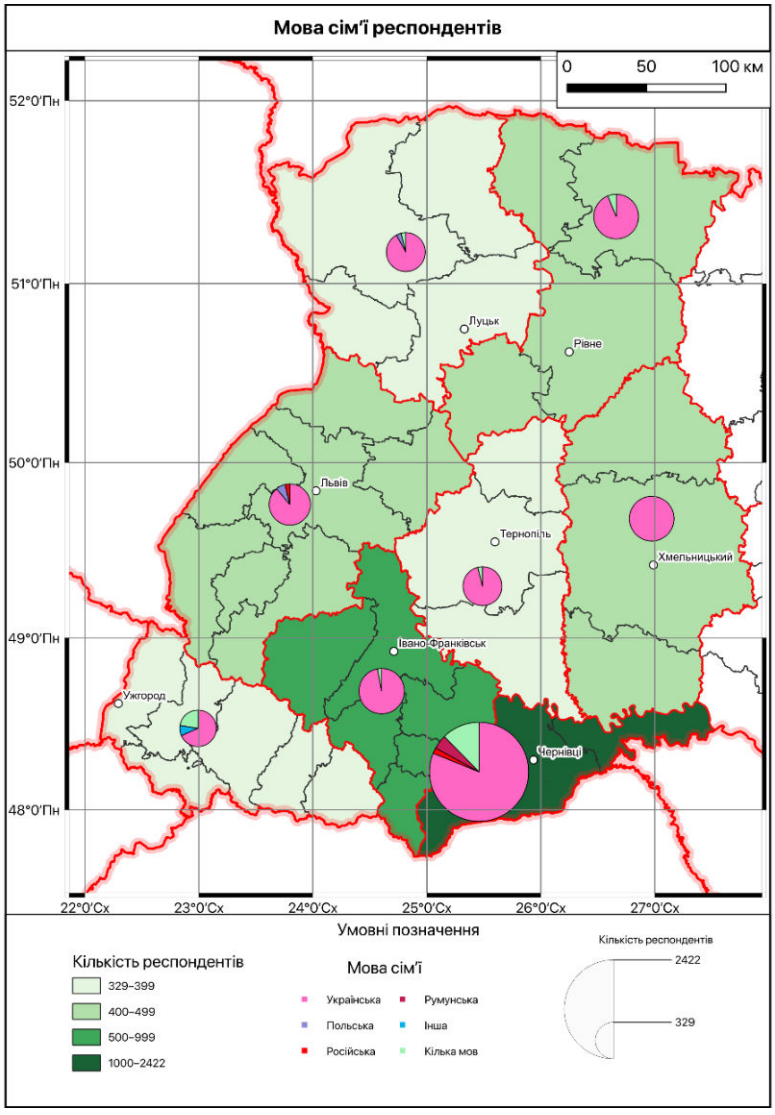

Рис. 4.5 Мова сім'ї респондентів

Це свідчить про високий рівень мовної гомогенності регіону та про те, що українська мова є не лише офіційною, але й реально функціонуючою мовою повсякденного життя. Високий ступінь збігу між рідною мовою та мовою сімейного спілкування засвідчує відсутність мовного розриву між приватною та публічною сферами. Цікавим є феномен диглосії, який у регіоні має чітко виражену локалізацію, він притаманний переважно етнічним меншинам (румунам, молдованам), які використовують рідну мову вдома, але в публічному просторі переходять на українську, тоді як для україномовних респондентів характерна монолінгвальна поведінка у всіх сферах, що зміцнює відчуття мовної цілісності регіону.

Характерною особливістю мовної поведінки населення західних областей є широке використання місцевих діалектів та говірок у повсякденному житті. Постійно використовують діалект 2049 осіб (28,2%), іноді з родиною або місцевими жителями 2273 особи (31,3%), дуже рідко 718 респондентів (9,9%). Лише 916 осіб (12,6%) спілкуються виключно літературною мовою, а 359 респондентів (4,9%) важко відповісти або не застосовують діалект. Такий високий рівень діалектного мовлення (сумарно 59,5% респондентів використовують діалект постійно або іноді) свідчить про збереження автентичних мовних форм та їх органічне вплетення в сучасний мовний побут населення західних областей. На відміну від російської мови, місцеві діалекти переживають справжній ренесанс, використання говірки стає ознакою довіри, інтимності та «справжності та самобутності», особливо на Закарпатті та Чернівецькій області. У сучасному контексті використання діалекту реалізує подвійну функцію, з одного боку, виступає маркером «свій-чужий», що забезпечує довіру всередині локальної громади; з іншого - стає формою культурної емансипації (урівнення у правах певних соціальних груп), коли в умовах глобалізації говірка підкреслює унікальність «малої батьківщини» в межах єдиної української нації. Це є класичним проявом глокалізації за Р. Робертсоном - локальне адаптується та зміцнюється, щоб стати повноцінною частиною глобального контексту.

Ставлення респондентів до використання російської мови в публічному просторі їхнього регіону є переважно негативним, що відображає зміни в мовних установках населення, особливо після 2014 року та повномасштабного вторгнення 2022 року. Категорично негативно, вважаючи що в публічному просторі має звучати лише українська мова, ставляться 2257 осіб (31,1%). Негативно, але толеруючи (не схвалюють, проте вважають що кожен може спілкуватися як хоче) висловилися 3155 респондентів (43,4%). Байдуже ставлення або відсутність чіткої думки зафіксовано у 639 осіб (8,8%), і лише 194 респонденти (2,7%) висловили позитивне ставлення (рис. 4.6).

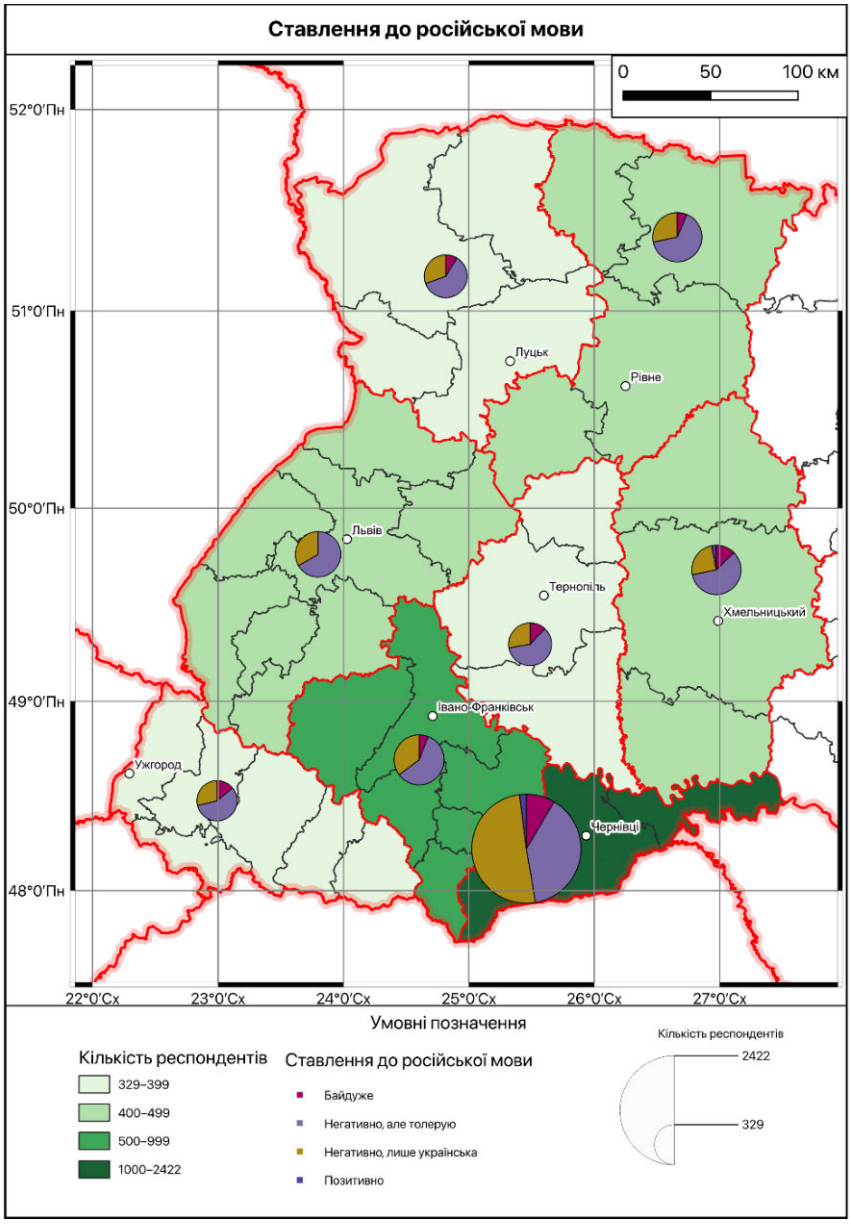

Рис. 4.6 Ставлення респондентів до російської мови

Така динаміка відображає трансформацію мовного середовища та посилення української ідентичності на тлі війни. Абсолютна нетерпимість до російської мови в публічному просторі стає нормою для значної частини населення, без фанатизму та відкритої агресії. Навіть ті респонденти, хто вказав російську як мову спілкування в сім'ї (поодинокі випадки), у публічному просторі переходять на українську або обирають варіант «негативно, але толерую», тобто морально засуджую, для мене це не критично, але активних дій чи зауважень особова вважає не робити. Сукупно 74,5% респондентів демонструють негативне ставлення до російської мови у публічному просторі, що є свідченням процесу сек'юритизації мовного питання, російська мова в умовах агресії сприймається не як нейтральний засіб комунікації, а як символічний маркер, пов'язаний із загрозою ідентичності. Витіснення російської мови з публічного простору інтерпретується респондентами не як порушення прав, а як встановлення «ментального кордону», необхідного для збереження культурного суверенітету та державної безпеки.

4.2. Результати дослідження по західних областях

Аналіз отриманих даних дозволяє стверджувати, що стереотипний термін «Західна Україна» у свідомості її мешканців не є монолітом. Це складний конгломерат історичних земель, кожна з яких має свою специфіку самоідентифікації, мовної поведінки та бачення свого місця в державі. Нижче наведено детальний опис результатів анкетування за кожною з восьми областей західних регіонів України, що дозволяє виявити як спільні риси, так і локальну специфіку регіональної ідентичності. Саме колишні кордони продовжують структурувати простір навіть після їхнього інституційного скасування, що пояснює збереження виразних відмінностей між історичними землями (Галичиною, Буковиною, Волинню, Закарпаттям, Поділлям), попри їхнє перебування в межах єдиного державного простору протягом понад 80 років.

Респонденти з Львівської області демонструють найбільш консолідовану та впевнену регіональну ідентичність, яка фактично претендує на роль

загальнонаціонального еталону україністичності, зразку для українців. Львів історично відіграв роль «П'ємонту» в процесі національного відродження, і ця роль продовжує транслюватися у свідомості сучасних мешканців регіону. Цей «П'ємонтський» наратив є класичним прикладом фантомного кордону, що діє не як географічна межа, Львів ототожнюється з європейським цивілізаційним вибором, магдебурзьким правом та інтелектуальною традицією, що формувалася в межах колишньої Габсбурзької монархії.

Ідентифікація та ментальні межі важливі для населення, адже львів'яни та жителі львівської області чітко ідентифікують свій регіон як «Галичину» (рис. 4.7).

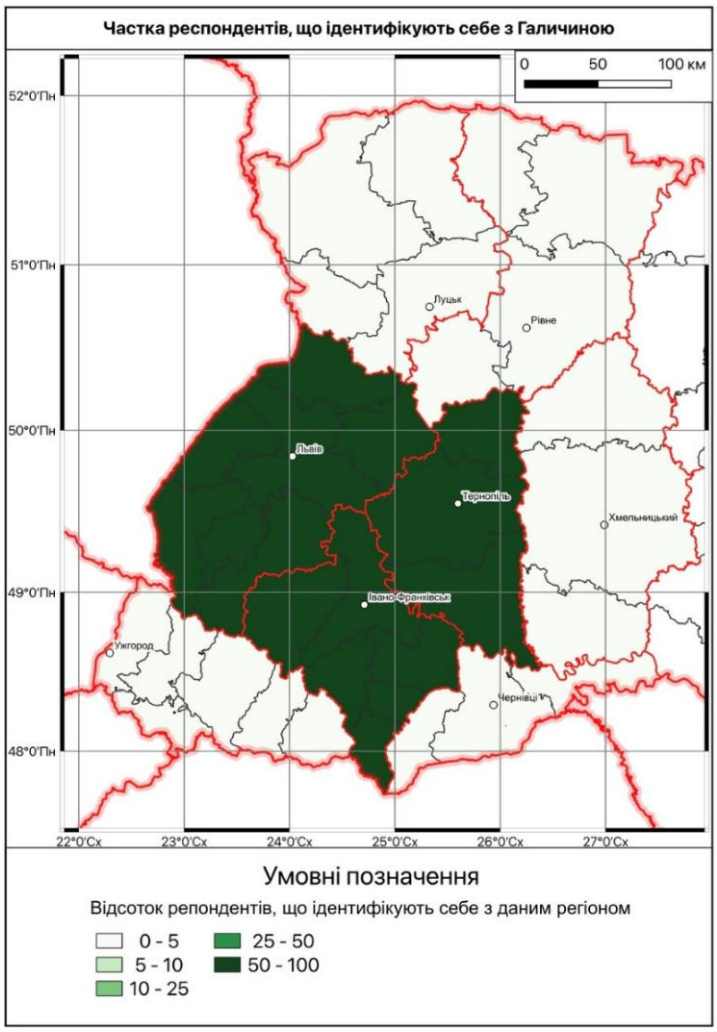

Рис. 4.7 Частка респондентів, що ідентифікують себе з Галичиною

Для них це не просто історичний або географічний термін в розумінні людей, а надзвичайно актуальний соціокультурний маркер, який несе в собі цілий комплекс уявлень про власну ідентичну унікальність, європейськість та

провідну роль у національному проєкті та державотворенні починаючи від ЗУНР і аж по сьогодні. У питанні меж західних регіонів України та терміну «Західної України» вони демонструють експансивний підхід, часто включаючи до цього поняття не лише три галицькі області (Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську), а й Волинь, Рівненщину, Закарпаття та навіть Чернівці (з урахуванням області). Водночас, Хмельниччина часто сприймається як своєрідна «перехідна зона», що відображає історичне розмежування між Галичиною та Поділлям. Дані опитування підтверджують цю тезу, Івано-Франківську область вважають західною 95,0% респондентів (6910 з 7266), Львівську - 92,4% (6714), Тернопільську - 92,2% (6699), тоді як Хмельницьку лише 76,4% (5551), що кількісно демонструє перехід від безумовного «ядра» до дискусійної «периферії» регіону.

Ментальний кордон західних регіонів львівські респонденти часто проводять природно-географічному чиннику, а саме по річці Збруч, що свідчить про надзвичайну стійкість історичної пам’яті про кордон між Австро-Угорщиною та Російською імперією. Ця уявна лінія розмежування, яка існувала до 1939 року, продовжує функціонувати в розумінні населення, незважаючи на понад 80 років радянського впливу та більш ніж 30 років існування незалежної України. Збруч, як межа, для львів’ян є символічною межею між «європейським» Заходом та «пострадянським» центром або сходом країни, між двома культурними світами з різною історичною траєкторією. Це є одним з найяскравіших емпіричних підтверджень теорії фон Гіршгаузен, річка Збруч у свідомості респондентів виступає не просто як географічний об’єкт, а як ціннісна межа, що відокремлює простір «європейської цивілізаційної традиції» (магдебурзьке право, греко-католицька церква, приватна власність) від простору «радянського/імперського впливу». Ці фантомні структури проявляються не лише в ментальних картах, а й в електоральній поведінці, типах забудови, релігійності та кулінарних традиціях, зберігаючи свою актуальність через понад вісім десятиліть після зникнення реального кордону.

Мовна ситуація у львівській області характеризується тотальним домінуванням української мови у всіх сферах життя, практично моноетнічним. Українська мова є не лише мовою побутового спілкування, освіти та культури, але й символічним маркером належності до української спільноти. Ставлення до російської мови в публічному просторі є категорично негативним, респонденти обирають варіанти «Негативно, але толерую» або «Негативно, має звучати лише українська». Це відображає глибоку трансформацію мовної ситуації, яка почалась після 2014 року та прискорилась особливо після лютого 2022 року. Згідно з теорією сек'юритизації Копенгагенської школи (Б. Бузан, О. Вейвер), мова в Україні перейшла з категорії культурного інструменту в категорію «референтного об'єкта» безпеки, сек'юритизуючий акт перетворив мовне питання на екзистенційне, а витіснення російської мови з публічного простору інтерпретується не як порушення прав, а як встановлення «ментального кордону», необхідного для виживання нації.

Стереотипи та сприйняття зовні також присутні, адже серед львів'яни поширене явище коли вони свідомі та прихильні до репутації «націоналістів» (частково стереотип) яку часто транслюють зовнішні респонденти з інших регіонів України, але самі інтерпретують це як відданість традиціям та патріотизм. Вони не заперечують свою відмінність від інших регіонів, а навпаки, підкреслюють її як позитивну якість, відданість традиціям (УПА). Регіональні бренди, що асоціюються з Львовом такі як «Львівська кава», «шоколад», «архітектура», «дощ або пасмурна погода». Ці символи стали не лише туристичними атракціями, але й маркерами регіональної ідентичності. У контексті концепції глокалізації Р. Робертсона, ці локальні бренди демонструють класичний механізм, коли локальне адаптується та зміцнюється, щоб стати частиною глобального контексту «Львівська кава» та «шоколад» перетворилися з місцевих продуктів на впізнавані загальноукраїнські та навіть міжнародні бренди, що одночасно маркують регіональну специфіку та інтегрують її в ширший культурний простір.

Війна для львівських респондентів стала підтвердженням їхньої історичної правоти щодо загрози зі Сходу, а саме Росії у вигляді Російської імперії, СРСР, а тепер і Російської Федерації. Багатолітні застереження про імперські амбіції Росії, які раніше сприймалися в інших регіонах як «львівська параноя», виявилися пророчими. Вплив війни на ідентичність описується респондентами не як зміна або трансформація, а як «посилення» та «кристалізація» вже існуючих переконань та усвідомлення насування агресора. Львів'яни відчувають відповідальність за збереження української ідентичності для всієї держави, сприймаючи свій регіон як останній бастіон, фортецю справжньої українськості. Ця «кристалізація» підтверджується загальними даними опитування, 33,5% респондентів зазначили, що війна суттєво не вплинула на їхнє відчуття ідентичності, що для західних областей пояснюється не байдужістю, а тим, що українська ідентичність була базовою задовго до 2014 року. Для Львівщини війна стала не моментом «прозріння», а підтвердженням давньої позиції.

Респонденти з Івано-Франківщини демонструють ідентичність, глибоко вкорінену в етнографічні особливості «галицького» регіону. На відміну від Львівської області з її міською, інтелектуальною культурою, Івано-Франківщина зберігає тісніший зв'язок з народною традицією, гірською специфікою та етнографічною диференціацією, що зберігається і в наш час. Ця відмінність є ще одним проявом того, як фантомні кордони діють навіть усередині одного макрорегіону, межа між «міською» Галичиною Львова та «селянською» Галичиною Прикарпаття має глибоке історичне коріння, пов'язане з різними моделями господарювання та соціальної організації в рівнинних і гірських районах.

Ідентифікація та етнографічна специфіка фіксує найвищу частоту згадок про приналежність до етнографічних груп: гуцули, бойки, покутяни. Ці ідентичності не є архаїчними реліктами чи чимось забути, а живими самоназвами, які використовуються в повсякденному житті. Регіональна ідентичність («галицька» або «прикарпатська») є дуже важливою для респондентів і часто базується на протиставленні рівнинної та гірської частин

області. Гірські райони (Верховина, Косів, Яремче) мають специфічну ідентичність, відмінну від рівнинних (Коломия, Калуш). Збереження субетнічних ідентичностей є яскравим проявом фантомних структур, самі межі колишніх адміністративних одиниць та історичних земель залишили по собі глибокий «слід» у вигляді специфічних етнонімів, обрядів та господарських укладів, що передаються з покоління в покоління, це характеризується стійким тяжінням до локальних етнокультурних особливостей і передачею традицій, обрядів нехтуючи фактично розмежуванням адміністративних меж. Для загальної вибірки 65,9% респондентів оцінили свою регіональну ідентичність як «важливу» (3494 особи, 48,1%) або «дуже важливу» (1293 особи, 17,8%), однак саме серед мешканців Івано-Франківщини цей показник є найвищим, що пов'язано із збереженням живих субетнічних ідентичностей.

Регіон сприймається іншими українцями через призму туристичної привабливості («Буковель», «Яремче») та архаїчних традицій, що є частиною історико-культурного туризму, те що туристи і хочуть побачити, саме специфіку та унікальну ідентичність. Водночас, для самих мешканців це не екзотика, а органічна частина життя, а от для туристів це здебільшого розуміння культурно-етнографічного туризму. Регіональні бренди такі як «Банош», «Бринза», «Вишиванка», а також власний «кулінарний код» є одним з найсильніших ідентифікаторів івано-франківської ідентичності. Їжа стає маркером приналежності до спільноти та засобом збереження традиції. У контексті глокалізації, гастрономічний код Прикарпаття є прикладом того, як локальне не лише зберігається, але й набуває нового значення в умовах глобалізації: «Банош» та «Бринза» перетворюються з повсякденної їжі на елементи територіального брендингу, що просуваються через гастрономічний туризм, що в свою чергу формує етнокультурний туристичний продукт, а фестивалі та соціальні мережі лише доповнюють його, поєднуючи любов до «малої батьківщини» з умінням представити її широкому світові.

Респонденти відзначають «наплив» внутрішньо переміщених осіб як фактор, що змусив їх переосмислити свою традиційну «закритість» та локальний

характер. Івано-Франківщина, особливо гірські райони, історично була одним з найбільш моноетнічних та монокультурних регіонів України. Поява великої кількості «приїжджих» з півдня та сходу України стала десь частково викликом для локальної ідентичності. Процес інтеграції «приїжджих» часто описується респондентами через мовну асиміляцію, «вони починають говорити по-нашому», що свідчить про силу локального мовного середовища, сюди можна віднести і говірку та діалекти. Цей процес можна охарактеризувати як формування транслокальної ідентичності або ж міжрегіональної ідентичності, коли індивід, переїжджаючи з одного регіону в інший, стає носієм «гібридної» свідомості, поєднуючи культурні коди «малої батьківщини» з нормами та традиціями приймаючої спільноти, громади. В умовах тривалої війни така регіональна дифузія виконує стратегічну функцію «зшивання країни», коли масовий досвід спілкування з ВПО нівелює ризики регіонального ізоляціонізму, десь супроводжується обміном інформацією про свої регіони.

Тернопільщина у відповідях респондентів постає як регіон із подвійною ідентичністю, що поєднує галицькі та частково перехідні подільські риси. Така амбівалентність пов’язана з історико-географічним положенням області на межі двох великих історичних регіонів. Ця «подвійність» є безпосереднім наслідком дії фантомних кордонів, історична межа між Галичиною та Поділлям, що проходила через територію сучасної Тернопільщини, продовжує структурувати ідентичність населення, розподіляючи його між двома культурно-історичними тяжіннями (рис. 4.8).

Тернополяни, як і львів’яни, чітко відносять себе до заходу України, але їхні ментальні кордони часто є більш розмитими на сході області, де вони межують з Хмельниччиною. Ідентифікація з історико-географічним регіоном варіюється між «Галичиною» та «Поділлям» залежно від конкретного району або ж територіальної громади проживання респондента. Північні та західні райони тяжіють до галицької ідентичності, південні та східні - до подільської. Водночас Тернопільська область є однією з безумовно «західних» у сприйнятті респондентів: 92,2% опитаних (6699 з 7266) включають її до складу «Західної

України», що ставить її в один ряд із Львівською та Івано-Франківською областями і є частиною галицької ідентичності.

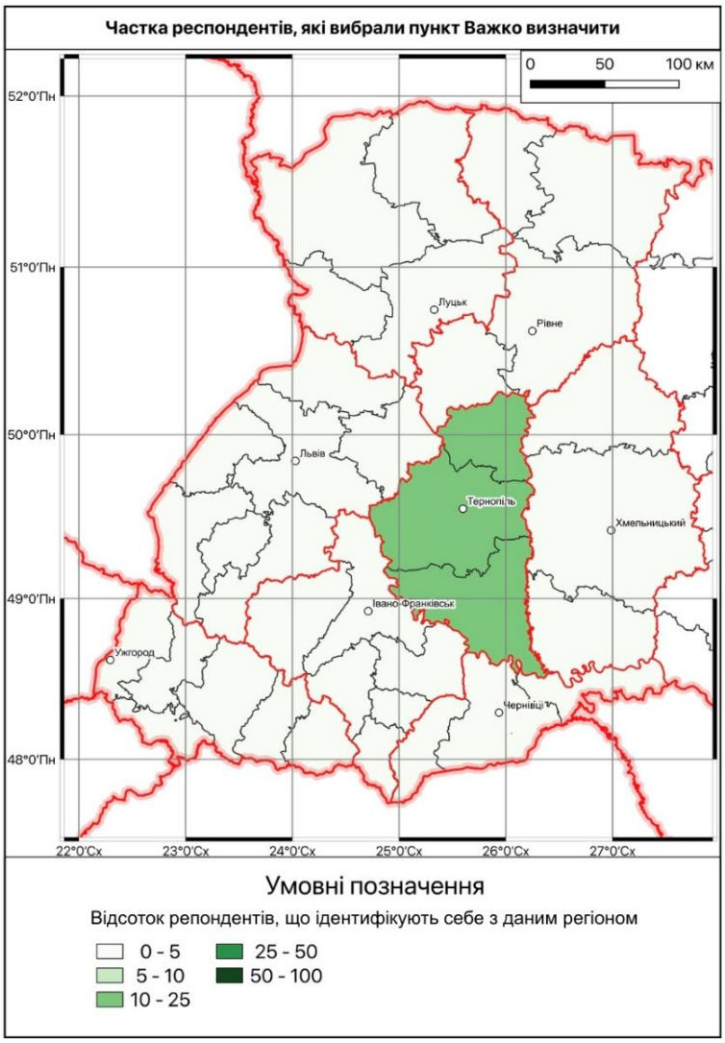

Рис. 4.8 Частка респондентів, яким важко визначити, з яким регіоном себе ідентифікувати

У Тернопільській області фіксується один з найвищих рівнів декларованої релігійності серед усіх західних областей. Свята мають велике релігійне значення (Різдво, Великдень, прощі до Почаєва чи Зарваниці) є ключовими маркерами часу та простору для респондентів. Релігійна ідентичність тісно переплетена з національною та регіональною складовою, утворюючи нерозривний комплекс. Почаївська лавра та Зарваниця функціонують в свідомості населення не лише як релігійні центри, але й як символи регіональної ідентичності. Важливість релігійних традицій підтверджує консервативний характер ціннісного ядра регіону, проте зростання важливості державних свят (День Незалежності, День захисників) свідчить про успішну інтеграцію

локальних традицій у загальнодержавний календарний цикл, що є ще одним проявом діалектики між локальним та національним у рамках глокалізаційних процесів.

Аналіз відповідей респондентів із Закарпаття та соціальної перцепції цього регіону іншими українцями виявляє феномен найбільш вираженої регіональної відмінності серед усіх західних областей. Закарпаття є унікальним випадком, коли географічна ізольованість (Карпатські гори) поєднується з особливою історико-географічною траєкторією, що сформувало унікальну етнографічну та регіональну ідентичність. Закарпаття демонструє найбільш яскравий приклад того, як природно-географічні бар'єри підсилюють дію фантомних кордонів, Карпатський хребет виступає не лише фізичною перешкодою, а й потужним ментальним розмежувачем, що зафіксував культурну специфіку регіону, сформовану в межах послідовних державних утворень, колишньої Австро-Угорщини, Чехословаччини та Угорщини, і жодне з яких не збігалося з рештою галицького чи волинського досвіду.

Специфіка сприйняття та самосприйняття для Закарпаття часто сприймається іншими українцями (і самоідентифікується власними мешканцями) як окремий світ, відділений від решти України не лише горами, а й ментальністю (частина соціальної перцепції), історією та способом життя (рис. 4.9). Ця відмінність не має вираженого сепаратистського характеру, але відображає об'єктивну специфіку регіону. Попри це, 90,5% респондентів (6580 з 7266) вважають Закарпатську область частиною Західної України, що свідчить про її інтеграцію в загальний державний простір, незважаючи на виражену регіональну ідентичність.

Для закарпатців «Западна Україна» або ж «Західна Україна», саме термін який видозмінився під впливом суржику – це часто «вони, там за перевалом» (галичани, буковинці), тоді як себе вони позиціонують як «центр Європи». Така самопрезентація відображає історичний спадок регіону, регіону який у різні періоди входив до складу різних держав (Австро-Угорщина, Чехословаччина, Угорщина) і має сильні культурні зв'язки з сусідніми європейськими країнами.

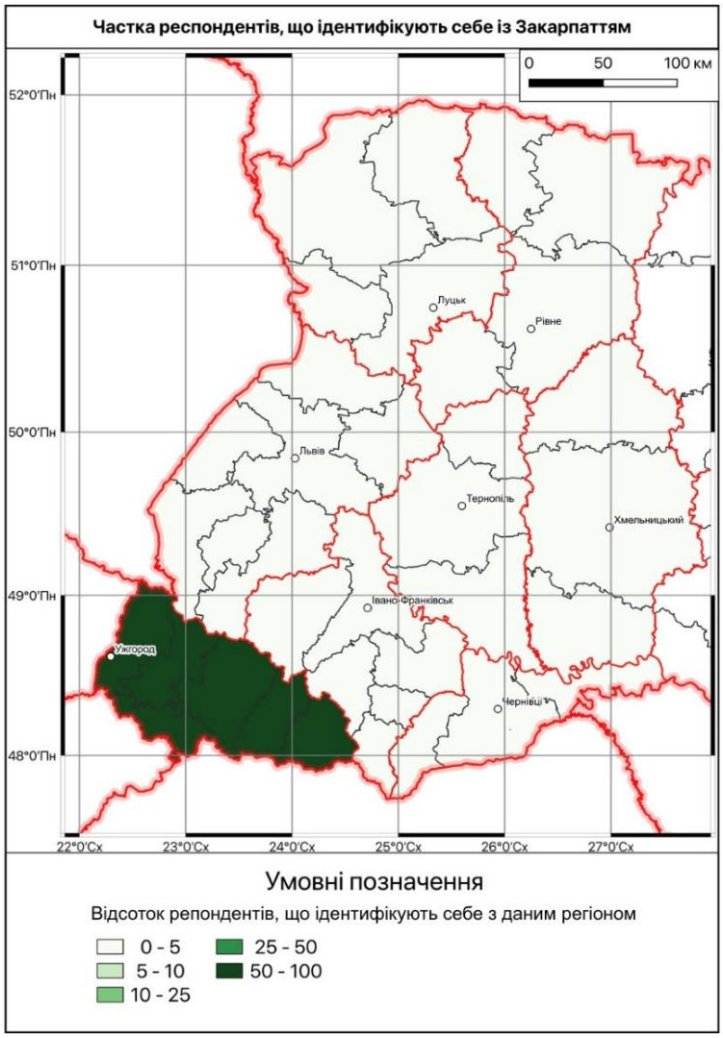

Рис. 4.9 Частка респондентів, що ідентифікують себе із Закарпаттям

Використання діалекту («русинська бесіда», місцеві говірки, подовжене «и» у словах при розмові) є абсолютною нормою і маркером «свій-чужий» на Закарпатті. Респонденти вказують на часте використання діалектизмів у побуті, що відрізняє їх наприклад від львів'ян, які частіше переходять на літературну норму в публічному просторі. Закарпатський діалект настільки специфічний, що може бути незрозумілим для українців з інших регіонів, що додатково підсилює відчуття унікальної регіональної ідентичності. Загалом по вибірці 59,5% респондентів (4322 осіб з 7266) використовують діалект постійно (2049 осіб, 28,2%) або іноді (2273 осіб, 31,3%), однак саме Закарпаття є безумовним лідером за інтенсивністю діалектного вжитку. У контексті глокалізації, закарпатський діалект виконує подвійну функцію, з одного боку, він забезпечує соціальну дистанцію та довіру всередині локальної громади, з іншого – стає формою

культурної емансипації, коли говірка підкреслює унікальність «малої батьківщини» в межах єдиної української нації.

Регіональні бренди такі як «Закарпатське вино», «Бограч», «Мультикультурність» є ключовими символами регіону. Закарпатське вино є не лише економічним продуктом, але й культурним маркером. Бограч (гуляш) символізує угорський вплив на культуру регіону. Мультикультурність відображає історичне співіснування українців, угорців, румунів, словаків та інших етнічних груп. Присутність у загальній вибірці угорців (75 осіб, 1,0%) та румунів (153 особи, 2,1%) відображає саме цю поліетнічність, яка є спадщиною фантомних кордонів минулих імперій.

Війна вплинула на Закарпаття специфічним чином - через блокування кордонів та зміни у транскордонній торгівлі, що вдарило по звичному укладу життя багатьох мешканців регіону, для яких взаємодія з сусідніми країнами (Угорщина, Словаччина, Румунія) була органічною частиною повсякденності. Водночас, війна посилила відчуття цінності безпеки та приналежності до України, оскільки регіон залишився одним з найбезпечніших в країні. Цей ефект підтверджується загальними даними, 33,0% респондентів по всій вибірці (2398 осіб з 7266) зафіксували одночасне посилення обох вимірів ідентичності як регіонального, так і національного, що є класичним проявом глокальної стійкості, коли зовнішня загроза актуалізує одночасно і національну консолідацію, і локальну ревіталізацію.

Оскільки Чернівецька область представлена найбільшою кількістю анкет у вибірці (2422 респонденти, що становить 33,3%), аналіз її специфіки є найбільш деталізованим та глибоким. Це дозволяє розглядати отримані дані як своєрідний палімпсет, що відображає складність та багатошаровість регіональної ідентичності в умовах поліетнічного та полікультурного простору.

Унікальною рисою Чернівецької області є наявність значної групи респондентів румуно-молдовського походження, які становлять близько 8-10% від вибірки з цієї області. Для них характерна білінгвальна ідентичність, рідною мовою вказується румунська, але мовою публічного спілкування та

громадянської лояльності є українська. Типовою є відповідь одного з респондентів «Молдован, рідна мова румунська, спілкуюсь кількома мовами порівну». Це відображає складну структуру ідентичності, коли етнічна приналежність не конфліктує з громадянською лояльністю. Феномен двомовності, зафіксований у регіоні, має чітко виражену локалізацію, етнічні меншини використовують рідну мову вдома та в спілкуванні серед мешканців територіальної громади, але в публічному просторі або ж в державних установах переходять на українську. При цьому загальні дані свідчать, що лише 194 особи (2,7%) з усієї вибірки висловили позитивне ставлення до використання російської мови в публічному просторі, тоді як 74,5% (5412 осіб з 7266) демонструють негативне ставлення чіткий консенсус, що об'єднує як етнічних українців, так і різних представників меншин.

Вплив війни на поліетнічну спільноту виявився об'єднуючим фактором, представники етнічних меншин чітко асоціюють себе з Україною, руйнуючи стереотипи про можливий сепаратизм або нелояльність. Війна стала каталізатором формування громадянської нації, коли етнічні відмінності відходять на другий план перед спільною загрозою та спільною долею. Це підтверджується загальними даними, 79,4% усіх респондентів (5771 осіб) ідентифікують себе в першу чергу як «Громадянин/Громадянка України», тоді як етнічна ідентичність пріоритетна лише для 2,3% (164 особи). Модель політичної нації (civic nation) в Україні успішно інтегрує етнічне різноманіття, не вимагаючи стирання локальних чи етнічних ідентичностей.

«Буковина проти Галичини, як два різних краї», саме так респонденти масово підкреслюють відмінність Буковини від Галичини. Ключові маркери відмінності, які згадуються у відповідях, толерантність («у нас не такі радикали, як у Львові»), поліетнічність, специфічна кухня, особливий архітектурний стиль («австрійська спадщина»), інша конфесійна структура. Буковинці позиціонують себе як більш відкритих, толерантних порівняно з галичанами, яких сприймають як більш консервативних та радикальних у своєму націоналізмі. Ця протиставленість є характерним прикладом того, як фантомні кордони діють

усередині, Буковина та Галичина, хоча й перебували в межах однієї Габсбурзької монархії, мали різний адміністративний статус (Герцогство Буковина та Королівство Галіції та Лодомерії), різну етнічну структуру та різні моделі взаємодії з центральною владою, що і сформувало відмінні культурні матриці, які продовжують структурувати сприйняття навіть після розпаду Радянського Союзу та продовжуються і в XXI столітті.

Більшість респондентів з Чернівецької області ідентифікує себе з «Буковиною (Північною Буковиною)» (1976 осіб з усієї вибірки) або «Бессарабією (Північною Бессарабією» (574 особи) (рис. 4.10, 4.11). Виділення саме історико-географічних країв у вигляді Північної Буковини та Північної Бессарабії, зазвичай немає, у відповідях зазначається просто регіон, без географічної прив'язки до північної частини.

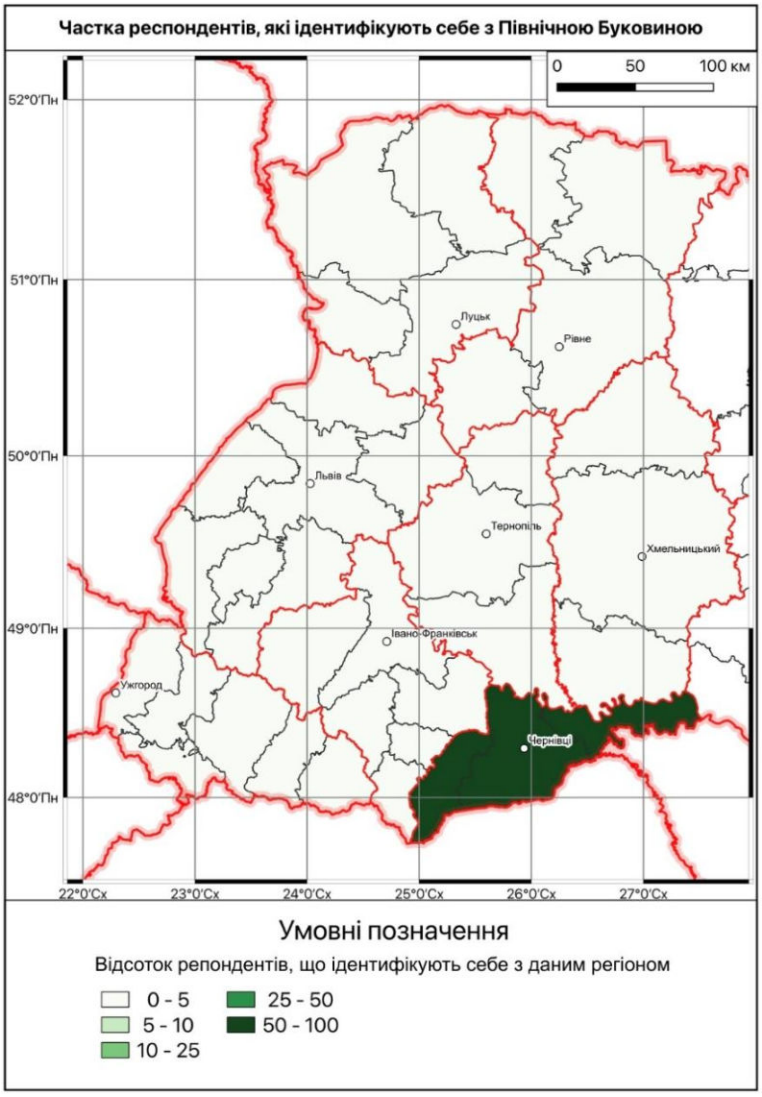

Рис. 4.10 Частка респондентів, які ідентифікують себе з Північною Буковиною

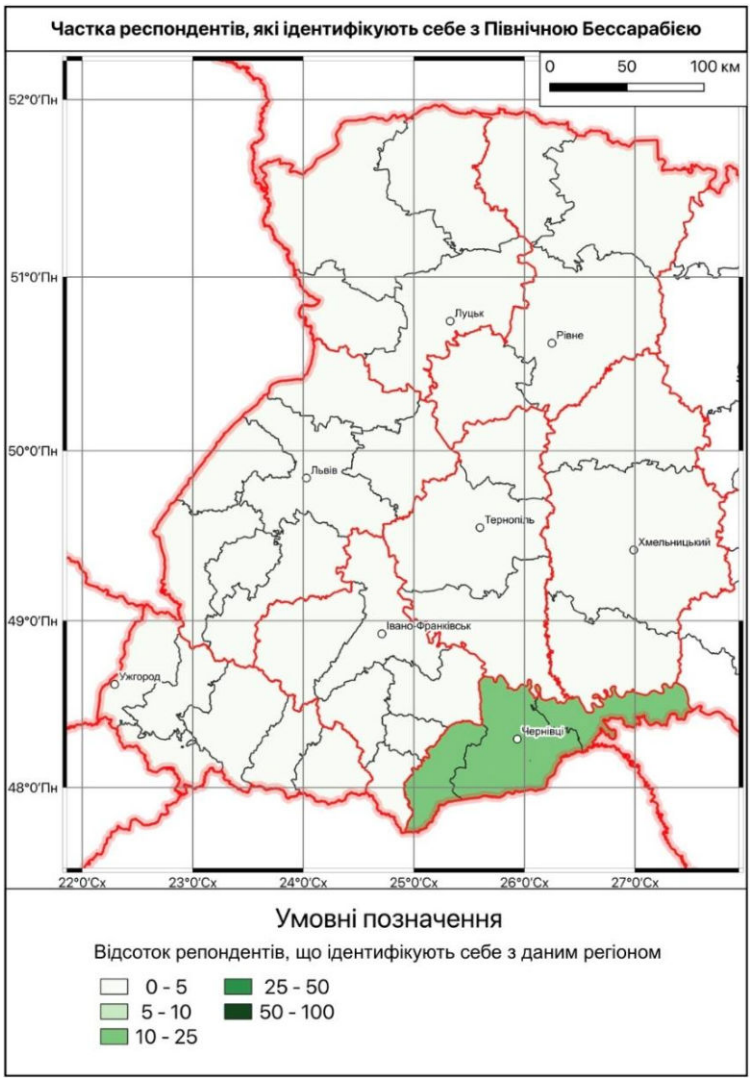

Рис. 4.11 Частка респондентів, що ідентифікують себе з Північною Бессарабією

Належність до «Західної України» визнається більшістю (6016 респондентів з 7266, що становить 82,8%, вважають Чернівецьку область західною), але з застереженнями про унікальність та відмінність від галицького ядра. Чернівчани сприймають себе як периферію Західної України, але периферію зі своїм обличчям. Ця самоідентифікація ілюструє «буковинську» модель ідентичності, респонденти не бачать суперечності між приналежністю до загальноукраїнського простору та усвідомленням власної субрегіональної специфіки. Локальна ідентичність («буковинець») доповнює регіональну («мешканець Заходу») та національну («громадянин України»), утворюючи багаторівневу ієрархію, де кожен рівень зміцнює інший.

Беззаперечним лідером регіональних символів є Чернівецький національний університет (Резиденція митрополитів) - архітектурна перлина та

окраса не лише міста, але й ментальної карти регіону. Цей об’єкт зі списку ЮНЕСКО є джерелом гордості та символом європейської приналежності краю Буковини. «Маланка» (Переберія) як свято згадується респондентами як унікальний карнавальний обряд, що відрізняє регіон від решти України та демонструє збереження давніх традицій. Гастрономічні маркери «Мамалига», «Начинка», «Бринза» - є спільними з Молдовою та Румунією, але інтегрованими в український контекст, що відображає культурне пограниччя регіону. Ці символічні ресурси є потужним потенціалом для територіального маркетингу, регіональні фестивалі (Маланка у Вашківцях та Красноїльську), гастрономічні тури та промоція народних ремесел через соціальні мережі є прикладами того, як локальний патріотизм набуває рис глокального феномену, коли любов до «малої батьківщини» сполучається з умінням представити її широкому світові. Ці локальні бренди мають бути інтегровані в стратегії повоєнної відбудови як конкурентні переваги регіону.

Респонденти з Північного Заходу України демонструють ідентичність, відмінну від карпатської групи областей (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська), що пов’язано з іншою природно-географічною та історико-культурною специфікою регіону. Ця відмінність знову підтверджує тезу про внутрішню неоднорідність «Західної України» 59,0% респондентів (4287 з 7266) визнали наявність суттєвих культурних відмінностей між самими західними регіонами, а ще 21,2% (1542 особи) вказали на наявність відмінностей, хоча й незначних.

Домінує прив’язка до історичної Волині та географічного Полісся. Ці дві ідентичності часто перетинаються та доповнюють одна одну. Волинська ідентичність має виразніший історичний та політичний характер, тоді як поліська ідентичність більше пов’язана з природно-географічними особливостями (ліси, болота, озера) та специфічним способом життя. Полісся (698 осіб, 9,6% від загальної вибірки) та Волинь (487 особа, 6,7%) є помітними категоріями серед відповідей на питання про ідентифікацію з історичним

регіоном, що свідчить про збереження цих ідентичностей як живих просторових маркерів (рис. 4.12).

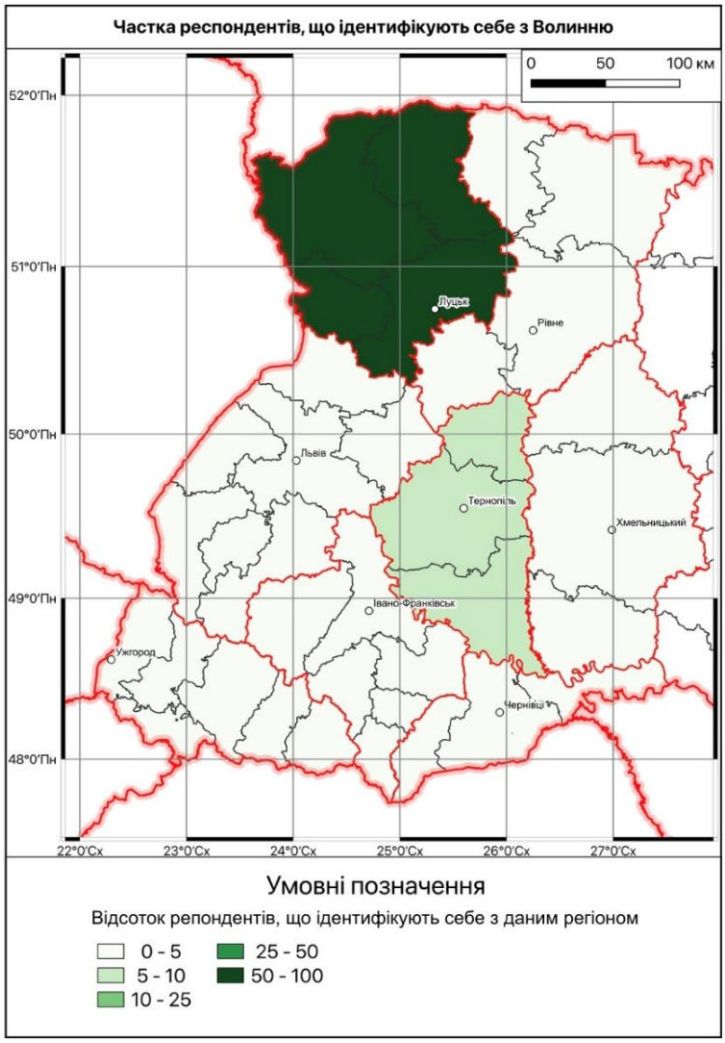

Рис. 4.12 Частка респондентів, що ідентифікують себе з Волинню

Ментальність респондентів з цього регіону характеризується як більш стримана, «лісова», менш експресивна порівняно з галичанами або закарпатцями. Важливу роль відіграє пам’ять про Українську повстанську армію (Волинь як колиска повстанського руху), але без галицького пафосу та меморіального культу. УПА сприймається як органічна частина місцевої історії, без зайвої героїзації чи політизації.

«Луцький замок», «Бурштин», «Шацькі озера» (особливо озеро Світязь) є ключовими символами регіональної ідентичності. Бурштин має особливе значення як природний ресурс, який здавна асоціювався з Волинню та був предметом торгівлі. Шацькі озера символізують природну красу регіону та є важливим туристичним брендом.

Волинська область отримала 79,9% підтримки як «західна» (5806 з 7266 респондентів), а Рівненська 77,3% (5617 з 7266), що свідчить про їхню впевнену, хоча й не абсолютну інтеграцію в західноукраїнський макрорегіон. Вони знаходяться на межі між безумовно західними (Львівська, Івано-Франківська) та перехідними (Житомирська) регіонами. Ця проміжна позиція відображається і в самосвідомості мешканців, які себе вважають західними, але визнають свою відмінність від галицького ядра. Водночас, інтенсивні міжрегіональні контакти – 24,6% респондентів (1331 особи) спілкуються з людьми з інших регіонів майже щодня – сприяють формуванню більш інтегрованого образу країни, де ментальні карти українців все більше перетинаються, зменшуючи суб'єктивну дистанцію між різними частинами.

Хмельниччина у відповідях респондентів виступає класичним прикладом «пограниччя» – території, що знаходиться на межі двох великих макрорегіонів і поєднує риси обох. Статистичні дані підтверджують цю амбівалентність, 5551 респондентів з 7266 (76,4%) вважають Хмельницьку область західною, тоді як 1714 (23,6%) не відносять її до цього регіону. Хоча відсоток підтримки є досить високим, він залишається найнижчим серед усіх традиційно «західних» областей, що кількісно підтверджує перехідний характер регіону.

Подвійна природа ідентичності цього, з одного боку, респонденти з Хмельниччини включають свою область до складу «Західної України»(політично та ментально), усвідомлюючи свою культурну та історичну близькість до галицьких областей. З іншого боку, вони визнають близькість до «Центральної України,» зокрема до Вінниччини, з якою Хмельниччина має спільну подільську ідентичність та історію. Ця «подвійність» є ще одним емпіричним підтвердженням теорії фантомних кордонів, межа між Галичиною та Поділлям, між Австро-Угорщиною та Російською імперією, проходила саме тут, і ця лінія продовжує структурувати самосвідомість населення.

Чітка прив'язка респондентів до Поділля як історико-географічного регіону, а також «Подільська ідентичність» є об'єднуючою для всієї області, незважаючи на її адміністративну приналежність до «Західної України» в деяких

класифікаціях. Поділля історично було пограниччям між різними державами та культурами, що відбилося на формуванні специфічної локальної ідентичності. «Хмельницький базар» згадується респондентами як символ підприємництва 90-х років, коли місто стало важливим торговельним центром. «Фортеця Кам'янець-Подільська» функціонує як головний історичний та туристичний символ регіону, втілюючи багатовікову історію оборони українських земель від зовнішніх загроз. Поділля (661 особа, 9,1% від загальної вибірки) є однією з помітних категорій відповідей при ідентифікації з історичним регіоном, поступаючись лише Буковині (1976 осіб, 27,2%) та Галичині (1334 особи, 18,5%), що свідчить про збереження подільської ідентичності як живої категорії просторової самосвідомості (рис. 4.13).

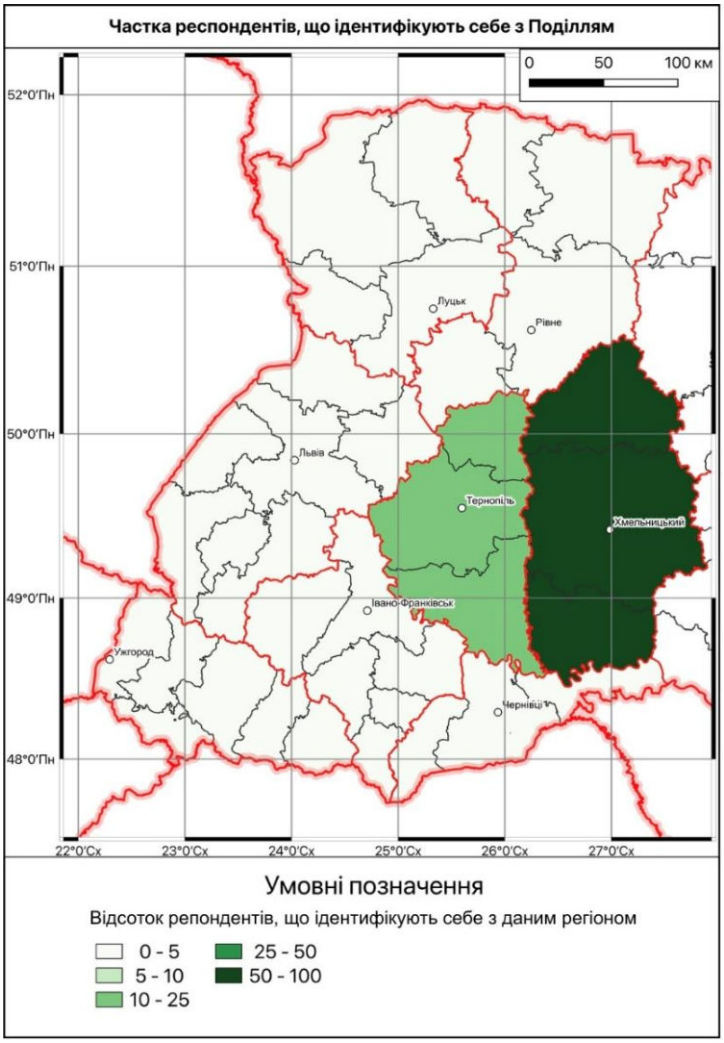

Рис. 4.13 Частка респондентів, що ідентифікують себе з Поділлям

Порівняльний аналіз відповідей респондентів з різних західних областей дозволяє виявити як спільні риси, так і локальну специфіку. Спільними для

всього макрорегіону є, абсолютне домінування української мови в публічному просторі, негативне ставлення до російської мови, високий рівень національної свідомості, збереження історичної пам’яті та традицій. Водночас, кожна область має свою унікальну ідентичність, Львівщина позиціонує себе як культурна столиця та еталон українськості, Івано-Франківщина зберігає найсильніший зв’язок з етнографічною традицією, Закарпаття демонструє найбільшу окремішність, Чернівецька область виступає прикладом успішного мультикультуралізму, а Волинь та Рівненщина репрезентують поліську специфіку. Ця внутрішня різноманітність не послаблює, а навпаки, збагачує загальну західноукраїнську ідентичність. Такий результат повністю відповідає концепції глокалізації Р. Робертсона, одночасна наявність як універсалізуючих (національних), так і партикуляристських (регіональних) тенденцій у суспільстві не створює суперечності, а навпаки, забезпечує глокальну стійкість, коли саме різноманіття «галицькості», «буковинськості», «закарпатськості» та «волинізму» робить українську ідентичність більш адаптивною та стійкою до зовнішніх викликів.

Вплив війни 2014–2025 років став каталізатором глибинних змін у структурі ідентичності населення західних областей України, що підтверджується аналізом відповідей на питання блоку «Вплив війни» та питань, пов’язаних з міграційним досвідом респондентів. Війна виявилася не просто зовнішнім фактором, а формуючим чинником, який трансформував усі рівні ідентичності - від індивідуального до національного. Цей феномен пояснюється двовекторним механізмом впливу, зовнішня консолідація (спільна загроза з боку Росії мобілізує загально-національні почуття, перетворюючи громадянство на вищу цінність) та внутрішня ревіталізація (в часи небезпеки «свій регіон» починає сприйматися як «безпечний прихисток» «safe haven», де локальна громада та звичний культурний простір стають зоною психологічного комфорту, що актуалізує місцевий патріотизм).

Аналіз відповідей на питання «Як досвід війни (2014-2025 рр.) вплинув на Вашу ідентичність?» дозволяє виділити три ключові тренди у трансформації ідентичності населення західних областей під впливом воєнного конфлікту.

Аналіз опитування дає чітку консолідація громадянської нації. Найбільша група респондентів (1497 осіб, 20,6%) зазначила, що їхня національна ідентичність посилилася, вони більше відчувають себе українцями, а регіональні відмінності стали менш важливими. Типовою є відповідь «Моя національна ідентичність посилилася (більше відчуваю себе українцем, регіональні відмінності стали менш важливі)». Це свідчить про те, що регіональні відмінності не зникли повністю, але відійшли на другий план перед обличчям екзистенційної загрози для всієї держави.

Важливо відзначити, що навіть серед етнічних меншин Чернівеччини (румуни, молдовани) спостерігається сплеск громадянського патріотизму. Респонденти, які раніше могли акцентувати свою етнічну відмінність, тепер підкреслюють свою українську громадянську ідентичність. Це руйнує стереотипи про потенційну нелояльність етнічних меншин та демонструє успішність моделі політичної нації, яка формується в Україні. Громадянська ідентичність у цьому контексті виконує функцію безпекового каркаса, що об’єднує мешканців різних історичних областей навколо спільної мети захисту суверенітету.

Значна кількість респондентів (2398 осіб, 33,0%) відзначили одночасне посилення обох вимірів ідентичності - і регіонального, і національного. Посилилися обидва виміри ідентичності - і регіональний, і національний. Це свідчить про те, що війна не обов’язково призводить до уніфікації ідентичностей через нівелювання регіональних відмінностей, а може навпаки загострювати усвідомлення як своєї загальноукраїнської належності, так і специфіки свого регіону. Людина може одночасно відчувати себе більш українською і більш буковинською, більш українською і більш галицькою, не вбачаючи в цьому протиріччя, коли для неї ці ідентичності є продовженням одне одного. Це є найбільшою групою серед усіх варіантів відповіді (поряд із 33,5%, що зазначили

відсутність змін), що емпірично підтверджує модель глокальної стійкості, війна не стирає регіональне заради національного, а навпаки, актуалізує обидва виміри одночасно.

Для певної частини респондентів (625 осіб, 8,6%) війна навпаки посилила саме регіональну ідентичність «Моя регіональна ідентичність посилилася (я більше відчуваю приналежність саме до свого регіону)». Цей парадоксальний на перший погляд ефект може бути пояснений досвідом внутрішньої міграції під час війни, коли люди опинялися далеко від рідних місць і гостріше відчували зв'язок з ними, або навпаки, поверненням до «коренів», до «витоків» у пошуках стабільності в умовах хаосу. З позиції теорії соціальної безпеки, в умовах екзистенційної загрози «свій регіон» починає сприйматися як «безпечний прихисток» (safe haven), де локальна громада та звичний культурний простір стають зоною психологічного комфорту, що актуалізує місцевий патріотизм.

Відповіді на питання «Як на вашу думку, війна вплинула на ідентичність Вашого регіону?» показують, що західні області усвідомили свою нову роль в умовах війни - роль тилу, який забезпечує життєдіяльність фронту та приймає мільйони внутрішньо переміщених осіб.

Найбільша група респондентів (3626 осіб, 49,9%) обрала відповідь «Складно оцінити. Деякі речі змінилися, деякі - ні. Потрібен час, щоб зрозуміти справжній вплив». Така обережність в оцінках відображає усвідомлення глибини та багатовимірності змін, які відбуваються. Респонденти розуміють, що повне усвідомлення трансформацій можливе лише з певної часової дистанції, коли стане можливим більш об'єктивний аналіз. Висока частка цієї відповіді (майже половина всіх опитаних) свідчить про методологічну рефлексивність респондентів - вони свідомо обмежені у власних оцінках у розпалі подій і уникають категоричних суджень.

Водночас 2543 респонденти (35,0%) зазначили «Війна посилила нашу українську ідентичність. Те, що раніше було фоновим, тепер стало усвідомленим вибором». Ще 821 особа (11,3%) відповіли «Регіон став більш українським - у мові, в культурі, в самосвідомості. Відчуття єдності з усією Україною значно

посилилось». Сукупно 3364 респонденти (46,3%) відзначають процес посилення української ідентичності на регіональному рівні, що свідчить про глибокі процеси національної консолідації. Ця тенденція підтверджує загальноукраїнський тренд, зовнішня загроза стимулювала переосмислення внутрішніх меж, багато раніше значущих регіональних відмінностей втратили актуальність перед обличчям єдиного національного «ми». Іншими словами, війна болісно перекроїла соціально-просторові межі, але й прискорила формування зрілої громадянської нації, здатної бачити культурне різноманіття не як бар'єр, а як ресурс для спільної єдності у боротьбі за спільне майбутнє.

Прийом мільйонів біженців з півдня та сходу України трансформував сприйняття «східняків» мешканцями західних областей. Якщо раніше існували стереотипи (які відображені в деяких відповідях про «східняків», що чекали Росію, ждунів»), то спільне проживання та спільне горе часто руйнували ці бар'єри. Водночас, виникали і нові побутові конфлікти, пов'язані з різницею у звичках, мовних практиках та способах життя. Процес взаємної адаптації автохтонного населення та переселенців став важливим чинником трансформації регіональної ідентичності. Загальні дані опитування фіксують значну частку внутрішньої міграції (2253 особи, 31,0% від 7266 респондентів мали досвід проживання в іншій області), що свідчить про масштабність міжрегіональних переміщень. Цей процес регіональної дифузії виконує стратегічну функцію «зшивання країни» руйнування старих стереотипів про «Схід» та «Захід» через особистий досвід спілкування створює надійну базу для повоєнного суспільного договору.

Частина респондентів (2434 особи, 33,5%) обрала варіант «Війна суттєво не вплинула на моє відчуття ідентичності». На рівні регіону 283 респондентів (3,9%) відповіли «Не впевнений, що війна суттєво вплинула на регіональну ідентичність. Люди як жили, так і живуть». Цей парадокс можна пояснити тим, що для мешканців Заходу України українська ідентичність була базовою задовго до війни 2014-2022 років.

Для західних областей, на відміну від багатьох регіонів «Центру», «Півдня «та особливо «Сходу», війна не стала моментом «прозріння» щодо власної української ідентичності, оскільки ця ідентичність була сформована ще в попередні десятиліття. Українська мова домінувала тут і до війни, національні символи були органічною частиною повсякденності, а історична пам'ять про боротьбу за незалежність передавалася з покоління в покоління. Тому для цих респондентів війна стала не трансформацією, а підтвердженням їхньої давньої позиції та переконань, того що передавалось в спадок і виявилось правдою. Фактично, це є ще одним свідченням стійкості фантомних структур ідентичність, сформована в межах центральноєвропейського культурного ареалу (Габсбурзька монархія, Польща), виявилася настільки вкоріненою, що навіть екзистенційна криза не здатна її суттєво змінити - вона лише підтверджує та кристалізує вже існуючі орієнтири.

Дослідження чітко розмежовує перцепцію автохтонного населення як постійних мешканців регіону та мігрантів (внутрішніх та зовнішніх), що дозволяє виявити різні траєкторії формування та трансформації регіональної ідентичності.

Досвід короткочасного проживання (до 6 місяців) в іншій області України мали 2253 респонденти (31,0%), не мали такого досвіду 5014 осіб (69,0%). Ці дані свідчать про помірну внутрішню міграційну активність населення, яка значно зросла під час війни. Порівняння місця народження респондентів із місцем їхнього поточного проживання виявило значний рівень просторової мобільності - близько 20% опитаних є внутрішніми мігрантами. З точки зору суспільної географії, цей процес можна охарактеризувати як формування міжрегіональної ідентичності, коли індивід, переїжджаючи з одного регіону в інший, поєднує культурні коди «малої батьківщини» з нормами та традиціями приймаючої спільноти.

Респонденти, які народилися в інших регіонах (наприклад, Схід чи Південь України), але зараз живуть на Заході, проходять складний шлях адаптації до нового культурного середовища. Деякі переселенці з Півдня та Сходу вказують

на те, що «ще не відчувають повної інтеграції» в локальні спільноти або знаходяться в процесі «призвичаювання» до нових реалій. Особливо складним виявляється процес мовної адаптації для тих, хто до переїзду спілкувався переважно російською мовою.

Водночас, часто саме внутрішні мігранти з східних та південних регіонів стають найбільш радикальними у відмові від російської мови в публічному просторі, намагаючись дистанціюватися від ворога та влитися в україномовне середовище західних областей. Для них перехід на українську мову стає не лише практичною необхідністю, але й символічним актом самоідентифікації з новою спільнотою та розривом з минулим. Як зазначалося вище, 86,6% респондентів (5412 осіб з 7266) демонструють негативне ставлення до використання російської мови в публічному просторі, що підтверджує цю тенденцію.

Досвід тривалого проживання (понад 6 місяців) за межами України мали 1875 респондентів (25,8%), не мали 5391 особа (74,2%). Категорія респондентів «Закордоном» (224 осіб, 3,1%) є особливо цінною для розуміння трансформації ідентичності в умовах вимушеної міграції. Високий відсоток респондентів із закордонним досвідом (25,8%) свідчить про інтенсивну міждержавну мобільність населення Західної України, що є характерною рисою прикордонних регіонів із сильними зв’язками з центральноєвропейським простором. Такий досвід збагачує порівняльну перспективу респондентів, дозволяючи їм оцінювати свій регіон у ширшому європейському контексті та посилюючи цивілізаційну складову ідентичності.

Респонденти, що опинилися за кордоном через війну, демонструють феномен «ностальгічної ідентичності». Відірваність від дому призводить до ідеалізації рідного регіону та загострення почуття приналежності до нього. У відповідях цієї групи простежується тенденція до стирання внутрішніх регіональних меж перебуваючи в Європі, вони репрезентують себе насамперед як «українці», а регіональні особливості (галичанин, буковинець, волинянин) стають маркерами для «внутрішнього користування» у колі української діаспори.

Цікаво, що перебування за кордоном часто посилює як національну, так і регіональну ідентичність одночасно. З одного боку, українці за кордоном гостріше відчувають свою відмінність від європейців та свою українськість. З іншого боку, в умовах великої української діаспори локальні відмінності (говірка, кулінарні традиції, специфічні свята) стають способом підтримання зв'язку з малою батьківщиною та самоідентифікації всередині української спільноти. Виникають міжрегіональні ідентичності, коли переміщені війною зберігають емоційний зв'язок із «малою батьківщиною», одночасно вкорінюючись за кордоном. Замість посилення розмежувань це, врешті, працює на згуртування, локальні патріотизми переселенців перетворюються на частину спільного наративу стійкості та відновлення, формуючи надійну базу для післявоєнного суспільного договору.

Аналіз мовних практик респондентів підтверджує завершення процесу мовної гомогенізації західних областей, який прискорився після 2014 року та особливо після 2022 року. Мова стала не просто засобом комунікації, а важливим маркером ідентичності та лояльності (рис. 4.14).

Абсолютна нетерпимість до російської мови в публічному просторі стає нормою для більшості населення західних областей. Сукупно 5412 респондентів (74,5%) демонструють негативне ставлення до використання російської мови в публічних місцях, з яких 2257 осіб (31,1%) висловлюються категорично, вважаючи що має звучати лише українська, а 3155 осіб (43,4%) займає більш поміркована позицію толерування при особистому несхваленні. Згідно з теорією сек'юритизації Копенгагенської школи, мова в Україні перейшла з категорії культурного інструменту в категорію «референтного об'єкта» безпеки. В умовах зовнішньої агресії російська мова сприймається частиною респондентів як інструмент гібридного впливу, а витіснення її з публічного простору інтерпретується не як порушення прав, а як встановлення «ментального кордону», необхідного для збереження культурного суверенітету та соціальної безпеки. Процес повної сек'юритизації мовного питання призвів до формування

стійкої негативної установки щодо російської мови, яка є одним з найбільш консенсусних явищ у всій вибірці.

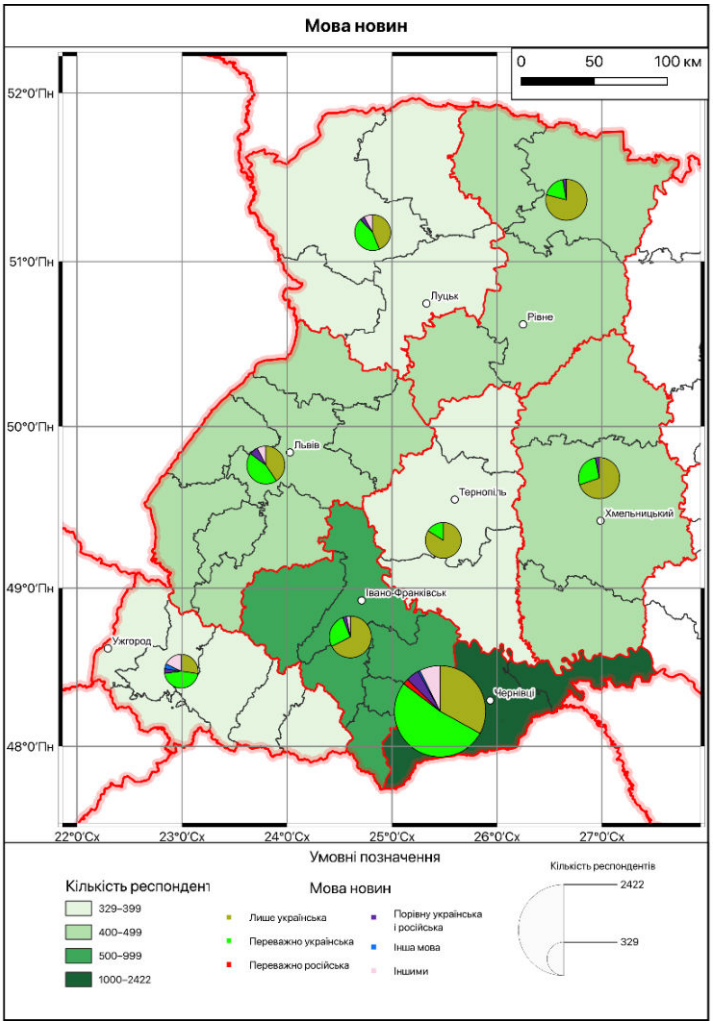

Рис. 4.14 Мова, якою респонденти читають новини

Навіть ті респонденти, хто вказав російську як мову спілкування в сім'ї (320 осіб, 4,4%), у публічному просторі переходять на українську або обирають варіант «негативно, але толерую». Це свідчить про чітке розмежування приватної та публічної сфер те, що може бути прийнятним вдома, стає неприйнятним у публічному просторі. Мова набуває символічного значення маркера лояльності та приналежності до спільноти. Така просторова дихотомія «приватний та публічний простір» є елементом ментальної мапи, коли людина підсвідомо розмежовує «свій» простір (де можливе неформальне змішування мов) і «зовнішній» простір (де доречніше послуговуватися мовою більшості). В умовах актуальних суспільних змін перехід на українську в публічному дискурсі для багатьох став усвідомленим жестом ідентичності.

На відміну від російської мови, місцеві діалекти переживають справжній ренесанс у західних областях. Використання говірки стає ознакою довіри, інтимності та «справжності», особливо на Закарпатті та Буковині. Сукупно 4322 респондентів (59,5%) використовують діалект постійно (2049 осіб, 28,2%) або іноді (2273 осіб, 31,3%), що є надзвичайно високим показником для сучасного урбанізованого суспільства (рис. 4.15).

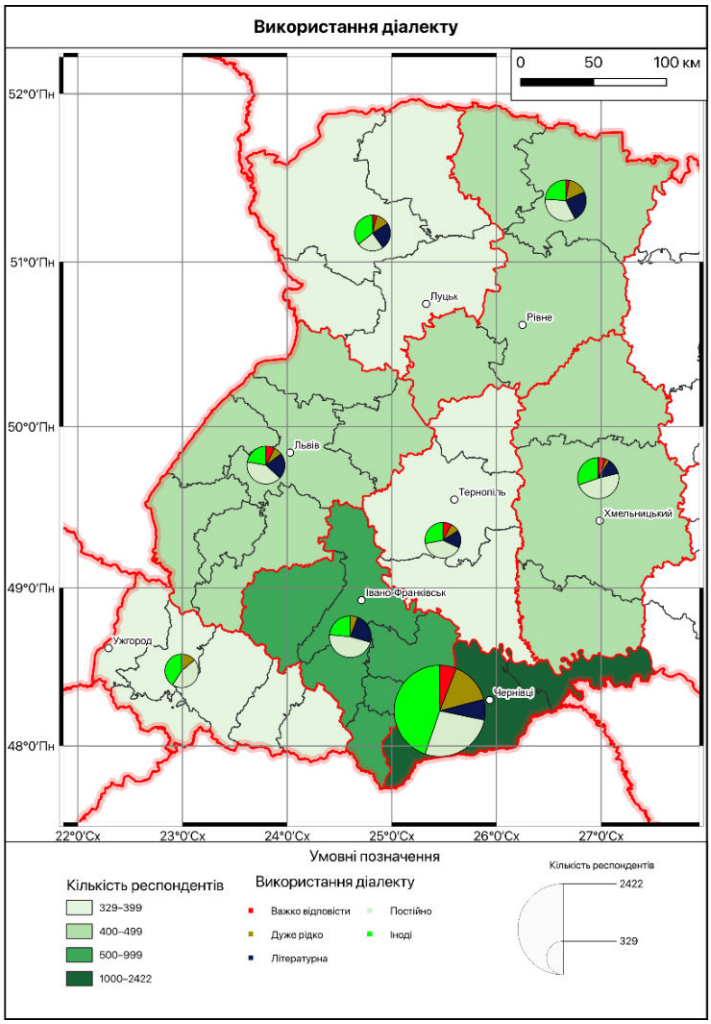

Рис. 4.15 Використання діалекту респондентами

Діалект виконує кілька важливих функцій у житті регіональної спільноти, він є маркером локальної ідентичності, що дозволяє відрізнити «своїх» від «чужих». Діалект також стає символом автентичності та зв’язку з традицією в умовах глобалізації та уніфікації, він може бути засобом неформальної комунікації та створення атмосфери довіри. Цікаво, що молоде покоління, яке здобуває освіту літературною українською мовою, свідомо повертається до використання діалекту як способу самоідентифікації та збереження локальної

специфіки. У контексті теорії глокалізації, ревіталізація діалектів є класичним проявом процесу, описаного Р. Робертсоном, в умовах глобалізації та уніфікації діалект стає формою культурної емансипації, коли локальне адаптується та зміцнюється, щоб стати повноцінною частиною глобального контексту. Сільський компонент вибірки (1121 осіб, 15,4%), особливо в Чернівецькій та Закарпатській областях, виступає охоронцем цих автентичних мовних форм, забезпечуючи культурну безперервність у часі.

Опис результатів по кожному питанню анкети

Нижче наведено синтезований опис результатів за всіма 47 питаннями опитувальника, згрупованими за тематичними блоками. Така структурна організація дозволяє виявити взаємозв'язки між різними аспектами регіональної ідентичності та простежити логіку формування просторових уявлень респондентів.

Детальний аналіз соціально-демографічного профілю вибірки та мовних практик респондентів представлено у підрозділі 4.1.

Блок 3: Ментальні карти та межі (Питання 16-23, 46-56)

Третій блок є ключовим для розуміння просторових уявлень респондентів та їхньої перцепції меж «Західної України». Детальні результати щодо складу західних регіонів вже були представлені в підрозділі 4.2, тут наводиться синтетичний опис інших аспектів ментальних карт.

Як зазначалося раніше, чітко виражене ядро західних регіонів формують п'ять областей з підтримкою понад 80%, Івано-Франківська (95,0%), Львівська (92,4%), Тернопільська (92,2%), Закарпатська (90,5%) Чернівецька (82,8%). Периферію складають Волинська (79,9%), Хмельницька (77,3%) та Рівненська (76,4%) області. Решта областей України отримала менше 20%, що свідчить про їх сприйняття як частини інших регіонів, меншої географічної обізнаності населення, або ж помилок при обранні відповідей .

Умовна межа західних регіонів України є фактично відкритим питання про те, де проходить ця умовна межа з іншими регіонами України, що виявило кілька домінуючих образів. Найчастіше згадується річка Збруч як історичний символ

кордону між Австро-Угорщиною та Російською імперією. Це свідчить про надзвичайну стійкість історичної пам'яті серед населення, коли кордон, який існував до 1939 року, продовжує функціонувати в ментальних картах населення понад 80 років потому. Інші респонденти проводять межу «на схід від Києва», що відображає сучасний геополітичний символізм, Київ сприймається не лише як столиця, але і як «Центр України», як точка переходу між «західною» та «східною» Україною.

Питання про те, який регіон України респонденти вважають культурно найближчим до свого, та який демонструє найбільші соціокультурні відмінності, виявило чітку картину ментальної дистанції. Найбільша культурна дистанція відчувається респондентами з Донбасом та Кримом, що пов'язано як з історичними відмінностями, так і з сучасною політичною ситуацією (окупація цих територій). Найближчими вважаються сусідні західні області, що відображає принцип територіальної близькості в формуванні культурної спорідненості.

Асоціації з «Західною Україною» це питання про асоціації або образи, які виникають у респондентів з терміном «Західна Україна», виявило кілька домінуючих асоціативних кластерів, «Гори» та «Карпати» (природно-географічний образ), «Традиції» та «Культура» (культурно-історичний образ), «Патріотизм» та «Національна свідомість» (ідеологічно-політичний образ), «Українська мова» (мовний маркер). Ці асоціації формують цілісний образ Західної України як хранительки національних традицій, оплоту україністичності та символу опору русифікації.

Внутрішні відмінності між західними регіонами демонструють наявність помітних культурних відмінностей між самими західними регіонами (Галичиною, Буковиною, Закарпаттям, Волинню, Поділлям) виявило, що більшість респондентів визнають таку диференціацію. 2072 осіб (28,5%) відзначили наявність відмінностей, але незначних, а 4287 респондентів (59,0%) вказали на суттєві відмінності. Лише 349 осіб (4,8%) вважають західні регіони культурно однорідними. Це свідчить про високий рівень усвідомлення внутрішньої неоднорідності західноукраїнського простору при збереженні

відчуття спільної західноукраїнської ідентичності. Блок 4: Регіональна ідентичність та взаємодія (Питання 24-32)

Цей блок присвячений глибинним аспектам регіональної ідентичності, її важливості для респондентів та їхній взаємодії з іншими регіонами України.

Питання «До якого з наведених історико-географічних регіонів Ви відносите себе (або свій рідний край) найбільше?» виявило високий рівень ідентифікації з історичними назвами регіонів. Домінує ідентифікація з Північною Буковиною (1976 осіб, 27,2%), що відповідає регіональному складу вибірки. Галичину вказали 1344 особи (18,5%), Північну Бессарабію 574 особи (7,9%), Поділля 661 особа (9,1%), Полісся 698 осіб (9,6%), Закарпаття 429 осіб (5,9%), Волинь 487 осіб (6,7%). Значна група (610 осіб, 8,4%) вказала «інший регіон», а 378 респондентам (5,2%) важко було визначитися. Ці дані свідчать про те, що історико-географічна термінологія не є загальновідомою для всього населення, але для тих, хто з нею знайомий, вона має важливе значення для самоідентифікації.

Питання про те, чи належать респонденти (або їхня родина) до певної історико-етнографічної групи, виявило збереження таких ідентичностей, особливо в Івано-Франківській області. Гуцули, бойки, покутяни згадуються як живі самоназви, які використовуються в повсякденному житті і передаються з покоління в покоління. Для більшості респондентів з інших областей ця ідентичність є менш актуальною.

Окремо виділимо важливість регіональної ідентичності. Питання «Наскільки важливою для Вас є власна регіональна ідентичність?» виявило, що вона є важливою (3494 особи, 48,1%) або дуже важливою (1293 особи, 17,8%) для 65,9% респондентів. Водночас, для 945 осіб (13,0%) вона не дуже важлива, для 748 осіб (10,3%) не має значення взагалі. Така диференціація відображає різні траєкторії формування ідентичності, для одних регіональна приналежність є центральним елементом самоусвідомлення, для інших вона підпорядкована загальнонаціональній українській ідентичності.

Частота спілкування з представниками інших регіонів, виявило, що інтенсивність міжрегіональних контактів є досить високою 1788 осіб (24,6%) спілкуються з людьми з інших регіонів майже щодня (особисто або онлайн), 1148 респондентів (15,8%) кілька разів на місяць. Це свідчить про інтенсивну комунікаційну взаємодію між різними частинами країни та руйнування просторових бар'єрів завдяки цифровим технологіям.

Фізична мобільність між регіонами є нижчою за онлайн-комунікацію інколи (приблизно раз на рік) подорожують 2282 особи (31,4%), часто (раз у квартал або раз в півроку) 2732 особи (37,6%). Під час війни частота подорожей до інших регіонів знизилася через об'єктивні обставини (небезпека, обмеження транспортного сполучення), проте інтенсивність онлайн-спілкування, навпаки, зросла, компенсуючи відсутність фізичних контактів. Блок 5: Стереотипи та культура (Питання 33-36)

Цей блок досліджував стереотипні уявлення про різні регіони України та культурні маркери, які визначають регіональну специфіку в розумінні регіонів.

Регіональні стереотипи стали важливим фактором в дослідженні перцепції. Відкрите питання, саме тоді коли людина може ввести про відомі респондентам регіональні стереотипи виявило широкий спектр уявлень про різні частини України. Фіксується як негативна стереотипізація («бандерівці» про мешканців західних регіонів, «сепаратисти» про мешканців східних регіонів, або ж навіть негативна згадка як «москалів»), так і позитивна («ґазди», «патріоти», «трудолюбиві», «справжні» про різні регіони). Війна значною мірою посилила та підсвітила негативні стереотипи щодо населення окупованих територій, хоча одночасно прийом мільйонів внутрішньо переміщених осіб сприяв руйнуванню деяких стереотипів через безпосередні контакти, тобто внутрішня міграція зібрала в обидві сторони розуміння, як позитивну коли люди побачили хороших людей і змінили свою думку на кращу, так і в негативну, коли стереотипи посилились, а десь призвели до побутових конфліктів.

Місцеві бренди регіону є розумінням того, як місцеві бренди чи продукти свого регіону респонденти вважають його «візитівкою», виявило домінування

двох категорій відповідей. По-перше, локальні продукти харчування (їжа, десь традиційна трава) кава та шоколад у Львові, банош та бринза в Івано-Франківській області, вино та бограч на Закарпатті, мамалига зустрічається в Чернівецькій області, особливо в Північній Бессарабії. Кулінарний код який передається крізь покоління, виявився одним з найсильніших маркерів регіональної ідентичності. Особливо слід виділити архітектурні пам'ятки Чернівецький університет (Резиденція митрополитів Буковини і Далмації), Львівська опера, Кам'янець-Подільська фортеця, Кременецький замок. Ці об'єкти символізують не лише туристичну привабливість, але й культурний імідж регіону, як те чим люди мають честь гордитись.

Важливі культурні традиції та свята виступають окремим пунктом в розумінні перцепційного сприйняття території населенням. Питання про те, які культурні традиції, звичаї або свята є особливо важливими для респондентів, виявило абсолютне домінування релігійних свят, зокрема Різдва та Великодня. Ці свята функціонують як основний консолідуючий фактор, що об'єднує регіональну спільноту. Окрім загальноукраїнських релігійних свят, респонденти згадували специфічні локальні обряди такі як Маланка (Переберія) на Буковині, різдвяні вертепи в Галичині. Державні свята, зокрема День Незалежності та День захисників, набули особливого значення після 2014 року і особливо після 2022 року, стаючи маркерами громадянської ідентичності.

Відомість регіональних брендів в інших областях слід також розглянути. Питання про те, чи відомі в інших областях України особливі бренди або традиції регіону респондента, виявило усвідомлення своєї регіональної специфіки. Більшість респондентів вважають, що їхній регіон має впізнавані маркери, відомі в інших частинах України. Це підтверджує існування стійких регіональних брендів у загальноукраїнському просторі.

Детальний аналіз міграційного фактору та впливу війни на регіональну ідентичність представлено у підрозділах 4.2-4.3.

Блок 8: Картографічна грамотність та сприйняття меж (Питання 45-47)

Останній блок включав питання з візуальними картосхемами, що дозволило виявити картографічне сприйняття історико-географічних регіонів та адміністративно-територіального устрою України.

Обізнаність з адміністративно-територіальною реформою виявило, що 2870 респондентів (39,5%) знають про адміністративно-територіальну реформу в Україні, 1410 осіб (19,4%) не знають, 291 особа (4,0%) байдуже до цього питання. Питання про те, яка картосхема відображає сучасне адміністративне районування, виявило інерцію просторових уявлень, 4924 респондентів вибрали картосхему зі старими районами, а 2189 осіб з новими. Це свідчить про те, що зміни в адміністративному поділі ще не повністю інтегрувалися в ментальні карти населення.

Респонденти демонструють високий рівень обізнаності щодо історико-географічного районування, вони впізнають контури Волині, Галичини, Закарпаття, Буковини на картосхемах. Це свідчить про глибоку вкоріненість цих образів у шкільній освіті та культурній пам’яті. Детальні результати картографічної частини опитування були представлені в підрозділі 4.2: найбільший консенсус спостерігається щодо Закарпаття (5537 осіб з 7266 підтримали один варіант, 76,2%), найменший консенсус щодо межі між Північною Буковиною та Північною Бессарабією, де чотири варіанти отримали приблизно однакову підтримку. Це відображає як об’єктивну складність проведення деяких історичних меж, так і наявність різних традицій районування.

Знайомство з картою історико-географічного районування, 2928 осіб (40,3%) знайомі з картою історико-географічного районування України, 2194 осіб (30,2%) бачать її вперше. Це свідчить про те, що історико-географічна термінологія не є загальновідомою для населення, попри її важливість для розуміння регіональної диференціації країни. Водночас, для тих респондентів, які знайомі з такими картами, вони є важливим інструментом самоідентифікації та просторового орієнтування.

Висновки до розділу 4

Проведене комплексне перцепційно-географічне дослідження регіональної ідентичності населення західних областей України дозволило отримати багатовимірну картину просторових уявлень, ідентичностей та їхньої динаміки в умовах воєнного часу. Результати аналізу 7266 валідних анкет з 47 питаннями закритого та відкритого типів дають підстави для формулювання наступних ключових висновків.

Варто розуміти у ментальних картах населення існує чітке ядро західних регіонів України, яке формують п’ять областей з консенсусною підтримкою понад 80 відсотків респондентів, Івано-Франківська (95,0%), Львівська (92,4%), Тернопільська (92,2%), Закарпатська (90,5%) та Чернівецька (82,8%) області. Три області займають проміжну позицію між західним та центральним макрорегіонами, Волинська (79,9%), Хмельницька (76,4%) та Рівненська (77,3%). Така структура просторових уявлень відображає як історико-географічні реалії, так і сучасні процеси формування макрорегіональних ідентичностей.

Загальний аналіз відповідей респондентів з різних областей виявив, що «Західна Україна» не є монолітом, а являє собою складний конгломерат історичних земель з власною специфікою. Львівщина позиціонує себе як культурна столиця та еталон україністичності, Івано-Франківщина зберігає найсильніший зв’язок з етнографічною традицією (гуцули, бойки, покутяни), Закарпаття демонструє найбільшу регіональну окремішність, Чернівеччина виступає прикладом успішного мультикультуралізму, а Волинь та Рівненщина репрезентують поліську специфіку. Ця внутрішня різноманітність не послаблює, а навпаки, збагачує загальну західноукраїнську ідентичність.

Структура самоідентифікації респондентів демонструє чітку ієрархію ідентичностей з абсолютним домінуванням громадянської української ідентичності (79,4% вважають себе в першу чергу громадянами України) над регіональною (4,7%) та етнічною (2,3%). Це є найбільш значущим результатом дослідження, що свідчить про успіх процесу формування політичної нації в

Україні. Регіональна ідентичність залишається важливою для 65,9% респондентів, але не конфліктує з загальнонаціональною, а доповнює її.

Війна 2014-2025 років виявилася потужним каталізатором трансформації ідентичності, причому ця трансформація відбувалася в різних напрямках. Для 20,6% респондентів війна посилила національну ідентичність при відносному зменшенні значущості регіональних відмінностей, для 33,0% посилилися обидва виміри ідентичності одночасно, для 8,6% навпаки загострилася регіональна приналежність. Така різноспрямованість змін свідчить про складність процесів, що відбуваються, і неможливість їх редукції до простої схеми. Війна не знищила регіональні відмінності, а перетворила їх на ресурс національної стійкості.

Мовна ситуація в західних областях характеризується абсолютним домінуванням української мови (72,4% вказали її як рідну) та консенсусно негативним ставленням до російської мови в публічному просторі (74,5% респондентів). Водночас, спостерігається ренесанс місцевих діалектів (59,5% використовують говірки постійно або іноді), які стають маркерами автентичності та локальної ідентичності. Мова набула характеру символічного маркера лояльності та приналежності до спільноти.

Картографічна частина дослідження виявила значну варіативність у візуальному сприйнятті меж історичних регіонів. Найбільший консенсус спостерігається щодо Закарпаття (76,2% підтримали один варіант картосхеми), найменший щодо межі між Північною Буковиною та Північною Бессарабією, де чотири варіанти отримали приблизно однакову підтримку. Це відображає як об’єктивну складність проведення історичних меж, так і наявність різних традицій районування. Водночас, респонденти демонструють високий рівень обізнаності щодо контурів історичних регіонів, що свідчить про вкоріненість цих образів у культурній пам’яті.

Міграційний фактор виявився значущим чинником варіативності просторових уявлень. Внутрішні мігранти (31,0% мали досвід проживання в іншій області) та зовнішні мігранти (25,8% жили за кордоном понад 6 місяців) демонструють специфічні траєкторії формування ідентичності. Внутрішня

міграція, спричинена війною, стала випробуванням для локальних спільнот Заходу, які прийняли мільйони переселенців. Процес взаємної адаптації автохтонів та мігрантів відбувається складно, проте сприяє руйнуванню міжрегіональних стереотипів.

Поліетнічна складова вибірки (румуни та молдовани які компактно проживають на території Чернівецької області) дозволила виявити феномен успішної інтеграції етнічних меншин у загальноукраїнський простір при збереженні культурної специфіки. Війна виявилася консолідуючим чинником, представники етнічних меншин чітко асоціюють себе з Україною, руйнуючи стереотипи про можливий сепаратизм. Буковинський мультикультуралізм демонструє модель співіснування, коли етнічна відмінність не конфліктує з громадянською лояльністю.

Узагальнюючи, можна констатувати, що регіональна ідентичність західних регіонів України є багаторівневою конструкцією, яка базується на міцному фундаменті історичної пам’яті (кордони імперій, етнографічні землі), але динамічно трансформується під впливом сучасності. Війна 2014-2025 років не знищила регіональні відмінності, а перетворила їх на ресурс національної стійкості. «Західна Україна» у свідомості респондентів - це вже не просто географічний термін, а ціннісний простір, який розширюється на схід, вбираючи в себе всіх, хто поділяє ідею європейської, україномовної, демократичної держави. Поліетнічність у цих умовах не є фактором ризику, а демонструє модель успішної інтеграції в політичну націю при збереженні культурної самобутності.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено дослідження перцепційно-просторового сприйняття історико-географічних земель західних регіонів України, що дало зробити ряд висновків для теоретичного та прикладного сприйняття:

1) у сучасній суспільно-географічній науці не існує єдиного підходу до трактування перцепційних процесів, натомість вчені та дослідники розглядають їх здебільшого на межі географії, психології та соціології. Перцепційно-просторову ідентифікацію слід розглядати як складний когнітивний процес суб'єктивного відображення геопростору в індивідуальній та колективній свідомості, що формує цілісні ментальні образи щодо територій. Ключовими категоріями цього процесу є «територіальна ідентичність», «ментальна карта» та «уявні межі або ж фантомний кордон». Проаналізувавши наукові праці географів та соціологів які також досліджували дану тематику, доцільно розрізняти «сприймання» як первинний перцепційний процес та «сприйняття» як більш глибший когнітивний результат осмислення простору.

2) для проведення дослідження було сформовано комплексний методичний апарат, що поєднує традиційні та інноваційні підходи. З групи загальнонаукових методів використовувалися методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Провідними конкретно-науковими методами стали, перцепційно-географічне анкетування (реалізоване на платформі LimeSurvey з додаванням вибору карт історико-географічних земель західних регіонів України), ментальне картографування (адаптований та видозмінений метод К. Лінча), порівняльно-географічний аналіз та методи геоінформаційного моделювання. Використання всієї сукупності методів дозволило трансформувати суб'єктивні уявлення респондентів у об'єктивні кількісні показники та картографічні моделі. Наукове дослідження включало чотири етапи: теоретико-методологічний, чинниково-аналітичний, емпірико-експериментальний (анкетування) та синтетично-узагальнюючий.

3) Виявлено сукупність чинників, що впливають на формування та трансформацію ідентичності історико-географічних земель. Їх слід поділяти на

природно-географічні (бар'єрна роль Карпат, гідрографічна мережа), історико-культурні (спадок колишніх імперій, конфесійна приналежність) та суспільно-географічні (реформа децентралізації, міграційні процеси, вплив повномасштабної війни). Встановлено, що визначальним фактором стійкості ментальних меж є історична пам'ять, яка підтримує існування «фантомних» кордонів навіть через кілька десятиліть після їх офіційного скасування. Подолати диспропорції в регіональному сприйнятті допоможуть чинники інноваційного розвитку, територіальний брендинг, впровадження цифровізації культурної спадщини та стратегічне просторове планування.

4) Було зібрано та опрацьовано масив первинних емпіричних даних авторського опитування «Дослідження регіональної ідентичності західних регіонів України», що охопило 7266 респондентів. Зведені дані стали базою для виявлення ідентичностей та розумінні сприйняття історико-географічних земель західних регіонів України. У західних регіонах України протягом досліджуваного періоду з 2022 року і до початку 2026 року простежуються динамічні трансформації розуміння просторової свідомості. Серед позитивних тенденцій, кристалізація загальнонаціональної української ідентичності (79,4% опитаних), зростання престижності української мови та місцевих діалектів, посилення внутрішньодержавної солідарності через прийом ВПО. Водночас спостерігається і певна негативна динаміка, розмивання унікальних рис субетнічних груп через масову міграцію, конфлікти ідентичностей у новоутворених громадах. Проведені типізації допомогли встановити, що найбільш стійким перцепційним ядром характеризується Галичина (центричність тяжіє до Львова), тоді як найбільш «розмитими» є межі Поділля. Закарпаття зберігає високу ступінь окремішності, а історико-географічні краї Чернівецької області (Північна Буковина та Північна Бессарабія) демонструють модель успішного проживання на території компактного проживання різних поліетнічних груп.

5) В результаті кореляційного аналізу виявлено зв'язок між досвідом міграції та гнучкістю просторових уявлень: респонденти з досвідом

внутрішнього переміщення демонструють більш складні, «гібридні або перехідні» ідентичності. Встановлено також і обернений зв'язок між віком та прихильністю до радянських топонімів, молоде покоління (18-35 років) майже повністю позбавлене ментального та опосередкованого впливу радянського адміністративного устрою, орієнтується на європейські цінності та історичну правду, та більшу Україноцентричність.

6) Внаслідок реалізації реформи децентралізації та викликів повномасштабної війни Росії проти України провідна роль у збереженні регіональної згуртованості переходить саме до територіальних громад, як найменшої ланки територіального устрою. Основні проблеми в цій сфері включають, ігнорування ментальних меж при просторовому плануванні, недостатнє використання потенціалу історико-географічних брендів та складність інтеграції ВПО у специфічне соціокультурне середовище серед територіальних громах західних регіонів України. Громади, які використовують інструменти перцепційної географії для брендингу та враховують «фантомні, уявні» кордони у своїй діяльності, демонструють вищий рівень соціальної згуртованості та туристичної привабливості, ці територіальні громади знають свої сильні сторони, і готові інтегрувати нових осіб, адаптувати традиції та власне розуміння.

7) Отримані результати мають безпосереднє практичне застосування для органів місцевого самоврядування та обласних державних адміністрацій (ОДА, на період військового стану ОВА) західних областей України при розробці стратегій регіонального розвитку, плануванні туристично-рекреаційного освоєння та власного брендингу історичних земель, формуванні меж територіальних громад, а також при розробці освітніх програм з регіональної географії та краєзнавства. Розуміння ментальних меж і зон гібридних (перехідних) ідентичностей, можуть слугувати практичним інструментом для регіонального менеджменту в умовах післявоєнної відбудови України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєв, О. Є. (2012). *Історико-географічний аналіз регіонального природокористування: теорія, методологія, практика*. Крок.

2. Багров, М. В. (2001). Регіональна політика і сталий розвиток (концептуальні підходи на прикладі Криму). *Український географічний журнал*, (4), 4–10.

3. Барладін, О. В., Даценко, Л. М., & Пархоменко, Г. О. (2002). Сучасні і перспективні напрями застосування комп'ютерних технологій у картографуванні і використанні карт. У *Зб. наук. праць* (с. 271–273). Ліга-Прес.

4. Баштанник, В. (2000). Державна регіональна політика в контексті європейської інтеграції: політичний аспект. У *Матеріали наук.-практ. конф.* (с. 9–15).

5. Бейдик, О. О. (2001). *Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування*. ВПЦ «Київ. ун-т».

6. Вівчарик, М. М. (2004). *Україна від етносу до нації*. Вища школа.

7. Влах, М., & Гудзеляк, І. (2019). Перцепційний підхід у суспільно-географічних дослідженнях міського простору (на матеріалах Львова). *Економічна та соціальна географія*, (82), 50–56.

8. Воловик, В. М. (2005). *Етнокультурні ландшафти*. Інститут географії НАН України.

9. Гнатюк, О. М. (2014). Назви підприємств та організацій України як маркер територіальної ідентичності населення. *Київський географічний щорічник*, (9), 67–77.

10. Гнатюк, О., & Мельничук, А. (2019). Ідентичність визначних локацій міста Вінниці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*, (11), 16–24.

11. Голиков, А. П., Олійник, Я. Б., & Степаненко, А. В. (1997). *Вступ до економічної і соціальної географії*. Либідь.

12. Горленко, І. О., & Тарангул, Л. Л. (1999). Регіональна політика України: зміст і напрями реалізації. *Український географічний журнал*, (3), 10–16.

13. Гродзинський, М. Д. (2005). *Пізнання ландшафту: місце і простір*. Інститут географії НАН України.

14. Гукалова, І. В. (2009). *Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація*. Інститут географії НАН України.

15. Гукалова, І. В. (2014). Проблеми структуризації соціальної географії. У *Географія, картографія, географічна освіта: матеріали міжн. наук.-практ. конф.* (с. 29–30). Родовід.

16. Дашкевич, Я. (1993). Націогенез – національне відродження – національна свідомість українців на зламі XVI–XVIII ст. *Україна: наука і культура*, (26–27), 44–53.

17. Денисик, Г. І. (2012). *Антропогенне ландшафтознавство* (Ч. І). Едельвейс і К.

18. Джаман, В. О. (2003). *Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти*. Рута.

19. Джаман, В. О. (2006). Географічні особливості етнічної різноманітності населення України та її динаміка за роки незалежності. У *Рекреація й туризм: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Ч. 1, с. 60–65).

20. Джаман, В. О. (2006). Національна структура нової хвилі емігрантів (на прикладі Чернівецької області). *Український вимір*, (5), 38–39.

21. Джаман, В. О., Заблотовська, Н., Костащук, І. І., Старик, В., & Халавка, Т. (2011). *Етнічна мапа буковинського прикордоння на зламі тисячоліть*. Прут.

22. Джаман, В. О., & Костащук, І. І. (2005). Особливості природного руху населення різних національних груп (на прикладі Чернівецької області). У *Регіональні проблеми України* (с. 127–132). Вишемирський.

23. Джаман, В. О., & Костащук, І. І. (2006). Чернівецька область – поліетнічна етноконтактна територія. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (246), 114–126.

24. Джаман, В. О., & Костащук, І. І. (2009). *Національна структура населення етноконтактних зон*. Чернівецький нац. ун-т.

25. Джаман, М. О., & Шуканов, П. В. (2007). Геоетнополітичні аспекти цивілізаційного вибору України. *Наукові записки Вінницького держ. пед. університету. Серія: Географія*, (13), 175–181.

26. Дністрянський, М. С. (1997). Перспективи вдосконалення територіального політико-адміністративного устрою України. *Регіональна економіка*, (2), 97.

27. Дністрянський, М. С. (2006). *Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики*. Літопис.

28. Дністрянський, М. С. (2008). *Етногеографія України*. ЛНУ імені Івана Франка.

29. Дністрянський, М. С. (2012). Українсько-румунські міждержавні відносини: геополітичні суперечності та перспективи оптимізації. *Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки: Географ. науки*, (18), 102–107.

30. Дністрянський, М. С. (2014). *Політична географія України*. ЛНУ ім. Івана Франка.

31. Доценко, А. І. (2003). *Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні*.

32. Жупанський, Я. І. (Ред.). (1993). *Географія Чернівецької області*.

33. Жупанський, Я. І. (Гол. ред.). (2000). *Навчально-краєзнавчий атлас Чернівецької області*. Вид-во наук.-техн. літератури.

34. Жупанський, Я. І., & Круль, В. П. (1999). Ландшафт і етнос: деякі дефініції та характеристики взаємодії і впливу. У *Ландшафт як інтегруюча концепція XXI сторіччя* (с. 153–155).

35. Жупанський, Я. І., & Лажнік, В. Й. (1998). Теоретико-методичні основи формалізації і кількісної оцінки інтегрального економіко-географічного положення. *Український географічний журнал*, (3), 38–42.

36. Заставний, Ф. Д. (1993). *Населення України*. Край; Просвіта.

37. Заставний, Ф. Д. (1994). *Географія України* (У 2-х книгах). Світ.

38. Заставний, Ф. Д. (2010). *Економічні райони України. Реалії та перспективи*. Апріорі.

39. Захарчук, І. В. (2024). Перцепційне зонування – як аспект ідентифікації історико-географічних країв Чернівецької області. У *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* (с. 166–169). Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.

40. Захарчук, І. В. (2025). Географічні особливості поширення антропонімів західних регіонів України. *Український журнал природничих наук*, (13), 136–144. *https://doi.org/10.32782/naturaljournal.13.2025.12*

41. Захарчук, І. В. (2025). Перцепційна географія як напрям соціальної географії. У *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* (с. 229–233). Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.

42. Захарчук, І. В. (2025). Прізвище, як антропонімічний фактор ідентифікації західних регіонів України. У *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки* (с. 83–85). Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка.

43. Зацерковний, В. І. (2014). *Геоінформаційні системи і бази даних* (Кн. 2). НДУ ім. М. Гоголя.

44. Ільченко, Н. М. (2012). *Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку єврорегіонів*.

45. Камінська, В. (Ред.). (2003). *Національний склад населення Чернівецької області та його мовні ознаки (за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року): статистичний довідник* (Ч. І).

46. Киридон, А. М. (2012). Ментальне картографування як інструмент дослідження усної історії. *Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри*, 198–204.

47. Кісіль, Р. В., & Захарчук, І. В. (2025). Етнокультурний потенціал Чернівецької області в перцепційному вимірі її геопростору. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (853), 143–151. https://doi.org/10.31861/geo.2025.853.143-151

48. Колесник, І. І. (2012). Ментальне картографування та професія історика: між раціональним й уявленим. *Український історичний журнал*, (5), 135–156.

49. Кононенко, О., & Гнатюк, О. (2022). Міські вернакулярні райони: методика виділення на основі аналізу ментальних карт. *Вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*, (17), 36–49.

50. Конституція України. (1996). *Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року*.

51. Костащук, І. І. (2004). Динаміка чисельності представників основних національних груп Чернівецької області у міжпереписний період 1989–2001 рр. У *Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України* (с. 203–204). ВГЛ Обрії.

52. Костащук, І. І. (2004). До питання про етапи формування національного складу населення Чернівецької області. *Історія української географії*, 10(2), 81–86.

53. Костащук, І. І. (2004). Особливості прояву релігійної приналежності населення у його національній структурі (на прикладі Чернівецької області). *Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Географія*, (3), 119–122.

54. Костащук, І. І. (2005). Особливості національної політики в контексті інтеграції України до ЄС (на прикладі Чернівецької області). У *Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво* (с. 445–446). РВВ «Вежа».

55. Костащук, І. І. (2005). Територіальні особливості національного складу населення Чернівецької області. *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія*, (8), 131–133.

56. Костащук, І. І. (2006). *Географічні особливості формування національної структури населення в етноконтактних зонах (на прикладі Чернівецької області)*. Чернівецький національний університет.

57. Костащук, І. І. (2013). Релігійна активність населення регіонів України: територіальні відміни, тенденції розвитку. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (672–673), 123–125.

58. Костащук, І. І., & Захарчук, І. В. (2022). Перцепційно-географічне сприйняття історико-географічних земель та їх населення (на прикладі Чернівецької області). *Věda a perspektivy*, 8(15), 161–170. https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-8(15)-161-170

59. Костащук, І. І., & Захарчук, І. В. (2025). Методичні підходи до проведення перцепційно-географічного зонування історико-географічних країв. *Природнича освіта та наука*, (2), 134–140. https://doi.org/10.32782/NSER/2025-2.21

60. Костащук, І. І., & Захарчук, І. В. (2025). Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio*, (3), 55–67. https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-3-5

61. Костишин, С. С. (Гол. ред.). (1998). *Буковина: історичний нарис*. Зелена Буковина.

62. Круглашов, А. (Ред.). (2004). *Етнічні взаємини на території Єврорегіону «Верхній Прут»: матеріали міжнар. наук. конф*. Букрек.

63. Круль, В. П. (2004). *Ретроспективна географія поселень Західної України*. Рута.

64. Кучабський, О. Г. (2009). Макрорегіональний рівень у системі територіального управління України. *Теорія та практика державного управління*, 2(25).

65. Лібанова, Е. М., Гладун, О. М., Лісогор, Л. С., та ін. (2013). *Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь*.

66. Лозинський, Р. (2011). Перцепційні регіони, внутрішньо-українське примирення та влада. У *Регіон – 2011: стратегія оптимального розвитку* (с. 148–152).

67. Лускалова, К. Є. (2016). Україна – Румунія: сучасні тенденції двосторонніх відносин. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, 23(2), 29–34.

68. Макар, Ю., & Шестакова, К. (2001). Етнорелігійний склад населення Буковини та Галичини у першій чверті XX ст. *Буковинський історико-етнографічний вісник*, (2), 78–79.

69. Маркелюк, А. В., Гоманюк, М. А., & Саркісов, А. Ю. (2019). Картографічна інтерпретація даних соціологічного дослідження при вивченні соціальної перцепції простору. *Наукові записки Херсонського відділу УГТ*, (11), 97–104.

70. Маруняк, Є. О. (2012). Просторові дилеми глобалізації та їх концептуалізація. *Український географічний журнал*, (4), 36–42.

71. Масляк, П. О. (2008). *Країнознавство* (2-ге вид.). Знання.

72. Масляк, П. О., Олійник, Я. Б., & Степаненко, А. В. (1996). *Словник-довідник учня з економічної та соціальної географії світу*. Лібра.

73. Мезенцев, К. В. (2005). *Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку*. ВПЦ «Київський університет».

74. Мезенцев, К. В. (2006). Суспільно-географічне дослідження регіонального розвитку з використанням карт самоорганізації. *Картографія та вища школа*, (11), 107–115.

75. Мезенцев, К. В. (2013). Методи дослідження в суспільній географії: традиції і новації. *Економічна та соціальна географія*, 1(66), 31–42.

76. Мезенцев, К. В. (2013). Тренди розвитку міських поселень в Україні: стійкі та вразливі міста. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Географія*, 1(61), 31–36.

77. Мезенцев, К. В., & Когатько, Ю. Л. (2009). Методи дослідження географії релігій: доцільність використання, систематизація. *Вісник Київського університету. Географія*, (56), 31–36.

78. Мезенцев, К. В., & Мезенцева, Н. І. (2005). Перцепційні портрети регіонів України. У *Регіональні проблеми України* (с. 208–213).

79. Мезенцев, К. В., & Мезенцева, Н. І. (2011). Публічні простори Києва: забезпеченість населення та сучасна трансформація. *Часопис соціально-економічної географії*, 11(2), 39–47.

80. Мезенцева, Н., & Пальчук, М. (2016). Публічні простори міст: осмислення через призму зарубіжного дискурсу. *Економічна та соціальна географія*, (76), 19–26.

81. Мороз, С. А., Онопрієнко, В. І., & Бортник, С. Ю. (1997). *Методологія географічної науки*. Заповіт.

82. Мусієздов, О. (2016). *Міська ідентичність у (пост)сучасному суспільстві: український досвід*.

83. Мікула, Н. (2004). *Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво*. ІРД НАН України.

84. Нудельман, В. (2001). Вдосконалення адміністративно-територіального устрою України. *Регіональна економіка*, (3), 126–130.

85. Нємець, К. А., & Нємець, Л. М. (2014). *Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу*. ХНУ імені В. Н. Каразіна.

86. Нємець, К. А., Нємець, Л. М., & Ключко, Л. В. (2009). Просторові аспекти аналізу релігійної сфери (на прикладі Харківської області). *Часопис соціально-економічної географії*, 6(1), 151–158.

87. Нємець, К., & Нємець, Л. (2012). Особливості соціогеосистеми як об'єкта соціальноекономічної географії. *Часопис соціально-економічної географії*, 12(1), 39–42.

88. Олійник, Я. Б. (2005). Актуальні завдання соціальної географії. У *Львівська суспільно-географічна школа: мат. міжнар. наук. сем.* (с. 93–98). ЛНУ.

89. Олійник, Я. Б. (Ред.). (2007). *Регіональна економіка*. КНТ.

90. Олійник, Я. Б., & Гнатюк, О. М. (2013). Методичні підходи до дослідження територіальної ідентичності населення. *Український географічний журнал*, (3), 34–40.

91. Олійник, Я. Б., & Степаненко, А. В. (1999). *Онтологічний статус соціальної географії* (Вип. 48). Знання.

92. Олійник, Я. Б., & Степаненко, А. В. (2000). *Вступ до соціальної географії*. Знання.

93. Олійник, Я., & Гнатюк, О. (2017). *Територіальна ідентичність населення Подільського регіону*. ВПЦ «Київський університет».

94. Паламарчук, М. М., & Паламарчук, О. М. (1998). *Економічна і соціальна географія України з основами теорії*. Знання.

95. Пістун, М. Д. (1996). *Основи теорії суспільної географії*. Вища школа.

96. Поповкін, В. А. (1993). *Регіонально-цілісний підхід в економіці*. Наукова думка.

97. Ровенчак, І. І. (1997). Геокультурні риси конфесійно-географічного поділу Західного регіону України (на прикладі УГКЦ). У *Економіко-, соціально- і еколого-географічні проблеми* (с. 69–78). ЛДУ.

98. Романчук, С. П. (1999). Сакральні ландшафти. У *Ландшафт як інтегруюча концепція XXI сторіччя* (с. 144–146).

99. Руденко, В. П. (1993). *Географія природно-ресурсного потенціалу України*. Світ.

100. Руденко, Л. Г. (Гол. ред.). (2007). *Національний атлас України*. ДНВП «Картографія».

101. Руденко, Л. Г., & Маруняк, Є. О. (2011). Сучасні просторові дослідження: виклики та відповіді. *Український географічний журнал*, (3), 38–41.

102. Руденко, Л. Г., Старостенко, Г. Г., & Хомра, О. У. (1995). Відтворення населення прикордонних районів України: територіальний аспект. *Український географічний журнал*, (4), 12–20.

103. Руденко, Л. Г., & Шевченко, В. О. (1994). Карти для незалежної України. *Вісник геодезії та картографії*, (1), 76–80.

104. Студенніков, І. В. (2000). Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку. У С. Максименко (Ред.), *Регіональна політика в країнах Європи* (с. 143–151).

105. Топчієв, О. Г. (2001). *Основи суспільної географії*. Астропринт.

106. Топчієв, О. Г. (2005). *Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики*. Астропринт.

107. Топчієв, О. Г. (2010). Територія: сучасний зміст поняття; функції; ресурсний потенціал. *Український географічний журнал*, (4), 3–9.

108. Хомра, О. У. (1992). Міграція на Україні: етнодемографічний аспект. *Вісник АН України*, (2), 33–37.

109. Чев'юк, Ф., & Захарчук, В. (2008). *Буковина і буковинці (Про історію краю і життя людей)*. Світ.

110. Чернівецьке обласне управління статистики. (2011). *Чернівецька область: Населення, 2010 рік. Демографічний щорічник*.

111. Чорний, С. М. (2001). *Національний склад населення України в XX сторіччі: довідник*. ДНВП «Картографія».

112. Шаблій, О. І. (1994). *Математичні методи в соціально-економічній географії*. Світ.

113. Шаблій, О. І. (Ред.). (1994). *Соціально-економічна географія України* (с. 423–440). Світ.

114. Шаблій, О. І. (2000). Рівні соціально-економічного розвитку регіонів. У *Соціально-економічна географія України* (с. 490–492). Світ.

115. Шаблій, О. І. (Ред.). (2000). *Соціально-економічна географія України* (2-ге вид.). Світ.

116. Шаблій, О. І. (2001). *Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії*. ЛНУ імені Івана Франка.

117. Шаблій, О. І. (2003). Завдання СЕГ на сучасному етапі. У *Економічна і соціальна географія світу* (с. 35–36). Світ.

118. Шаблій, О. І. (2012). *Основи суспільної географії* (2-ге вид.). ЛНУ імені Івана Франка.

119. Шевчук, Л. Т. (1999). *Сакральна географія*. ЛНУ імені Івана Франка.

120. Шевчук, Л. Т. (2007). *Соціальна географія*. Знання.

121. Штельмах, О. О. (2006). *Суспільно-географічні аспекти соціальної безпеки регіонів України*. Київський національний університет.

122. Шуканов, П. В. (2008). *Етногеографічні чинники сучасних глобальних та регіональних територіально-політичних процесів*. Київський національний університет.

123. Шуканов, П. В., & Логвин, М. М. (2012). Глобалізаційні процеси та розвиток постіндустріального суспільства. *Географія та туризм*, (18), 192–198.

124. Allen, J., Massey, D., Cochrane, A., Charlesworth, J., Court, G., Henry, N., & Sarre, P. (1998). *Rethinking the region*. Routledge.

125. Ambinakudige, S. (2009). Revisiting "the South" and "Dixie": Delineating vernacular regions using GIS. *Southeastern Geographer*, 49(3), 240–250.

126. Antonsich, M. (2010). Exploring the correspondence between regional forms of governance and regional identity. *European Urban and Regional Studies*, 17(3), 261–276.

127. Appleyard, D. (1969). Why buildings are known. *Environment and Behavior*, 1, 131–156.

128. Appleyard, D. (1973). Notes on urban perception and knowledge. In R. M. Downs & D. Stea (Eds.), *Image and environment* (pp. 109–114). Aldine.

129. Bale, J. (1983). Mapping vernacular regions in the classroom. *Journal of Geography*, 82(6), 274–276.

130. Berger, P. L., & Luckmann, T. (1971). *The social construction of reality*. Penguin.

131. Bonnett, A. (2008). *What is geography?* SAGE.

132. Castells, M. (2010). *The power of identity* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

133. Castree, N., Kitchin, R., & Rogers, A. (2013). *A dictionary of human geography*. Oxford University Press.

134. Cervantes, O., Espejel, I., Arellano, E., & Delhumeau, S. (2008). Users' perception as a tool to improve urban beach planning and management. *Environmental Management*, 42, 249–264.

135. Clifford, J. N. et al. (2009). *Key concepts in geography* (2nd ed.). Sage.

136. Cosgrove, D. E. (1998). *Social formation and symbolic landscape*. University of Wisconsin Press.

137. Dahlman, C. T., & Renwick, W. H. (2015). *Introduction to geography* (6th ed.). Pearson.

138. De Blij, H. J., & Murphy, A. B. (1999). *Human geography* (6th ed.). John Wiley & Sons.

139. Dolata, M., & Kotus, J. (2006). Social production of urban space. *Geographia Polonica*, 79(2), 5–22.

140. Downs, R. M., & Stea, D. (1973). *Image and environment*. Aldine.

141. Dronova, O., & Maruniak, E. (2019). Changing the symbolic language of the urban landscape. In S. Brunn & R. Kehrein (Eds.), *Handbook of the changing world language map* (pp. 2941–2972). Springer.

142. Fischer, M. M. (1987). Some fundamental problems in homogeneous and functional regional taxonomy. *Bremer Beiträge zur Geographie und Raumplanung*, 11, 267–282.

143. Frisvoll, S., & Rye, J. F. (2009). Elite discourses of regional identity. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 63(3), 175–190.

144. Gnatiuk, O., & Melnychuk, A. (2019). Identities with historical regions. *European Spatial Research and Policy*, 26(1), 175–194.

145. Gnatiuk, O., Kononenko, O., & Mezentsev, K. (2022). Kyiv metro and urban imageability. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 57(1), 255–268.

146. Golledge, R., & Spector, A. (1978). Comprehending the urban environment. *Geographical Analysis*, 10(4), 403–426.

147. Gould, P., & White, R. (1974). *Mental maps*. Routledge.

148. Hale, R. F. (1978). *A map of vernacular regions in America*. University of Minnesota.

149. Hoffman, D. D., Singh, M., & Prakash, C. (2015). The interface theory of perception. *Psychonomic Bulletin & Review*, 22, 1480–1506.

150. Hospers, G. (2010). Lynch's The Image of the City after 50 years. *European Planning Studies*, 18(12), 2073–2081.

151. James, P. E., Jones, C. F., Wright, J. K., & Sherman, J. C. (1954). *American geography: Inventory and prospect*. Syracuse University Press.

152. Jones, M., & MacLeod, G. (2004). Regional spaces, spaces of regionalism. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(4), 433–452.

153. Jordan, T. (1978). Perceptual regions of Texas. *Geographical Review*, 68(3), 293–307.

154. Kasala, K., & Šifta, M. (2017). The region as a concept. *AUC Geographica*, 52(2), 208–218.

155. Kitchin, R. M. (1994). Cognitive maps: What are they and why study them? *Journal of Environmental Psychology*, 14, 1–19.

156. Klapka, P., & Halás, M. (2016). Conceptualising patterns of spatial flows. *Moravian Geographical Reports*, 24(2), 2–11.

157. Kostashchuk, I. I., & Zakharchuk, I. V. (2022). Perceptual geography and its significance in the conditions of decentralization for polyethnic regions of Ukraine. *Journal of Education, Health and Sport*, 12(5), 352–361. https://doi.org/10.12775/JEHS.2022.12.05.028

158. Kuipers, B., Tecuci, D. G., & Stankiewicz, B. J. (2003). The skeleton in the cognitive map. *Environment and Behavior*, 35(1), 81–106.

159. Liesch, M., Dunklee, L. M., Legg, R. G., Feig, A. D., & Krause, A. J. (2015). Use of business-naming practices to delineate vernacular regions. *Journal of Geography*, 114(5), 188–196.

160. Liu, Y. (2015). *A study of colloquial place names through geotagged social media data*. University of Tennessee.

161. Lowenthal, D. (1961). Geography, experience, and imagination. *Annals of the Association of American Geographers*, 51(3), 241–260.

162. Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.

163. Marek, P. (2020). Transformation of the identity of a region. *Moravian Geographical Reports*, 28(3), 154–169.

164. Marek, P. (2022). Reproduction of the identity of a region. *Moravian Geographical Reports*, 30(3), 180–195.

165. Mayfield, M. W., & Morgan, J. T. (2005). The "Oldest River" as an Appalachian popular region. *Journal of Geography*, 104(2), 59–64.

166. Melnychuk, A., & Gnatiuk, O. (2018). Regional identity and the renewal of spatial administrative structures: The case of Podolia, Ukraine. *Moravian Geographical Reports*, 26(1), 42–54.

167. Melnychuk, A., Gnatiuk, O., & Rastvorova, M. (2014). Use of territorial identity markers in geographical researches. *Scientific Annals of Alexandru Ioan Cuza University of Iaşi. Geography Series*, 60(1), 157–184.

168. Murphy, A. (1991). Regions as social constructs. *Progress in Human Geography*, 15(1), 23–35.

169. Nawrocki, T. (2017). The usefulness of mental maps for sociological research of the city. *Architecture, Civil Engineering, Environment*, 10(3), 19–31.

170. Neumann, I. B. (1994). A region-building approach to Northern Europe. *Review of International Studies*, 20(1), 53–74.

171. Nieścioruk, K. (2019). Cartographic delimitation of the city centre using mental sketches. *The Cartographic Journal*, 56(4), 355–367.

172. Osóch, B., & Czaplińska, A. (2019). City image based on mental maps. *Miscellanea Geographica*, 23(2), 111–119.

173. Paasi, A. (1986). The institutionalization of regions. *Fennia*, 164(1), 105–146.

174. Paasi, A. (1991). Deconstructing regions. *Environment and Planning A*, 23(2), 239–256.

175. Paasi, A. (2001). Europe as a social process and discourse. *European Urban and Regional Studies*, 8(1), 7–28.

176. Paasi, A. (2002a). Bounded spaces in the mobile world. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 93(2), 137–148.

177. Paasi, A. (2002b). Place and region: Regional worlds and words. *Progress in Human Geography*, 26(6), 802–811.

178. Paasi, A. (2009). The resurgence of the "region" and "regional identity". *Review of International Studies*, 35(S1), 121–146.

179. Paasi, A. (2010). Regions are social constructs, but who or what "constructs" them? *Environment and Planning A*, 42(10), 2296–2301.

180. Paasi, A. (2011). The region, identity, and power. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 14, 9–16.

181. Paasi, A., & Zimmerbauer, K. (2011). Theory and practice of the region. *Treballs de la SCG*, 71–72, 163–178.

182. Piveteau, J.-L. (1975). The problem of regionalization among geographers. *Geoforum*, 6(2), 105–112.

183. Pred, A. R. (1984). Place as historically contingent process. *Annals of the Association of American Geographers*, 74(2), 279–297.

184. Purves, R. S., & Derungs, C. (2015). From space to place. *International Journal of Humanities and Arts Computing*, 9, 74–94.

185. Pánek, J. (2016). From mental maps to geoparticipation. *The Cartographic Journal*, 53(4), 300–307.

186. Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. Pion.

187. Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity. In M. Featherstone, S. Lash, & R. Robertson (Eds.), *Global modernities* (pp. 25–44). SAGE.

188. Rose, G. (2001). *Visual methodologies*. SAGE.

189. Rubenstein, J. M. (2014). *The cultural landscape* (11th ed.). Pearson.

190. Simacek, P., Šerý, M., Fiedor, D., & Brisudová, L. (2020). To fear or not to fear? *Moravian Geographical Reports*, 28, 308–321.

191. Stevens, Q. (2006). The shape of urban experience. *Environment and Planning B*, 33(6), 803–823.

192. Sörlin, S. (1999). The articulation of territory. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 53, 103–112.

193. Šifta, M., & Chromý, P. (2017). The importance of symbols in the region formation process. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 71(2), 98–113.

194. Tuan, Y.-F. (1975). Images and mental maps. *Annals of the Association of American Geographers*, 65(2), 205–212.

195. Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place*. University of Minnesota Press.

196. Tuan, Y.-F. (1991). Language and the making of place. *Annals of the Association of American Geographers*, 81(4), 684–696.

197. Twaroch, F., Jones, C., & Abdelmoty, A. (2008). Acquisition of vernacular place names from web sources. In I. King & R. Baeza-Yates (Eds.), *Weaving services and people on the World Wide Web* (pp. 195–214). Springer.

198. von Hirschhausen, B. (2017). The heuristic interest of the concept of "phantom borders" in the study of post-communist spaces. *L'Espace géographique*, 46(4), 315–328.

199. Vukosav, B., & Fuerst-Bjeliš, B. (2016). Labels of interest groups as indicators of a vernacular region. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 107, 454–467.

200. Zelinsky, W. (1980). North America's vernacular regions. *Annals of the Association of American Geographers*, 70(1), 1–16.

201. Zimmerbauer, K. (2011). From image to identity. *European Planning Studies*, 19(2), 243–260.

202. Zimmerbauer, K., Suutari, T., & Saartenoja, A. (2012). Resistance to the deinstitutionalization of a region. *Geoforum*, 43(6), 1065–1075.

ДОДАТКИ

Додаток А.1

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Костащук І.І., Захарчук І.В. Методичні підходи до проведення перцепційно-географічного зонування історико-географічних країв. *Природнича освіта та наука*. 2025. № 2. С. 134-140. DOI: 10.32782/NSER/2025-2.21. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – обґрунтовано перцепційне зонування як сучасний метод просторової ідентифікації історико-географічних регіонів, що базується на суб'єктивному сприйнятті населення. Захарчук І.В. – виділено основні типи зон у межах перцепційної географії (соціо-географічні, психо-географічні, культурно-географічні, лінгво-географічні) як ключові аналітичні категорії дослідження геопросторової ідентичності)*.

2. Кісіль Р.В., Захарчук І.В. Етнокультурний потенціал Чернівецької області в перцепційному вимірі її геопростору. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. 2025. № 853. С. 143-151. DOI: 10.31861/geo.2025.853.143-151. *(Внесок авторів: Кісіль Р.В. – проведено контент-аналіз медійних публікацій та досліджено фестивальний рух з метою визначення центрів етнокультурної активності. Захарчук І.В. – здійснено перцепційний аналіз етнокультурного потенціалу Чернівецької області, інтерпретовано культурні події як маркери регіонального простору та чинники формування позитивного іміджу території)*.

3. Костащук І.І., Захарчук І.В. Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio*. 2025. № 3. С. 55-67. DOI: 10.32782/2786-5843/2025-3-5. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – розроблено теоретико-методологічні засади перцепційної географії, обґрунтовано її місце в системі соціальної географії та концептуалізовано ключові категорії просторової ідентичності. Захарчук І.В. – узагальнено*

методичні підходи до становлення та розвитку перцепційної географії в Україні та проаналізовано суспільне сприйняття адміністративно-територіальних змін у поліетнічному регіоні).

4. Захарчук І.В. Географічні особливості поширення антропонімів західних регіонів України. *Український журнал природничих наук*. 2025. № 13. С. 136-144. DOI: 10.32782/naturaljournal.13.2025.12.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Захарчук І.В. Перцепційне зонування – як аспект ідентифікації історико-географічних країв Чернівецької області. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 90-річчю з дня народження проф. Ярослава Жупанського, 16-18 трав. 2024 р. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 166-169.

2. Захарчук І.В. Прізвище, як антропонімічний фактор ідентифікації західних регіонів України. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., приуроченої 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, 15-16 трав. 2025 р. Тернопіль : Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2025. С. 83-85.

3. Захарчук І.В. Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики, 31 жовт. – 2 листоп. 2025 р. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 229-233.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Kostashchuk I.I., Zakharchuk I.V. Perceptual geography and its significance in the conditions of decentralization for polyethnic regions of Ukraine. *Journal of Education, Health and Sport*. 2022. Vol. 12, № 5. P. 352-361. DOI: 10.12775/JEHS.2022.12.05.028. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – обґрунтовано теоретичне значення перцепційної географії в умовах децентралізації та визначено її роль у формуванні просторової ідентичності поліетнічних регіонів України. Захарчук І.В. – систематизовано етапи розвитку вітчизняної перцепційної географії та здійснено аналіз перцепційного сприйняття населення поліетнічних регіонів в умовах трансформації адміністративно-територіального устрою)*.

2. Костащук І.І., Захарчук І.В. Перцепційно-географічне сприйняття історико-географічних земель та їх населення (на прикладі Чернівецької області). *Věda a perspektivy*. 2022. № 8 (15). С. 161-170. DOI: 10.52058/2695-1592-2022-8(15)-161-170. *(Внесок авторів: Костащук І.І. – сформовано теоретико-методологічну рамку дослідження перцепційної географії та обґрунтовано її концептуальне значення для вивчення регіональної ідентичності в умовах територіальних змін. Захарчук І.В. – здійснено аналіз суб'єктивного сприйняття населенням Чернівецької області сучасних адміністративно-територіальних трансформацій у поліетнічному регіоні та конкретизовано прикладні аспекти використання перцепційного підходу)*.

Додаток А.2

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика», присвячена 90-річчю з дня народження професора Ярослава Жупанського (м. Чернівці, 16-18 травня 2024 року) (очна участь).

2. IV Міжнародна науково-практична конференція «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки», приурочена 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 року) (дистанційна участь).

3. Міжнародна науково-практична конференція «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика», присвячена 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики (м. Чернівці, 31 жовтня – 2 листопада 2025 року) (очна участь).

Додаток Б.1

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Чернівецькою обласною радою

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ АПАРАТ

вул. М. Грушевського, 1, м. Чернівці, 58002, тел.: (0372) 55 30 75,
e-mail: or@oblrada.cv.ua Код ЄДРПОУ 25081241

16 БЕР 2026 № 01-12/22-325 На № _____ від _____

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Відділ аспірантури

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Захарчука Івана Володимировича
на тему: «Перцепційно-просторова ідентифікація
історико-географічних земель західних регіонів України»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія»

Цим засвідчуємо, що результати дисертаційного дослідження Захарчука Івана Володимировича на тему «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України» використовувалися при підготовці стратегічних і програмних документів щодо формування регіональної культурної політики, популяризації Чернівецької області як самобутнього поліетнічного регіону, удосконалення підходів до репрезентації культурної спадщини з урахуванням специфіки історико-географічних земель західних областей України, а також у процесі організації культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на зміцнення регіональної ідентичності.

Керуючий справами
обласної ради **Микола БОРЕЦЬ**

Брижак Петро (0372)55-30-37

Додаток Б.2

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження в науковому звіті кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

вул. М.Коцюбинського, 2, м.Чернівці, 58002, тел. (0372) 584811, факс (0372) 552914,
E-mail: rector@chnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02071240

Від 23.02.2026 №16/19-832-26 На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Захарчука Івана Володимировича
на тему: «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія»

Цим засвідчуємо, що результати дисертаційного дослідження Захарчука Івана Володимировича «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України» використані при формулюванні узагальнюючих висновків завершального звіту кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на тему: «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України», номер державної реєстрації №0121U100382.

Проректор з наукової роботи Юрій ХАЛАВКА

Костащук Іван, тел. 58-48-47

КЕП: Халавка Юрій Богданович 5E984D526F82F38F04000000EA7B8B010108BF06
Сертифікат дійсний з 2025-10-13 18:26:00.000до 2026-10-13 23:59:00.000

Додаток Б.3

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітньому процесі на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

вул. М.Коцюбинського, 2, м.Чернівці, 58002, тел. (0372) 584811, факс (0372) 552914,
E-mail: rector@chnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02071240

Від 25.02.2026 №16/19-871-26 На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Захарчука Івана Володимировича
з теми: «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія»

Результати дисертаційного дослідження Захарчука Івана Володимировича з теми: «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України» використовуються при викладанні нормативних курсів «Географія населення і розселення», «Обробка результатів регіональних досліджень», «Просторове планування транскордонних регіональних систем», «Етногеографія України» та інших вибіркових дисциплін ОПП «Регіональний розвиток і просторове планування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

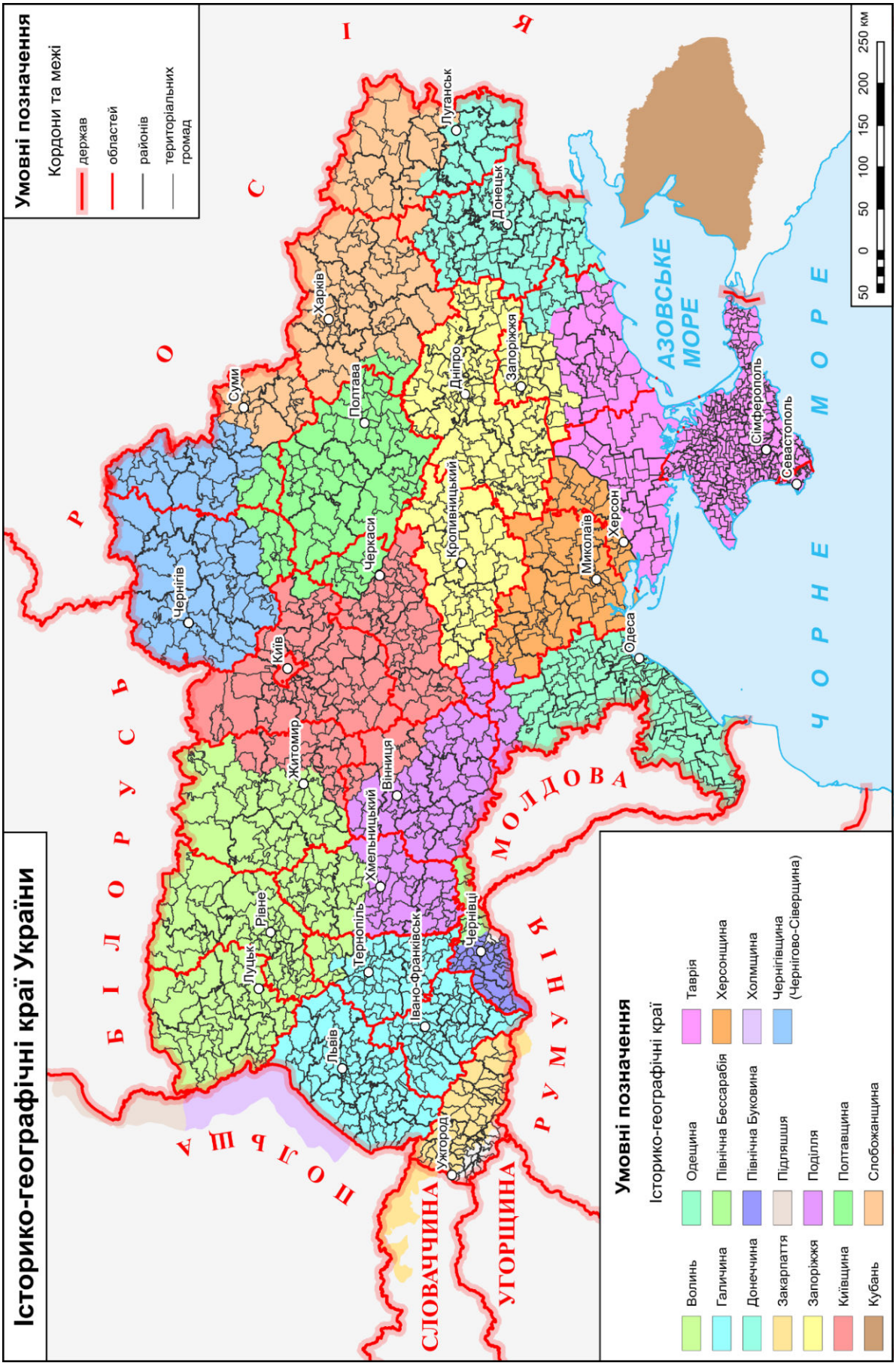
Проректор з науково-педагогічної роботи та освітньої діяльності Тетяна ФЕДІРЧИК

Костащук Іван, тел. 58-48-47

КЕП: Федірчик Тетяна Дмитрівна 5E984D526F82F38F0400000053CAB301D9273607
Сертифікат дійсний з 2026-02-16 03:54:08.000до 2027-02-16 11:59:59.000

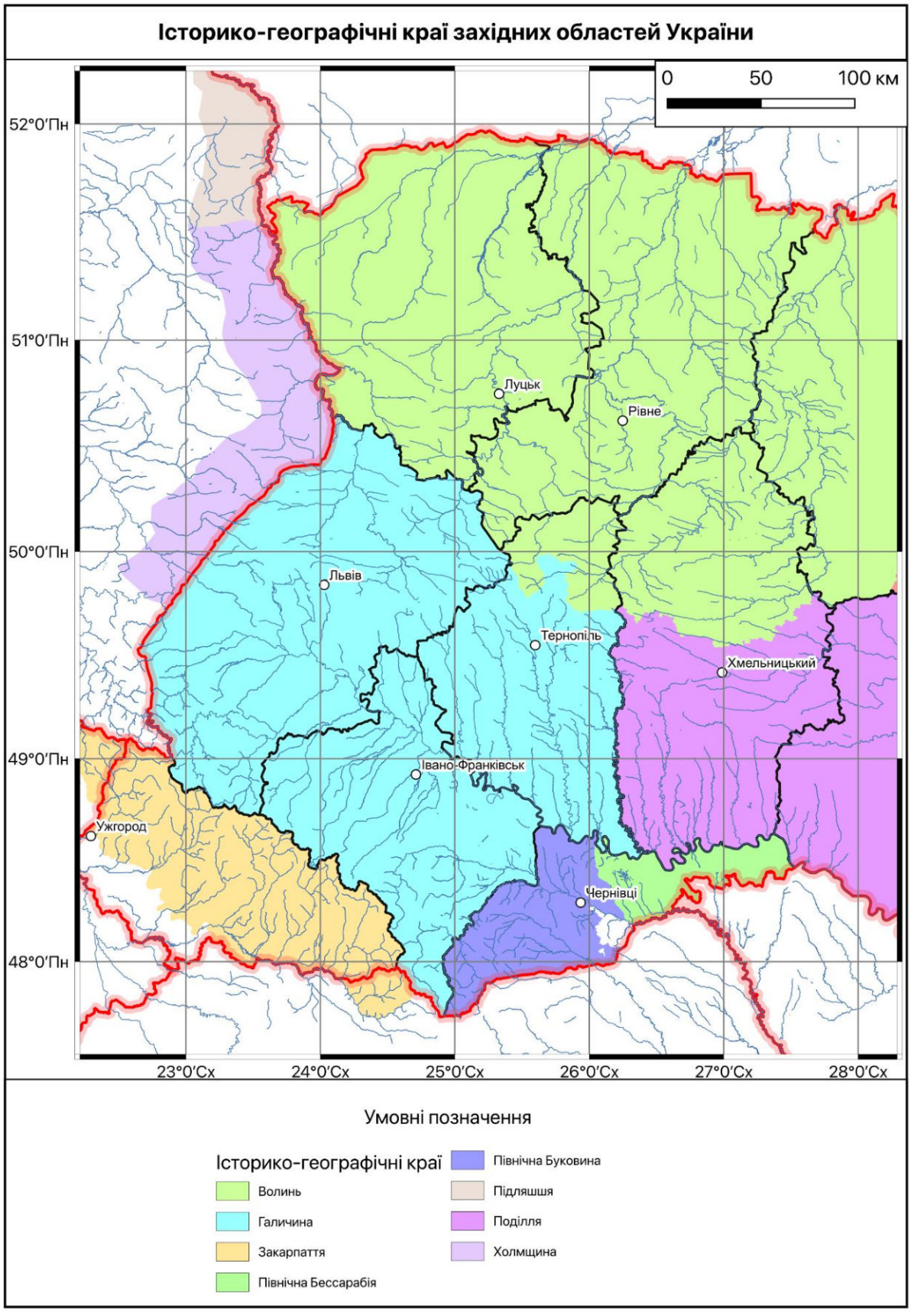
Додаток В.1

Картосхема історико-географічних країв України

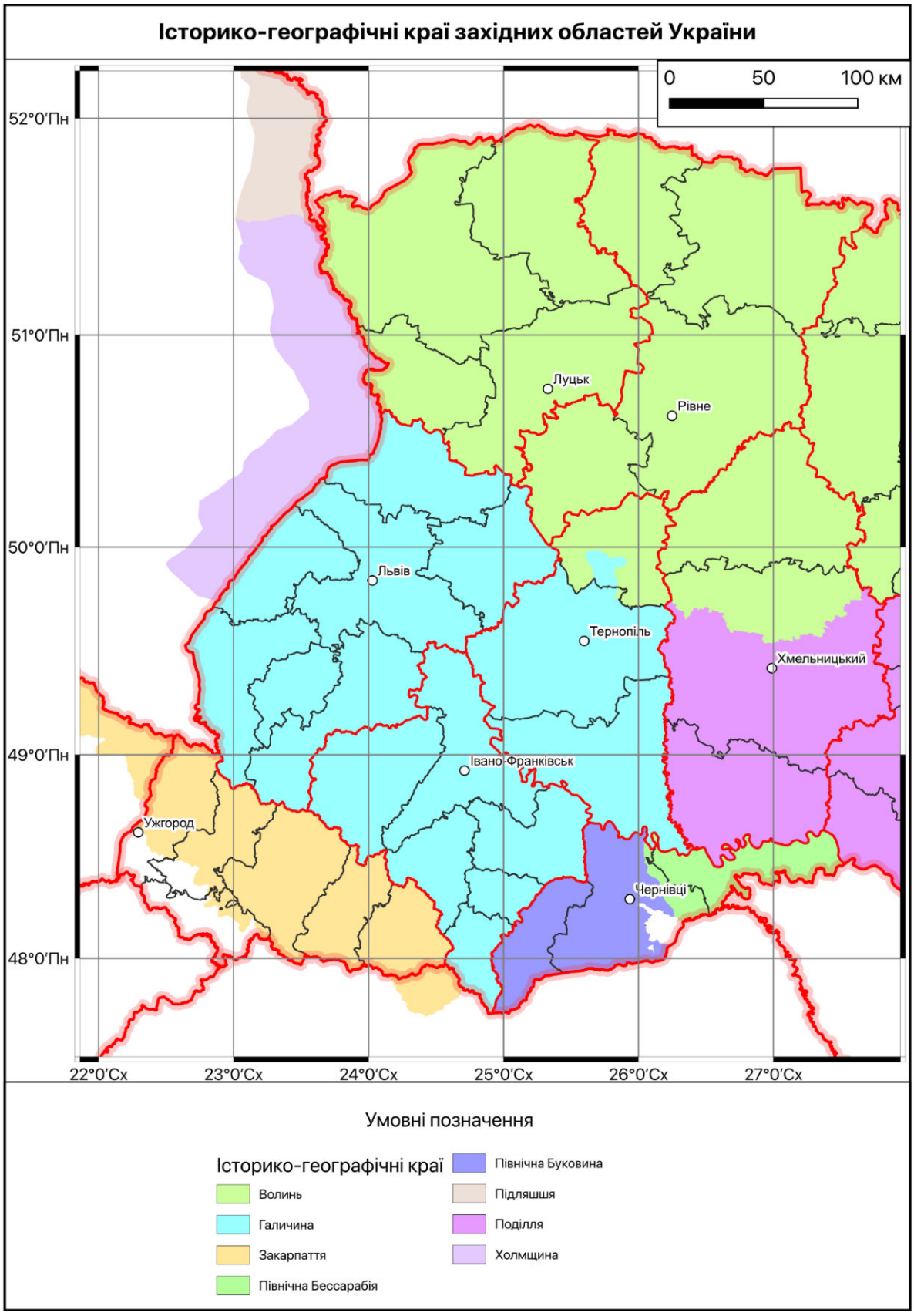
Додаток В.2

Картосхема історико-географічних країв західних областей України (з гідрографічною мережею)

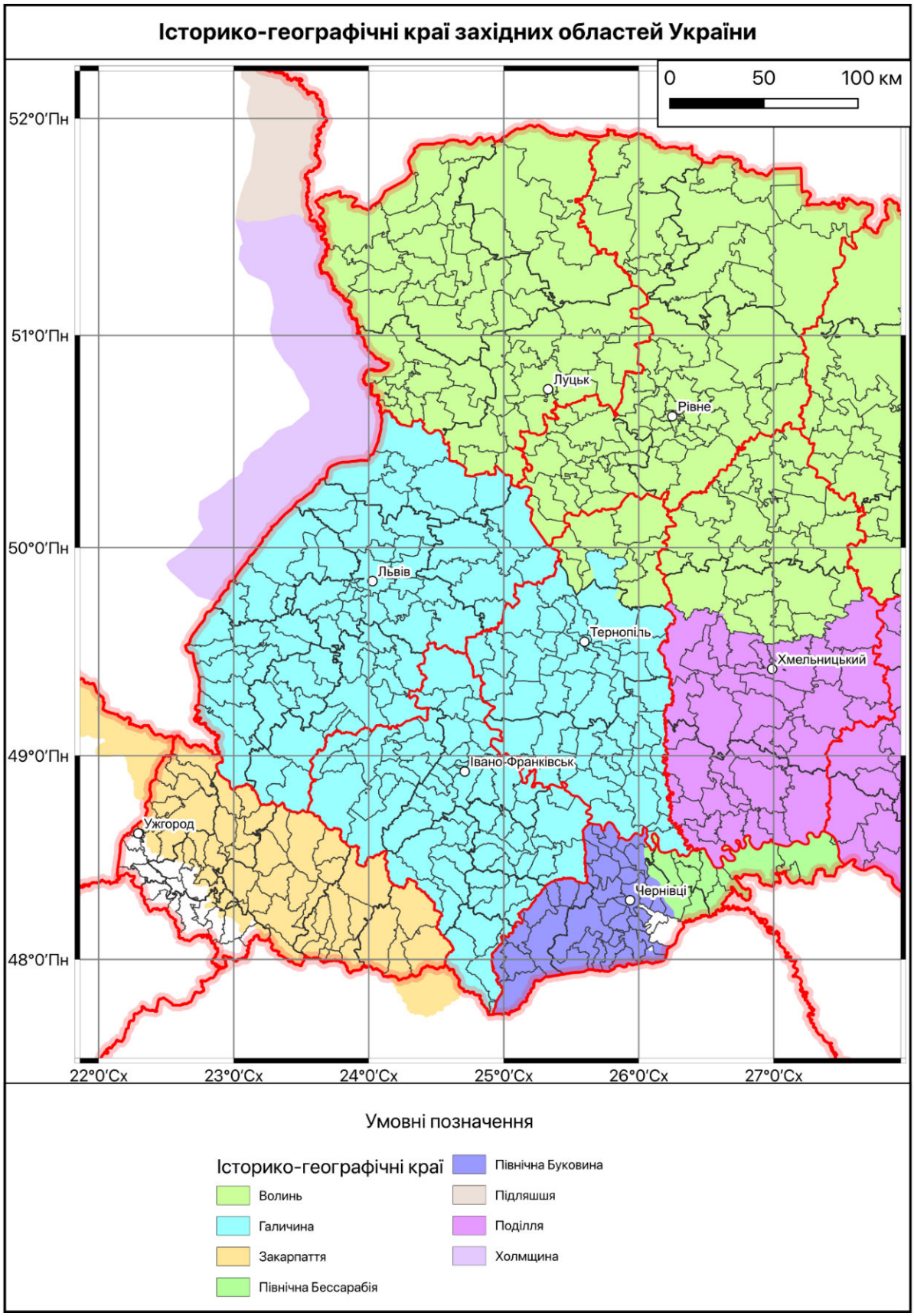
Додаток В.3

Картосхема історико-географічних країв західних областей України (з районами)

Додаток В.4

Картосхема історико-географічних країв західних областей України (з територіальними громадами)

Додаток Г

Анкета опитування «Дослідження регіональної ідентичності західних регіонів України»

Дослідження регіональної ідентичності західних регіонів України

Просторове сприйняття та культурна ідентичність населення західних регіонів України: соціологічне дослідження регіональної самоідентифікації.

Що досліджується: *Анкета охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із Вашим особистим досвідом регіональної приналежності, мовними практиками, культурними традиціями та сприйняттям інших регіонів України. Особлива увага приділяється просторовим уявленням, історико-географічній ідентифікації та впливу сучасних викликів на регіональну свідомість.*

Ваші відповіді допоможуть краще зрозуміти культурну географію України та особливості формування регіональної ідентичності в умовах сучасних трансформацій.

Конфіденційність гарантована. *Усі дані будуть використані виключно в науковій меті та аналізуватимуться в узагальненому вигляді.*

Дякуємо за Вашу участь у дослідженні!

Дослідження регіональної ідентичності західних регіонів України

У цьому опитуванні є 47 питань.

Індивідуальний блок

Вкажіть Ваш вік:

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ до 18 років
- ○ 18–25 років
- ○ 25–39 років
- ○ 40–49 років
- ○ 50–59 років
- ○ 60 років і старше
- ◉ Немає відповіді

Оберіть Вашу стать

Оберіть область проживання? *(де Ви зараз мешкаєте)*

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Волинська
- ○ Рівненська
- ○ Львівська
- ○ Тернопільська
- ○ Івано-Франківська
- ○ Закарпатська
- ○ Чернівецька
- ○ Хмельницька
- ○ Інша область України
- ○ Закордоном
- ◉ Немає відповіді

Вкажіть тип населеного пункту Вашого проживання?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Місто (міський населений пункт)
- ○ СМТ (селище міського типу)
- ○ Село (сільський населений пункт)
- ◉ Немає відповіді

Вкажіть місце Вашого народження?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Той самий регіон (область), де зараз проживаю
- ○ Інший регіон України
- ○ Закордоном
- ◉ Немає відповіді

Вкажіть тип населеного пункту в якому Ви народились?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Місто (міський населений пункт)
- ○ СМТ (селище міського типу)
- ○ Село (сільський населений пункт)
- ◉ Немає відповіді

Етнічна приналежність та самоідентифікація

Вкажіть Вашу етнічну приналежність (національність)?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Українець / Українка
- ○ Росіянин / Росіянка
- ○ Поляк / Полька
- ○ Угорець / Угорка
- ○ Румун / Румунка
- ○ Молдован / Молдованка
- ○ Інше
- ◉ Немає відповіді

Наскільки важливою є для Вас ваша етнічна приналежність?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Дуже важлива
- ○ Важлива
- ○ Не дуже важлива
- ○ Зовсім не важлива
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Ким Ви вважаєте себе в першу чергу?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Громадянином / Громадянкою України
- ○ Представником / Представницею своєї етнічної групи
- ○ Мешканцем / Мешканкою свого регіону (наприклад, галичанином, буковинкою тощо)
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Мовні практики

Яку мову Ви вважаєте своєю рідною?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Українську
- ○ Російську
- ○ Українську і російську (обидві)
- ○ Румунську
- ○ Польську
- ○ Іншу
- ◉ Немає відповіді

Якою мовою Ви переважно спілкуєтеся в сім ' ї?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Українською
- ○ Російською
- ○ Румунською
- ○ Англійською
- ○ Польською
- ○ Іншою
- ○ Кількома мовами порівну / змішую українську й іншу
- ◉ Немає відповіді

Якою мовою Ви переважно спілкуєтесь у публічних місцях? *(магазини, ринки, транспорт, тощо)*

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Українською
- ○ Російською
- ○ Румунською
- ○ Англійською
- ○ Кількома мовами порівну / змішую українську й іншу
- ◉ Немає відповіді

Чи використовуєте Ви місцевий діалект або говірку у повсякденному житті?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Так, постійно
- ○ Так, іноді (з родиною або місцевими жителями)
- ○ Дуже рідко
- ○ Ні, спілкуюся лише літературною мовою
- ○ Важко відповісти / Не застосовую
- ◉ Немає відповіді

Як ви ставитеся до використання російської мови в публічному просторі Вашого регіону?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Позитивно
- ○ Негативно, але толерую (не схвалюю, проте вважаю, що кожен може спілкуватися, як хоче)
- ○ Негативно, вважаю, що в публічному просторі має звучати лише українська
- ○ Байдуже / Не маю чіткої думки
- ◉ Немає відповіді

Якою мовою Ви переважно читаєте новини та інформацію? *(ТБ, інтернет, преса)*

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Лише українською
- ○ Переважно українською (інколи також іншими мовами)
- ○ Приблизно порівну українською і російсько
- ○ Переважно російською
- ○ Значною мірою іншими мовами (наприклад, багато контенту англійською, інші мови)
- ○ Іншою мовою
- ◉ Немає відповіді

Просторові уявлення

Які регіони на Вашу думку входять до західних регіонів України?

Виберіть усе, що підходить

АР Крим	Вінницька	Волинська	Дніпропе-тровська	Донецька	Житомир-ська
Закарпат-ська	Запорізька	Івано-Франків-ська	Київська	Кірово-градська	Луганська
Львівська	Миколаїв-ська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська
Тернопіль-ська	Харківська	Херсонська	Хмельни-цька	Черкаська	Чернівe-цька
Чернігів-ська					

Опишіть, де на Вашу думку, проходить умовна межа західних регіонів України з іншими регіонами?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Адміністративні межі Хмельницької та Житомирської областей
- ○ Річка Збруч як історична лінія розмежування австро-угорської та російської імерії
- ○ Сучасні адміністративні межі Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей
- ○ Умовна лінія на схід від столичного регіону (все що знаходиться західніше Києва)
- ○ Поняття має радше культурно-історичний характер без чіткої територіальної межі
- ○ Утримуюся від визначення
- ◉ Немає відповіді

Який регіон України (в якому Ви НЕ проживаєте) Ви вважаєте культурно най-ближчим до Вашого регіону?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ АР Крим та місто Севастополь
- ○ Вінницька область
- ○ Волинська область
- ○ Дніпропетровська область
- ○ Донецька область
- ○ Житомирська область
- ○ Закарпатська область
- ○ Запорізька область
- ○ Івано-Франківська область
- ○ Київська область та місто Київ
- ○ Кіровоградська область
- ○ Луганська область
- ○ Львівська область
- ○ Миколаївська область
- ○ Одеська область

- ○ Полтавська область
- ○ Рівненська область
- ○ Сумська область
- ○ Тернопільська область
- ○ Харківська область
- ○ Хмельницька область
- ○ Черкаська область
- ○ Чернівецька область
- ○ Чернігівська область
- ◉ Немає відповіді

На Вашу думку які регіони України демонструють найбільш виражені соціокультурні відмінності порівняно з Вашим регіоном?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ АР Крим та місто Севастополь
- ○ Вінницька область
- ○ Волинська область
- ○ Дніпропетровська область
- ○ Донецька область
- ○ Житомирська область
- ○ Закарпатська область
- ○ Запорізька область
- ○ Івано-Франківська область
- ○ Київська область та місто Київ
- ○ Кіровоградська область
- ○ Луганська область
- ○ Львівська область
- ○ Миколаївська область
- ○ Одеська область

- ○ Полтавська область
- ○ Рівненська область
- ○ Сумська область
- ○ Тернопільська область
- ○ Харківська область
- ○ Хмельницька область
- ○ Черкаська область
- ○ Чернівецька область
- ○ Чернігівська область
- ○ Відмінності не є суттєвими — спільна українська основа
- ◉ Немає відповіді

Які асоціації або образи виникають у Вас з терміном "Західна Україна"?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Гори, Карпати, Гуцули, УПА
- ○ Вишиванки, традиції, колорит, автентичність
- ○ Мова – літературна українська
- ○ Інше
- ○ Немає асоціацій
- ◉ Немає відповіді

Чи існують, на Вашу думку, помітні культурні відмінності між західними регіонами України? *(наприклад між Галичиною, Буковиною, Закарпаттям, Волинню, Поділлям)*

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Так, суттєві відмінності
- ○ Так, але незначні
- ○ Ні, західні регіони України мають доволі однорідну культуру
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Історико-географічна та етнографічна ідентичність

До якого з наведених історико-географічних регіонів Ви відносите себе (або свій рідний край) найбільше?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Галичина
- ○ Волинь
- ○ Буковина (Північна частина)
- ○ Закарпаття
- ○ Поділля
- ○ Бессарабія (Північна частина)
- ○ Покуття
- ○ Полісся
- ○ Важко визначити
- ○ Інший регіон
- ◉ Немає відповіді

Чи належите Ви (або Ваша родина) до певної історико-етнографічної групи?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Так, належу (гуцули, бойки, лемки, поліщуки, подоляки тощо)
- ○ Ні, не відношу себе до жодної з таких груп
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Наскільки важливою для Вас є власна регіональна ідентичність? (обласна, районна або історична - наприклад галицька, буковинська)

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Дуже важлива
- ○ Важлива
- ○ Не дуже важлива
- ○ Не має значення
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Що з наведеного краще Вас характеризує? *(Виберіть один варіант)*

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Я передусім відчуваю (ідентифікую) себе мешканцем свого регіону (наприклад, галичанином, буковинцем тощо)
- ○ Я однаковою мірою відчуваю себе і мешканцем свого регіону, і українцем
- ○ Я передусім відчуваю себе українцем (національна ідентичність важливіша за регіональну)
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Уявлення про інші регіони України

Як часто Ви спілкуєтеся з людьми з інших регіонів України?*(особисто або онлайн)*

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Майже щодня
- ○ Кілька разів на місяць
- ○ Кілька разів на рік
- ○ Дуже рідко
- ○ Ніколи
- ◉ Немає відповіді

Як часто Ви подорожуєте до інших регіонів України?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Дуже часто (кожного місяця або частіше)
- ○ Часто (раз у квартал або раз в пів року)
- ○ Інколи (приблизно раз на рік)
- ○ Рідко (лише кілька разів у житті)
- ○ Ніколи
- ◉ Немає відповіді

Як Ви вважаєте чи є відмінності у менталітеті або способі життя жителів різних регіонів України?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Так
- ○ Ні
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Які регіональні стереотипи Вам відомі? *(Наведіть приклади стереотипів за можливості)*

Локальні бренди, товари та традиції

Які місцеві бренди чи продукти Вашого регіону Ви вважаєте його "візитівкою"? *(чимось, чим можна пишатися)*

Які культурні традиції, звичаї або свята є для Вас особливо важливими? *(наприклад: релігійні, державні, особисті)*

Як Ви вважаєте, чи відомі в інших областях України особливі "бренди" або традиції Вашого регіону?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Так, наш регіон широко відомий своїми особливостями по всій Україні
- ○ Частково: деякі люди з інших регіонів знають про наші локальні продукти/традиції
- ○ Ні, про наші місцеві особливості мало відомо за межами регіону
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Зміни у регіональній ідентичності (міграція, війна, глобалізація)

Чи доводилося Вам жити (до 6 місяців) в іншії області України?

Так | Ні | ○ Немає відповіді

Чи доводилося Вам жити тривалий час (понад 6 місяців) за межами України?

Так | Ні | ○ Немає відповіді

Якщо Ви народилися на своїй етнічній території, але Вам прийшлось через (особисті обставини, навчання, інші причини) переїхати в інший регіон України, чи відчуваєте Ви себе тепер частиною місцевої спільноти?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Так, повністю відчуваю себе “своїм”
- ○ Частково, ще призвичаююся
- ○ Поки що ні, не відчуваю повної інтеграції
- ○ Не стосується мене
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Як досвід війни (2014 - 2025рр.) вплинув на Вашу ідентичність?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Моя регіональна ідентичність посилилася (я більше відчуваю приналежність саме до свого регіону)
- ○ Моя національна ідентичність посилилася (більше відчуваю себе українцем, регіональні відмінності стали менш важливі)
- ○ Посилилися обидва виміри ідентичності – і регіональний, і національний
- ○ Війна суттєво не вплинула на моє відчуття ідентичності
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Як на вашу думку, війна вплинула на ідентичність Вашого регіону?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Регіон став більш українським – у мові, культурі, самосвідомості. Відчуття єдності з усією Україною значно посилилось.
- ○ Війна посилила нашу українську ідентичність. Те, що раніше було фоновим, тепер стало усвідомленим вибором.
- ○ Складно оцінити. Деякі речі змінилися, деякі – ні. Потрібен час, щоб зрозуміти справжній вплив.
- ○ Не впевнений, що війна суттєво вплинула на регіональну ідентичність. Люди як жили, так і живуть.
- ◉ Немає відповіді

Як Ви думаєте, чи зміниться значення регіональної ідентичності в Україні в майбутньому?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Зросте (регіональна ідентичність стане більш значущою)
- ○ Зменшиться (люди менше надаватимуть значення регіональним відмінностям)
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Як змінилося Ваше сприйняття свого регіону з часом?*(незалежно від віку)*

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Посилилося – зараз відчуваю сильніший зв'язок із своїм регіоном
- ○ Послабилося – зараз менше ідентифікую себе зі своїм регіоном, ніж раніше
- ○ Не змінилося істотно
- ○ Важко відповісти
- ◉ Немає відповіді

Картографічний блок

Чи відомо Вам про аміністративно-територіальну реформу в Україні?

Виберіть одну з наступних відповідей

- ○ Так
- ○ Ні
- ○ Байдуже
- ◉ Немає відповіді

Яка картосхема на Вашу думку відображає сучасні адмністративні областей України?

Виберіть одну з наступних відповідей

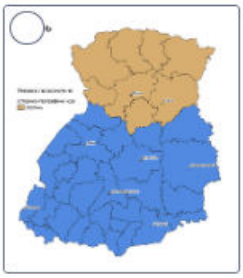

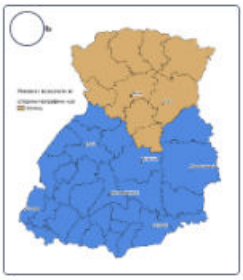

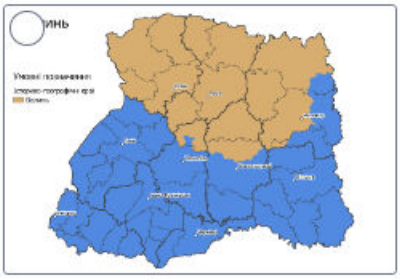
◉ Немає відповіді

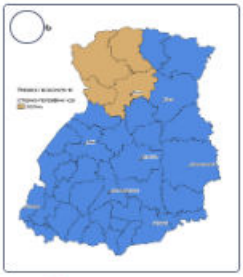
Оберіть картосхему на якій найточніше зображено Волинь?

Виберіть одну з наступних відповідей

Немає відповіді

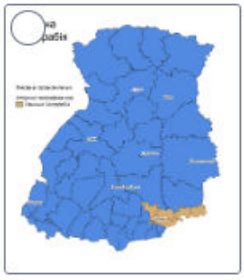
Оберіть картосхему на якій найточніше проведено межу між Північною Буковиною та Північною Бессарабією

Виберіть одну з наступних відповідей

Оберіть картосхему на якій найточніше зображено Галичину?

Виберіть одну з наступних відповідей

Немає відповіді

Оберіть картосхему на якій найточніше зображено Закарпаття?

Виберіть одну з наступних відповідей

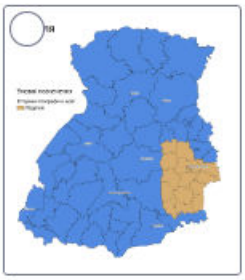

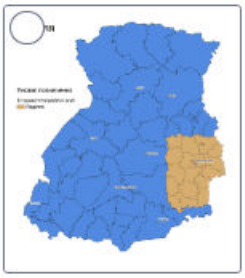

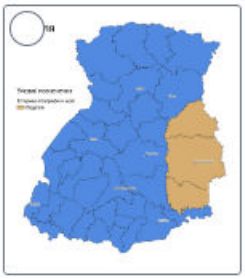
Немає відповіді

Оберіть картосхему на якій найточніше зображно Поділля?

Виберіть одну з наступних відповідей

◉ Немає відповіді

Чи знайомі Ви з даною картою історико-географічного районування України

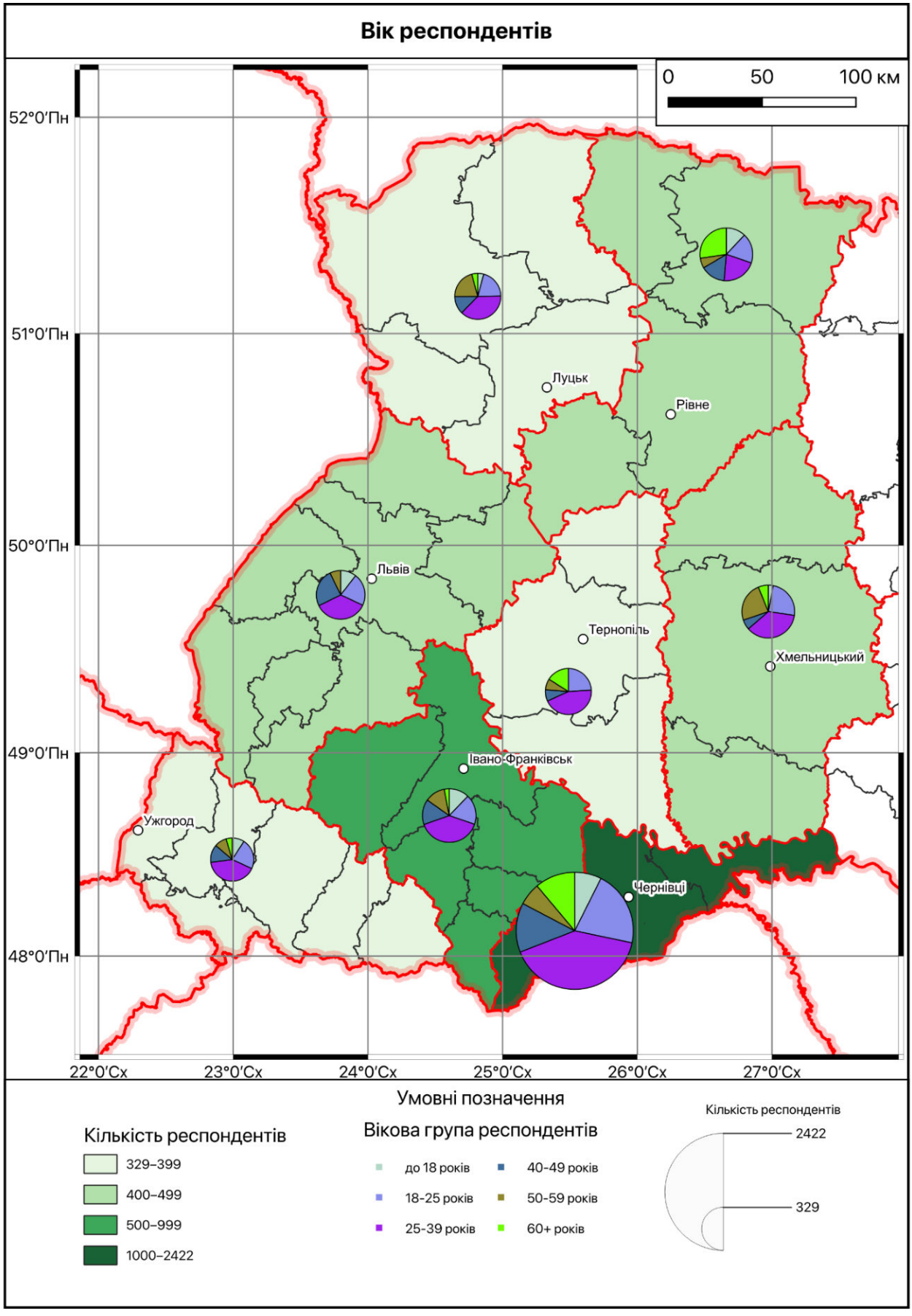
Виберіть усе, що підходить

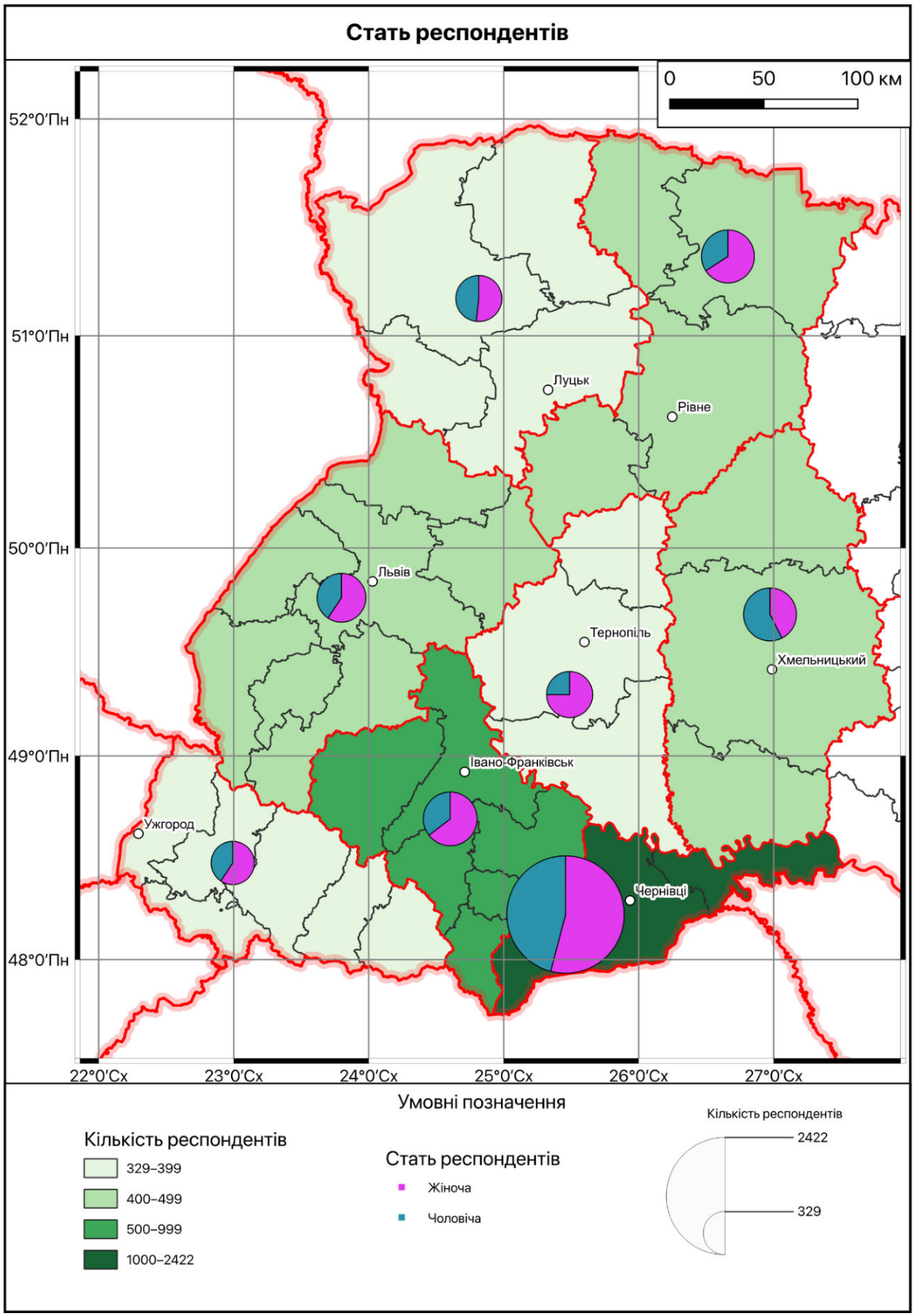
- [ ] Так
- [ ] Ні, бачу вперше

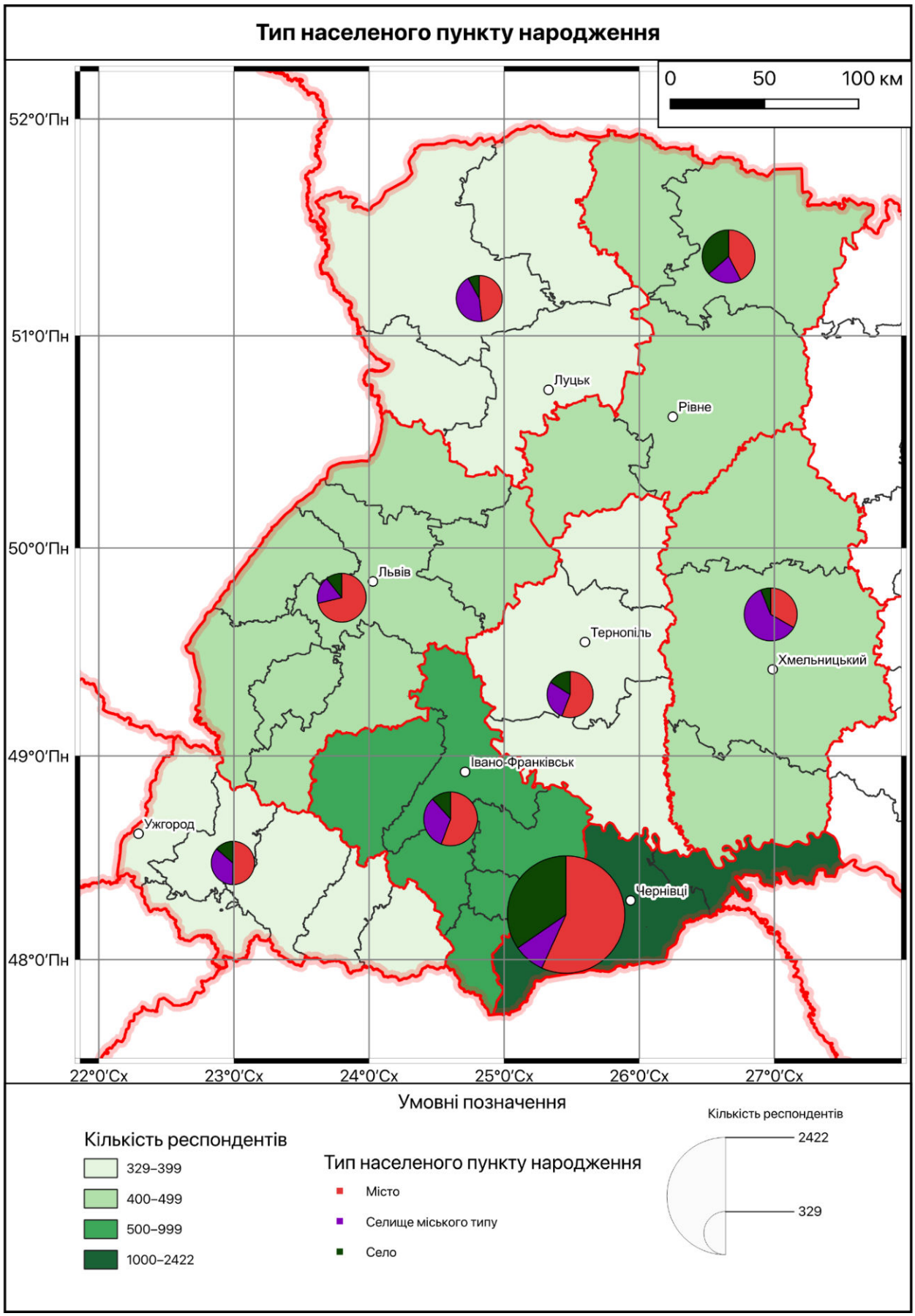
Надіслати

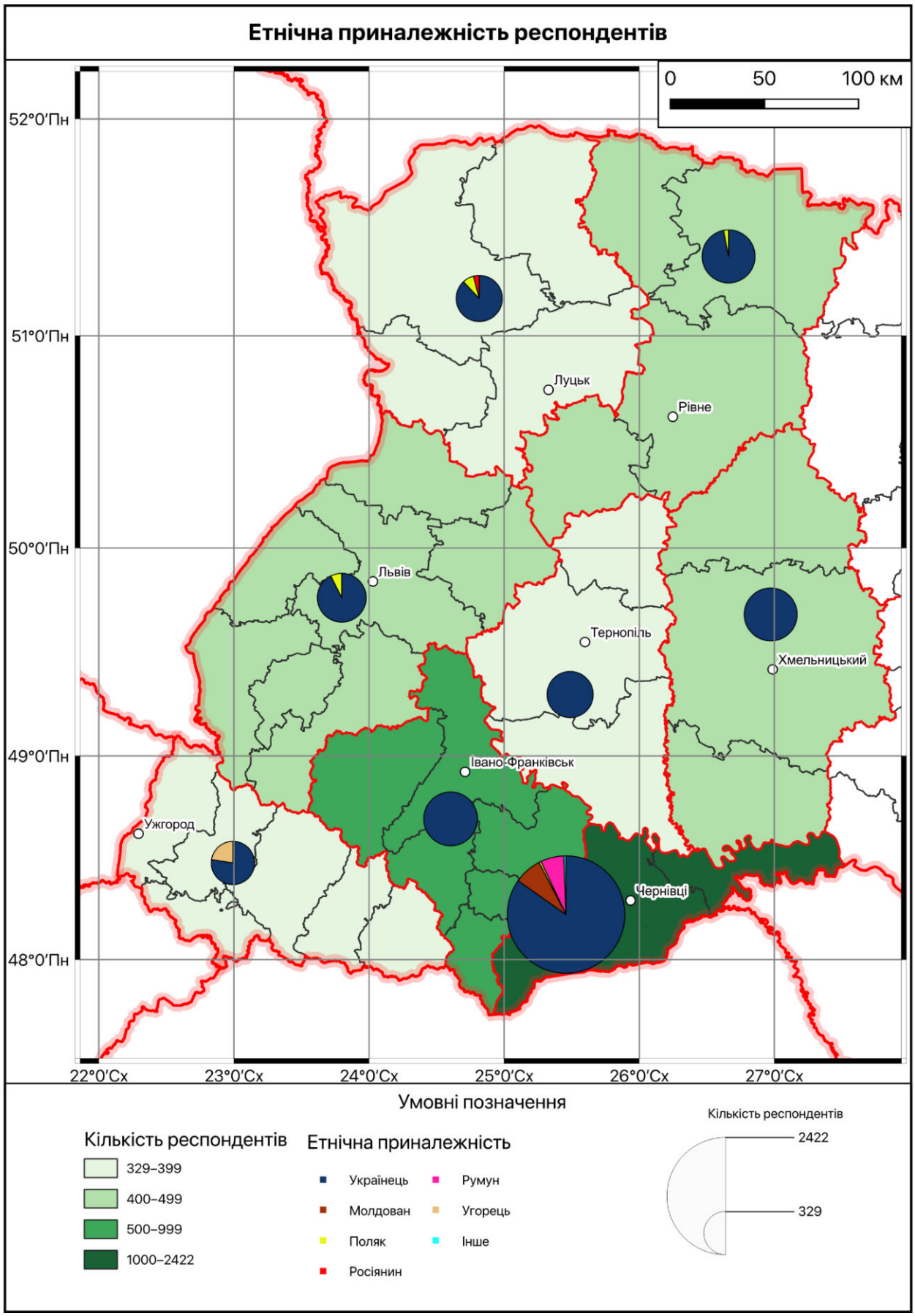
Додаток Д

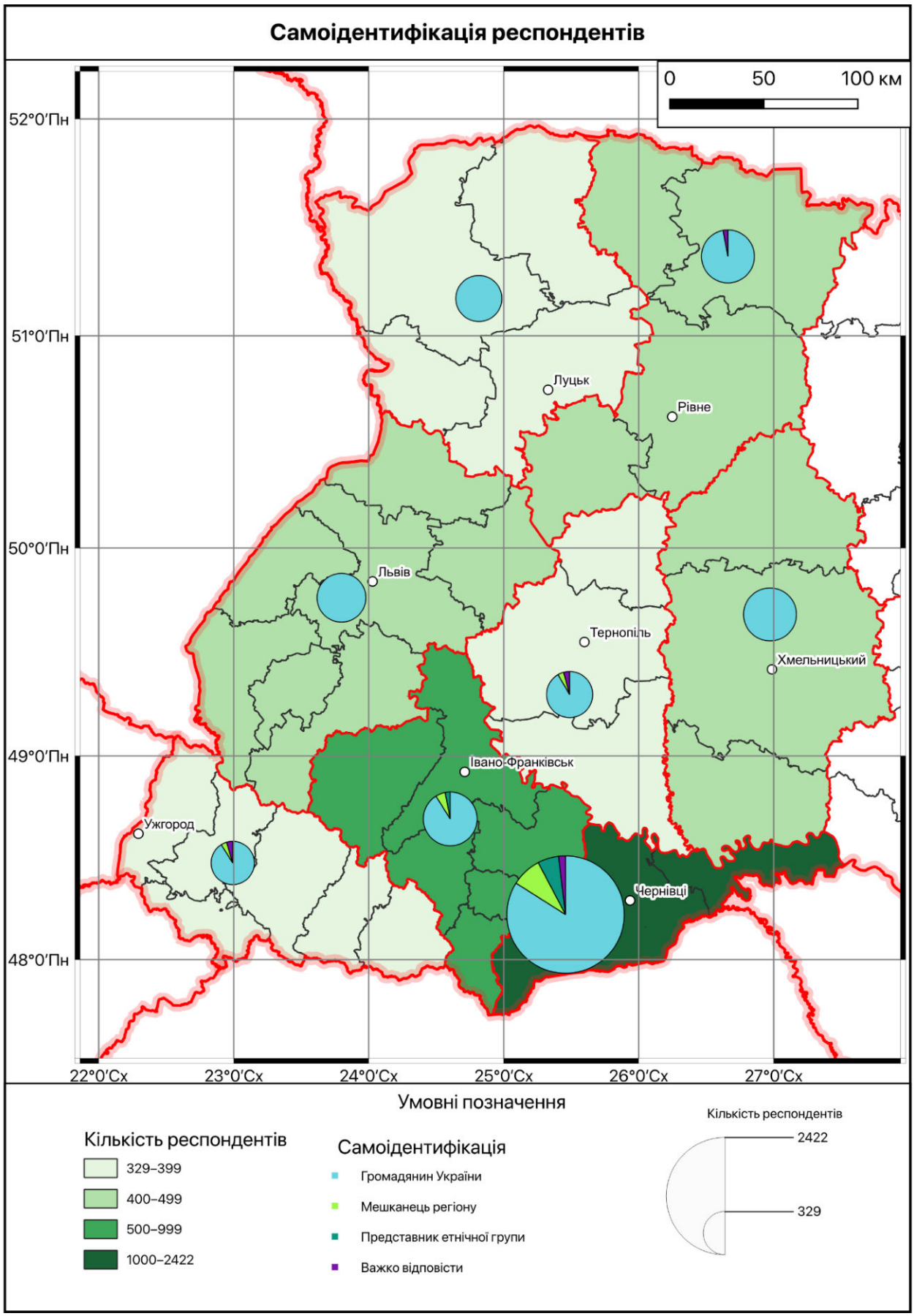
Відповіді респондентів

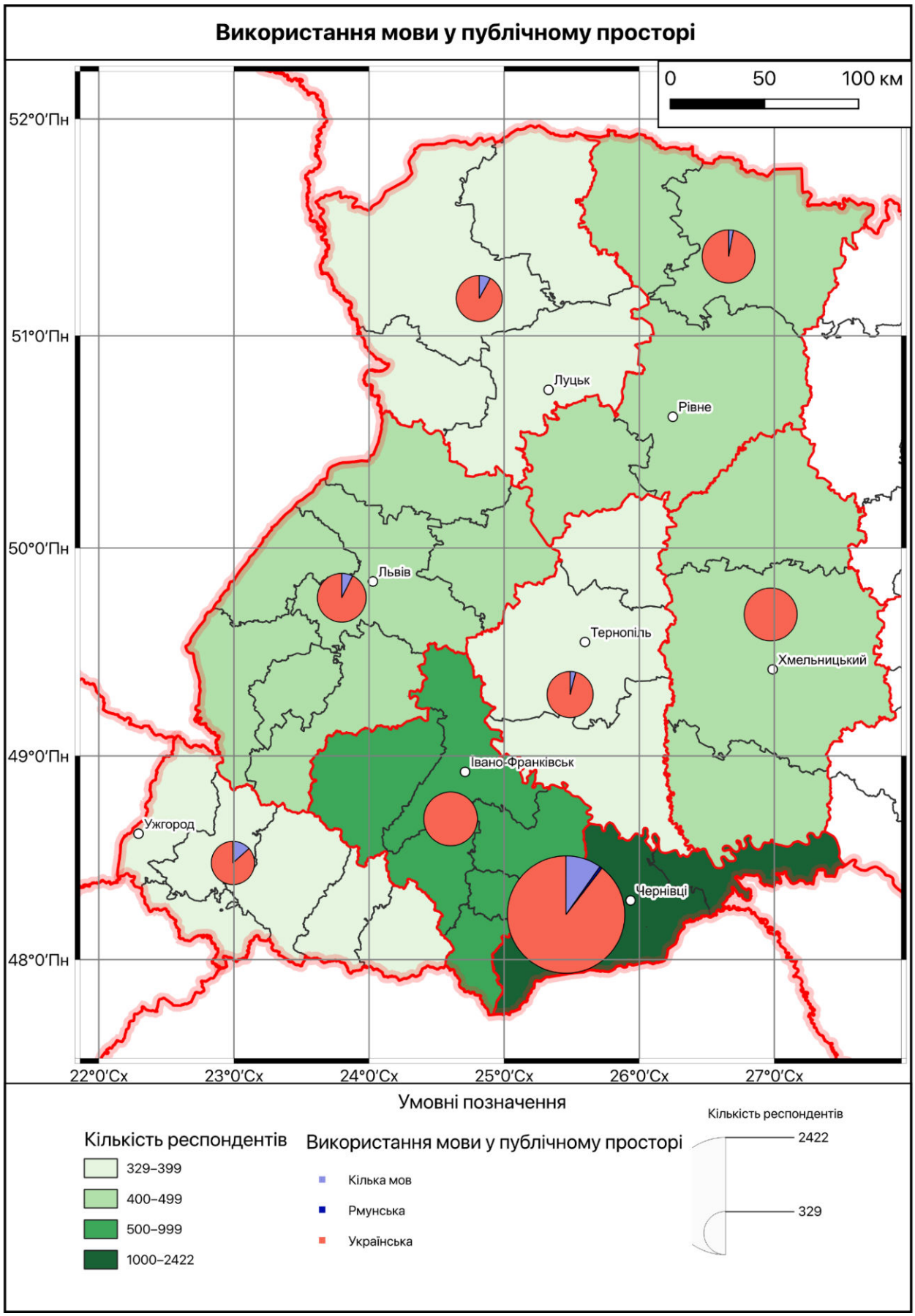

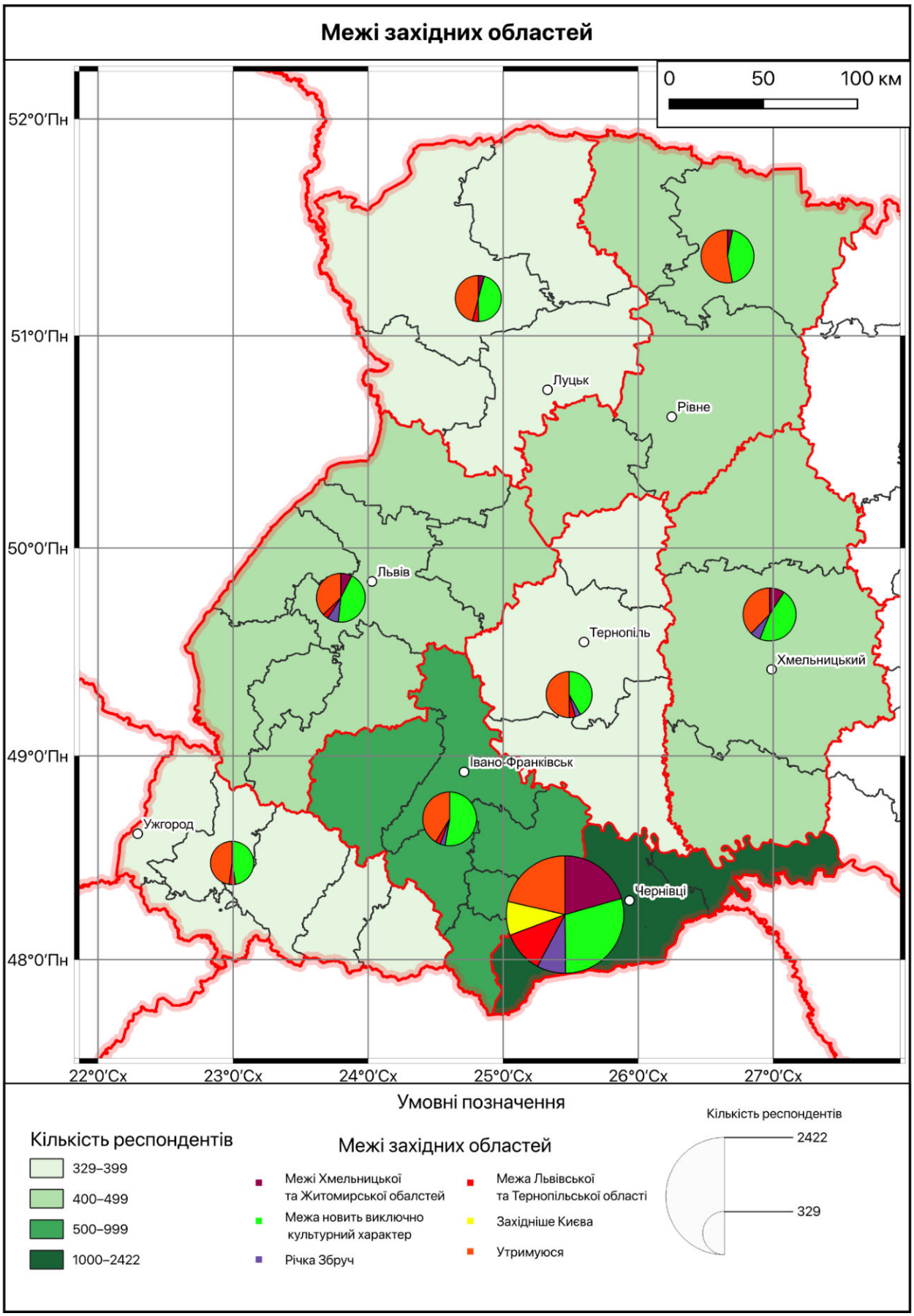

Стать респондентів
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Стать респондентів
Жіноча
Чоловіча
Кількість респондентів
2422
329

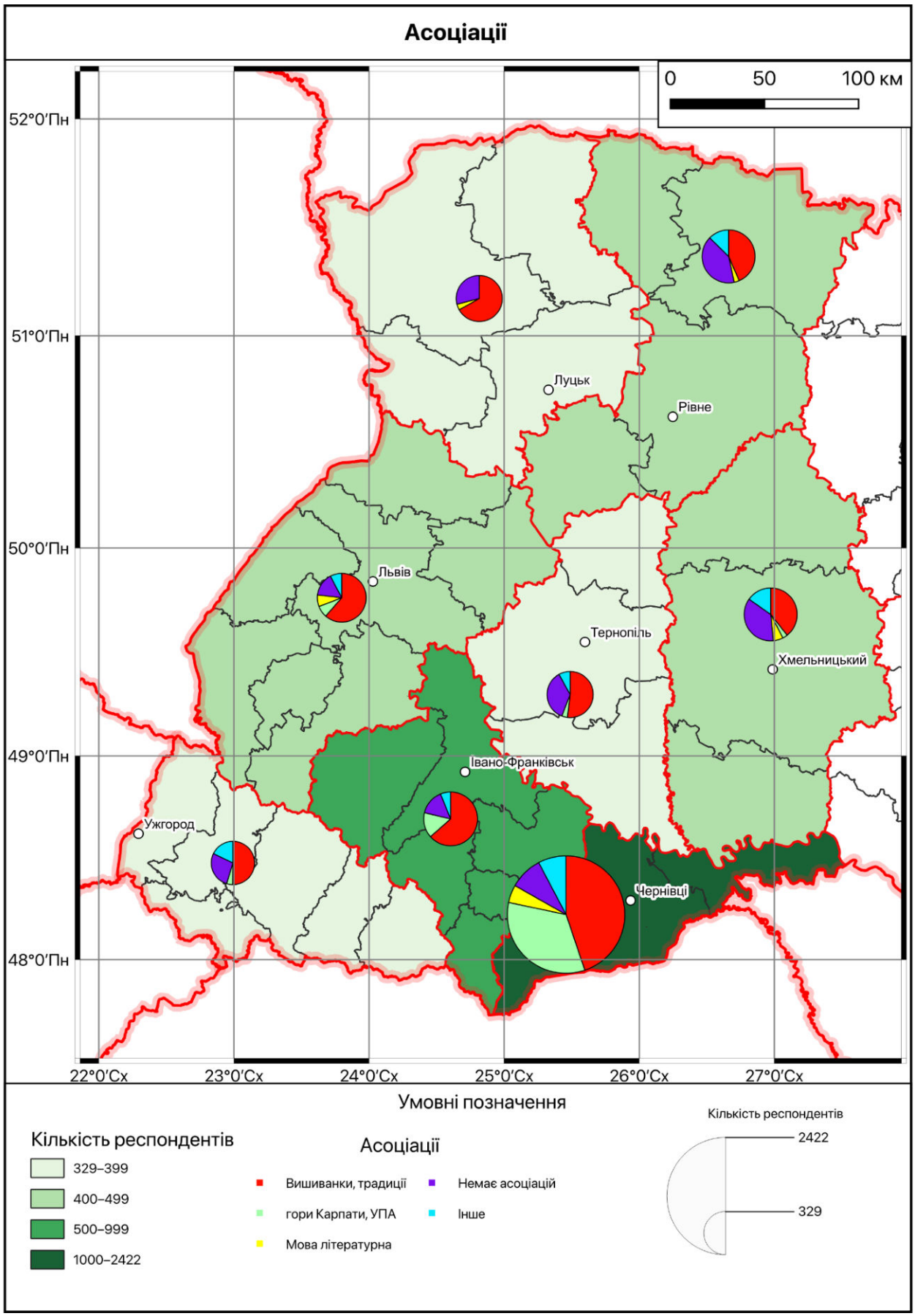

Тип населеного пункту народження
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Тип населеного пункту народження
Місто
Селище міського типу
Село
Кількість респондентів
2422
329

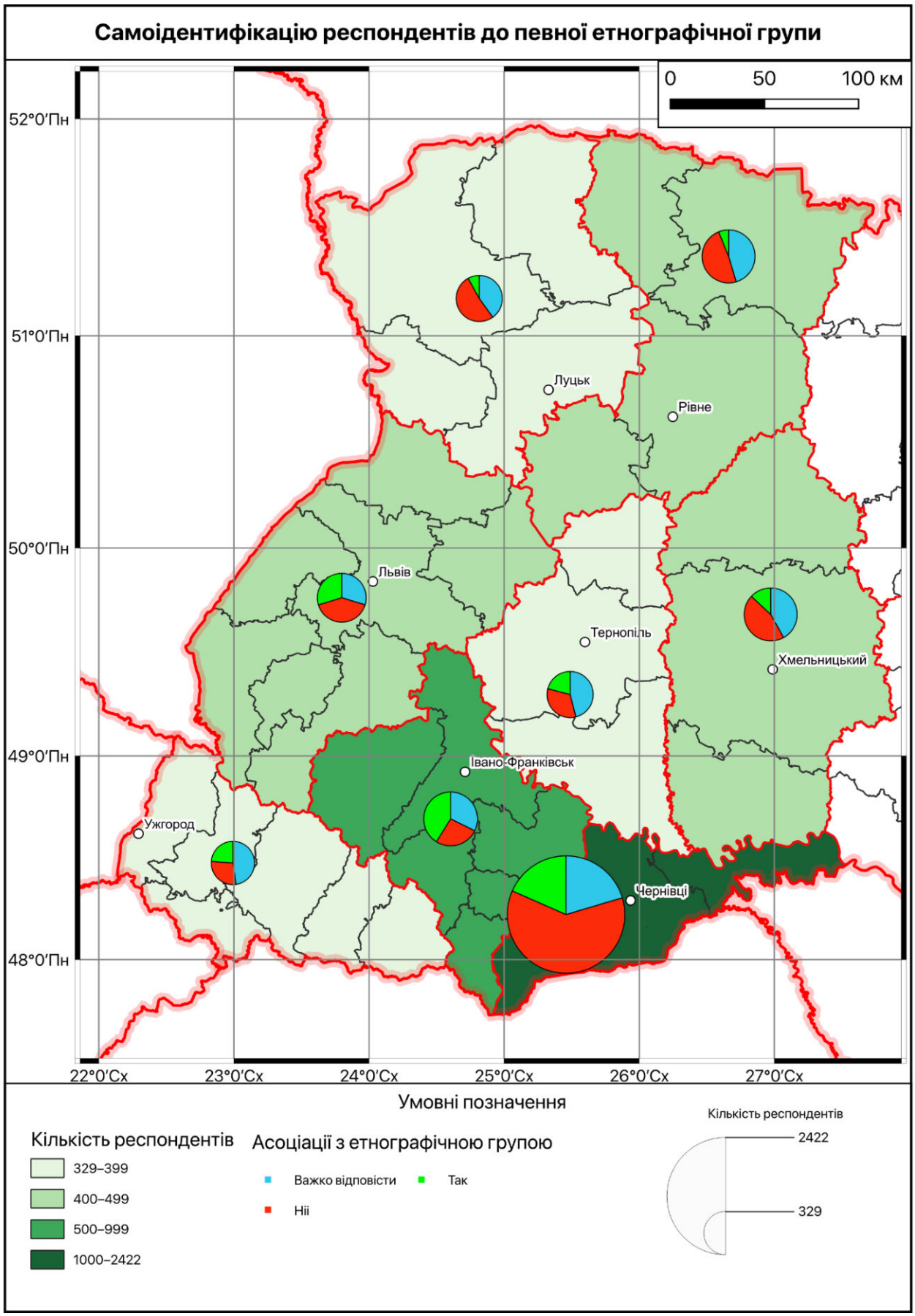

Етнічна приналежність респондентів
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Етнічна приналежність
Українець
Румун
Молдован
Угорець
Поляк
Інше
Росіянин
Кількість респондентів
2422
329

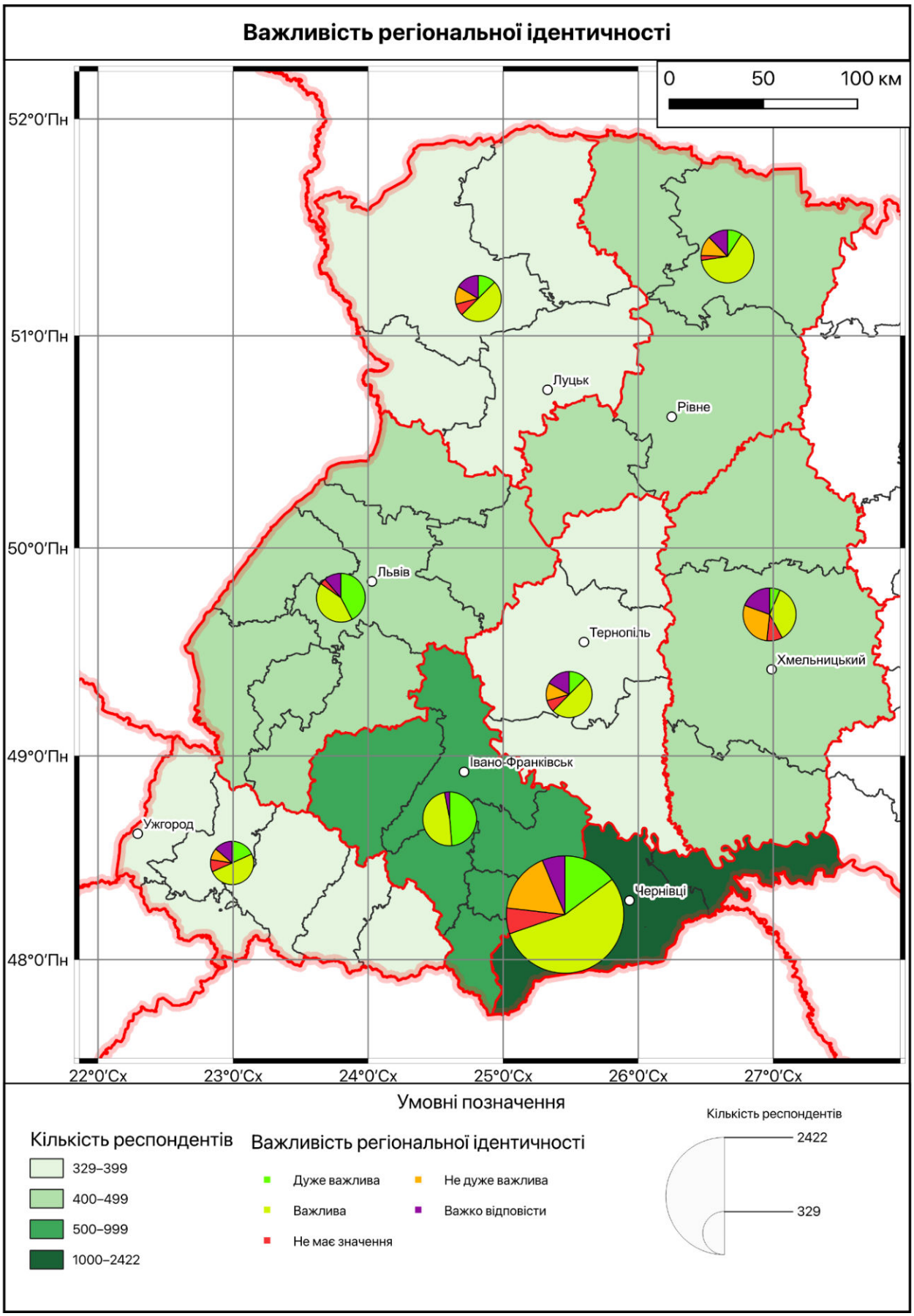

Самоідентифікація респондентів
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Самоідентифікація
Громадянин України
Мешканець регіону
Представник етнічної групи
Важко відповісти
Кількість респондентів
2422
329

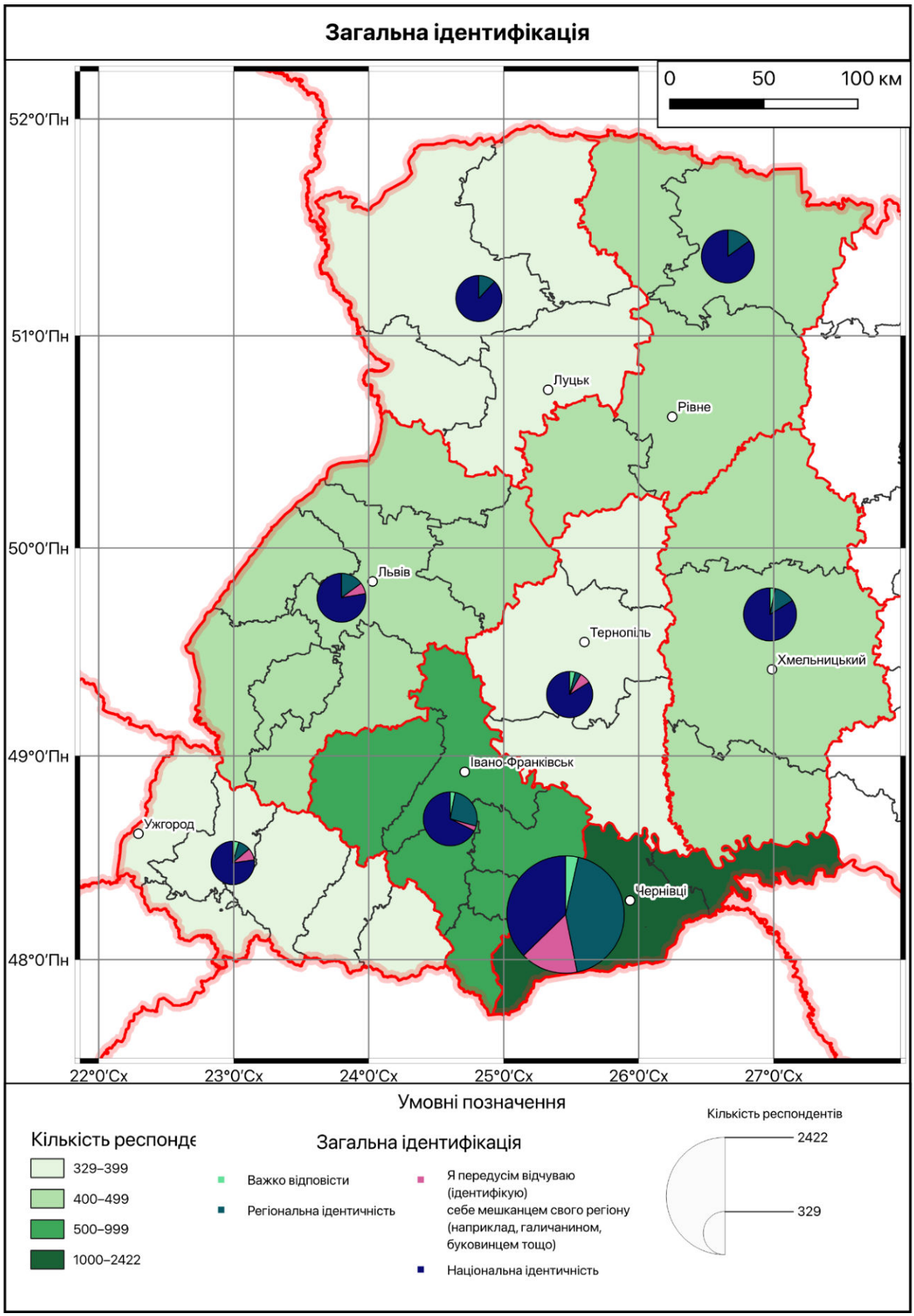

Використання мови у публічному просторі
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Використання мови у публічному просторі
Кілька мов
Рмунська
Українська
Кількість респондентів
2422
329

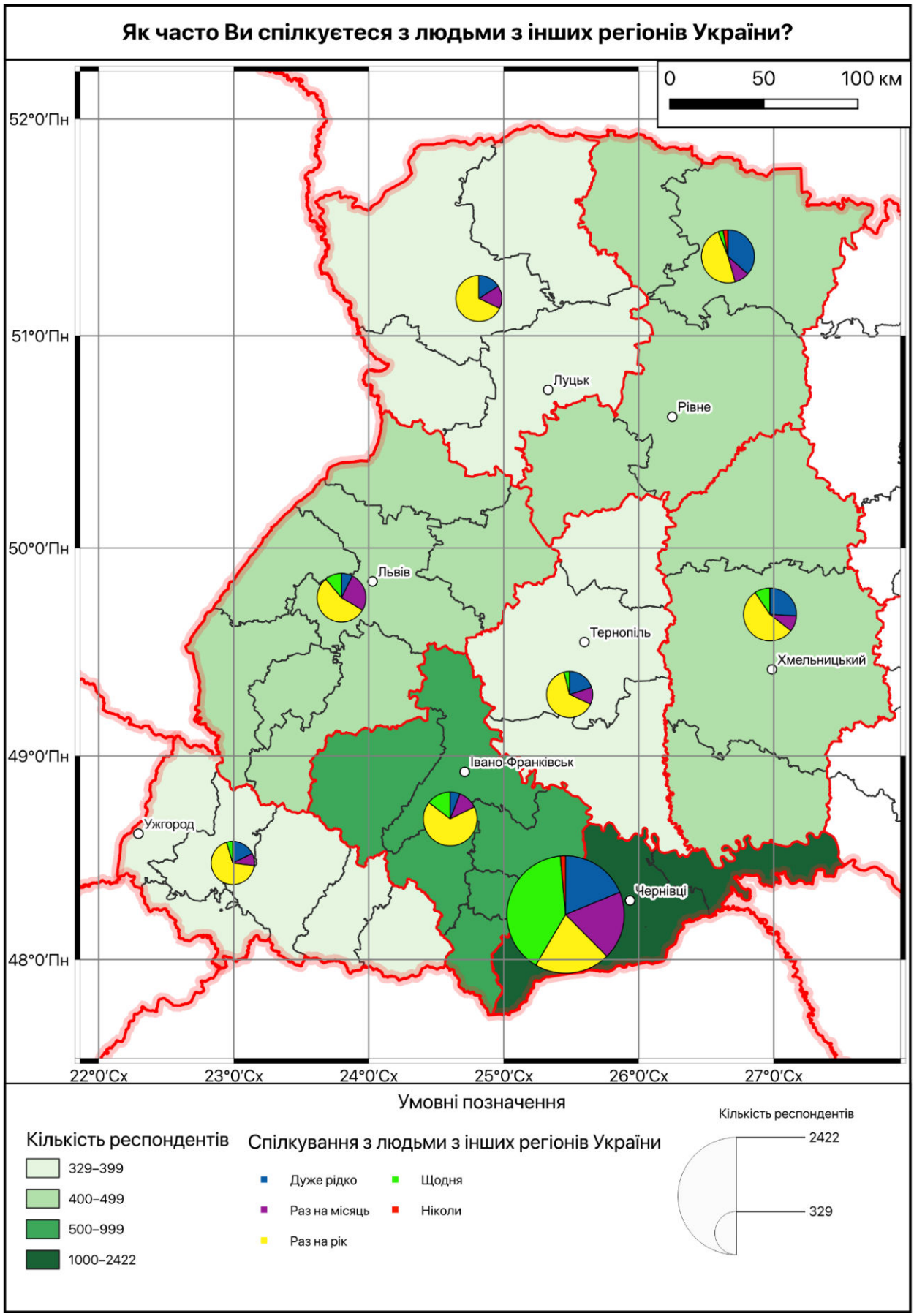

Межі західних областей
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Межі західних областей
Межі Хмельницької та Житомирської обалстей
Межа новить виключно культурний характер
Річка Збруч
Межа Львівської та Тернопільської області
Західніше Києва
Утримуюся
Кількість респондентів
2422
329

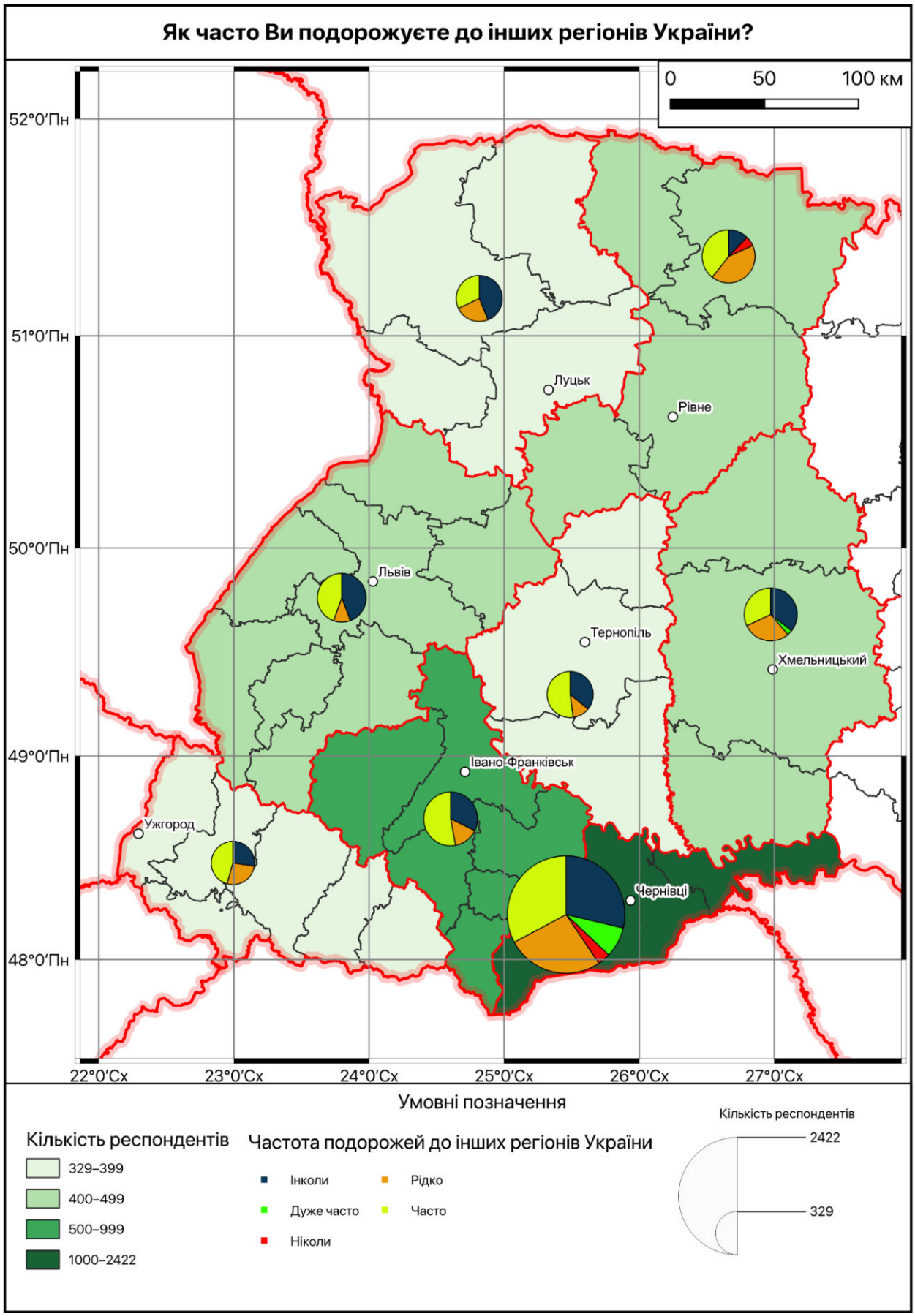

Асоціації
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Асоціації
Вишиванки, традиції
Немає асоціацій
гори Карпати, УПА
Інше
Мова літературна
Кількість респондентів
2422
329

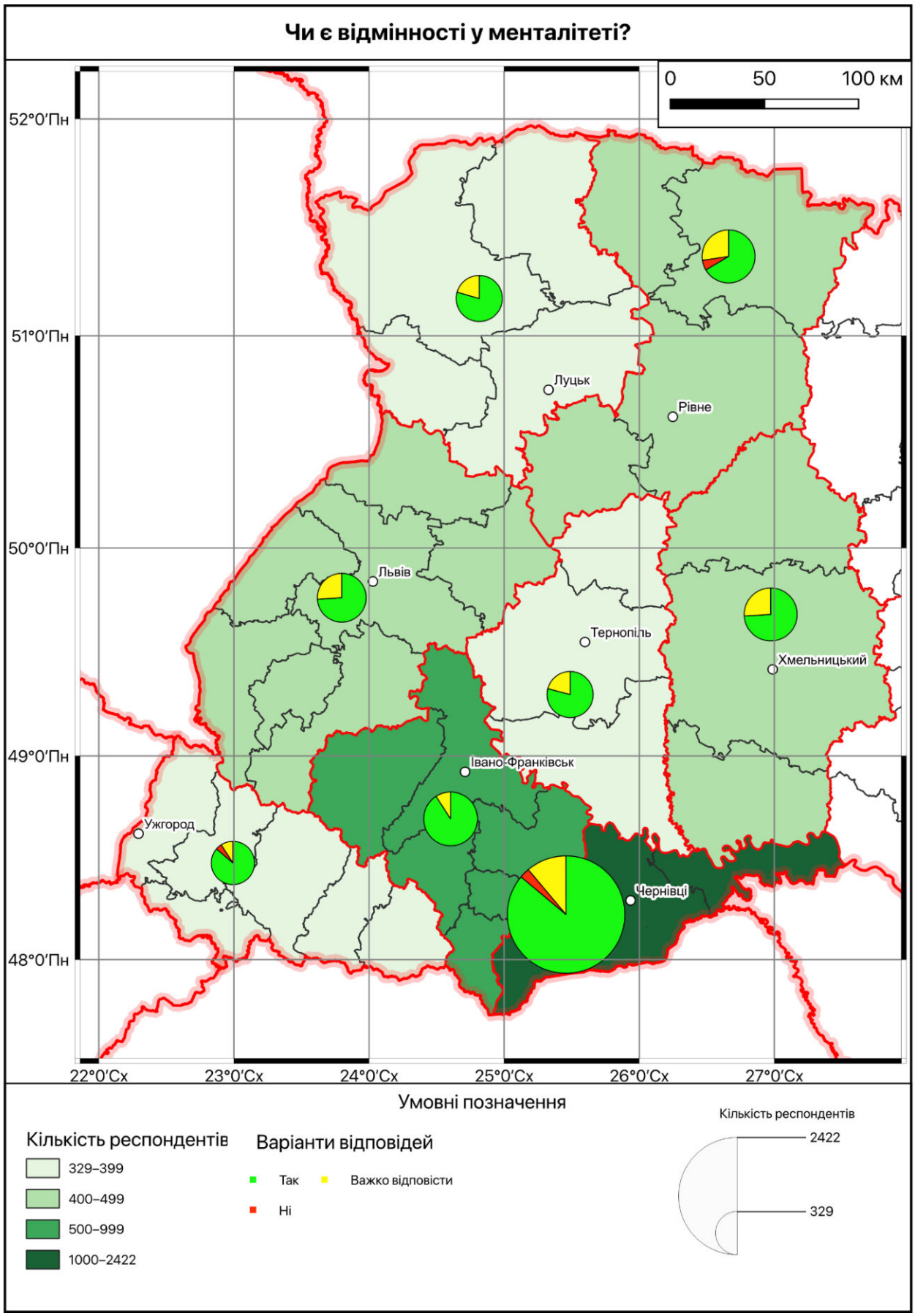

Самоідентифікацію респондентів до певної етнографічної групи
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Асоціації з етнографічною групою
Важко відповісти
Так
Ні
Кількість респондентів
2422
329

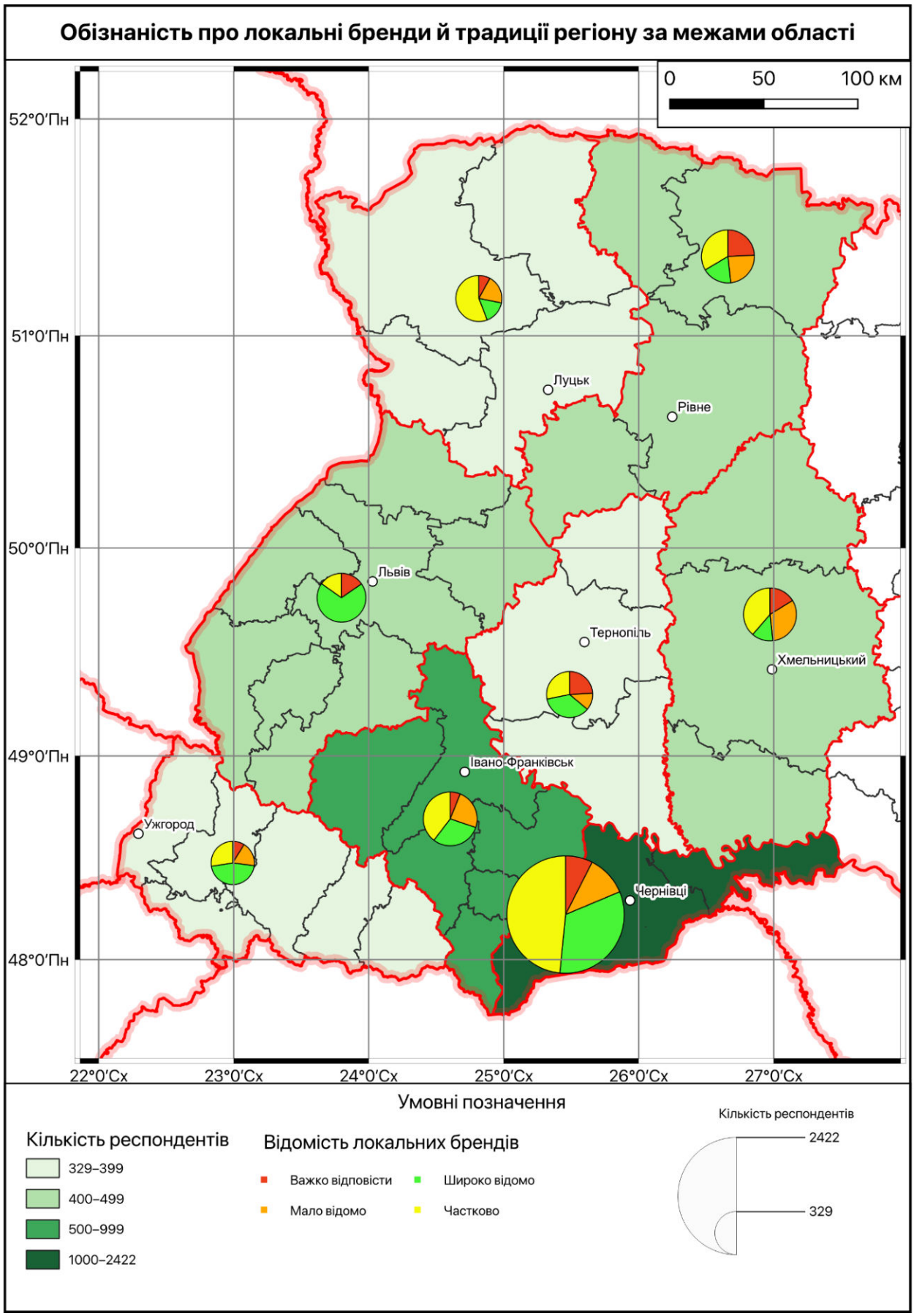

Важливість регіональної ідентичності
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Важливість регіональної ідентичності
Дуже важлива
Не дуже важлива
Важлива
Важко відповісти
Не має значення
Кількість респондентів
2422
329

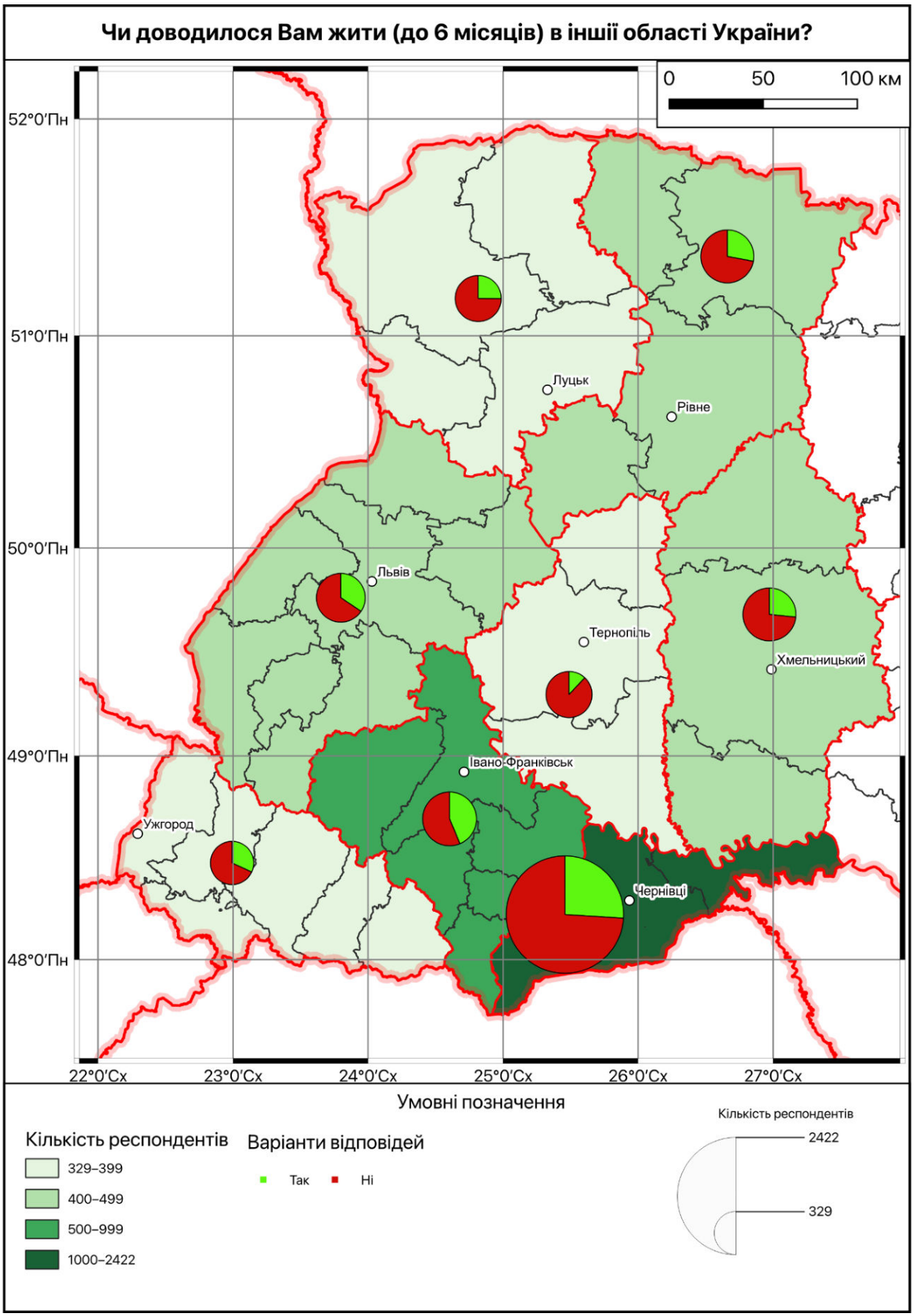

Загальна ідентифікація
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респонде
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Загальна ідентифікація
Важко відповісти
Регіональна ідентичність
Я передусім відчуваю (ідентифікую) себе мешканцем свого регіону (наприклад, галичанином, буковинцем тощо)
Національна ідентичність
Кількість респондентів
2422
329

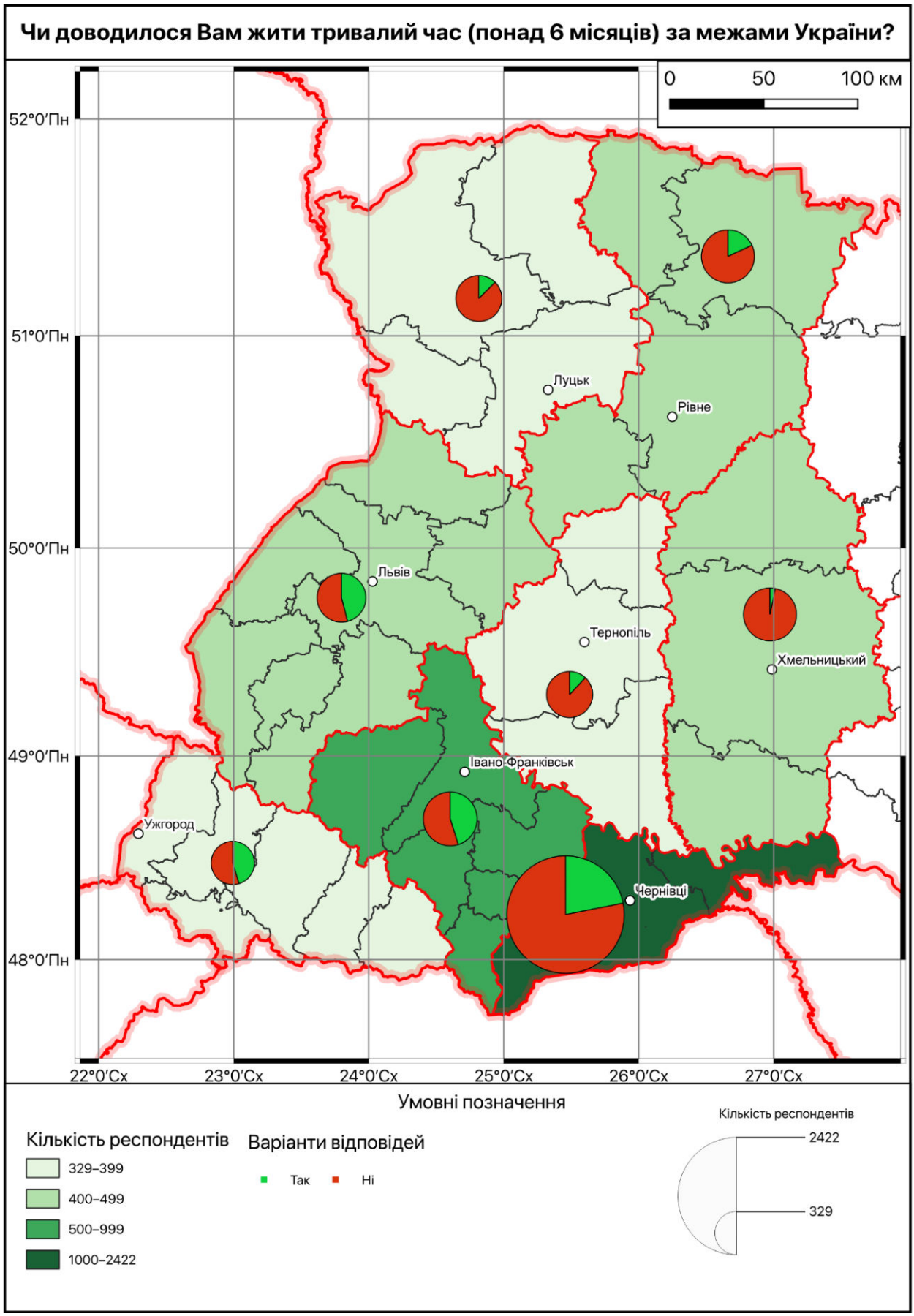

Як часто Ви спілкуєтеся з людьми з інших регіонів України?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Спілкування з людьми з інших регіонів України
Дуже рідко
Щодня
Раз на місяць
Ніколи
Раз на рік
Кількість респондентів
2422
329

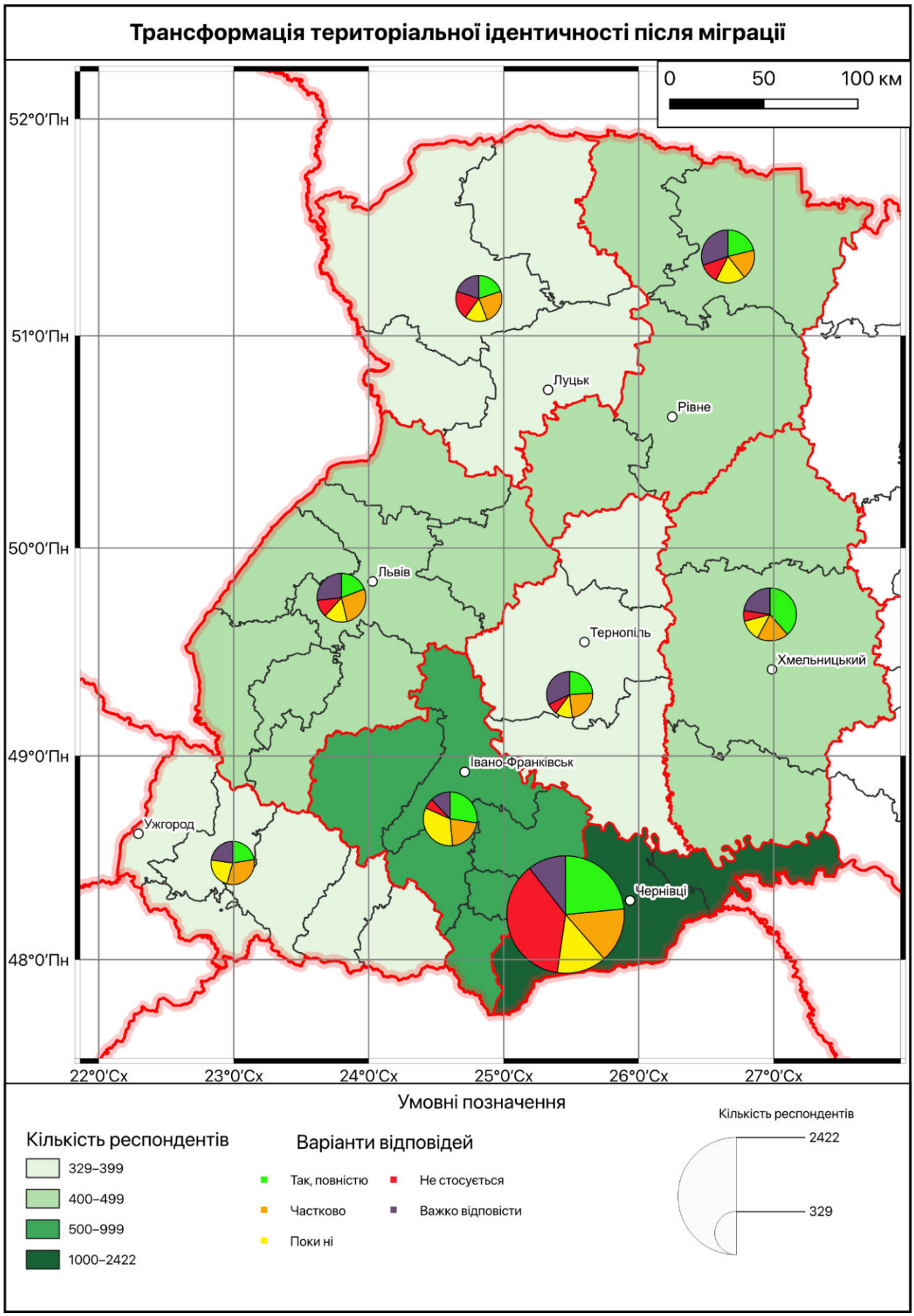

Як часто Ви подорожуєте до інших регіонів України?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Частота подорожей до інших регіонів України
Інколи
Рідко
Дуже часто
Часто
Ніколи
Кількість респондентів
2422
329

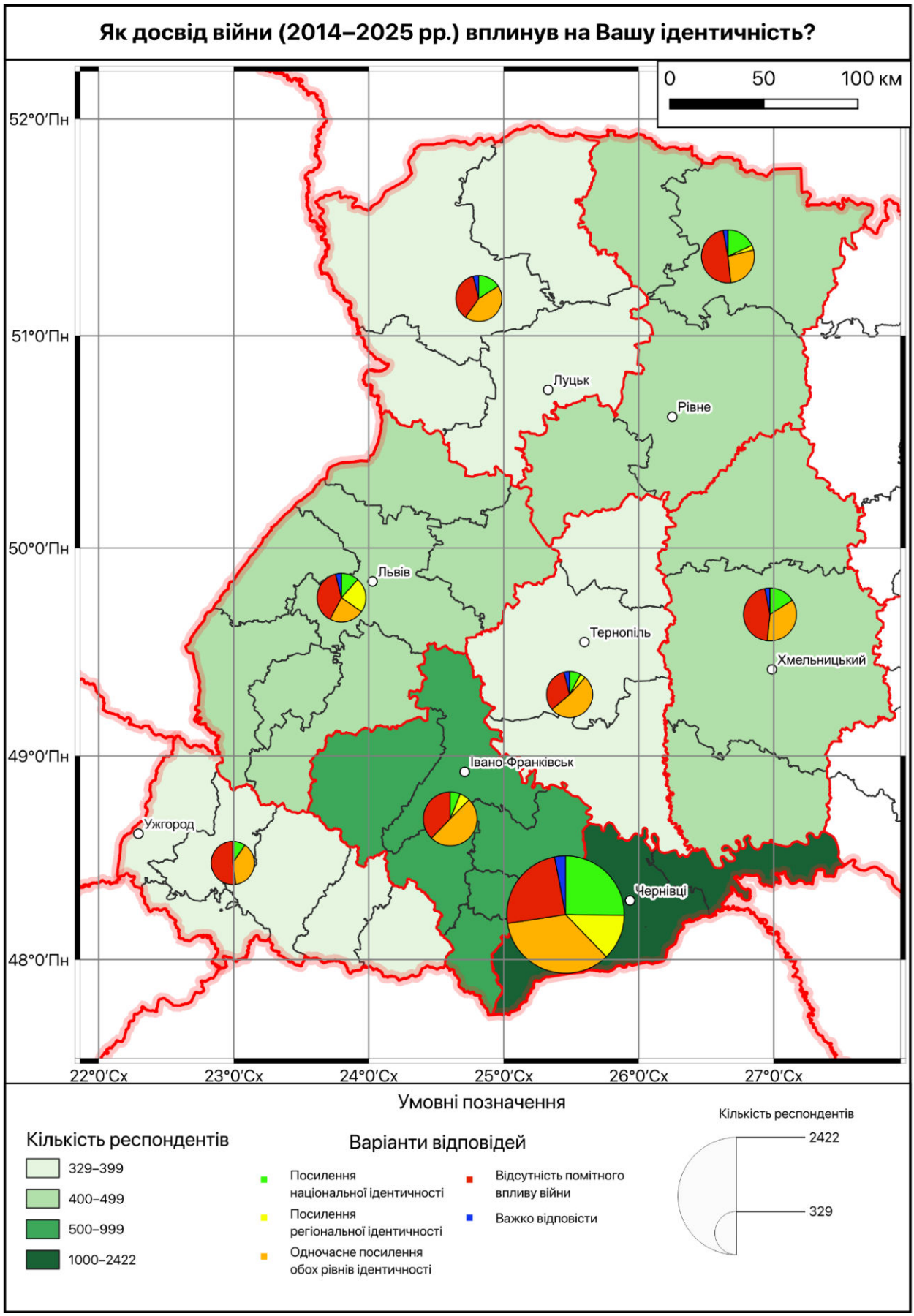

Чи є відмінності у менталітеті?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Так
Важко відповісти
Ні
Кількість респондентів
2422
329

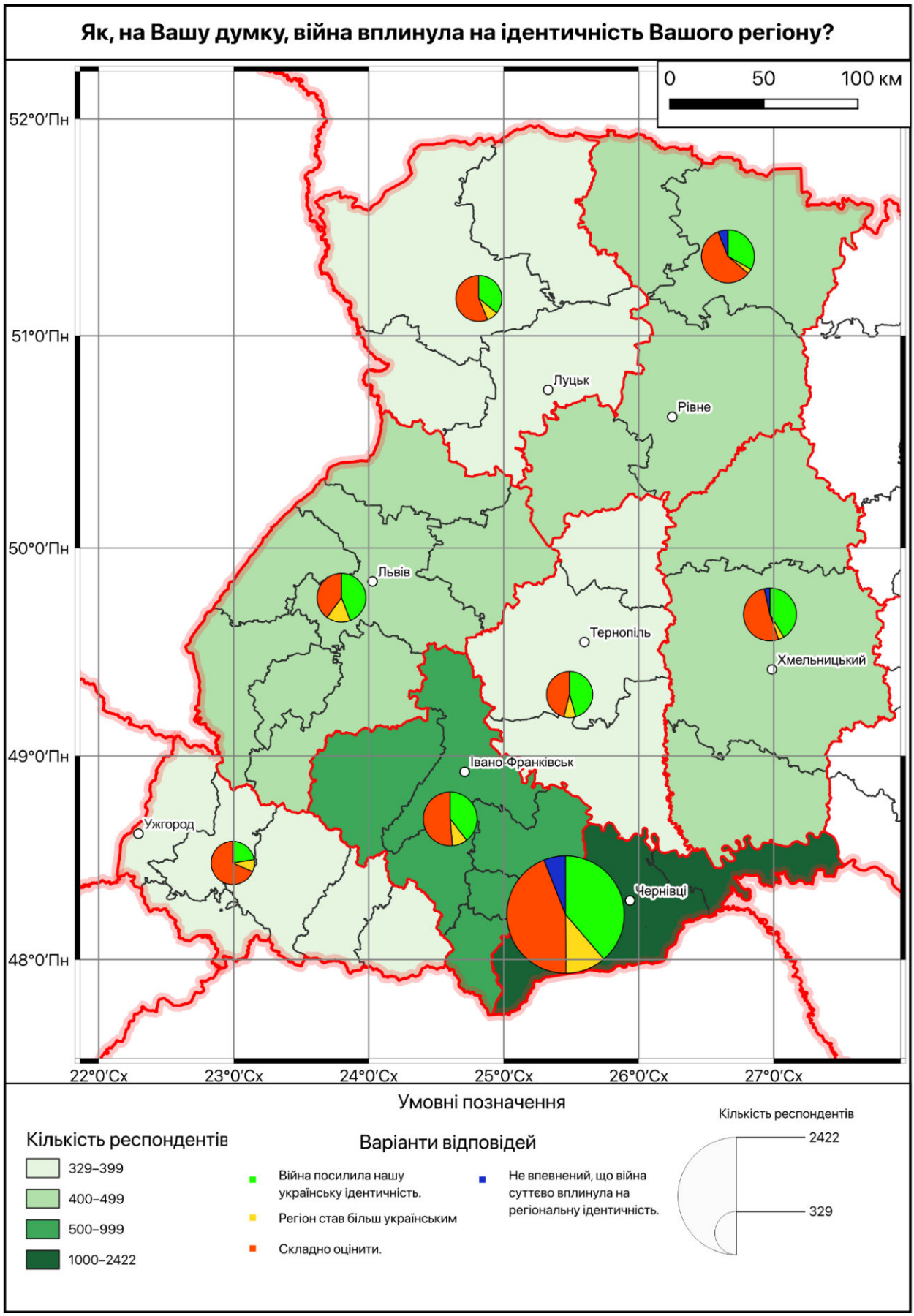

Обізнаність про локальні бренди й традиції регіону за межами області
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Відомість локальних брендів
Важко відповісти
Широко відомо
Мало відомо
Частково
Кількість респондентів
2422
329

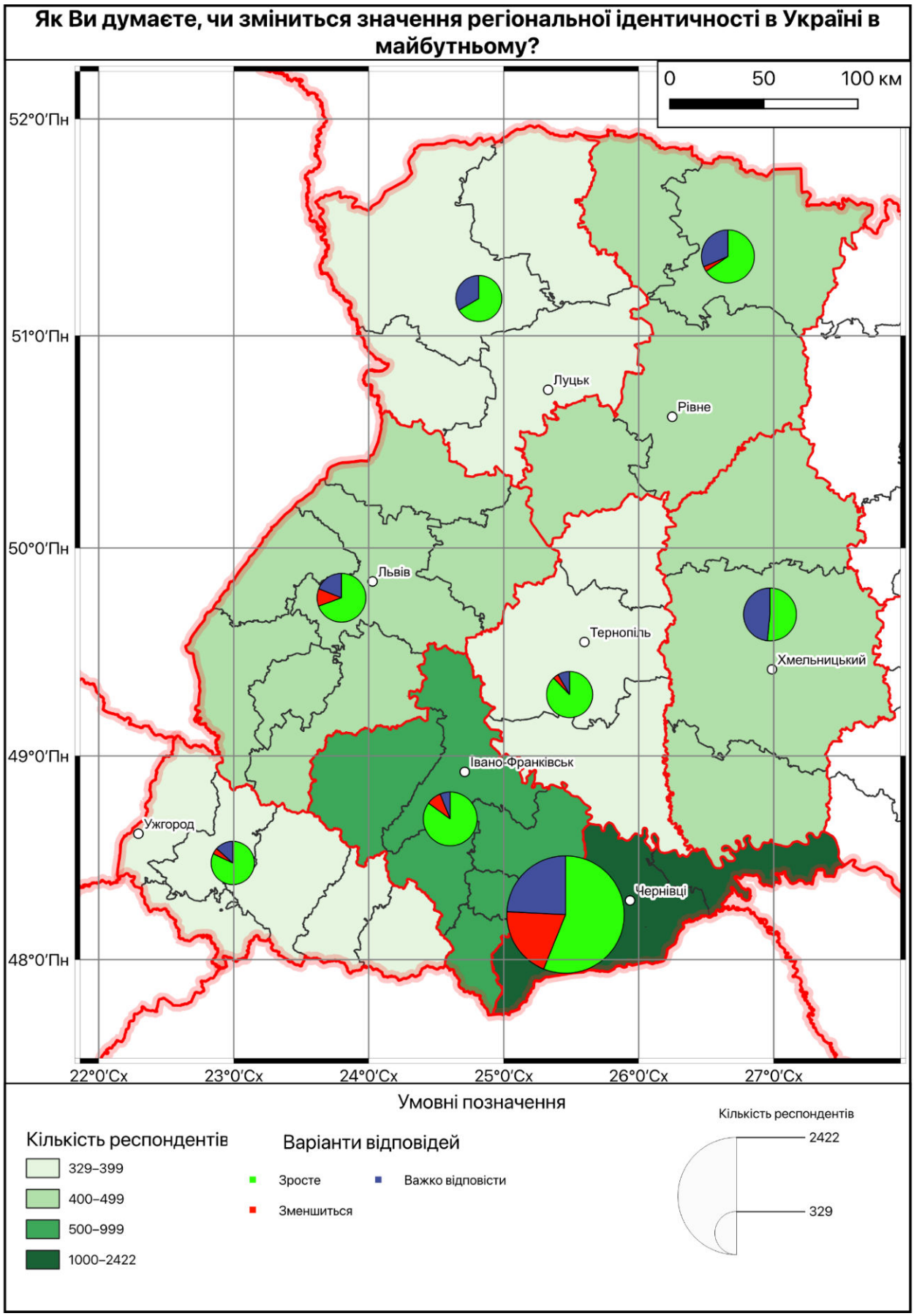

Чи доводилося Вам жити (до 6 місяців) в іншії області України?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Так
Ні
Кількість респондентів
2422
329

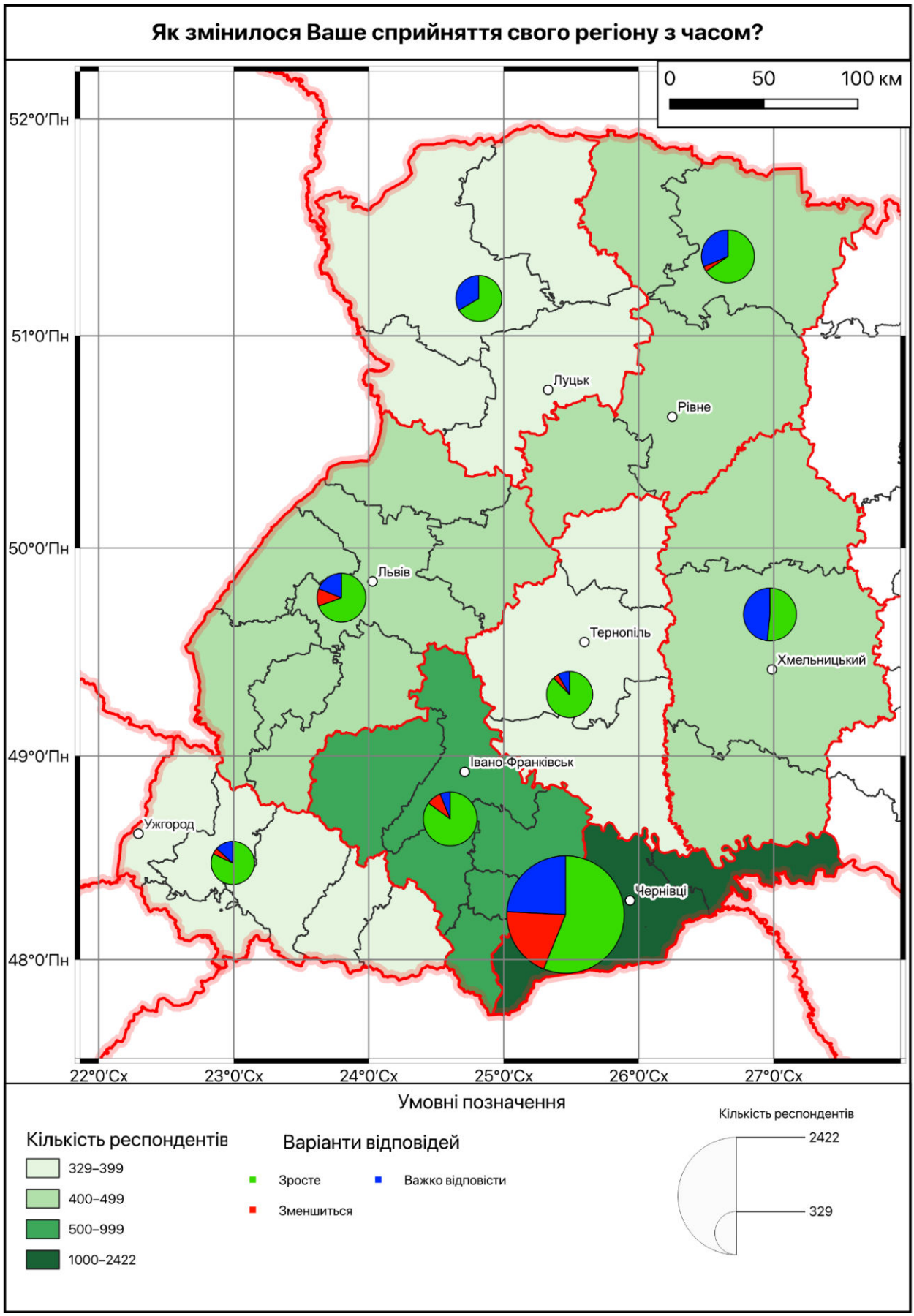

Чи доводилося Вам жити тривалий час (понад 6 місяців) за межами України?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Так
Ні
Кількість респондентів
2422
329

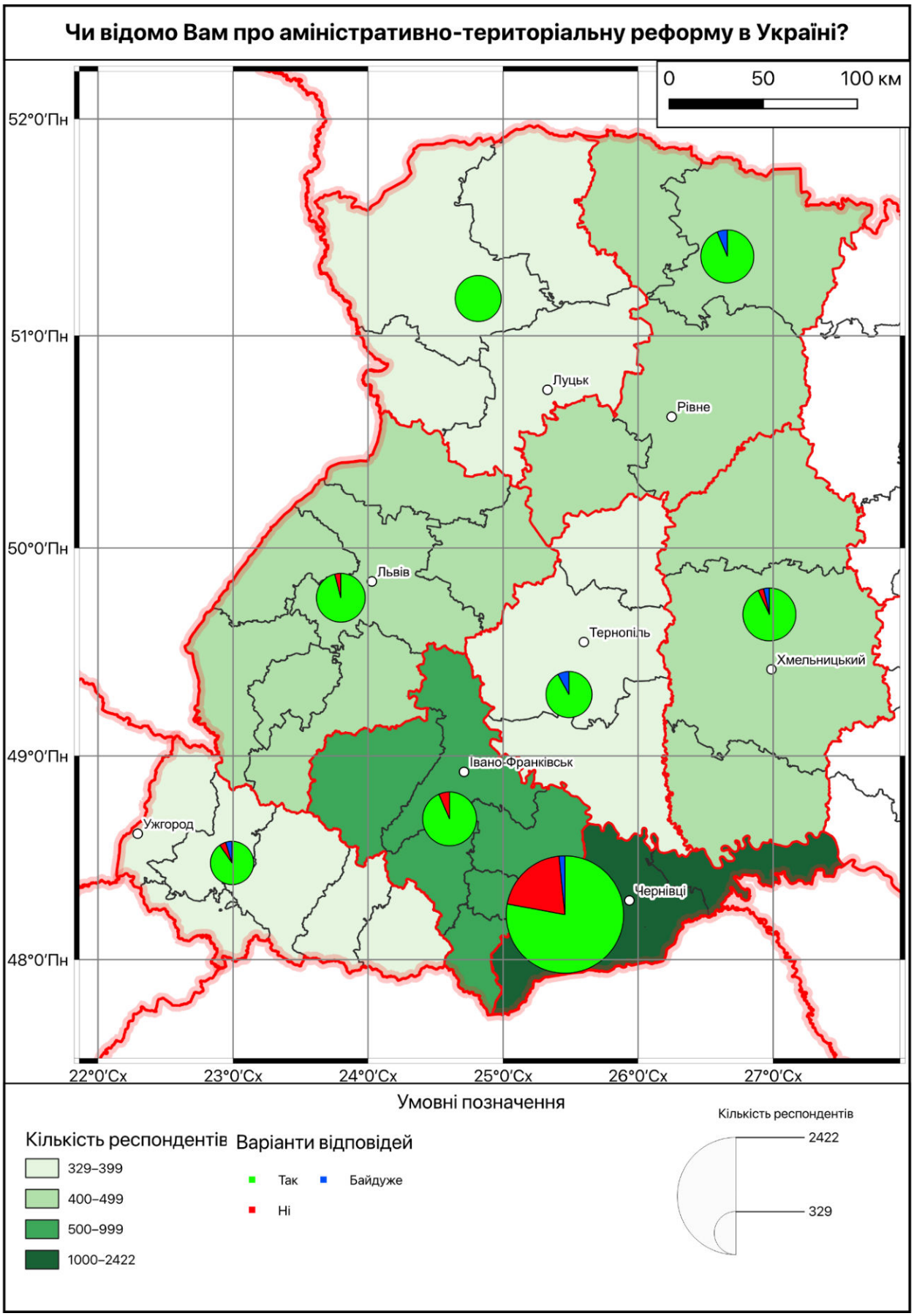

Трансформація територіальної ідентичності після міграції
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Так, повністю
Частково
Поки ні
Не стосується
Важко відповісти
Кількість респондентів
2422
329

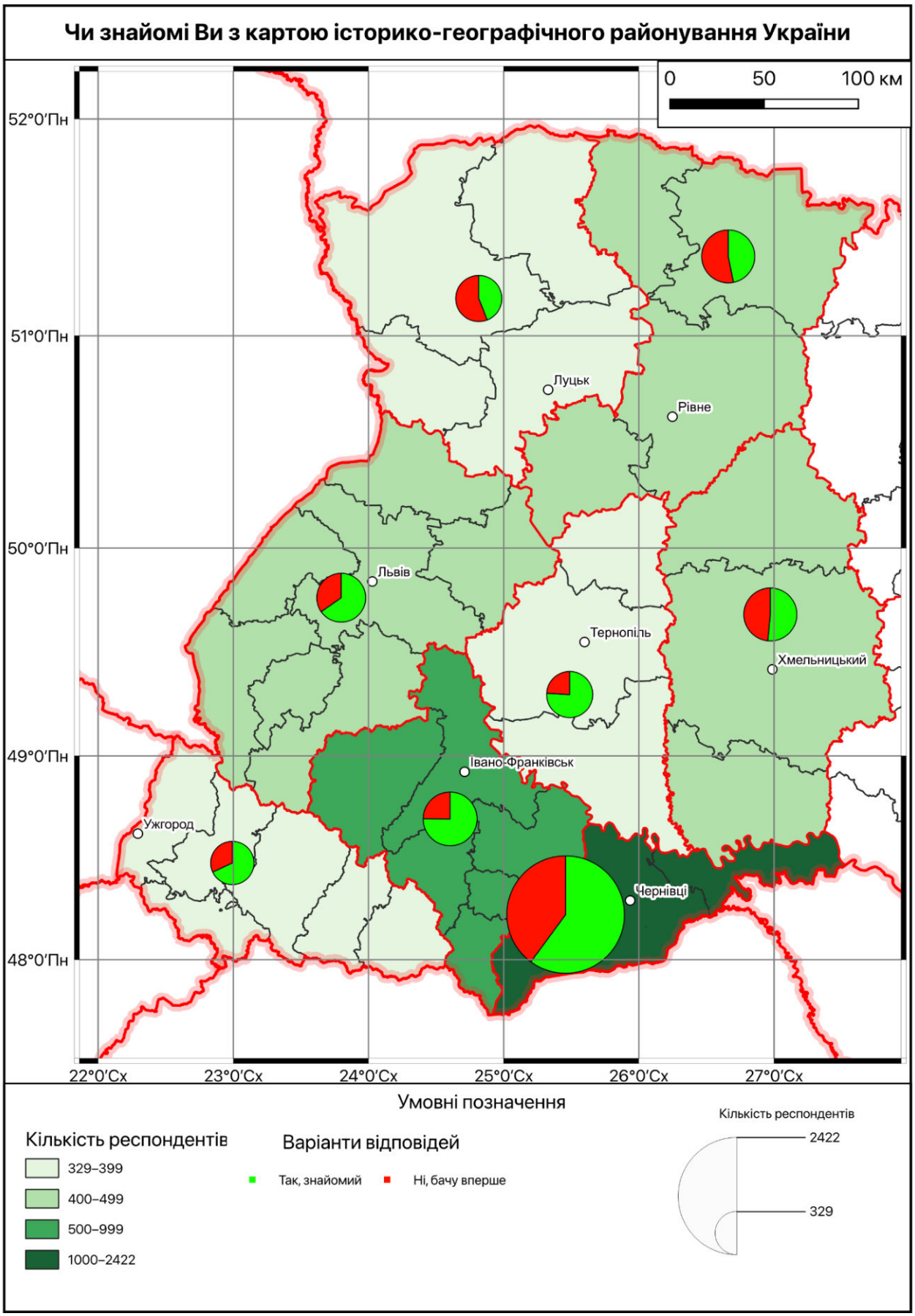

Як досвід війни (2014–2025 рр.) вплинув на Вашу ідентичність?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Посилення національної ідентичності
Посилення регіональної ідентичності
Одночасне посилення обох рівнів ідентичності
Відсутність помітного впливу війни
Важко відповісти
Кількість респондентів
2422
329

Як, на Вашу думку, війна вплинула на ідентичність Вашого регіону?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Війна посилила нашу українську ідентичність.
Регіон став більш українським
Складно оцінити.
Не впевнений, що війна суттєво вплинула на регіональну ідентичність.
Кількість респондентів
2422
329

Як Ви думаєте, чи зміниться значення регіональної ідентичності в Україні в майбутньому?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Зросте
Важко відповісти
Зменшиться
Кількість респондентів
2422
329

Як змінилося Ваше сприйняття свого регіону з часом?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Зросте
Важко відповісти
Зменшиться
Кількість респондентів
2422
329

Чи відомо Вам про аміністративно-територіальну реформу в Україні?
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Так
Байдуже
Ні
Кількість респондентів
2422
329

Чи знайомі Ви з картою історико-географічного районування України
0
50
100 км
52°0′Пн
51°0′Пн
50°0′Пн
49°0′Пн
48°0′Пн
22°0′Сх
23°0′Сх
24°0′Сх
25°0′Сх
26°0′Сх
27°0′Сх
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Умовні позначення
Кількість респондентів
329–399
400–499
500–999
1000–2422
Варіанти відповідей
Так, знайомий
Ні, бачу вперше
Кількість респондентів
2422
329

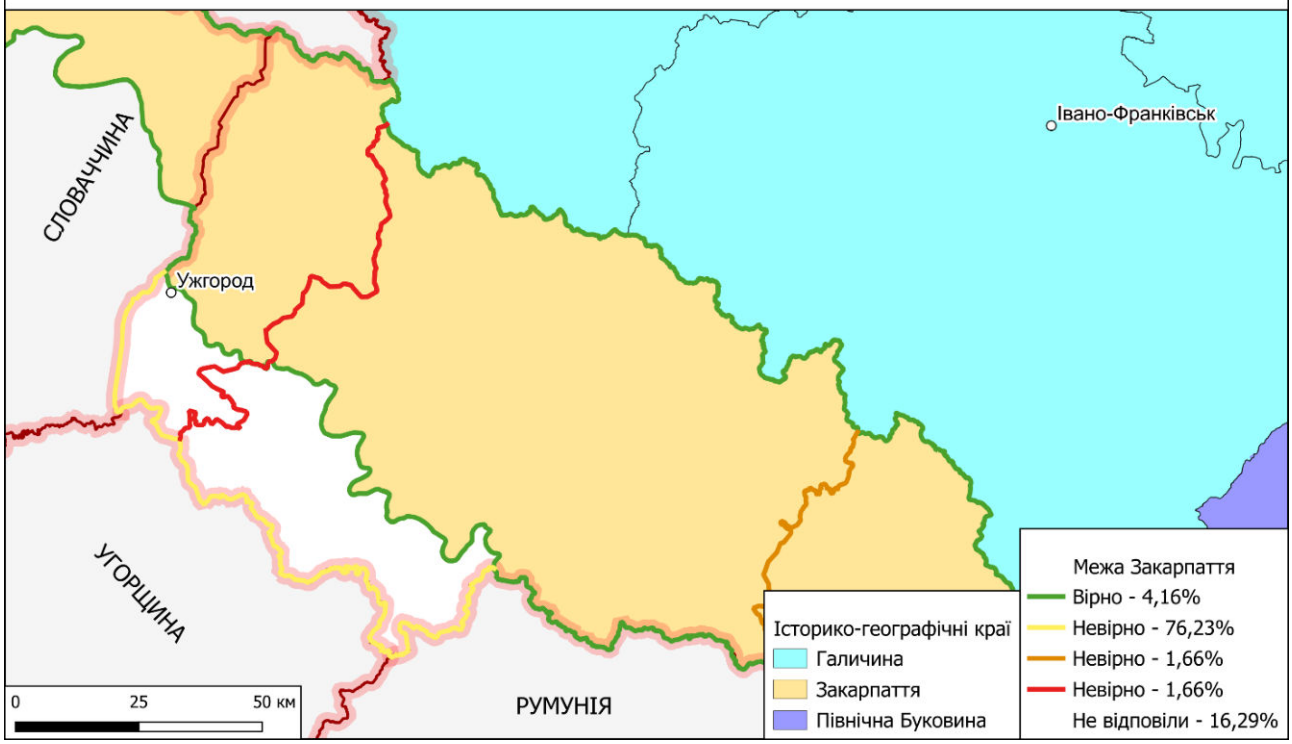
Додаток Е

Межі історико-географічних країв західних областей України

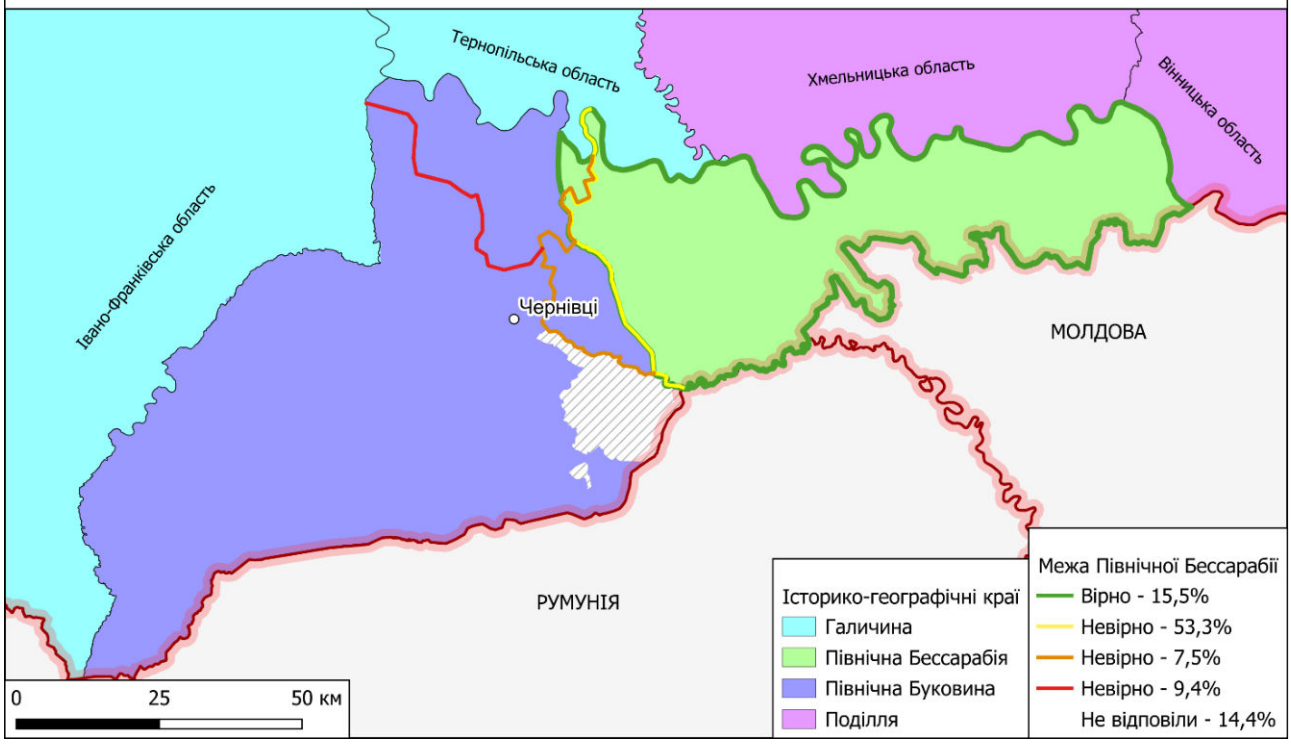

Межа історико-географічного краю Закарпаття

Межа історико-географічного краю Північної Бессарабії

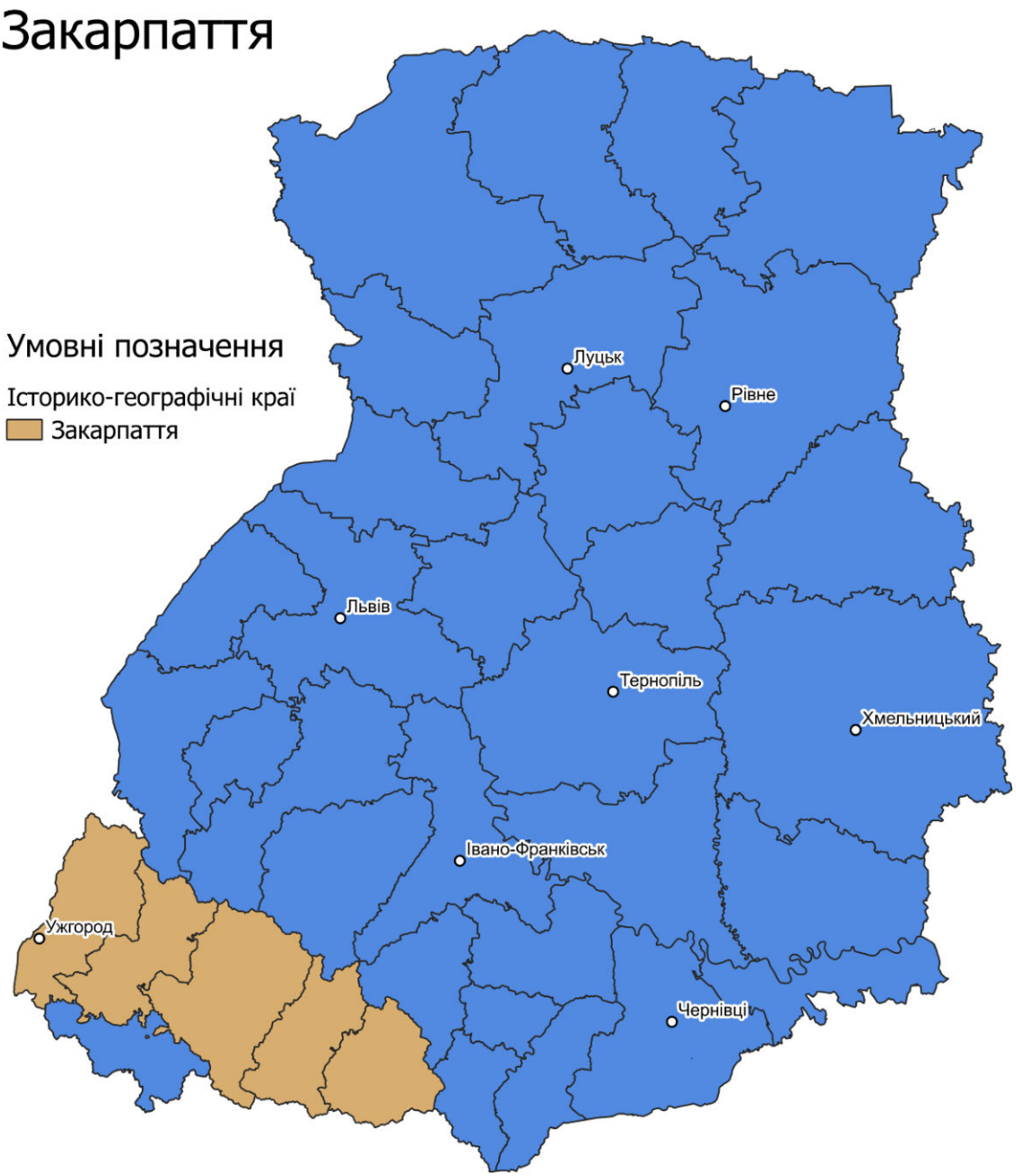

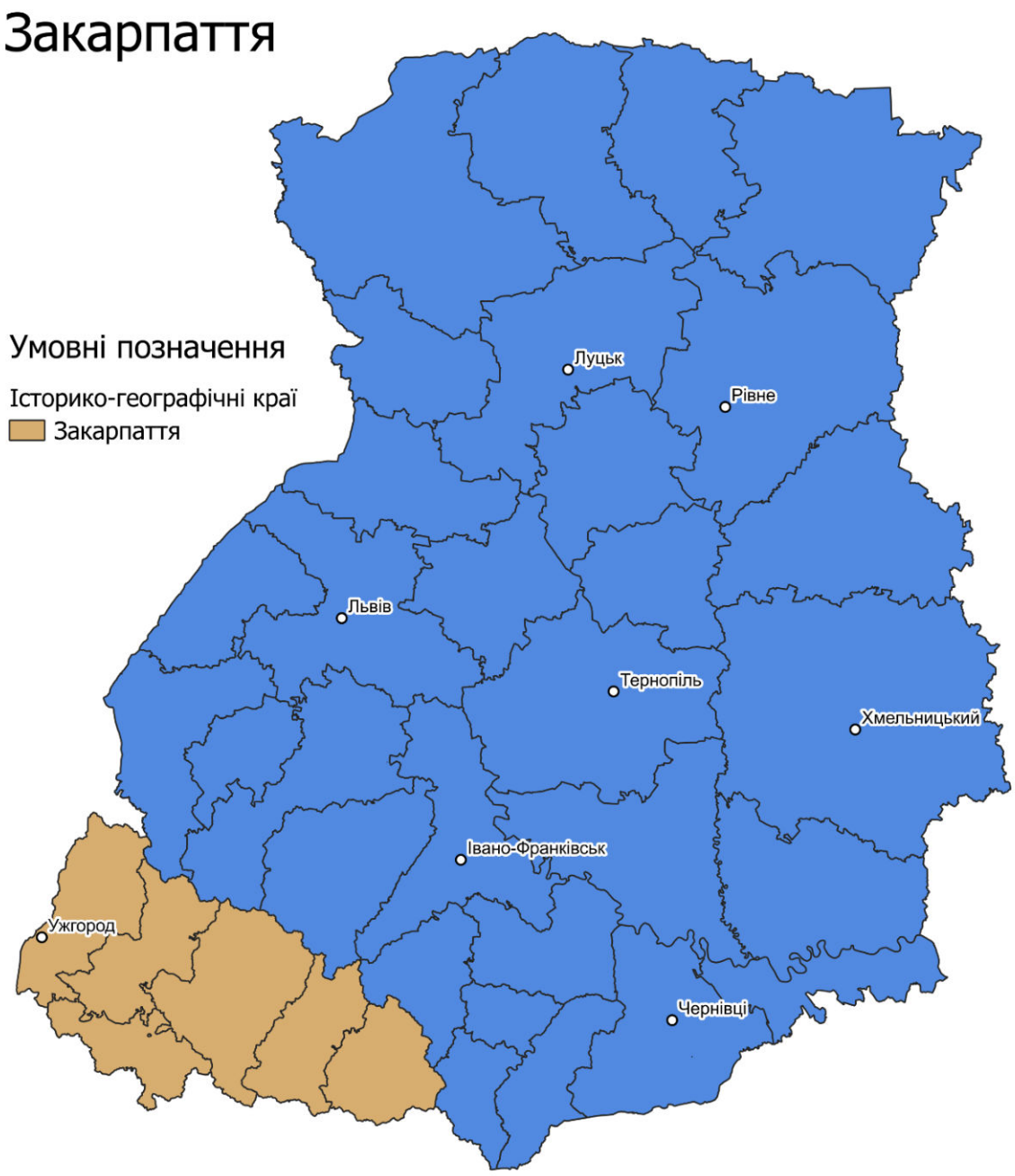

Межа історико-географічного краю Північної Буковини
Тернопільська область
Хмельницька область
Вінницька область
Івано-Франківська область
Чернівці
МОЛДОВА
РУМУНІЯ
0
25
50 км
Історико-географічні краї
Галичина
Північна Бессарабія
Північна Буковина
Поділля
Межа Північної Буковини
Вірно - 15,5%
Невірно - 53,3%
Невірно - 7,5%
Невірно - 9,4%
Не відповіли - 14,4%

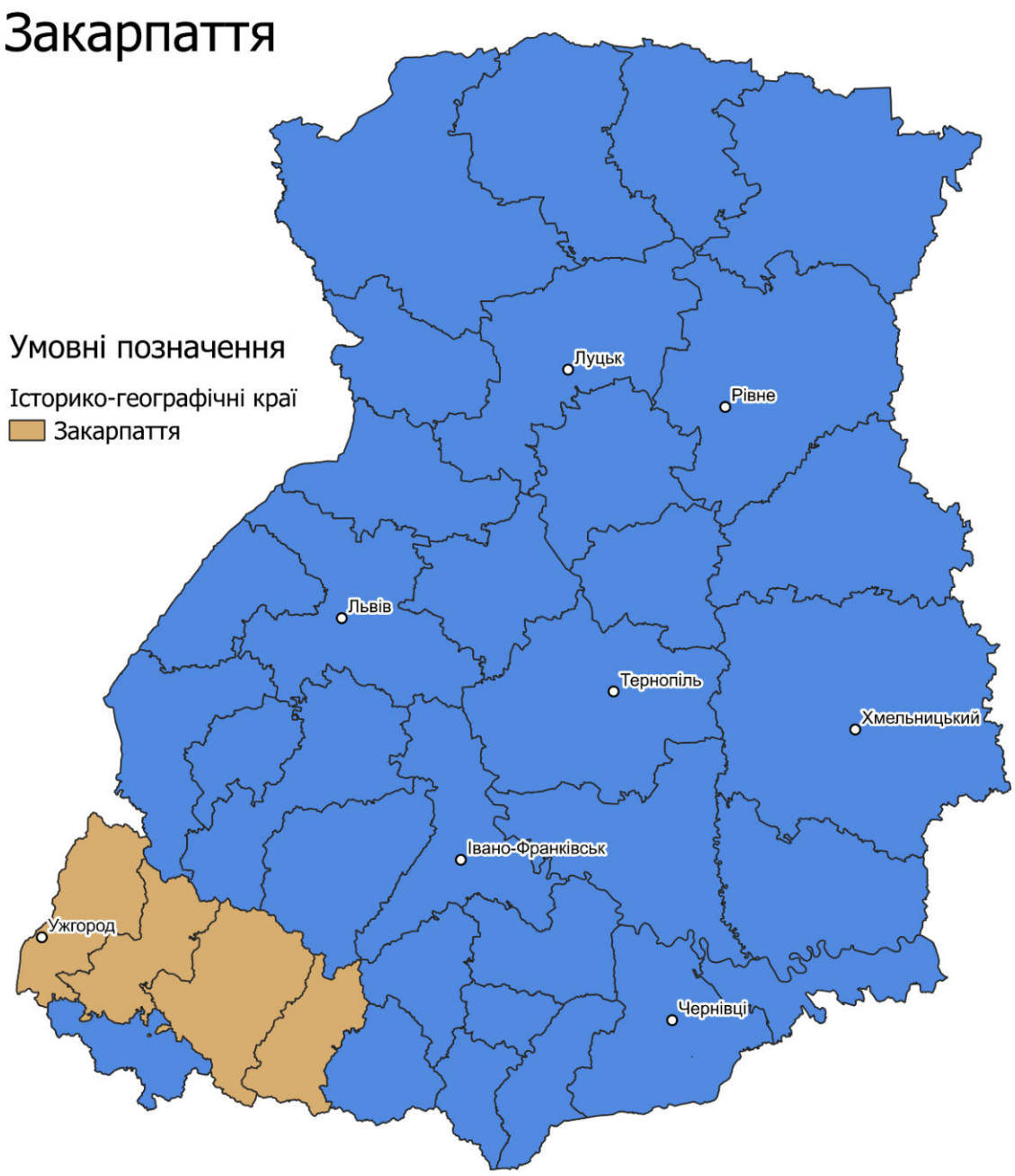

Межа історико-географічного краю Поділля
0
25
50 км
Рівне
Київ
Житомир
Тернопіль
Хмельницький
Вінниця
Історико-географічні краї
Волинь
Галичина
Київщина
Північна Бессарабія
Північна Буковина
Поділля
Межа Поділля
Вірно - 19,34%
Невірно - 2,75%
Невірно - 2,51%
Невірно - 56,36%
Не відповіли - 19,05%

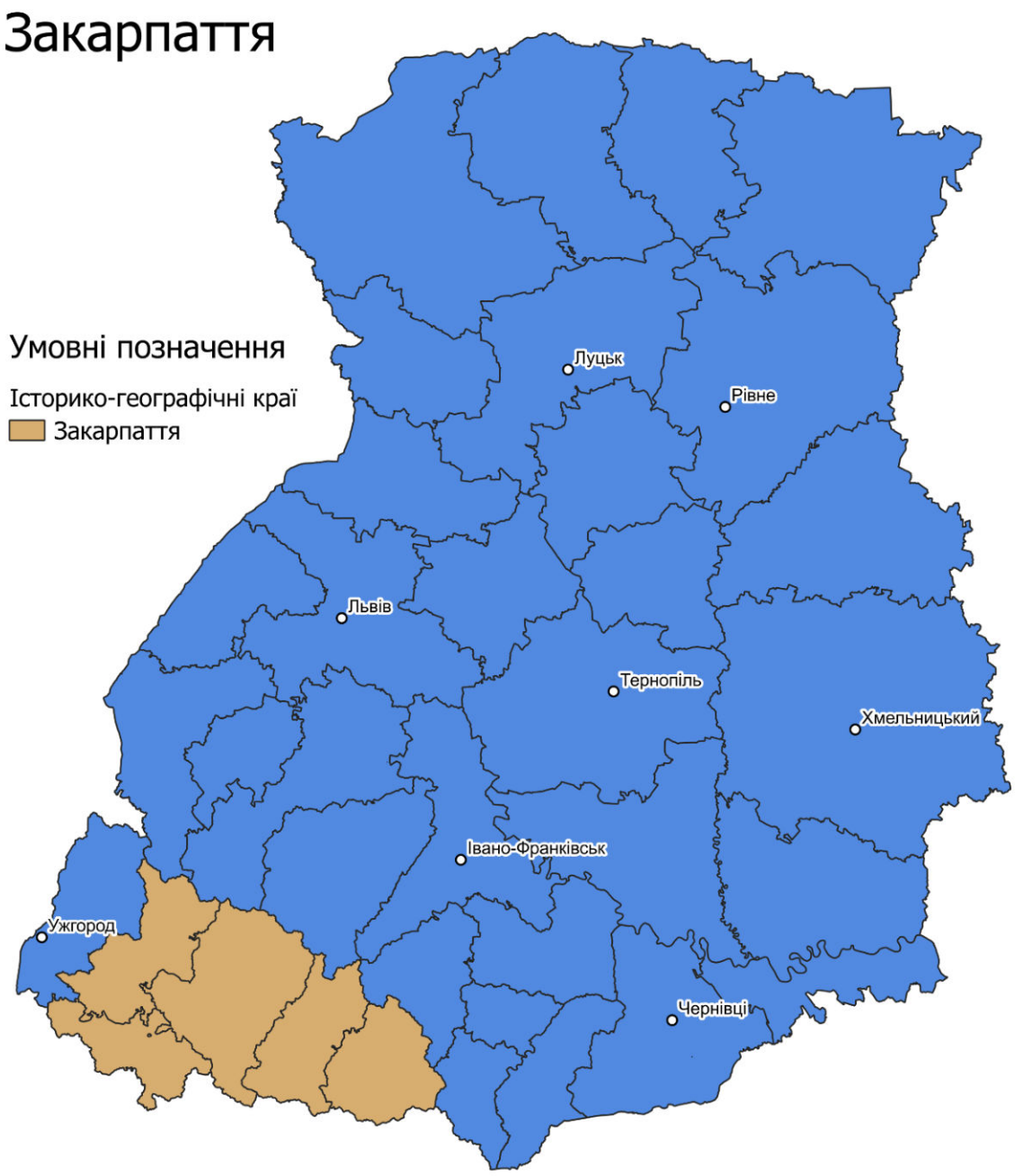
Додаток Ж

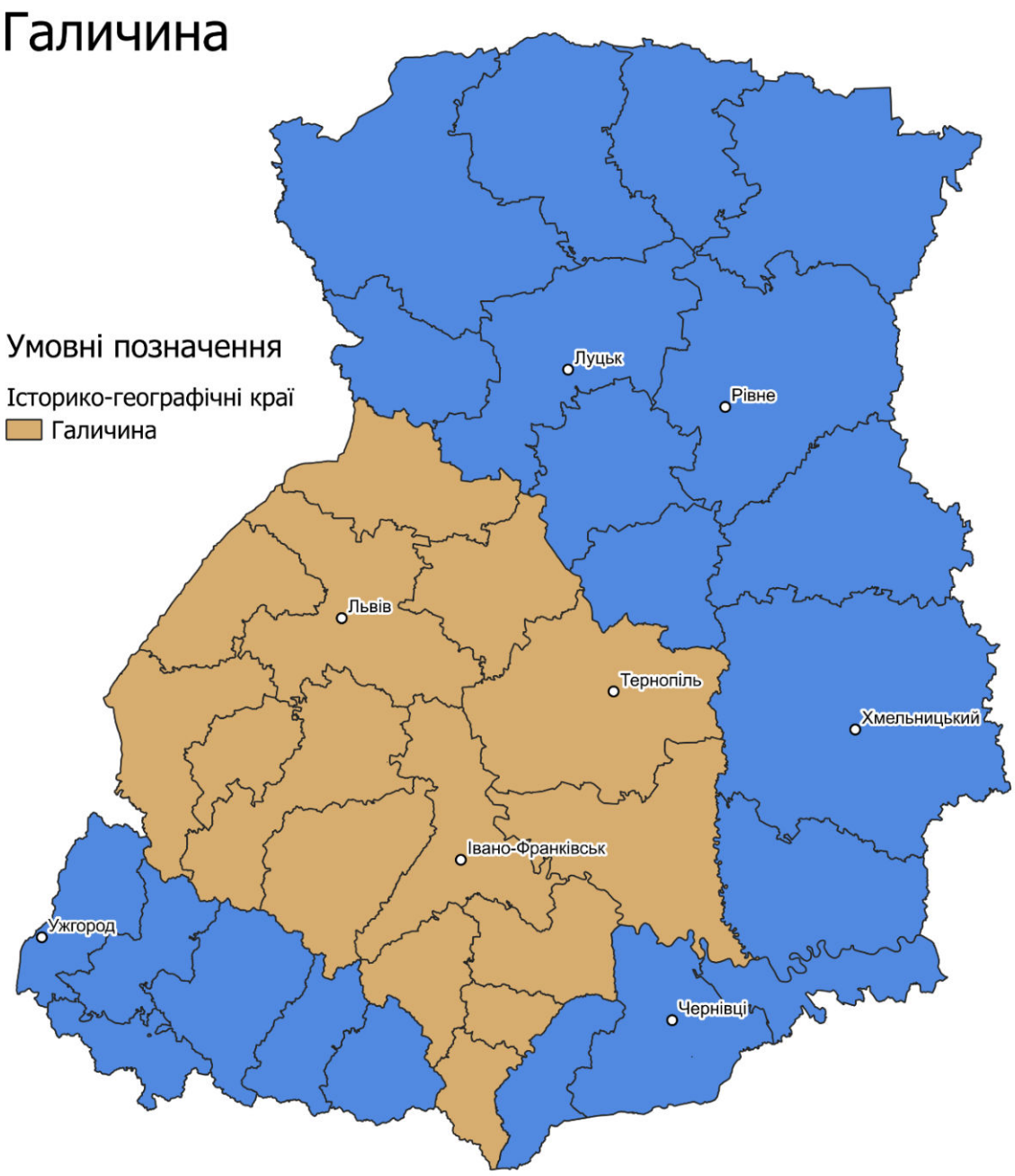
Картосхеми, які використовувались для демонстрації та визначення меж історико-географічного районування західних регіонів України

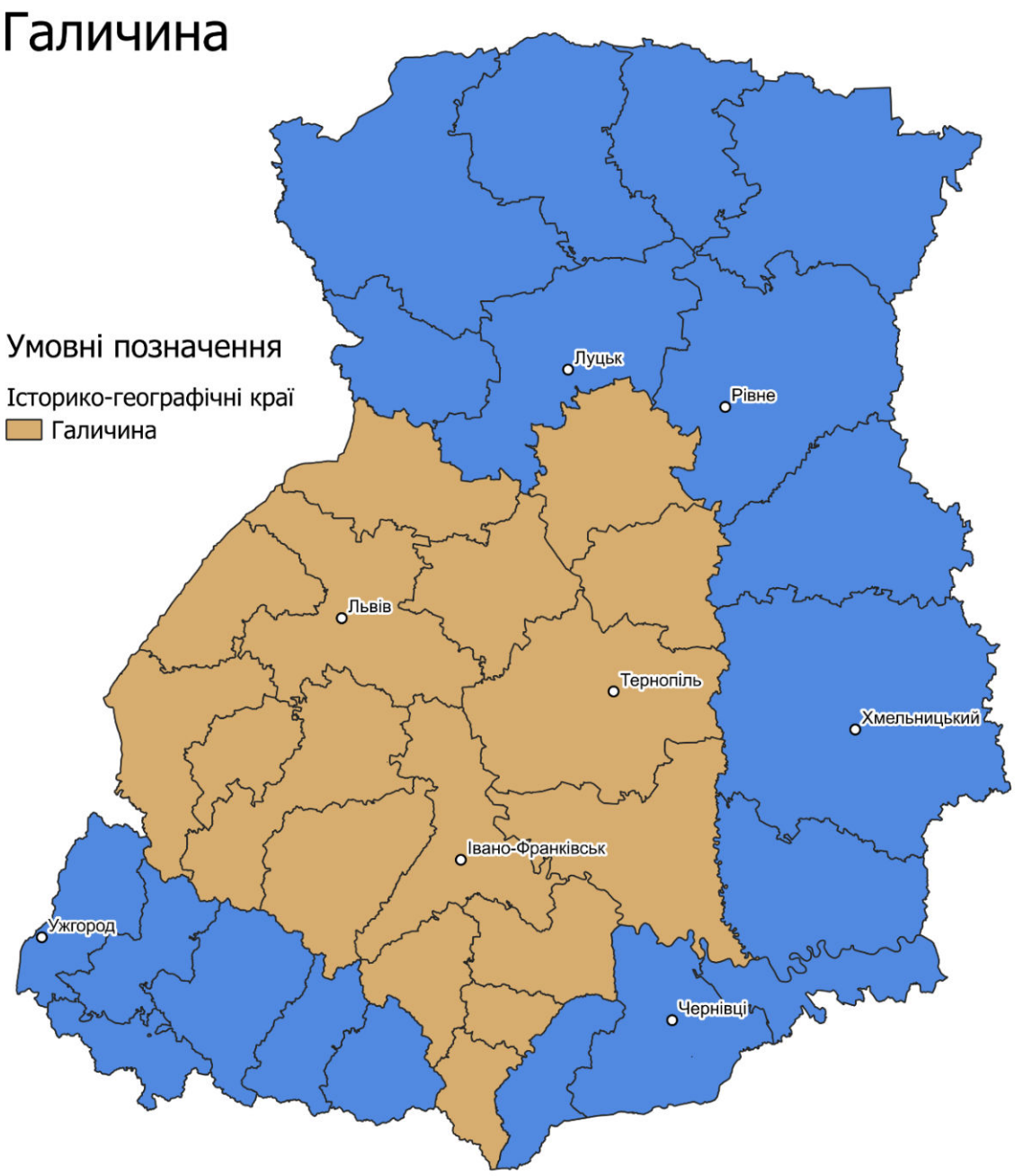

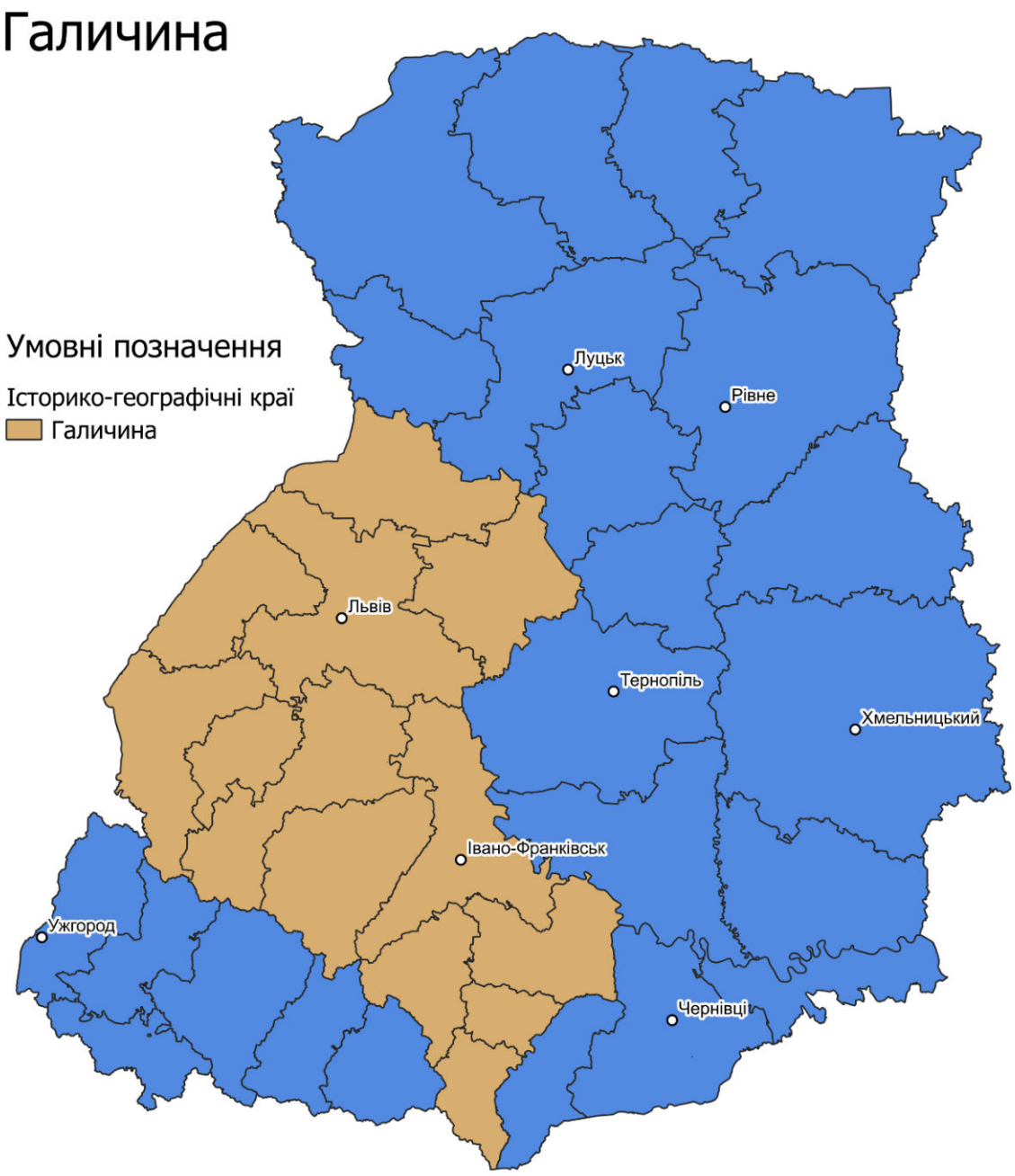

Закарпаття
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Закарпаття
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

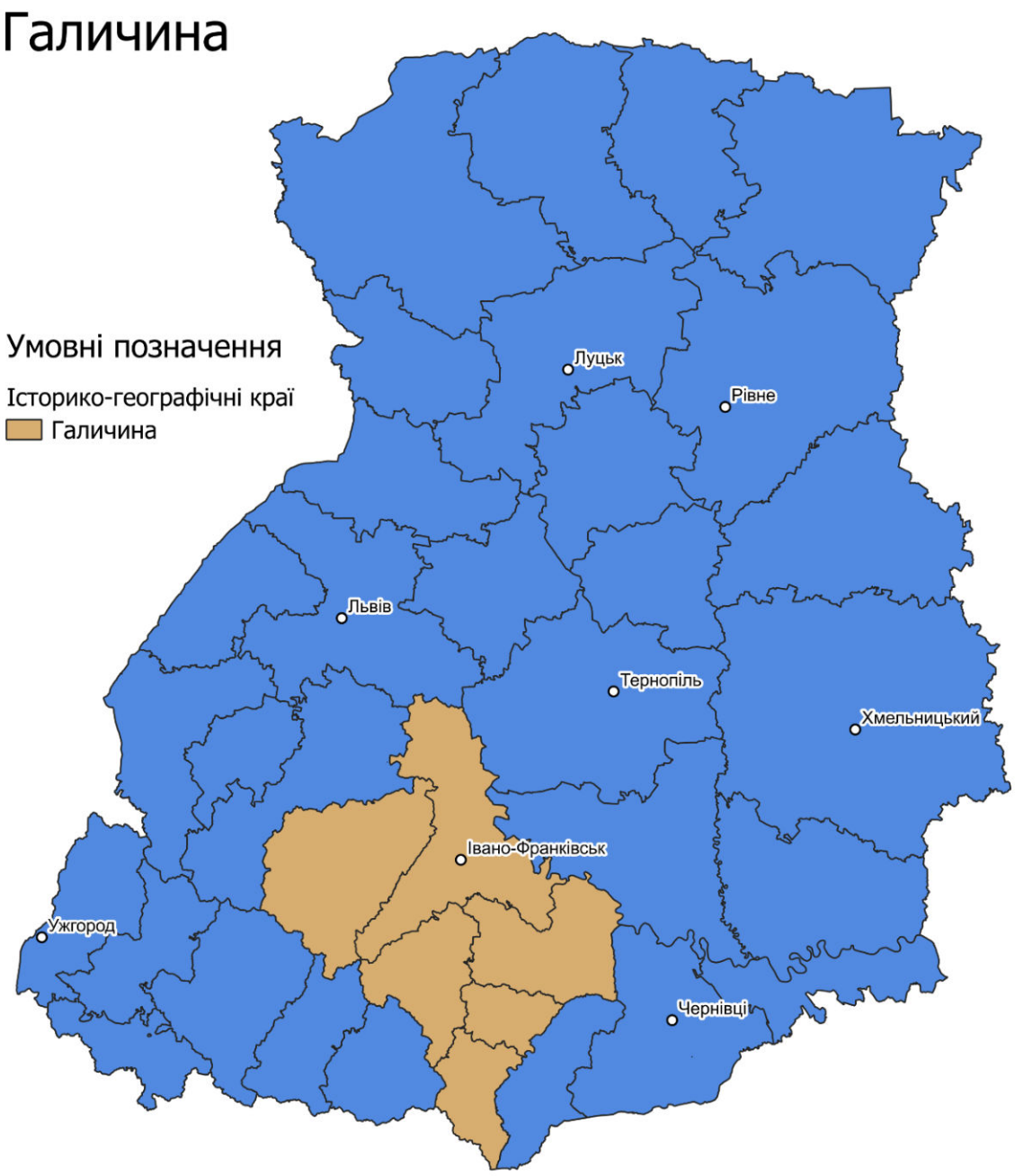

Закарпаття
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Закарпаття
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

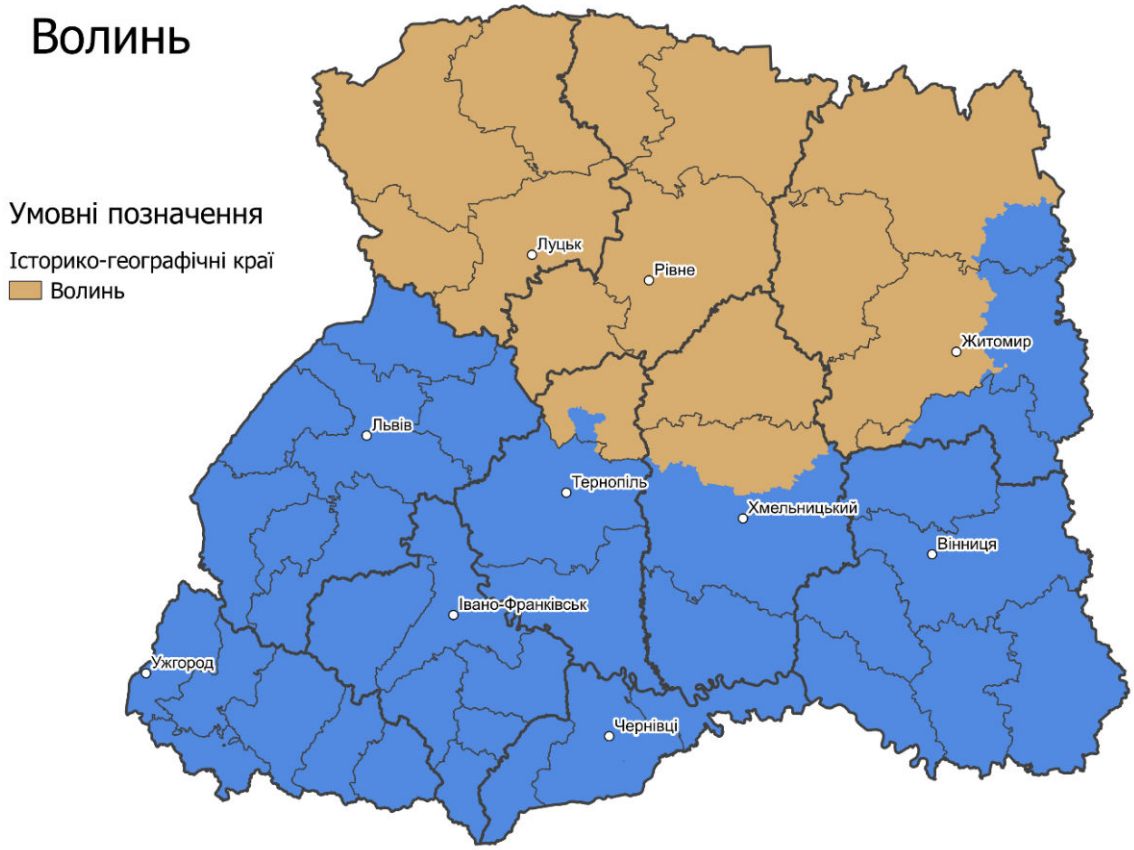

Закарпаття
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Закарпаття
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

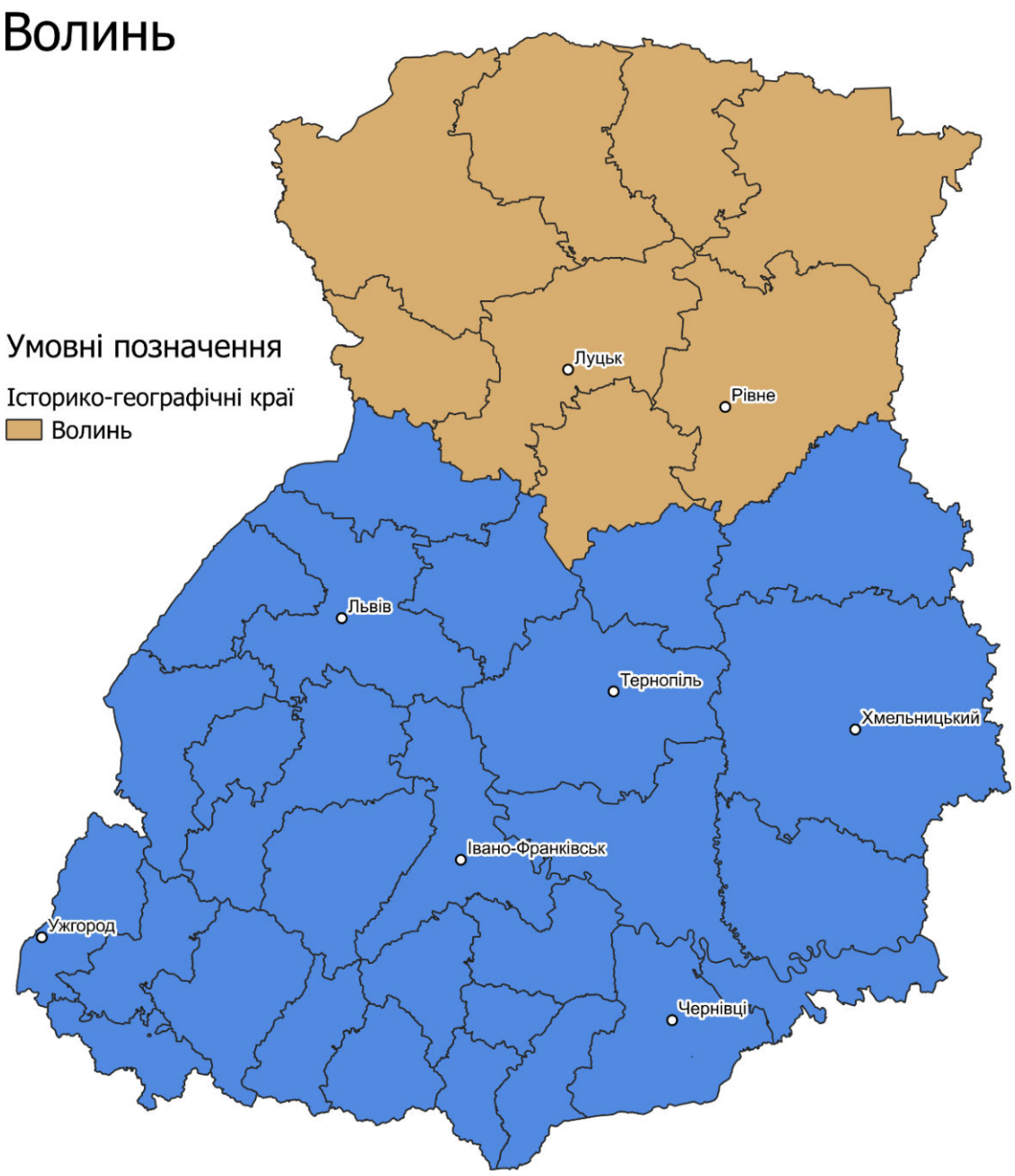

Галичина
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Галичина
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

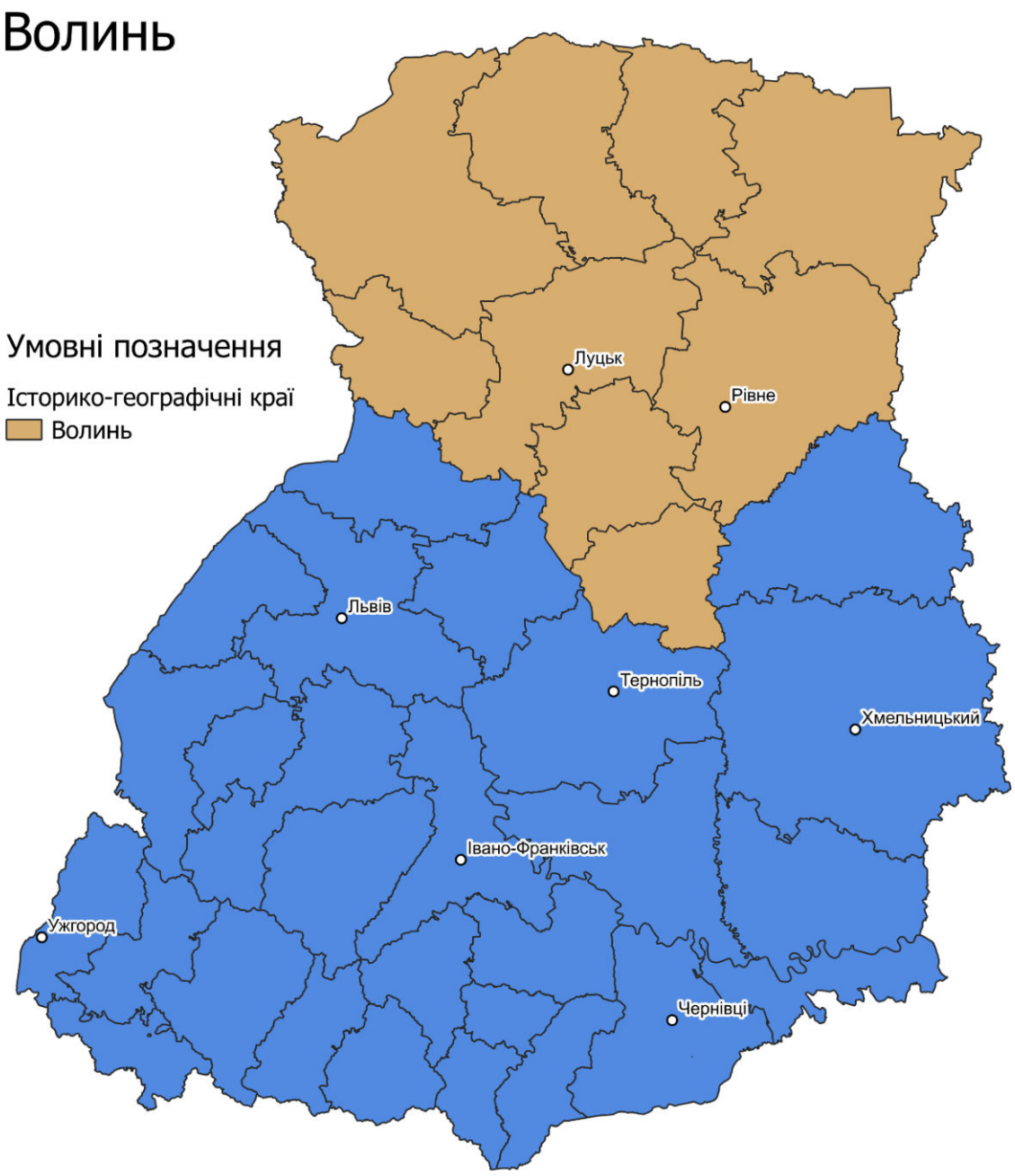

Галичина
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Галичина
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

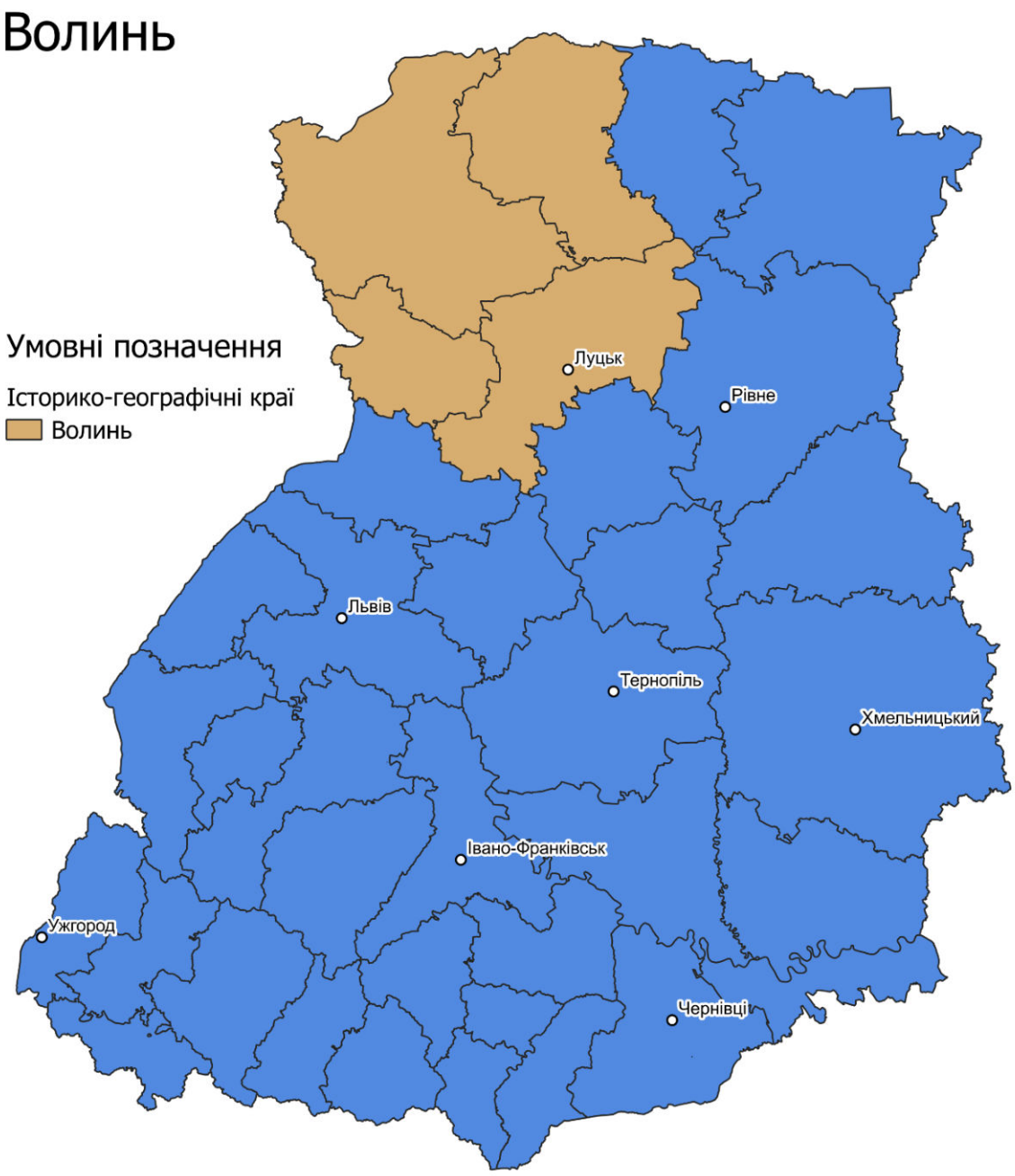

Галичина
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Галичина
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

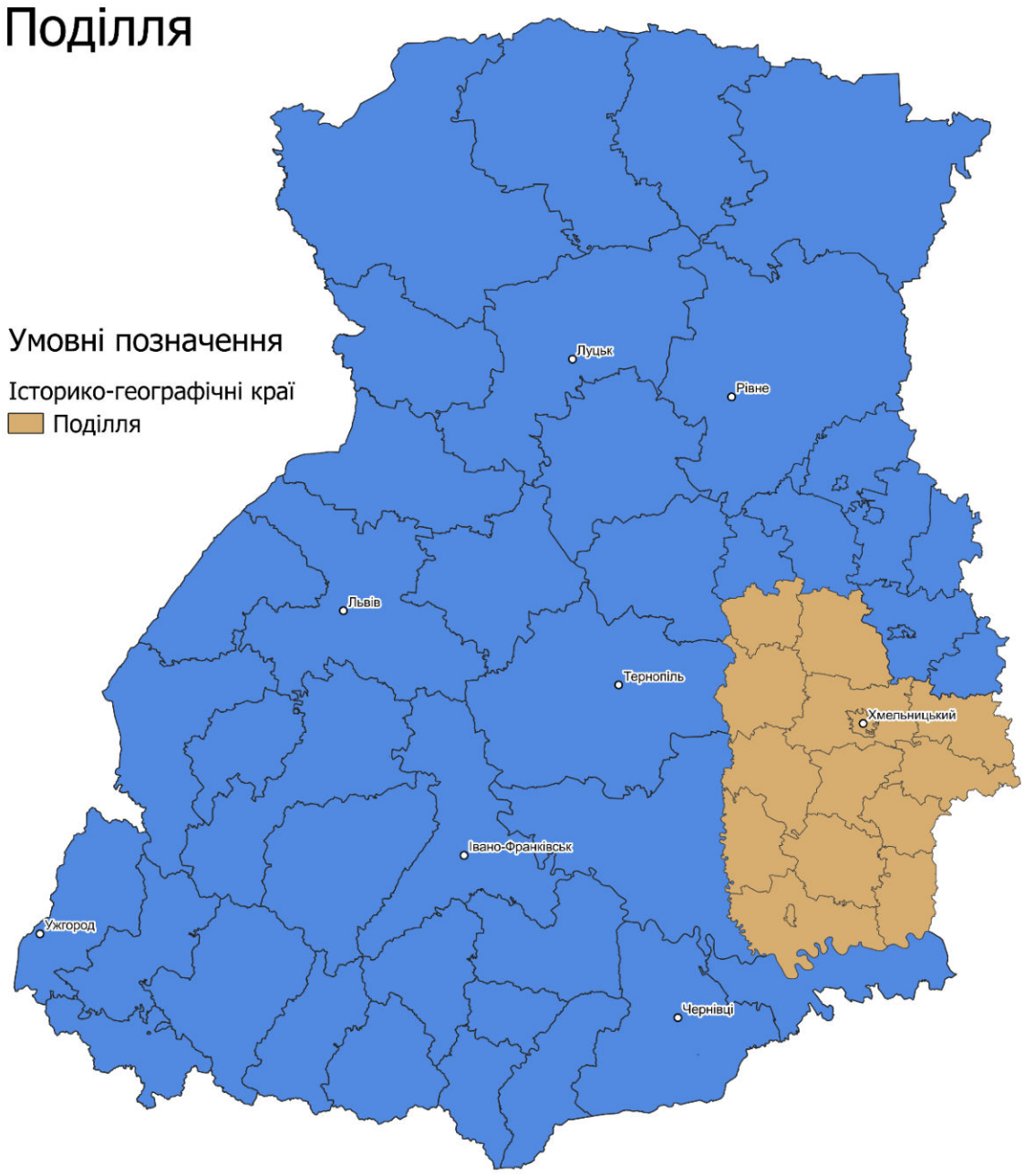

Галичина
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Галичина
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

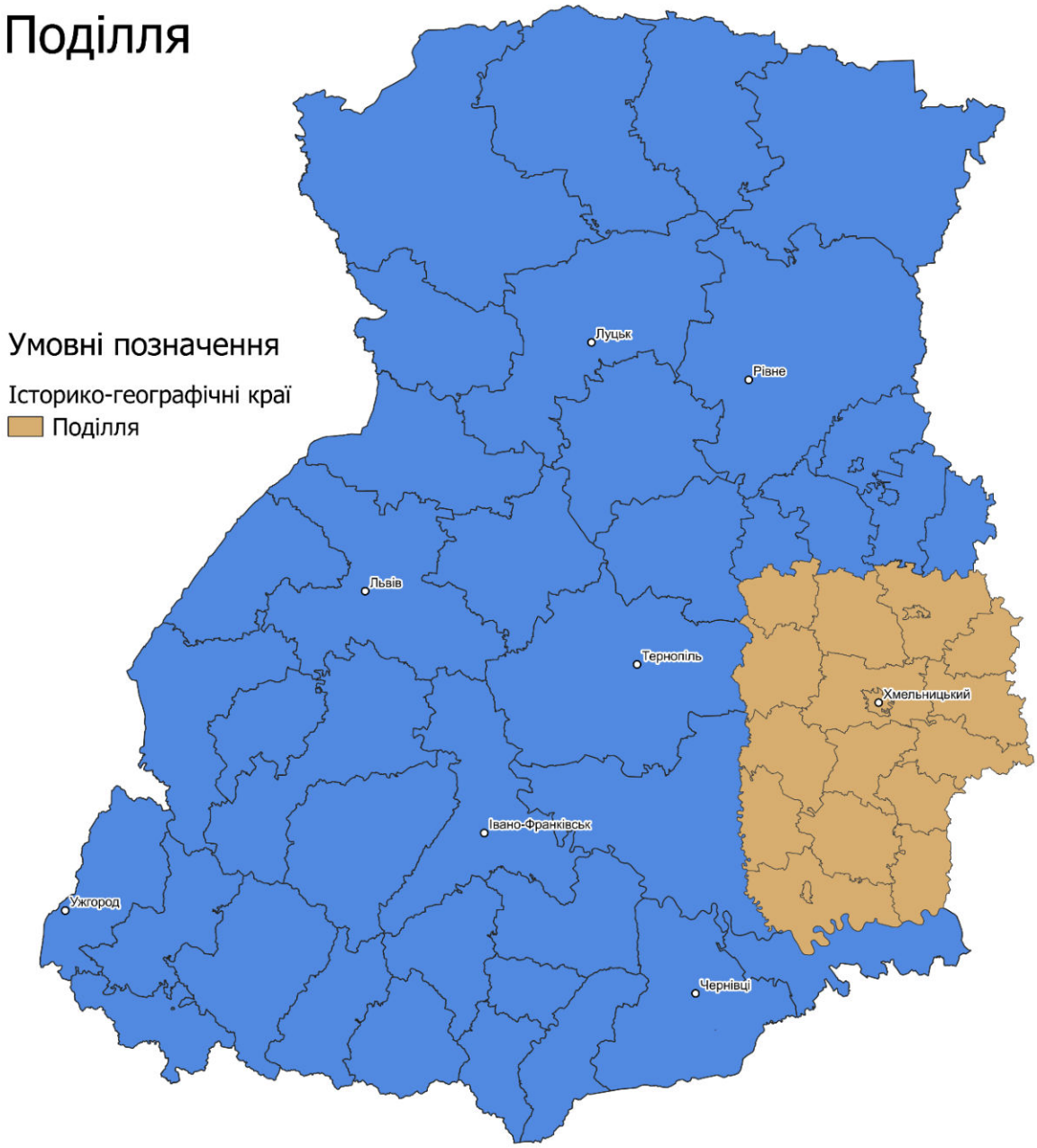

Волинь
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Волинь
Луцьк
Рівне
Житомир
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Вінниця
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

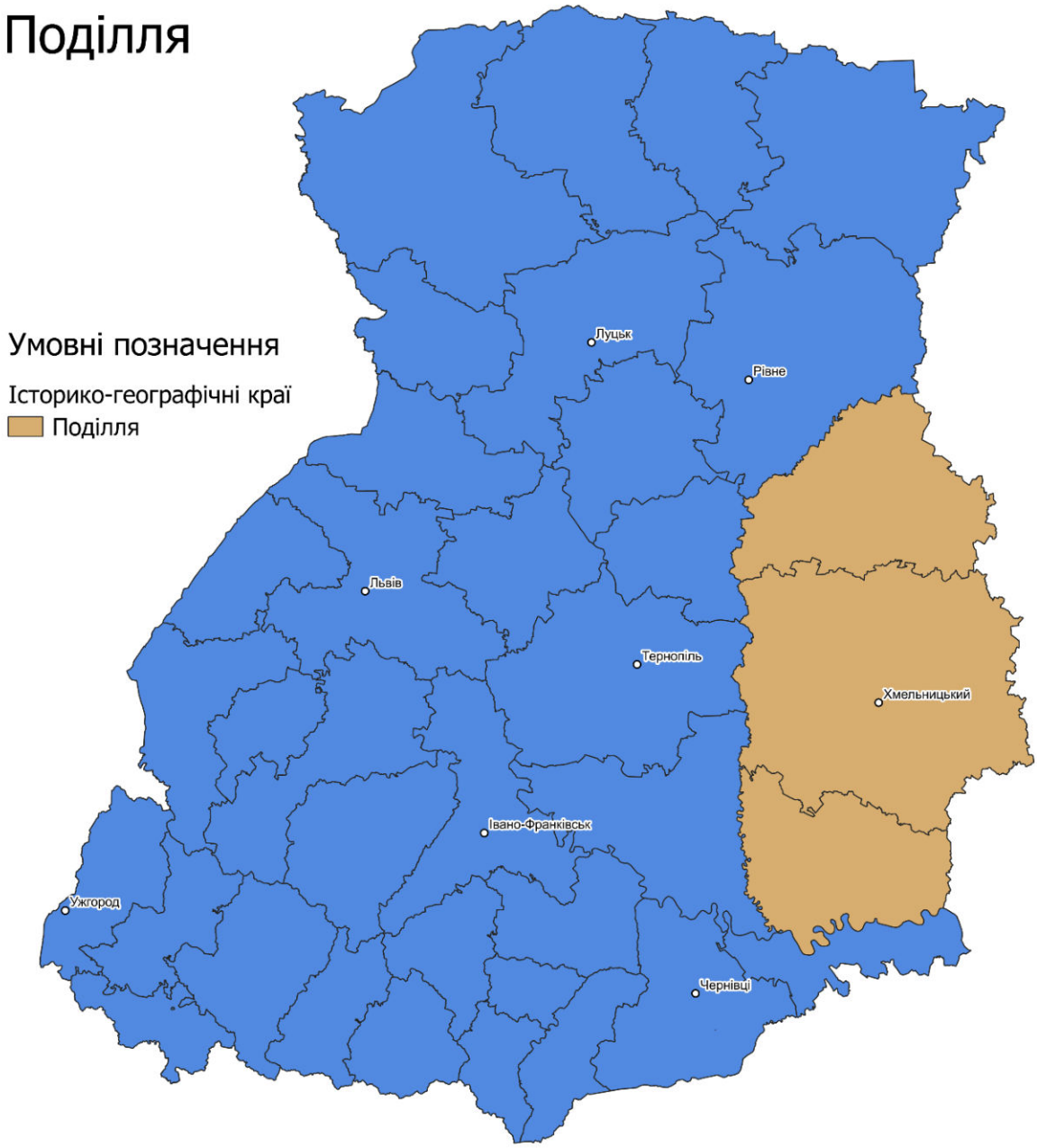

Волинь
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Волинь
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

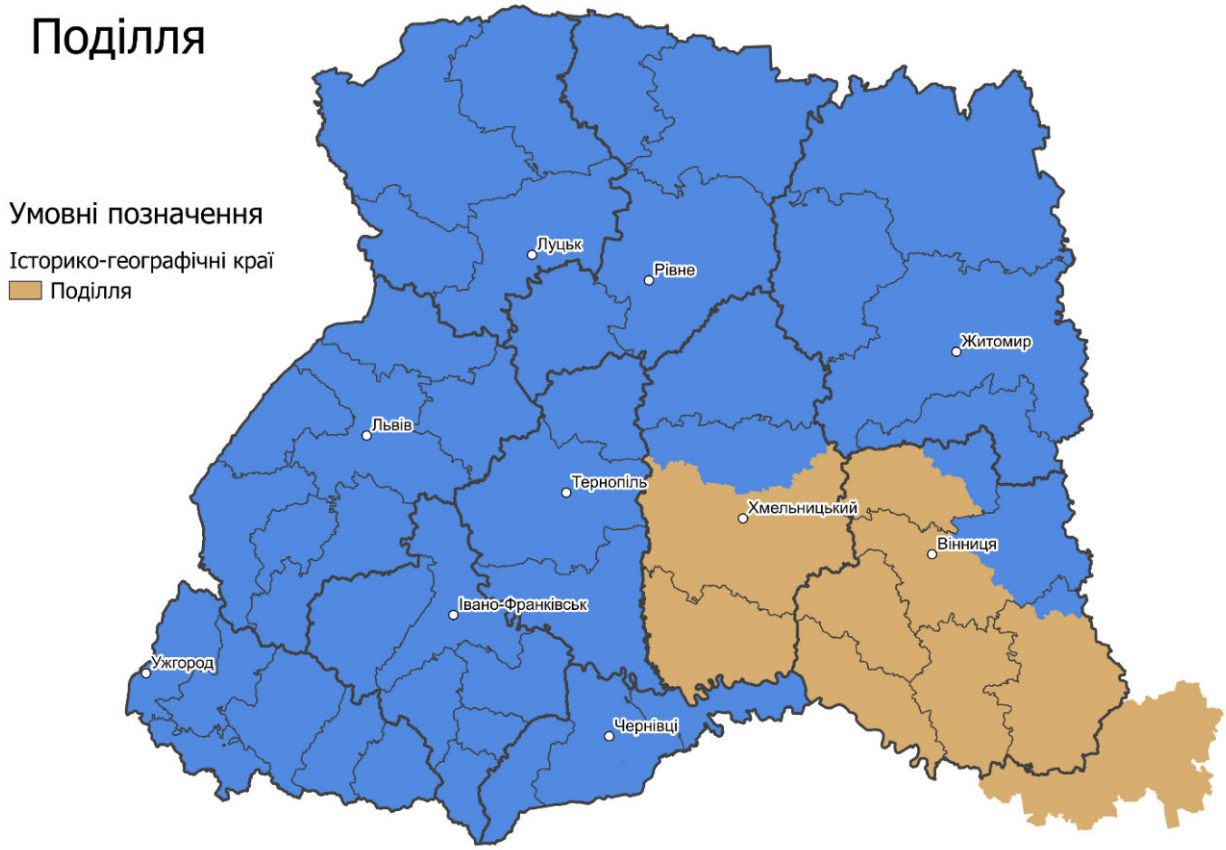

Волинь
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Волинь
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

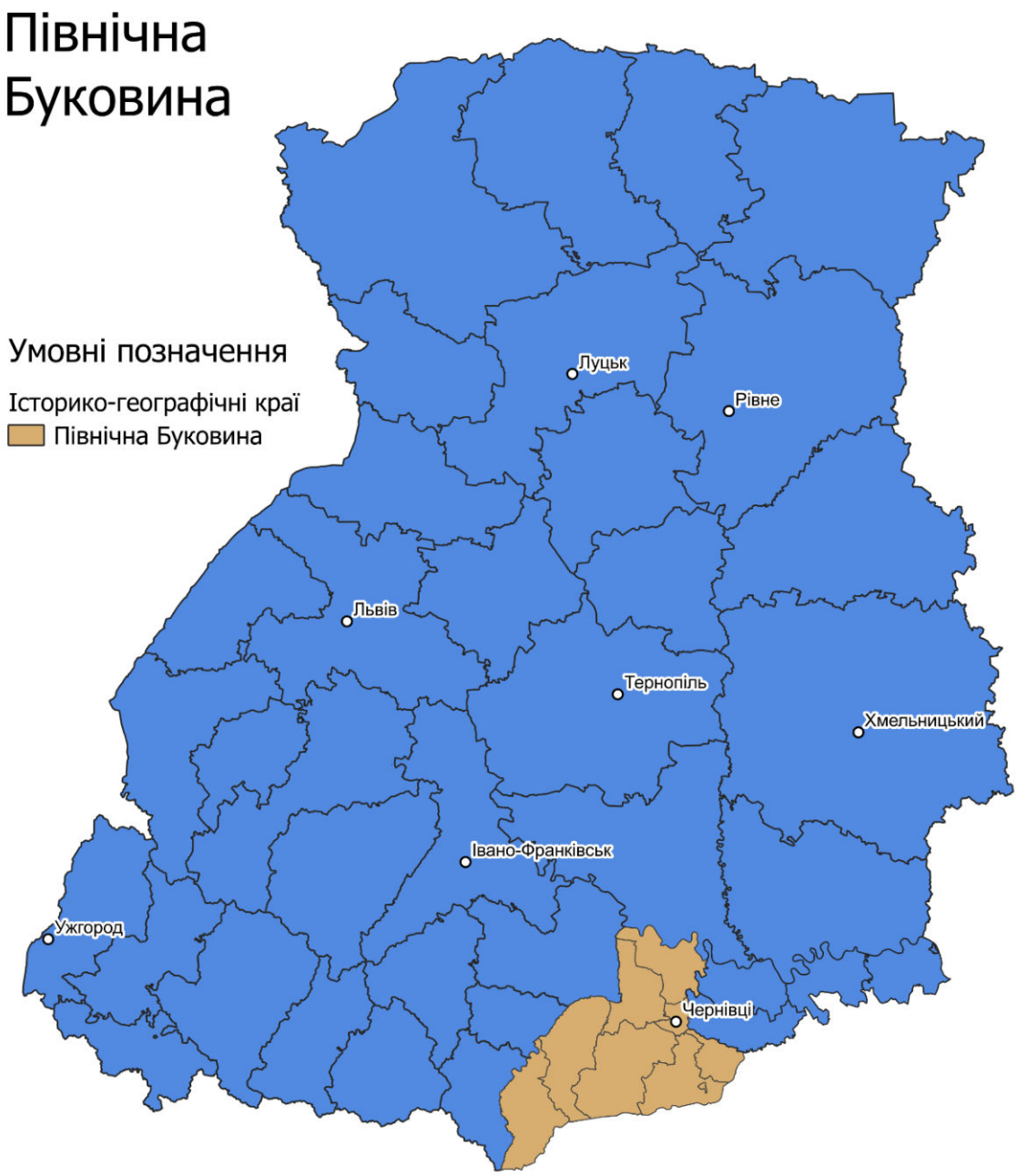

Волинь
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Волинь
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

Поділля
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Поділля
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

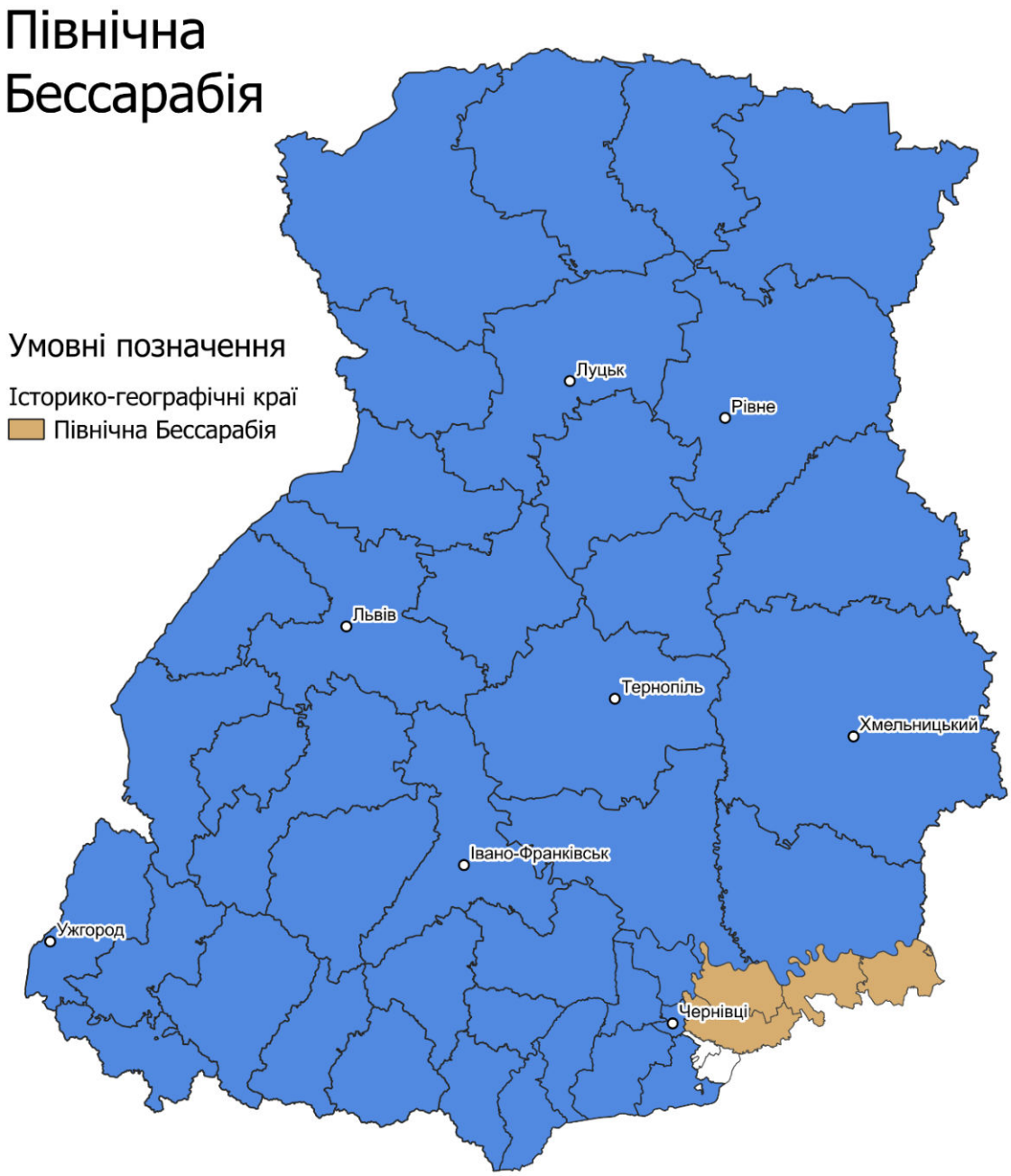

Поділля
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Поділля
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

Поділля
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Поділля
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

Поділля
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Поділля
Луцьк
Рівне
Житомир
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Вінниця
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

Північна Буковина
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Північна Буковина
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

Північна Бессарабія
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Північна Бессарабія
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

Північна Бессарабія
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Північна Бессарабія
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці

Північна
Бессарабія
Умовні позначення
Історико-географічні краї
Північна Бессарабія
Луцьк
Рівне
Львів
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці